

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKAYETİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ - KALE-İ SULTANİYE
LİVASI DAVASI (1914-1918)

شورای دولت مملکت داروسازی چیتا جدید

[illegible][illegible]

Ön dış kapağın iç yüzüdür. Bilerek boş bırakılmıştır.

Bu metin, izleyen kitabın, kapakları, içindekileri, önsözü, girişi, bibliyografya ve dizini ile örnek olarak seçilen beş bölümünden oluşan 217 sayfa uzunluğunda bir “SEÇKİ”dir. Buraya yazardır tarafından adı geçen kitabı tanıtmak amacıyla konulmuştur.
Tüm hakları saklıdır © 2025. K. Gözler

Kemal Gözler, *Abdulfettah’ın Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1914-1918) İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler*, Bursa, Ekin, 2025, XVII+382 s. (<https://www.kemalgozler.com/abdulfettah.htm>).

Kemal Gözler
ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYESİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ - KALE-İ SULTANİYE
LİVASI DAVASI (1914-1918)
İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı
İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler

ISBN: 978-625-5968-82-1
© K. Gözler, 2025. Her hakkı mahfuzdur.

1. Baskı: Haziran 2025
Dizgi ve Sayfa Düzeni: Kemal Gözler
Düzeltilme: Ürküş Gözler
Kapak: Kemal Gözler
Eleştirileriniz İçin: kgozler1@hotmail.com
Kitabın Web Sayfası: www.kemalgozler.com/abdulfettah.htm
Yazarın Özgeçmişi ve Yayın Listesi: www.anayasa.gen.tr/gozler.htm

Yayınevi: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Şehreküstü Mahallesi,
Cumhuriyet Caddesi, Durak Sokak No 2, Osmangazi- BURSA
Tel: 0224-223 04 37; *E-mail:* info@ekinyayinevi.com
Web: www.ekinkitap.com; *Sertifika No:* 48743

Baskı: Star Ajans Ltd. Şti., Alaettinbey Mah., 634. Sokak
NİLTİM, 2. Bölge, Ayaz Plaza No 24, Nilüfer - BURSA
Tel: 0224 249 23 20; *Sertifika No:* 48334

Kütüphane Katalog Kartı

Abdulfettah'ın Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası
Davası (1914-1918) : İki örnek olay üzerinden son dönem Osmanlı
idarî yargı sistemi hakkında gözlemler / Kemal Gözler. – 1. baskı.
xx, 380 sayfa; 16,5 x 23,5 cm.
Bibliyografya, dizin, haritalar ve fotoğraflar vardır
ISBN 978-625-5968-82-1 (karton kapak)
1. Tarih – Türkiye – Çanakkale – Biga - Yeniçiftlik
2. İdare Hukuku – İdarî Yargı Tarihi – Şura-yı Devlet
I. Gözler, Kemal, 1966-
DR701.D2 G69 2025 [*Tarih*] veya KKK120.G69 2025 [*Hukuk*]
956.2212320 GÖZ 2025 [*Tarih*] veya 342.066 GÖZ 2025 [*Hukuk*] dc22

Library Cataloging-in-Publication Data

Abdulfettah'ın şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik köyü – Kale-i Sultaniye livası
davası (1914-1918) : İki örnek olay üzerinden son dönem Osmanlı
idarî yargı sistemi hakkında gözlemler / Kemal Gözler. – 1st edition.
xx, 380 pages; 16,5 x 23,5 cm.

Includes bibliographical references, index, maps and photographs
ISBN 978-625-5968-82-1 (paperback)

1. History – Turkey – Çanakkale Province – Biga District - Yeniçiftlik Village
2. Administrative Law – Turkey - History of Administrative Justice - Ottoman Council of State
I. Gözler, Kemal, 1966-
DR701.D2 G69 2025 [*History*] or KKK120.G69 2025 [*Law*]
956.2212320 GÖZ 2025 [*History*] or 342.066 GÖZ 2025 [*Law*] dc22

Coğrafi Bilgi: Yeniçiftlik Köyü, Biga İlçesi, Çanakkale İli, Türkiye.
Geographic Information: Yeniçiftlik Village, Biga District, Çanakkale Province, Turkey.

An English abstract is available at the end of the book (p. 379-380).

Kemal Gözler

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYESİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ - KALE-İ SULTANİYE
LİVASI DAVASI (1914-1918)

İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı
İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler

E K İ N

Basım Yayın Dağıtım

Bursa - Haziran 2025

İÇİNDEKİLER

Önsöz	1
Giriş	13

Birinci Kısım **UYUŞMAZLIK KONUSU ARAZİ**

Bölüm 1 **ARAZİNİN İSMİ VE YERİ**

I. Arazinin İsmi	25
II. İbrahim Bey'in Arazisinin Yeri	26

Bölüm 2 **ARAZİNİN YÜZÖLÇÜMÜ**

I. Belgelere Göre Bu Arazinin Yüzölçümü Ne Kadardır?.....	33
II. 1906-1918 Yıllarında Bir Dönüm Kaç Metrekare İdi?.....	34
III. Bu Arazinin 1096 Dönüm (Günümüz Ölçüsüyle 2740 Dönüm) Olduğunun Başka Kanıtı Var mı?	35
IV. İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Günümüzdeki Durumu ve Yüzölçümü.....	36
A. TKGM Parsel Sorgu Sistemine Göre Arazinin Durumu ve Haritası	37
B. TKGM Parsel Sorgu Sistemine Göre Parsellerin Öznitelik Bilgileri	38
C. Arazinin Vasfı (Niteliği)	39
D. TKGM Parsel Sorgulama Sistemine Göre Arazinin Günümüzdeki Yüzölçümü	40

Bölüm 3 **ARAZİNİN 1907'DEKİ PARÇALARI VE SINIRLARI**

I. Arazinin Parçaları (Kıtaları).....	41
II. Arazinin 1907'deki Sınırları (Haritası).....	43
A. Birinci Parçanın Sınırları	44
B. İkinci Parçanın Sınırları	45
C. Üçüncü Parçanın Sınırları	45
D. Parçaların Harita Üzerinde Gösterilmesi	45
III. Arazinin Değeri	46

İkinci Kısım
ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYETİ
Abdülfettah, Biga Kaymakamı Hasan Bey
ve İbrahim Bey'e Karşı (1907)

Bölüm 4
ABDÜLFETTAH

I. Abdülfettah Kimdir?.....	51
II. Abdülfettah'ın Babasının İsmi Nedir?.....	52
III. Abdülfettah'ın Doğum ve Ölüm Tarihi	54
IV. Abdülfettah Nereden Geliyor?.....	54
V. Abdülfettah'ın Eğitimi	56
VI. Lofça-i Cedit Köyünün Kurulması	57
VII. Abdülfettah'ın Lider Pozisyonu Üzerine Bir Not.....	58

Bölüm 5
İBRAHİM BEY

I. İbrahim Bey Karşımıza Nasıl Çıktı?.....	59
II. İbrahim Bey'in Babası Hacı Mustafa Efendi	60
III. Biga Kazası “Mütehayyizleri”nden İbrahim ve Halim Beyler.....	62
IV. İbrahim ve Halim Beylerin Ödüllendirilmeleri.....	62
V. İbrahim Bey ve Kardeşi Halim Beyin Fabrikalarının Askeriye Tarafından Zabt ve İşgal Edildiği İddiası	63
A. Dahiliye Nezaretine Çekilen Telgraf	64
B. Dahiliye Nezaretinin İnceleme Emri.....	67
C. Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı Rauf Beyin Cevabı.....	68
D. Olayın Değerlendirilmesi.....	71
VI. Hâlim Bey'in 1916'da Ödüllendirilmesi	72

Bölüm 6
KAYMAKAM HASAN BEY

I. Hasan Bey'in İvrindi Nahiye Müdürlüğü.....	75
II. Hasan Bey'in Kemer (Burhaniye) Kaymakamlığı	77
III. Hasan Bey'in Kalkandelen Kaymakamlığı.....	80
IV. Hasan Bey'in Ayvalık Kaymakamlığı	80
V. Hasan Bey'in Biga Kaymakamlığı.....	80
VI. Hasan Bey'in Azli	82
VII. “Kaymakam Hasan Bey Sokağı”	85

Bölüm 7

ABDÜLFETTAH'IN DİLEKÇESİ

I. İbrahim Bey'in Ağustos 1906'da Ece Gölünün Kuzeyinde Bulunan 2740 Dönüm Büyüklüğünde Bir Çiftlik Arazisini Satın Alması.....	88
II. Abdülfettah'ın Rumî 21 Nisan 1323 (Miladî 4 Mayıs 1907) Tarihli Dilekçesinin Aslı ve Yazı Çevrimi.....	90
A. Dilekçenin Aslının Görüntüsü.....	91
B. Yazı Çevrimi	94
C. Günümüz Türkçesine Uyarlanmış Çeviri.....	96
III. Abdülfettah'ın Dilekçesi Hakkında Gözlemler.....	98
A. Bu Dilekçeyi Neden Abdülfettah Veriyor?	98
B. Abdülfettah, Dilekçeyi Kendisi mi Yazdı?.....	99
IV. Dilekçenin Kurgusu	100
V. Dilekçenin İlk 11 Satırı: Uyuşmazlığın Birinci Tarafı Olan Lofça-i Cedit Köyü Ahalisi Hakkında Bilgiler	101
A. Lofça-i Cedit Köyü Ahalisi Kimlerdir ve Buraya Nereden ve Neden Geldiler?.....	102
B. Üzerine Köy Kurmak İçin Satın Aldıkları Çiftliğin Adı Nedir, Nerede Bulunmaktadır, Büyüklüğü Nedir ve Kimden ve Kaç Liraya Satın Alınmıştır?	104
C. Lofça-i Cedit Köyü Nasıl Kuruldu ve İsmi Nasıl Konuldu?	105
D. Lofça-i Cedit Köyü, Kurulduktan Sonra Nasıl Gelişti?	105
E. Lofça-i Cedit Köyünün Gelir Kaynakları Nelerdir?.....	107
F. Lofça-i Cedit Köyünün Refah Hali	108
VI. Dilekçenin İkinci Kısım (Satır 11-18): Ece Gölünden Tutulan Balıklara Biga Kaymakamının Muavenetiyle İbrahim Bey Tarafından El Konulması.....	109
A. Ece Gölünden Çıkarılan Balıklar Biga'da Duyun-ı Umumiye İdaresinde Satılıyordu.....	109
B. İbrahim Bey'in Ece Gölünün Ayağında Bir Çiftlik Arazisi Satın Alması.....	110
C. İbrahim Bey'in Balıklara Duyun-ı Umumiye İdaresinde El Koyması.....	111
D. Balıklara El Konulmasında Biga Kaymakamı Hasan Bey'in Yardımı	111
E. Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey Hakkındaki İddiaları	113
F. Abdülfettah'ın Kaymakam Hasan Bey Hakkındaki İddiaları Doğru Olabilir mi?	114
VII. Dilekçenin Üçüncü Kısım (Satır 19-28): Abdülfettah'ın Uyuşmazlığın Nasıl ve Nerede Çözümlemesi Gerektiği Konusunda Düşünceleri.....	116
VIII. Abdülfettah'ın İddiasının Gereççeleri.....	118
A. Abdülfettah'ın İddiasının Hukukî Gereççeleri	118
B. Abdülfettah'ın İddiasının Yerinelik ve Nesafet Gereççeleri	119
IX. Abdülfettah'ın Dilekçesinin Sonucu: Abdülfettah Şura-yı Devletten Ne Talep Ediyor?.....	120
X. Abdülfettah'ın Bir Stratejisi mi Var?	121

Bölüm 8

BİGA SANCAĞI MUTASARRIFININ CEVAP YAZISI

I. Mutasarrıfın Cevap Yazısının Aslının Görüntüsü ve Yazı çevrimi	124
II. Mutasarrıfın Cevabından Öğrendiklerimiz	127
A. İbrahim Bey'in Lofça-i Cedit Köyü Ahalisi Aleyhine Dava Açması	127
B. Lofça-i Cedit Köyü Ahalisinin Bu Davada Haksız Çıkması	127
C. Lofça-i Cedit Köyü Halkının İbrahim Bey'den Araziyi Satın Alması	128
D. Uyuşmazlığın Karşılıklı Anlaşma ile Sona Erdirilmesi	128
III. Evrakın Evrak Odasına İadesi: Dosyanın İşlemden Kaldırılması	128
IV. Uyuşmazlığı Özü	131
A. Ece Gölü'nün Kuzey Sınırı	132
B. İbrahim Bey'in Arazisinin Güney Sınırı	133
V. İbrahim Bey Bu Araziyi Neden Satın Almış Olabilir?	136

Bölüm 9

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKAYETİNİN HUKUKÎ DEĞERLENDİRMESİ

I. Uyuşmazlığın Doğumu ve Şura-yı Devletin Önüne Gelmesi	140
II. Abdülfettah'ın Dilekçesi ve Dilekçesindeki Netice-i Talebi	141
Değerlendirme: İdarî Yargıda Böyle Bir Karar Verilebilir mi?	143
III. 1907 Yılında Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin Görev ve Yetkileri	144
IV. “Şikâyeti Havi Arzuhal Başvurusu”nun Unsur ve Şartları	148
A. Başvuru Hakkının Sahipleri: Memurlar ve Fertler	148
B. Başvurunun Usûlü: Doğrudan Doğruya Şura-yı Devlete Başvurma	151
Bu Unsur Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun Değerlendirilmesi	152
C. Başvurunun Şekli: Arzuhal	152
Bu Unsur Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun Değerlendirilmesi	153
D. Başvurunun İçeriği: Arzuhalin Şikayeti Havi Olması Şartı	155
E. Aleyhine Başvuru Yapılana (Şikâyet Olunana) İlişkin Şart: Şikâyet, “Devair-i İdare Aleyhinde” Olmalıdır	157
F. Şikâyet Olunan Şeye İlişkin Şart: Şikâyet, İdarenin Muamelatı Aleyhinde Olmalı	160
Bu Şart Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun Değerlendirilmesi	160
V. Şikâyeti Havi Arzuhal Başvurunun Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi Tarafından İncelenme ve Karara Bağlanma Usûlü	162
A. Tahkikat Safhası	163
B. Müzakere Safhası	163
C. Mütalaa Safhası	163
D. Mazbata Safhası	164
E. Sadarete Bildirme Safhası	164
F. Yukarıdaki Safhalar Açısından Abdülfettah'ın Şikâyet Başvurusunun İncelenmesi	165

1. Tahkikat Safhası: Mülkiye Dairesinin Abdülfettah'ın Başvurusunu İncelemesi.....	165
2. Müzakere, Mütalaa, Mazbata ve Sadarete Bildirme Safhaları.....	166
VI. Şura-yı Devlet Mütalaalarının İcrası.....	166
Bu Açıdan Abdülfettah'ın Başvurusu Hakkında Gözlemler	167
VII. Nihâî Değerlendirme: Osmanlı ve Günümüz Arasında Karşılaştırma	168
A. Başvuru Yolları Bakımından.....	168
B. Denetim Organlarının Yetkileri Bakımından	169
C. Yargısal Usûlleri İzleme Bakımından.....	170
D. “Şikâyeti Havi Arzuhal” Yolu Fransız Kaynaklı mı?.....	171

Üçüncü Kısım

YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANIYE

LİVASI DAVASI (1914-1918)

Bölüm 10

DAVANIN BİGA KAYMAKAMLIĞI SAFHASI

I. Yeniçiftlik İhtiyar Heyetinin Arazinin “Tarla”dan “Mera”ya Dönüştürülmesi Konusunda Rumî 3 Mayıs 1330 (Miladî 16 Mayıs 1914) Tarihli Dilekçesi	179
II. Biga Tapu Memurunun Rumî 10 Mayıs 1330 (Miladî 23 Mayıs 1914) Tarihli Keşif Yapılması Yolundaki Arzı.....	182
III. Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 10 Mayıs 1330 (Miladî 23 Mayıs 1914) Tarih ve 324 Sayılı Keşif Yaptırılması Kararı.....	183
IV. Rumî 30 Teşrinisani 1330 (Miladî 13 Aralık 1914) Tarihli Keşif Tutanağı.....	185
V. Biga Tapu Memuru, Vergi Memuru ve Papa Garabet Efendi Tarafından Biga Kaymakamına Sunulan Rumî Teşrinisani 1330 (Miladî Aralık 1914) Tarihli Rapor	189
A. Raporun Görüntüsü ve Yazı Çevrimi	189
B. Bu Rapordan Öğrendiklerimiz.....	192
C. Bu Rapor Hakkındaki Eleştirilerimiz.....	193
VI. Biga İdare Meclisinin Aralık 1914-Ağustos 1916 Arasında Hareketsizliği.....	195
VII. Biga Defter-i Hakanî İdaresinin Biga Kazası Kaymakamına Sunduğu Rumî 2 Nisan 1332 (Miladî 15 Nisan 1916) Tarihli Rapor.....	197
VIII. Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 1 Ağustos 1332 (Miladî 14 Ağustos 1916) Tarih ve 267 Numaralı Kararı	199
IX. Biga Tapu Memurunun Biga İdare Meclisine Rumî 21 Ağustos 1332 (Miladî 3 Eylül 1916) Tarihli Cevap Yazısı.....	200
X. Lofça-i Cedit Köyü Hatibinin Rumî 20 Teşrinievvel 1332 (Miladî 2 Kasım 1916) Tarihli Dilekçesi	203
A. Lofça-i Cedit Köyü Hatibi Neden Böyle Bir Dilekçe Verdi?.....	203
B. Dilekçenin Görünümü ve Yazı Çevrimi.....	204
C. Dilekçeyi Veren Lofça-i Cedit Köyü Hatibi Kimdir?.....	206

D. Lofça-i Cedit Köyü Hatibinin Dilekçesinde Verdiği Bilgiler ve Talebi.....	207
E. Biga Kaymakamının Lofça-i Cedit Köyü Hatibinin Dilekçesini İdare Meclisine Sevki (Rumî 21 Teşrinievvel 1332 - Miladî 4 Kasım 1916).....	207
XI. Biga İdare Meclisinin Rumî 29 Teşrinievvel 1332 (Miladî 11 Kasım 1916) Tarih ve 497 Numaralı Kararı.....	208
XII. Rumî 5 Teşrinisani 1332 (Miladî 18 Kasım 1916) Tarihli İkinci Keşif Raporu.....	210
XIII. Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 21 Kanunusani 1332 (Miladî 3 Şubat 1917) Tarihli Kararı.....	213

Bölüm 11

DAVANIN KALE-İ SULTANİYE MUTASARRIFLIĞI SAFHASI

I. Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğu Tarafından Defter-i Hakanî Emaneti Alisine Takdim Kılınan 11 Mart 1333 (11 Mart 1917) Tarih ve 5 Numaralı Arıza.....	216
A. Arızanın Görüntüsü ve Yazı Çevrimi.....	216
B. Arızadan Öğrendiklerimiz.....	216
C. Eleştiri.....	221
II. Defter-i Hakanî Emanetinin Rumî 21 Mart 1333 (Miladî 21 Mart 1917) Tarih ve 5 Numaralı Tahrirâtı.....	221
A. Belgenin Aslının Görüntüsü ve Yazı Çevrimi.....	221
B. Yazının İçeriği.....	224
C. Eleştiri.....	224
D. Osmanlı Tapu İdaresinin Düzenliliği ve Hızı Konusunda Bir Gözlem.....	225
III. Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğunun Rumî 31 Mart 1333 (31 Mart 1917) Tarih ve 11 Numaralı Mutasarrıflığa Arzı.....	226
IV. Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğunun Rumi 31 Temmuz 1333 (31 Temmuz 1917) Tarihli Mutasarrıflığa Arzı.....	228
V. Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (Miladî 19 Ağustos 1917) Tarih ve 316 Numaralı Kararı.....	231
VI. Biga Defter-i Hakanî İdaresinin 6 Teşrinievvel 1333 (6 Ekim 1917) Tarihli Yazısı.....	233
VII. Biga Kazası İdare Meclisinin 6 Teşrinievvel 1333 (Miladî 6 Ekim 1917) Tarih ve 268 Sayılı Kararı.....	235

Bölüm 12

DAVANIN ŞURA-YI DEVLET SAFHASI

I. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesi.....	237
A. Dava Dilekçesinde Kimlerin İsimleri Var?.....	237
B. Dilekçede Talep Edilen Şey Nedir?.....	238
C. Dilekçenin Görüntüsü ve Yazı Çevrimi.....	239
D. Dilekçenin Olaylar Kısmı: Maddî Vakıa.....	249

E. Dilekçenin Gerekçe Kısmı: Dava Konusu İşlemin Hukuka Aykırılığının Sebepleri	251
F. Dilekçenin Netice-i Talep Kısmı	253
II. Dilekçenin Biga Kazasından Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığına Gelmesi	254
III. Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığının 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) Tarih ve 1468 Sayılı Havale Yazısı	255
IV. Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin 23 Mart 1334 (1918) Tarihli Kararı	258
A. Kararın Görüntüsü ve Yazı Çevrimi	258
B. Şura-yı Devlet Kararına Göre Dava Konusu Arazi, Uyuşmazlığın Kendi Önüne Gelişi, İptali İstenen İşlem ve Bu İşlemin Gerekçesi	264
C. Şura-yı Devlet Kararının Gerekçesi	265
D. Şura-yı Devlet Kararının Sonucu: Kararda Hükmedilenler	268
1. Keenlemeyekün (Yok Hükmünde) Olduğunu İlân Etme	268
2. Arazinin Bedel-i Öşre Bağlanarak VASFİNIN Tarladan Meraya Dönüştürülmesi	269
E. Şura-yı Devlet Kararının Uygulanması	270
Sonuç	271
Davanın Uzun Vadede Sonuçları Üzerine Bir Not	273

BÖLÜM 13

HUKUKÎ DEĞERLENDİRME

(Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi Davası Hakkında Hukukî Gözlemler)

I. Ortada Bir “Dava” Var mıdır?	276
A. Ortada Bir Uyuşmazlık Var mıdır?	277
B. Bu Uyuşmazlık, Yargısal Yoldan mı Çözümlemiştir?	278
II. Bu Dava, Bir “İdarî Dava” mıdır?	279
A. Organik Şart: Davalı Daima İdare Olmalıdır	279
B. Maddî Şart: Davaya İdare Hukuku Uygulanmalıdır	280
III. Bu İdarî Dava, Bir “İptal Davası” mıdır?	281
IV. Olayların Özeti	283
V. 1914-1918 Yılları İtibarıyla Kaza, Liva ve Vilayet İdare Meclisi Kararlarına Karşı Yapılabilecek Başvuruların Usûlü ve Şartları	285
VI. Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Üç Dereceli miydi?	287
VII. Birinci Derece: Biga Kazası İdare Meclisi Önündeki Safha	290
VIII. İkinci Derece: Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi Önündeki Safha	291
IX. Üçüncü Derece: Şura-yı Devletin Önündeki Safha	295
A. Davacı	295
B. Davalı	302
C. Davanın Açılması	306
1. Dava Dilekçesi	306
2. Dilekçe Nereye Verildi?	307
3. Dilekçe Hangi Makama Hitaben Yazıldı?	307

D. Davanın Konusu.....	310
1. İptal (“Fesih”) Talebi	310
2. Arazinin Vasfının “Tarla”dan “Mera”ya Dönüştürülmesine İzin Verilmesi Talebi.....	311
E. Dilekçenin Şura-yı Devlete Ulaşması	312
F. Başvurunun Vilayet Defterine Kaydı, Daireye Dağıtımı ve Dosyanın Açılması	315
1. Başvurunun Gelen Evrak Defterine Kaydı	315
2. Başvurunun Mülkiye ve Maarif Dairesine Havale Edilmesi	316
3. Başvurunun Mülkiye ve Maarif Dairesinde Kaydı	316
4. Dosyanın Açılması.....	317
G. Davanın Şura-yı Devlet Tarafından İncelenmesi ve Karara Bağlanması	320
H. Karar (“Mazbata”) Müsveddesinin Yazılması	323
1. “Ön Müsvedde” ve “Müsveddenin Müsveddesi”	324
2. Asıl Müsvedde.....	326
I. Müsveddenin Tebyizi (Mazbatanın yazılması).....	332
X. Şura-yı Devlet Kararında Hükmedilen Şeyler ve Bu Kararın Hukukî Niteliği	334
A. Dava Konusu Liva İdare Meclisi Kararını “Keenlemeyekün” Bulma: Şura-yı Devlet Kararı Bu Yönüyle Bir “İptal Kararı”dır.....	335
1. Açıklama	335
2. Hukukî Değerlendirme.....	337
3. Türk Doktrinde Şura-yı Devletin “İptal Kararı” Vermediği Konusunda Genel Kanaatin Sorgulanması	337
4. Bağlayıcılık İptal Kararının Tanımlayıcı Unsuru mudur?.....	341
B. Söz Konusu Arazinin Vasfının “Tarla”dan “Mera”ya Dönüştürülmesi: Karar Bu Yönüyle Ne Kararıdır?.....	342
1. Açıklama	342
2. Değerlendirme: Şura-yı Devlet İdareye Emir ve Talimat Verebilir mi? ...	342
3. Günümüz Anlayışında İdarî Yargı Organları İdareye Emir ve Talimat Veremezler	343
4. Osmanlı Şura-yı Devleti İdareye Karışabilir miydi?.....	343
a) Karışamayacağı Görüşü Lehine Argümanlar	343
b) Şura-yı Devletin İdareye Karışabileceği Görüşü Lehine Argümanlar: “Kavanin ve Nizamatin Tamami-i Cereyanına Nezaret” Görevi	344
C. Söz Konusu Arazinin Öşre Bağlanması ve Öşür Bedelinin Alınması: Karar Bu Yönüyle Ne Kararıdır?.....	345
XI. Şura-yı Devletin Karar Verme Yetkisi (Özet)	347
XII. Şura-yı Devlet Kararlarının Bağlayıcılığı ve Uygulanması.....	348
A. Genel Olarak	349
1. Kural	349
2. “Ol Babda Emr ü Ferman Hazret-i Men Lehül Emrindir”	350
3. Uygulamada Sadaretin Tasdik Yetkisi	352
4. İrade-i Seniye Gerektiren Konularda Padişahın Tasdiki	353
5. Sadaretin Yazısı: Mazbatasının İcrasına Himmet Buyrulması	353

B. Şura-yı Devletin Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davasında Verdiği 23 Mart 1918 Tarihli Kararının Uygulanması.....	353
1. Sadaretin Rumî 31 Mart 334 (Miladî 31 Mart 1918) Tarihli Yazısı	353
2. Dahiliye Nazırı Talat Paşa’nın Maliye Nazırı Cavid Bey’e 10 Nisan 1334 (1918) Tarihli Yazısı.....	356
XIII. Şura-yı Devlet Kararının Bağlayıcılığı Hakkında Genel Değerlendirme.....	359
Bibliyografya	363
Dizin.....	371
Özet.....	377
Abstract	379

KUTULAR

KUTU G.1: Dalyan.....	18
KUTU II.1: Yılan Balığı.....	50
KUTU 5.1: Osmanlı Arşivi Katalogundaki Bir Okuma Hatası	59
KUTU 7.1: Şura-yı Devlet	89
KUTU 8.1: Dönemin İdarî Taksimatı Hakkında Bilgi: “Biga Sancağı” ile “Biga Kazası” Arasında Ne Fark Var?	123
KUTU 8.2: Osmanlı Lirası	137
KUTU 9.1: Şura-yı Devlete İlişkin Mevzuat	144
KUTU 9.2: Şura-yı Devlete İlişkin Literatür	146
KUTU 9.3: Arzuhal ve İstida	154
KUTU III.1: Hukukî Alt Yapı: Ziraatten Terk ve Tatil Nedeniyle “Mahlûliyet” Durumu, “Müstehak-ı Tapu” Addedilme ve “Tefevvüz” Usûlünün Uygulanması	176
KUTU 10.1: Kaza ve Liva İdare Meclisleri	185
KUTU 10.2: Keşif ve Bilirkişi Ücretlerinin Yüksekliği Konusunda Gözlemler	209
KUTU 12.1: Osmanlı’da Hukuk Devleti Fikrinin Doğuşuna İlişkin Bir Gözlem	248
KUTU 13.1: 1914-1918 Döneminde Osmanlı Hukukunda Köyler	296
KUTU 13.2: “Mazbata=Karar”.....	323
KUTU 13.3: Osmanlı’nın Son Döneminde “İptal” Yerine “Fesih” Terimi Kullanılıyordu	338

BELGELER

Belge 3.1: 30 Teşrinisani 1330 Tarihli Keşif Raporunun Üstündeki Tapu Kayıtları	43
Belge 4.1: Muhsin Oğlu Abdülfettah’ın Rumî 21 Nisan 1323 (Miladî 4 Mayıs 1907) Tarihli Arzuhâlinin İsim, Pul ve Mühür Kısımı	53
Belge 5.1: İbrahim Bey ve Kardeşi Halim Bey Tarafından Dahiliye Nezaretine Çekilen Rumî 8 Teşrinisani 1331 (Miladî 21 Kasım 1915) Tarihli Telgrafname	65

Belge 5.2: Dahiliye Nezaretinin Kale-i Sultaniye Sancağı Mutasarrıflığına Rumî 18	
Teşrinisani 1331 (miladî 1 Aralık 1915) Tarihli Yazısı	68
Belge 7.1: Abdülfettah Mühürlü Rumî 21 Nisan 1323 Tarihli Arzuhalde Bir Kesit	88
Belge 7.2: Abdülfettah'ın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'ne Verdiği Rumî 21	
Nisan 1323 (Miladî 4 Mayıs 1907) Tarihli Dilekçesi (Tam Görünüm)	91
Belge 7.3: Abdülfettah'ın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'ne Verdiği Rumî 21	
Nisan 1323 (Miladî 4 Mayıs 1907) Tarihli Dilekçesi	92
Belge 8.1: Biga Sancağı Mutasarrıfının Abdülfettah'ın Arzuhalı Hakkında Rumî	
2 Temmuz 1323 (Miladî 15 Temmuz 1907) Tarihli Cevap Yazısı	125
Belge 8.2: Biga Sancağı Mutasarrıfının Cevap Yazısının Arka Yüzü (Kesit)	129
Belge 8.3: Ece Gölü ve Kayaaltı Çiftliğine İlişkin Defter-i Hakani Kaydı	132
Belge 10.1: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Biga Kaymakamlığına Verdiği	
Rumî 3 Mayıs 1330 (Miladî 16 Mayıs 1914) Tarihli Dilekçesi	180
Belge 10.2: Biga Kazası Defteri Hakanî İdaresinin Rumî 10 Mayıs 1330 (Miladî	
23 Mayıs 1914) Tarihli Arzı	183
Belge 10.3: Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 10 Mayıs 1330 (Miladî 23 Mayıs	
1914) Tarih ve 324 Sayılı Keşif Yaptırılması Kararı	184
Belge 10.4: Biga Kazası İdare Meclisi Tarafından Görevlendirilen Keşif Heyetinin	
Düzenlediği Rumî 30 Teşrinisani 1330 (13 Aralık 1914) Tarihli Keşif Tutanağı .	186
Belge 10.5: Biga Kazası Tapu Memuru, Vergi Memuru ve Papa Garabet Efendi	
Tarafından Biga Kaymakamına Sunulan Teşrinisani 1330 (Aralık 1914)	
Tarihli Rapor	190
Belge 10.6: Biga Kazası Tapu Memurunun Biga Kaymakamına Sunduğu 2 Nisan	
1332 (Miladî 15 Nisan 1916) Tarihli Rapor	197
Belge 10.7: Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 1 Ağustos 1332 (miladî 14	
Ağustos 1916) Tarih ve 267 Numaralı Kararı	199
Belge 10.8: Biga Kazası Kaymakamının Rumî 1 Ağustos 1332 (Miladî 14	
Ağustos 1916) Tarihli Havale Notu	200
Belge 10.9: Biga Tapu Memurunun Biga İdare Meclisine Rumî 21 Ağustos 1332	
(Miladî 3 Eylül 1916) Tarihli Cevap Yazısı	201
Belge 10.10: Lofça-i Cedit Köyü Hatibinin Rumî 20 Teşrinievvel 1332 (Miladî 2	
Kasım 1916) Tarihli Dilekçesi	205
Belge 10.11: Biga Kaymakamının Lofça-i Cedit Köyü Hatibinin Dilekçesini	
İdare Meclisine Sevki (21 Teşrinievvel 1332 - Miladî 4 Kasım 1916)	208
Belge 10.12: Biga İdare Meclisinin Rumî 29 Teşrinievvel 1332 (Miladî 11 Kasım	
1916) Tarih ve 497 Numaralı Kararı	208
Belge 10.13: Rumî 5 Teşrinisani 1332 (Miladî 18 Kasım 1916) Tarihli İkinci	
Keşif Raporunun Sevk Yazısı	210
Belge 10.14: 5 Teşrinisani 1332 (Miladî 18 Kasım 1916) Tarihli İkinci Keşif	
Raporuna Atf	212
Belge 10.15: Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğunun Rumî 11 Mart	
1333 (Miladî 11 Mart 1917) Tarih ve Beş Numaralı Arızası	214

Belge 11.1: Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğu Tarafından Defter-i Hakanî Emanetine Takdim Kılınan Rumî 11 Mart 1333 Tarihli Arıza	217
Belge 11.2: Defter-i Hakanî Emanetinin Rumî 21 Mart 1333 (Miladî 21 Mart 1917) Tarih ve 5 Numaralı Tahrirâtı	222
Belge 11.3: Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğunun 31 Mart 1333 (31 Mart 1917) Tarih ve 11 Numaralı Mutasarrıflığa Arzı	227
Belge 11.4: Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğunun Rumî 31 Temmuz 1333(31 Temmuz 1917) Tarihli Mutasarrıflığa Arzı	229
Belge 11.5: Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (Miladî 19 Ağustos 1917) Tarih ve 316 Numaralı Kararı	232
Belge 11.6: Biga Defter-i Hakanî İdaresinin Rumî 6 Teşrinievvel 1333 (Miladî 6 Ekim 1917) Tarihli Yazısı	234
Belge 11.7: Biga Kazası İdare Meclisinin 6 Teşrinievvel 1333 (Miladî 6 Ekim 1917) Tarih ve 268 Sayılı Kararı	235
Belge 12.1: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-Yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesi (Tam Görünüm)	239
Belge 12.2: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesi	240
Belge 12.3: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesinin Arka Yüzü	255
Belge 12.4: Kale-i Sulta-niye Mutasarrıflığının Rumî 24 Kanunuevvel 1333 (Miladî 24 Aralık 1917) Tarih ve 1468 Sayılı Havale Yazısı	256
Belge 12.5: Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığının Rumî 24 Kanunuevvel 1333 (Miladî 24 Aralık 1917) Tarih ve 1468 Sayılı Havale Yazısının Arka Yüzü	257
Belge 12.6: Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin Rumî 23 Mart 1340 (Miladî 23 Mart 1918) Tarihli Kararı	259
Belge 13.1: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesinden Bir Kesit	296
Belge 13.2: Şura-yı Devletin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti-Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi Davası Dava Dosyası Ön Kapağı	318
Belge 13.3: Şura-yı Devletin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti-Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi Davası Dava Dosyası Arka Kapağı	319
Belge 13.4: Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davasındaki Mazbata Müsveddesinin Müsveddesi	325
Belge 13.5: Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davasındaki Mazbata Müsvedde Varakası	326
Belge 13.6: Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davasındaki Müsvedde Varakasının Üst Kısmı	329
Belge 13.7: Daire-i Sadaret Umur-ı İdariye Kalemi tarafından Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine Yazılan Rumî 31 Mart 1334 (Miladî 31 Mart 1918) Tarihli Yazı ...	354
Belge 13.8: Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın Maliye Nazırı Cavid Bey'e Rumî 10 Nisan 1334 (Miladî 10 Nisan 1918) Tarihli Yazısı	357

HARİTALAR

(Not: Kitapta verilen haritaların kaynağı ilgili haritanın altında belirtilmiştir. Kaynağı ayrıca belirtilmemiş olan haritalar tarafımızdan çizilmiştir. Harita altlığının kaynağı ayrıca belirtilmiştir).

Harita G.1: Yeniçiftlik Köyü Yerleşim Yeri	14
Harita G.2: 1895 yılında Kayaaltı Çiftliği ve Lofça-i Cedit Köyü	15
Harita 1.1: İbrahim Bey'in Arazisi	30
Harita 2.1: İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Günümüzde	37
Harita 3.1: 1907 Yılında İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Haritası (Üç Parça)	47
Harita 6.1: Kaymakam Hasan Bey Sokağı Gösterir Harita Kesiti	86
Harita 8.1: Dalyanayağı	134
Uydu Görüntüsü 1.1: Biga Yarımadası ve Ece Gölü, 31 Aralık 1988 (Landsat 4)	27
Uydu Görüntüsü 1.2: Ece Gölü-Kurugöl, 13 Ekim 1991, Landsat 5 Vegetation	28

FOTOĞRAFLAR

(Not: Kitapta verilen fotoğrafların kaynağı ilgili fotoğrafın altında belirtilmiştir. Kaynağı ayrıca belirtilmemiş olan fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir).

Fotoğraf G.1: Yeniçiftlik Köyü (Su Deposundan Görünüm)	16
Fotoğraf G.2: Yeniçiftlik Köyü (Merkez)	16
Fotoğraf G.3: Yeniçiftlik Köyü	17
Fotoğraf 1.1: Arazinin Dalyansırı ile Kanal Arasındaki Kısmı (Güneyden Bakış)	31
Fotoğraf 1.2: Arazinin Salkımsırı ile Kanal Arasındaki Kısmı (Kuzeyden Bakış)	31
Fotoğraf 1.3: Salkımsırtından Kuzeye Bakış	31
Fotoğraf 1.4: “Dalyanayağı Köprüsü” (Doğudan Batıya Bakış)	32
Fotoğraf 1.5: Kanal (Köprüden Kıyısından Kuzeye Bakış)	32
Fotoğraf 1.6: Arazinin Orta Kısmında Kanal Boyundan Leylekler	32
Fotoğraf 3.1: Arazinin İkinci Parçasından Bir Görünüm (Dalyan Yolunun Kuzeyi)	48
Fotoğraf 3.2: Arazinin Üçüncü Parçasından Bir Görünüm (Dalyan Yolunun Kuzeyi, Kanalin Doğu Kısmı) (Güneyden Kuzeye Bakış)	48
Fotoğraf 3.3: Arazinin Üçüncü Parçasından Bir Görünüm (Arazinin En Güney Kısmı)	48
Fotoğraf 5.1: Abdülfettah'ın Mezar Taşı	54
Fotoğraf 6.1: “Kaymakam Hasanbey Sokak” Levhası	86
Fotoğraf 7.1: “Yeniçiftlik İlkmektebi, 1926” (İlkokul Binasının Kapısının Üstündeki Levha)	106
Fotoğraf 7.2: 1980'li Yılların Başlarında Yeniçiftlik İlkokul Binası (İnşa Yılı 1926) ve Büyük Camii (İnşa Yılı 1911-1912)	106
Fotoğraf 7.3: Yeniçiftlik İlkokulu Binası Önünde Öğrencileri ve Öğretmenleri (18 Ocak 1930)	107
Fotoğraf 8.1: Eski Dalyanın Bulunduğu Bölge (Ece Gölü Kanalı, Dalyanayağı Köprüsünden Güneye Bakış) (16 Haziran 2024)	135
Fotoğraf 8.2: Dalyanayağı Köprüsü (12 Nisan 2024)	135

ARŞİV BELGELERİNE ATIF USÛLÜ

İLK ATIFTA (Tam Künye)

Format: Arşivin Adı (Kısaltması), Fonun Adı (Kısaltması), Dosya Numarası/Gömlek Numarası–Lef (Yaprak) Numarası.Sayfa (Yüz) Numarası (Hicrî Tarih / Miladî Tarih)

Örnek: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA¹), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-11.1 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918)

TEKRAR ATIFLARDA (Kısa Künye)

Format: Arşivin Kısaltması, Fonun Kısaltması, Dosya Numarası/Gömlek Numarası–Lef (Yaprak) Numarası.Sayfa (Yüz) Numarası.

Örnek: BOA, ŞD, 1632/12-11.1.

KISALTMALAR

BOA: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BEO: Babıali Evrak Odası

DH.İ.UM: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı

DH.İ.UM.EK: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı Ekleri

DH.KMS: Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti

DH.MKT: Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemî

İ.DH: İrade Dahiliye

İ.DUİT: İrade Dosya Usulü

İ.TAL: İrade Taltifat Evrakı

İ.TKS: İrade Tekaid Sandığı

MF.MKT: Maarif Nezareti Mektubî Kalemî

ŞD: Şura-yı Devlet

Y.A.HUS: Yıldız Sadaret Hususi Evrakı

ATIF YAPILAN ARŞİV BELGELERİNİN LİSTESİ

Kitabın sonunda yer alan “Bibliyografya”da (s.363-365) bulunur.

TARİHLER KONUSUNDA AÇIKLAMA

1. Arşiv belgelerine dipnotta tam künye atıflarda verilen tarih, katalogda yazılan gömlek/dosya tarihidir. Hâliyle gömlek/dosya içinde birden fazla belge (yaprak, lef) var ise, belgelerin her birinin tarihi farklı olabilir. Kitapta metin içinde belirli bir belge zikredilirken katalogdaki gömlek/dosya tarihi değil, bizzat o belgenin kendi metninde yazan tarih esas alınmıştır.
2. Yerleşik usûlde hicrî tarihlerde ay isimleri kısaltılır. Biz hicrî ayları kısaltmadan verdik. Tarih alanında uzmanlaşmamış kişiler bu kısaltmaları bilmiyorlar.
3. Kitabımızda hicrî ve Rumî tarihlerin yanlarına daima parantez içinde karşılıkları olan miladî tarihler de verilmiştir. Hicrî ve Rumî tarihler, miladî tarihlere, TTK

1. “BAO” aslında “Başbakanlık Osmanlı Arşivi” teriminin kısaltmasıydı. 2018’den beri Başbakanlık lağvedilmiş ve Başbakanlığa bağlı kurum ve kuruluşlar Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır. Dolayısıyla 2018’den sonra “BAO” kısaltmasının kullanılması yanlıştır. Ancak bu yanlışlığa rağmen tarihçiler BAO kısaltmasını kullanmaya devam etmişlerdir. *Belleten* de bu kısaltmanın kullanılmasını önermektedir. Biz de yaygın usûl bu olduğu için bu kısaltmayı kullanmaya devam ediyoruz.

Tarih Çevirme Kılavuzu (<https://ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>) ile çevrilmiştir. Verilen tarihin önünde tarihin türü “hicrî”, “Rumî” ve “miladî” kelimeleri yazılarak gösterilmiştir.

ATIF USÛLÜ KONUSUNDA AÇIKLAMA

Kitabımızda arşiv belgelerine atıf usûlü olarak, konusunda genel olarak *Belle-ten*’in önerdiği atıf usûlü izlenmiştir (Bkz.: <https://belleten.gov.tr/sayfa/yazim-kurallari>). Ancak biz dosya ve gömlek numarasından sonra, gömlekte birden fazla lef (yaprak) var ise, tire işaretiyle lef numarasını da gösterdik. Keza, arşive dijital olarak ulaştığımızdan dolayı leffin ön ve arka yüzü, yani sayfalar, ayrı ayrı taranmış ise, yani bunların ayrı görüntüleri var ise, lef numarasından sonra nokta koyup ön veya arka yüz numarasını, yani görüntü numarasını da gösterdik. Leffin ön yüz görüntüsünün numarası genellikle 1, arka yüz görüntüsünün numarası genellikle 2’dir. Böylece dosya, gömlek, lef ve yüz (sayfa) numarası olmak üzere arka arkaya gelen dört ayrı yer belirleyicisi kullanılmıştır. Gerek *Belleten*’de, gerekse yaygın usûllerde Osmanlı Arşivi belgelerine atıfta dört değil, iki veya üç yer belirleyicisi kullanılır. Dört yer belirleyicisiyle atıf, üç yer belirleyicisiyle atıfa göre daha belirgin bir atıftır. Dijital arşivde atıf yapılan her bir taramanın (her bir görüntünün) sadece ona mahsus bir numarası (dosya ismi) bulunduğu için böyle bir atıf mümkündür.

Dört unsurlu yer belirleyicisi, dijital arşivde, atıf yapılan belge görüntüsünün esasen dosya isminde de vardır. Bilindiği gibi Osmanlı Arşivinde dijital ortama aktarılmış taranmış bir belgenin her sayfasının ayrı bir dosya ismi (numarası) vardır (Defterlerin dosya isimlendirmesi daha farklıdır). Bu ad, fonun adının kısaltması, alt tire, dosya numarası için beş basamaklı bir sayı, alt tire gömlek numarası için beş basamaklı bir sayı, alt tire lef için üç basamaklı bir sayı, alt tire tarama (görüntü, yüz) numarası için üç basamaklı bir sayıdan oluşur. Dosya numarası ve gömlek numarası beş basamaktan küçük ise sayının önündeki basamak veya basamaklara sıfır konulur. Aynı şekilde lef ve yüz numarası üç basamaktan küçük ise sayının önündeki basamak veya basamaklara sıfır konulur.

Mesela yukarıda örnek olarak verilen belgenin BAO dijital koleksiyonunda dosya ismi SD__01632_00012_011_001’dir. Bundan bu görüntünün, Şura-yı Devlet fonunda bulunduğunu, dosya numarasının 1632, gömlek numarasının 12, lef (yaprak) numarasının 11 ve yüz (sayfa, görüntü) numarasının 1 olduğunu anlıyoruz.

Biz kitabımızda dijital arşivdeki tarama dosya isimlerini tam görüntü olarak verdiğimiz belgelerde genellikle, belgeye atıfta problem olmaması için, görüntünün (taranmış sayfanın) sağ alt köşesinde belgenin üzerine yazdık. Haliyle bu dosya ismi, belgenin aslının görüntüsünde yoktur. Belgeye atıfta bu dosya isminin kullanılması, atıflardaki bütün karışıklığı ortadan kaldırır. Zira bu dosya ismi, bu numara, arşivde bulunan yüz binlerce belge içinde sadece o belgeye mahsus bir numaradır.

Atıflarda dijital arşivin URL kaynağı ayrıca gösterilmemiştir. Bütün belgelere Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi “Belge Tarama Sistemi”nden (<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>) ulaşılmıştır.

Kitapta atıf yapılan arşiv belgelerinin künyelerine (fon adı ve kodlarına) kitabın sonundaki Bibliyografya’da bulunan “I. Arşiv Kaynakları” başlığından (s.363-365) ulaşabilirsiniz.

ÖNSÖZ

Ece Gölü, Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyü sınırları içinde yer alan günümüzde kurutulmuş olan bir göldür.

2024 yılının Ocak ayından bu yana *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* başlıklı bir kitap üzerinde çalışıyorum. Önümüzdeki aylarda bu kitabı yayınlamayı plânlıyorum.

Bu kitabın tarih kısmını arşiv belgeleriyle yazıyorum. O nedenle Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi kataloglarında, yöreye ilişkin “Ece Gölü”, “Kayaaltı Çiftliği”; “Lofça-i Cedit karyesi”, “Yeniçiftlik köyü” gibi anahtar kelimelerle pek çok arama yaptım.

Bu aramaların birinde Biga kazası Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah’ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete, yani Osmanlı Danıştayına verdiği Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli bir şikâyet dilekçesine¹ ulaştım. Dilekçede Abdülfettah, Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ahalisinin Ece Gölünden çıkardıkları yılan balıklarını Biga Kazası Kaymakamı Hasan Bey’in yardımıyla Biga eşrafından İbrahim Bey’in zabt ve müsadere ettiğini iddia ediyordu.

İbrahim Bey birkaç ay önce Ece Gölüne komşu 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazi satın almıştı. İbrahim Bey, balıkların kendi arazisinden çıkarıldığını iddia ederek Lofça-i Cedit köyü ahalisinin Ece Gölünden yakaladığı balıkları, onların Biga’da satışından önce zabt ve müsadere etmeye başlamıştı. Neticede Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi, İbrahim Bey’in balıkları zabt ve müsaderesinin önüne geçmek için, bu zabt ve müsadereye sebep teşkil eden söz konusu araziyi 1 Temmuz 1907 tarihinde İbrahim Bey’den satın alırlar ve uyuşmazlık bu şekilde sona erer.

1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1600/4-1.2 (8 Şaban 1325 / 16 Eylül 1907).

Yukarıda bahsettiğim kitabı yazarken, bu uyuşmazlık Ece Gölünde yapılan yılan balıkçılığıyla ilgili olduğu için bu olaya ve Abdülfettah imzalı dilekçeye kitabın “Ece Gölü Tarihi”ne adanan ikinci kısmında birkaç sayfa içinde değinmenin uygun olacağını düşündüm. Dilekçeyi okumaya başladım. Olayı inceledikçe bu olay beni kendisine çekti; üzerinde daha çok çalışmaya ve yazmaya başladım. Birkaç sayfa yazacakken ortaya 171 sayfa çıktı.

* * *

Ece Gölü ile ilgili arşiv araştırmalarımaya devam ederken Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ahalisinden 274 kişinin 1 Temmuz 1907 tarihinde İbrahim Bey'den satın aldığı araziye ilişkin Şura-yı Devlette açılmış bir davanın evrakları karşıma çıktı. Meğerse, adı geçen 274 kişi, satın aldıkları ve Ece Gölünün ayağında bulunan söz konusu araziye su basması sebebiyle ekememişler ve neticede bu araziye “mera” olarak bırakmışlar. Bunun üzerine Kale-i Sultaniye Livası (günümüz Çanakkale ili) İdare Meclisi, Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararıyla, söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani Hazineye geçmesine karar vermiş.

Bunun üzerine Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçeyle Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu kararının feshedilmesi ve bu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi istemiyle Şura-yı Devlette dava açmış.

Osmanlı Arşivi Şura-yı Devlet fonunda saklanan dava dosyasında 13 belge² (toplamda 35 görüntü³) ve yine bu davayla ilgili Babialı Evrak Odası Fonunda 2 belge ve 4 görüntü⁴, Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı fonunda da 2 belge bulunmaktadır⁵.

2. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-1 ile 1632/12-13 arasındaki belgeler (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

3. Hâliyle bazı belgeler birden fazla leften (yapraktan) ve sayfadan oluşmaktadır.

4. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Babialı Evrak Odası (BEO), 4510/338181-1.1, 4510/338181-2.1 ve 4510/338181-2.2 (19 Cemaziyelahir 1336 / 1 Nisan 1918).

5. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı Ekleri (DH.İ.UM.EK), 110/21-1.1 ve DH.İ.UM.EK, 110/21-1.1 (28 Cemaziyelahir 1336 / 10 Nisan 1918).

Adı geçen fonlarda bu davaya ilişkin bulunan evrakları adım adım okumaya başladım. Okudukça olaylar beni büyüledi. 1914-1918 yıllarında, tam Birinci Dünya Savaşı yıllarında, Biga Kazası Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünde 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin Hazineye geçmemesi, kendi tasarruflarında kalması için adı geçen köyün ahalisinin verdiği büyük bir mücadeleye şahit oldum.

Önce uyuşmazlık Biga Kazası İdare Meclisi tarafından Lofça-i Cedit köyü lehine karara bağlanır. Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurunun itirazı üzerine bu karar Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi tarafından feshedilir ve arazinin mahlûliyetine, yani Hazineye geçmesine karar verilir. Bu karara karşı da Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti Şura-yı Devlette dava açar ve bu davayı kazanır. Şura-yı Devlet, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının keenlemyekün, yani yok hükmünde olduğuna karar verip, söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi gerektiğine karar verir. Böylece söz konusu arazi Yeniçiftlik köyü ahalisinin tasarrufunda kalır.

* * *

Gerek 1907 yılında Lofça-i Cedit köyünden Abdülfettah'ın Şura-yı Devlete yaptığı şikâyet başvurusu, gerekse 1914-1917 yıllarında Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi için ve daha sonra da 1917-1918 yıllarında Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet (Hazineye geçme) kararının iptali için verdikleri mücadele beni kendisine çekti.

Bu şikâyet ve davanın evraklarını inceledikçe yaşanan olayları daha yakından görmeye ve olayların kahramanlarının duygu ve düşüncelerini hissetmeye başladım. Yeniçiftlik köyünden Abdülfettah, Biga Kaymakamı Hasan Bey, Biga eşrafından İbrahim Bey, Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Evveli Süleyman oğlu Mustafa, Muhtar-ı Sanisi Osman oğlu Yusuf, İmamı Hüseyin oğlu Mustafa'nın ve ismini tespit edemediğim Hatibinin dünyalarına girdim. Onların verdiği mücadeleyi arşiv belgelerine yansıdıkları ölçüde anlamaya ve anlatmaya teşebbüs ettim.

Birinci Dünya Savaşı ve özellikle de Çanakkale Savaşının cereyan ettiği bu zor yıllarda, Çanakkale Savaşının yaşandığı yere kuş uçuşu 80 km mesafede bulunan Biga Kazasına bağlı Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünde Ece Gölü kenarında yer alan bir araziye ilişkin yaşanan bu olayları yazarken sanki bir roman yazıyormuş hissine kapıldım.

Umarım bu his bu kitabı okuyacak okuyuculara da geçer. Umarım okuyucular da bu kitabı okurken, bir yandan Biga Kaymakamı Hasan Bey, Biga eşrafından İbrahim Bey, Biga Tapu Memuru Mahmut Bey, diğer yandan Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah, adı geçen köyün Birinci Muhtarı Mustafa, İkinci Muhtarı Yusuf, İmamı Mustafa ve ismini tespit edemediğimiz Hatibinin dünyalarına girerler; kitabımı okurken, benim yazarken duyduğum heyecanı duyarlar.

* * *

Yukarıda da dediğim gibi bu olayları hazırlamakta olduğum *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* başlıklı kitabımda Ece Gölünü ilgilendirdiği ölçüde birkaç sayfa içinde değinip geçecektim. Ama ortaya birkaç sayfa değil, birkaç yüz sayfa çıktı. Ben de bu sayfaları ayrı bir kitap olarak yayınlamak en doğrusu olacak diye düşündüm ve ortaya elinizde tuttuğunuz bu kitap çıktı.

* * *

Bu kitap esasen iki kısımdan oluşuyor. Birinci kısımda Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyet, ikinci kısımda ise Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet kararının feshi istemiyle Şura-yı Devlette açtığı dava inceleniyor. Her iki olay da esasen aynı araziden kaynaklanıyor. Her iki uyuşmazlıkta da ortak pek çok yön var. Bu nedenle, yaşanan olayları anlatmadan önce bu arazi hakkında bilgi vermenin doğru olacağını düşündüm ve bu nedenle bu iki kısımdan önce de arazi hakkında bilgiler verdiğim *birinci kısım* ekledim.

* * *

Bu kitabı yazdıktan sonra, bu kitabın *ikinci kısmında* incelenen Abdülfettah'ın Kaymakam Hasan Bey ve İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyetin ve keza kitabın *üçüncü kısmında* incelenen Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararının feshi istemiyle Şura-yı Devlette açtıkları davanın Osmanlı Devletinin son dönemindeki idare hukuku ve idarî yargı uygulamasına da örnek olay teşkil edebileceğini fark ettim. O nedenle, ikinci ve üçüncü kısmın sonuna, o kısımlarda anlatılan şikâyet ve davaların hu-

kukî niteliğine ilişkin bazı gözlem ve değerlendirmelerimi de ekledim. Türkiye’de Şura-yı Devlete ilişkin yazılmış kitap ve makaleler vardır⁶. Ancak bunlar, çoğunlukla Şura-yı Devletin kuruluş ve işleyişini genel olarak inceleyen çalışmalardır. Belirli bir örnek olay üzerinden Şura-yı Devletin görev ve yetkileri ile çalışmasını inceleyen, ortaya çıkan sorunları tartışan çalışmalar yeterince yoktur⁷. Hâliyle hukukî değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümleri (Bölüm 9 ve 13) bu olayların sadece tarihsel kısmına ilgi duyan okuyucular okumadan atlayabilirler. Keza tersi de olabilir. Bu kitapta incelenen Şura-yı Devlete yapılan şikâyet başvurusunu ve davayla ilgilenen hukukçular da, kitabın, olayların tarihsel gelişiminin anlatıldığı diğer bölümlerini okumayabilirler.

* * *

Kişî İsimleri.- Burada şunu da belirtmek isterim: Kitapta pek çok kişinin ismi geçiyor. Bunlar kitapta anlatılan olaylarda ismi geçen kişilerin gerçek isimleridir. Bu kitap bir kurgu değil. Burada özellikle belirtmek isterim ki, bu çalışmanın, çalışmada ismi geçen kişileri övmek veya yermek gibi bir amacı yoktur. Bu çalışma, kişileri değil, yerleri ve olayları incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmada ismi geçen kişiler, karşıma, ben onları seçtiğim için değil, incelediğim yerler ve olaylar sebebiyle kendiliğinden çıkmıştır. Bu olaylar, günümüzden yüz küsur yıl önce yaşanmış olaylardır. Bu olaylar ve olayların kahramanı olan kişiler artık tarihe intikal etmişlerdir. Bu kişilerin soyu devam etmiş ise, günümüzde onların torunları değil, torunlarının çocukları

6. Bu kitap ve makalelerin bir listesi için aşağıda s.146’e (Kutu 9.2) bakabilirsiniz.

7. Şüphesiz burada Fethi Gedikli’nin *Şura-yı Devlet* (İstanbul, On İki Levha, 2. Bası, 2018) başlıklı kitabında pek çok Şura-yı Devlet kararının verildiğini belirtmemiz gerekir. Uygulamada somut olaylar üzerinden Şura-yı Devletin çalışmasını anlamak için Gedikli’nin kitabı çok önemli bir kaynaktır. Ancak Gedikli’nin kitabında Şura-yı Devletin seçilen kararlarının tam metinleri verilir, ama bu kararların tahlil ve değerlendirmesi yapılmaz. Belirli bir dava ayrıntısıyla incelenmez. Elinizde tuttuğunuz bu kitapta ise, Şura-yı Devlet’in çalışması, iki somut örnek olarak üzerinden incelenir. Birinci örnek olay (Abdülfettah’ın şikâyeti) 121 sayfalık yer kaplar. Olaylar kısmının incelendiği Bölüm 4-8) 88 sayfa, hukukî değerlendirmenin yapıldığı Bölüm 9 ise 33 sayfadır. İkinci örnek olay (Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine karşı açtığı dava) ise toplam 190 sayfa yer kaplar. Olaylar kısmı (Bölüm 10-12) toplam 101 sayfa, hukukî değerlendirme kısmı (Bölüm 13) ise toplam 89 sayfa uzunluğundadır. Türk literatüründe Şura-yı Devlet önündeki bir şikâyet başvurusuna ve Şura-yı Devlet huzurunda görülen bir davaya bu kadar yer ayıran bir başka çalışma olup olmadığını biz bilmiyoruz.

veya torunlarının torunları hayattadır. Hâliyle kimse dedesinin dedesinin yaptıklarından sorumlu değildir.

Tarih çalışmaları, kurgusal çalışmalar değildir. Tarih çalışmalarında gerçek kişi ve olaylar anlatılır. Tarih çalışmalarında kişilerin adlarını makaslamanın veya değiştirmenin bir anlam ve gereği yoktur. Kişi isimlerini sansürleyerek yapılan bir çalışmaya tarih çalışması denemez. Yerel tarih çalışmaları kaçınılmaz olarak kişi isimlerine bağlı çalışmalardır. Ülkemizde yerel tarih çalışmalarının yetersizliğinden şikâyet ediliyor. Yerel tarih çalışmaları artacak ve canlanacaksa, bu çalışmalarda kişi isimleri de kaçınılmaz olarak geçecektir.

Yer İsimleri.- Bu Önsözde bu kitabı yazarken karşılaştığım yer isimleri sorunlarına da değinmek isterim. Zira çalışmada geçen livanın ve köyün isimleri günümüzde değişmiştir.

Çalışmada geçen Kale-i Sultaniye livasının bugünkü adı Çanak-kale'dir. Ancak biz bu kitapta Çanakkale ismini değil, o dönem kullanılan Kale-i Sultaniye ismini kullandık⁸.

Bu kitapta incelenen olayların yaşandığı köyün adı o zaman "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik" idi. Yani köyün iki adı vardı. Günümüzde köyün tek adı vardır, o da Yeniçiftlik'tir. Bu kitapta bu köyden, söz konusu dönem itibarıyla, çoğunlukla iki adıyla birlikte, yani "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü" olarak bahsedilmiştir. Çünkü incelediğim belgelerde genellikle bu köyden bu şekilde, yani "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik karyesi" olarak bahsedilmektedir. Eğer köyden sadece bir ismiyle bahsedeceksem, genellikle günümüzdeki ismi olan "Yeniçiftlik" ismini kullandım.

Sancak, Liva, Kaza ve Karye Kelimeleri.- Bu çalışmanın dayandığı arşiv belgelerinde geçen "sancak" ve "liva" kelimelerini bu kitapta kullanmaya devam ettim. Çünkü bu idarî birimin günümüzde bir karşılığı yoktur. Liva veya sancak, aşağıda (s.123, Kutu 8.1) da açıklandığı gibi, son dönemin Osmanlı idarî teşkilatında "kaza (ilçe)" ile "vilayet (il)" arasında bir idarî birim idi. Günümüzde Çanakkale ili, 1910 yılında kadar Biga Sancağı (Livası), 1910 yılından sonra da Kale-i Sultaniye Sancağı (Livası) idi.

8. Bu ismin ne zaman kullanılmaya başlandığı konusunda aşağı s.123'te yer alan Kutu 8.1'e bakılabilir.

Arşiv belgelerinde geçen “kaza” kelimesine dokunmadım; onun yerine “ilçe” kelimesini kullanmadım. Çünkü “kaza” kelimesinin çok eskimediğini, bugün de bu kelimenin “ilçe” demek olduğunu ortalama bir okuyucu tarafından bilindiğini varsaydım.

Buna karşılık, arşiv belgelerinde geçen “karye” kelimesi yerine, yazı çevrimleri dışında, “köy” kelimesini kullandım. Çünkü karye kelimesi günümüzde çok eskimiştir. Bugün ortalama bir okuyucunun karye kelimesinin anlamını bildiğinden şüphe ettim.

Dil Tercihim.- Bu kitapta genel kültür sahibi ortalama bir okuyucuya hitap ettiğimi varsaydım ve onun anlayamayacağı kadar eski olduğunu düşündüğüm kelimeler yerine onların günümüzde kullanılan karşılıklarını kullanmaya çalıştım. Bunun dışında öz Türkçe kullanmak gibi özel bir çabam olmadı. Tersine dönemin dilini ve havasını yansıtmak için, anlaşılıyor olmaları kaydıyla, o zamanki dili ve ifade kalıplarını kullanmakta yarar olduğunu düşündüm.

Bununla birlikte, belgelerin yazı çevrimleri dışında, yaptığım açıklamalarda, Farsça terkiplerde geçen kelimeleri Türkçe tamlama kurallarına göre sıraladım. Örneğin “meclis-i idare-i kaza” terkebini “kaza idare meclisi”, “meclis-i idare-i liva” terkebini de “liva idare meclisi” olarak değiştirdim. Ama terkipte geçen kelimelerin kendisini Türkçeleştirmedim. Örneğin “meclis-i idare-i kaza” yerine “ilçe yönetim kurulu” demedim.

Ancak “Şura-yı Devlet” terkebine dokunmadım; yani onu “Devlet Şurası” veya “Danıştay” diye çevirmedi. Çünkü bunun bir kurum ismi olarak özel isim olduğunu düşündüm.

Yazı Çevrimi.- Yazı çevrimi (transkripsiyon) konusunda da bir iki şey söylemek istiyorum. Kitapta kullandığım arşiv belgeleri hâliyle eski yazıdır. Bu belgelerin aslının görüntülerini verdikten sonra, belgelerin günümüz alfabesiyle yazı çevrimlerini verdim. Aslında, akademik metinlerde yazı çevrimi, esasen benimsenen bir transkripsiyon alfabesine (sistemine) sadık kalınarak yapılmalıdır. Ben böyle yapmadım. Eski alfabeyle, yani Arap alfabesiyle göre yazılmış belgelerdeki kelimeleri *Türkçe söylenişlerini* esas alarak günümüz alfabesine, yani Latin alfabesine göre yazmayı tercih ettim⁹.

9. Bunun sebeplerini daha önce şurada açıklamıştım: Kemal Gözler, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, www.anayasa.gen.tr/transkripsiyon.pdf (Yayın Tarihi: 30 Mart 2025).

Yazı çevrimini yaptığım metinlerde geçen Arap alfabesindeki ق ve ك harflerini Latin alfabesinde hep “k” harfiyle, س, ث ve ص harflerini Latin alfabesinde hep “s” harfiyle, ح, خ ve ه harflerini Latin alfabesinde hep “h” harfiyle, ت ve ط harflerini Latin alfabesinde hep “t” harfiyle, ذ, ز, ض ve ظ harflerini Latin alfabesinde hep “z” harfiyle gösterdim. ا (elif) harfini okunduğu yere göre bazen “a”, bazen “e” ve bazen de “i” diye yazdım. ع harfinin karşılığı olarak ise “a” harfini kullandım. Bu konuda yaygın uygulamalardan kısmen uzaklaştığımı farkındayım.

Bu kitapta kullanılan arşiv belgelerinde yazılan Türkçe kelimelerin 1907-1918 yıllarında da bugünkü gibi telaffuz edildiklerini varsaydım. O zamanki alfabeyle bazı kelimeler, arkaik şekillerine sadık kalınarak yazılmış olsalar da onların o zaman da öyle söylenmediği, günümüzdeki gibi söylendiği varsayımıyla, yazı çevrimlerini günümüzdeki söylenişlerini esas alarak yaptım. Örneğin “بَك” kelimesini “bek” diye değil “bey” diye, “وَيْكُر” kelimesini “virgü” diye değil “vergi” diye, “اِيْرَطَك” kelimesini “idilmek” diye değil “edilmek” diye çevirdim.

Yazı çevrimini yaparken b > p ve d > t dönüşümlerini yapmadım. Bu kelimeleri bu harfler bakımından eski yazıyla yazıldıkları şekilde yazdım. Örneğin “مَكْتَب” kelimesinin yazı çevrimini yaparken “mek-tep” değil, “mekteb” şeklinde; “مَجْدِيْد” kelimesinin de yazı çevrimini yaparken “cedit” değil, “cedid” şeklinde yazdım. Ancak yazı çevrimi dışında, kendi cümlelerimde bu kelimeler geçiyorsa bu kelimeleri bugün söylendiği şekilde, yani b > p ve d > t dönüşümlerini yaparak, mesela “mektep” ve “cedit” şeklinde yazdım.

Nispet “i”lerini şapkalı i ile, yani “î” ile yazdım. Örneğin “هَكَانِي” kelimesini “hakanî” şeklinde yazdım.

İzafet “i”lerini, diğer bir ifadeyle izafet kesrelerini ise terkipteki kelimelerin arasında hemze olsun veya olmasın kendilerinden önce gelen kelimelerden sonra tire koyarak, yani “-i” şeklinde yazdım. Örneğin “مَجْلِسُ اِدَارَةِ لِيَا” tamlamasının yazı çevrimini “meclis-i idare-i livâ” şeklinde yaptım. Farsça terkiplerde kelimeler arasında ى harfi, yani “izafet ya”sı varsa, yazı çevriminde de izafet i’sinden önce bir de y harfi koydum, yani izafet kesresini “-yî” şeklinde yazdım. Örneğin

“سورای دولت” kelimesinin yazı çevrimini “Şura-yı Devlet” şeklinde yaptım¹⁰. “Kaymakam”, “arzuḥâl” gibi kaynaşmış ve Türkçeleşmiş terkiplerde ise terkiibi oluşturan iki kelimenin arasına “-i” koyarak değil, günümüzde söylendiği gibi bitişik yazdım.

Arşiv Belgelerinin Asıllarının Görüntüleri.- Okurken görüleceği üzere bu kitapta çok sayıda arşiv belgesi kullanılmıştır. Belgelerin hepsi Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunmaktadır. Kullandığım belgelere, Osmanlı Arşivine başvuru yapıp üye olduktan sonra “Belge Tarama” sisteminden¹¹ online olarak ulaştım. Ulaştığım belgelerin taranmış görüntülerini yine aynı sistem üzerinden satın alarak indirdim.

Çalışmada kullandığım belgelerin asıllarının taranmış görüntülerini kitapta ilgili oldukları sayfada verdim. Önce belgenin eski yazılı aslının görüntüsünü, sonra da altında yazı çevrimini verdim. Belgenin eski yazılı orijinalinin görüntüsünün yazı çevriminin hemen üstünde verilmiş olması, yazı çevriminin kontrolüne de imkan sağlamaktadır. Metni uzun belgelerde aslının görüntüsündeki eski yazılı satırların ve keza yazı çevrimindeki bunların karşılığı olan satırların başına numara koydum. Bu numaralara bakarak yazı çevrimindeki hangi satırın, belgenin aslındaki hangi satırın karşılığı olduğu kolayca bulunabilir. Aynı şekilde aranan kelimelerin de belgenin aslının geçtiği yer tespit edilebilir.

Okuma Eksikliklerim ve Muhtemel Hatalarım.- Benim eski yazı konusunda bir uzmanlığım yoktur. Tarih veya edebiyat bölümü değil, hukuk fakültesi mezunuyum. Arşiv belgelerini doğru ve hızlı bir şekilde okumak için yeterli bilgi ve tecrübeden mahrumum. Bu konuda çalışmış olsam da, arşiv belgelerini okumakta zorlanıyorum¹². Okuyamadığım kelimeler de oluyor.

10. İzafet kesresinin kullanılmasındaki sorunlar hakkında bkz. Gözler, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, *op. cit.*

11. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Nisan 2024-Mayıs 2025).

12. Zorluğun pek çok sebebi var. Bir kere, eski yazı, sesli harflerin olmadığı bir yazıdır. Latin alfabesiyle yetiştirilmiş biri için eski yazı hep eksik görünen bir yazıdır. Eski yazı, okuyucunun harflerin arasında hangi sesli harfin geçtiğini tahmin etmesini gerektirir ki, bu iş zor bir iştir. Bu zorluk matbu metinlerde de vardır. İkinci olarak bu kitapta okunan arşiv belgeleri matbu metinler veya daktiloyla yazılmış metinler değil, elle yazılmış metinlerdir. Metnin elle yazılmış olması da okumayı başlı başına zorlaştıran bir unsurdur. Üçüncü olarak ve asıl önemlisi, okumaya çalıştığım arşiv belgelerinde

Bu çalışmada da okuyamadığım pek çok kelime oldu. Yazı çevrimlerinde bunların yerlerine üç nokta koymak yerine, bu kelimeleri belgenin eski yazılı aslından kopyalayıp yazı çevrimine yapıştırdım. Bunun daha işlevsel bir yol olduğunu düşündüm. Hiç olmazsa eski yazıyı iyi bilen birileri yazı çevrimini okurken benim okuyamadığım bu kelimeleri de okuyabilir.

Okuyamadığım bu kelimelerin okunuşu konusunda tarihçi veya hukuk tarihçisi meslektaşlarımdan yardım isteyebilirdim. Ama bunu kasten yapmadım. Üç sebepten dolayı: Birincisi onları rahatsız etmek istemedim. İkincisi madem meslekten bir tarihçi olmamama rağmen birinci el kaynaklarla bir tarih çalışması yapmaya cüret etmişim; o hâlde malzememi de kendim okumalıyım. Üçüncü olarak, eksik ve hatalı da olsa ortaya çıkan çalışmanın bütünüyle benim eserim olmasını istedim.

Bunun iki istisnası var: Sayfa 259'da yer alan Belge 12.4 ve sayfa 354'te yer alan Belge 13.5'in yazı çevrimi benim tarafından değil, sayın Aydın Çakmak tarafından yapılmıştır. Bunun sebebi de şudur: Bu iki belgenin Aydın Çakmak tarafından yapılmış yazı çevrimlerini zaten 2014 yılında çıkan *Yeniçiftlik Köyü* başlıklı kitabımızda yayınlamıştık¹³. Bu önemli iki belgenin yazı çevrimlerini önceki kitabımızdan aktardım. Bu arada bunun için Aydın Çakmak'ın iznini¹⁴ de tekrar aldım. Sayın Aydın Çakmak'a çok teşekkür ederim.

Eksikliklere ilişkin olarak şunu da belirtmek isterim: Aşağıda görüleceği gibi yazı çevrimlerinde okunamayan ve eski yazılı hâli verilen kelimelerin sayısı o belgede geçen toplam kelime sayısı bakımından pek azdır; yüzde iki-üçünü geçmez. Bu kelimeler çıkarıldığında dahi, metnin anlamı bozulmamaktadır. Yani okunamayan kelimeler, belgenin anlamından bir şey eksiltmemektedir. En azından şunu gönül rahatlığıyla söyleyebilirim: Okuyamadığım kelimeler yüzünden anlayamadığım veya anlamında tereddüt ettiğim belge olmadı. Yaptığım yazı çevrimlerindeki verdiğim ifade ve cümleler, gerek geçtikleri bağ-

kelimelerin önemli bir kısmı bugün kullandığımız kelimeler değildir. O kelimelerle örülmüş kültür dünyasına girmeden o kelimelerle yazılmış metinleri okumak zordur. O dünyaya bugün girmek ise apayrı bir meseledir.

13. Necdet Zeki Gezer ve Kemal Gözler, *Yeniçiftlik Köyü*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2024, s.313-315.

14. Sayın Aydın Çakmak söz konusu izni bize 7 Mayıs 2025 tarihli e-postası ile vermiştir.

lam, gerekse belgenin bütünüünün anlamı ve belgedeki olay örgüsüyle uyumludur.

Birkaç yerde de okumakla birlikte okunuşunun doğruluğundan emin olmadığım kelimeler oldu. Bu durumda da tereddütlü kelimenin yazı çevrimini verdikten sonra yanına parantez içinde soru işareti (?) koydum.

Asıl önemlisi, okuyamadığım veya okunuşundan emin olmadığım bu birkaç kelimeden başka, yanlış okuduğum kelimeler de olabilir ki, asıl sorun bunlardadır.

Gerek okuyamadığım, gerekse muhtemelen yanlış okuduğum kelimeleri bana bildirenlere şükran borcum büyük olacaktır.

Kitabın Başlığı.- Bu kitabın başlığını koyarken çok zorlandım. Kitapta Şura-yı Devlete geçen yüzyılın başında yapılan bir şikâyet ve bir de dava inceleniyor. Şikâyet, Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesiyle yaptığı şikayettir. Davaya ise, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine karşı 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesiyle açtığı davadır. Kitapta önce bu şikâyet ve bu davaya konu teşkil eden olaylar incelenmekte ve sonra da bu şikâyet ve bu davanın hukukî değerlendirmesi yapılmaktadır.

Dolayısıyla bu kitap, bu kitabın konusunu oluşturan bu şikâyet ve davanın ismiyle isimlendirilmelidir. Peki ama bu şikâyet ve bu dava nasıl isimlendirilmelidir?

Bu şikâyet ve bu davanın, tarafların adlarıyla isimlendirilmesinin uygun olacağını düşündüm. Yani söz konusu şikayete “Abdülfettah – Biga Kaymakamı Hasan Bey ve İbrahim Beye Karşı Şikayeti”, davaya da “Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davası” ismini verdim. Bunları yanlarına yıllarını da vererek başlık olarak yazmaya karar verdim. Böylece kitabın başlığı ortaya çıktı.

Bu başlığın birinci kısmı hem çok uzun, hem de problemli. Çünkü Abdülfettah'ın şikâyet dilekçesinde “Biga Kaymakamı” ismi belirtilmeksizin şikâyet ediliyor. Şikayetin İbrahim Beyi de içermesi ise problemli. Çünkü, Şura-yı Devlete kamu makamları şikâyet edilebili-

yor ve İbrahim Bey'in resmî bir görevi yok. Bu nedenle başlığın birinci kısmında sadece “Abdulfettah’ın Şikâyeti” ifadesini kullandım. Böylece başlık “Abdulfettah – Biga Kaymakamı Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1915-1918)” hâline dönüştü.

Bu kitabın ana başlığı oldu. Bu ana başlığın altına da bu şikayeti ve bu davanın hukukî değerlendirmesini yaptığım bölümleri ifade etmek için “İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler” alt başlığını koymayı uygun gördüm.

Böylece şöyle bir başlık ortaya çıktı:

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYESİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANİYE LİVASI DAVASI (1914-1918)
İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi
Hakkında Gözlemler

Bu başlık çok uzun ve pek de akılda kalıcı değil. Kolay da söylenmiyor. Bu nedenle şikâyet ve davayı taraflarının ismiyle değil, konularıyla isimlendirmeyi de düşündüm. Abdulfettah’ın şikâyeti, Ece Gölünde tutulan yılan balıklarına Biga’da el konulmasıyla ilgilidir. Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası ise, Yeniçiftlik köyünde bulunan bir arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesiyle ilgilidir. Bu nedenle bu kitaba konusu itibarıyla “Yılan Balığı ve Mera Davaları” üst başlığını vermeyi düşündüm. Ancak uzun vadede bu düşüncenin isabetine ikna olmadım.

Uzun ve akılda kalıcı olmamasına rağmen, kitabın konusunu ilk düşündüğüm başlığın daha doğru bir şekilde anlattığına kanaat getirdim ve bu başlıkta karar kıldım.

Fotoğraflar.- Kitapta kullanılan fotoğrafların kaynağı ilgili fotoğrafın altında belirtilmiştir. Ayrıca kaynağı belirtilmeyen fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir.

Haritalar.- Kitapta kullanılan haritaların kaynağı ilgili haritanın altında belirtilmiştir. Ayrıca kaynağı belirtilmeyen haritalar tarafımızdan çizilmiştir. Harita altlığının kaynağı ayrıca belirtilmiştir.

Teşekkür.- Kitabın düzeltmelerini her zaman olduğu gibi sevgili eşim Ürküş Gözler yaptı. Kendisine teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Bulgaristan muhaciri 200 aile, 1895 yılında şimdi Çanakkale ili Biga ilçesinde bulunan 32 bin dönüm büyüklüğünde diğer ismi “Yeni-çiftlik” olan Kayaaltı Çiftliğini sahipleri olan İngiltere tebaasından James William Whittall ve Osmanlı tebaasından İsmail Zühtü Bey’den 5500 Osmanlı Lirasına satın alırlar ve Çiftlik üzerinde “Lofça-i Cedit” ismini verdikleri bir köy kurarlar. Çiftliğin sınırları içinde 9000 dönüm büyüklüğünde “Ece Gölü” isimli bir de Göl vardır. Ece Gölü, kışları su tutmakta, yazları ise kısmen kurumakta ve büyük kısmı sazlık hâline gelmektedir.

Muhacirler, ziraate elverişli olmayan bu Gölü satın almak istemezler. Pazarlık aşamasında, sahiplerinden Gölü satıştan çıkarmalarını isterler. Ancak James William Whittall ve İsmail Zühtü Bey, Çiftliği, Gölü çıkararak satmaya yanaşmaz. Muhacirler, işlerine yaramayacağını düşündükleri Gölü de satın almak zorunda kalırlar.

Neticede Göl dâhil Çiftliği satın alırlar ve zamanın Biga Kazası Defter-i Hakanî, yani Tapu Memurluğunda, satış işlemi usûlüne uygun olarak yapılır ve tapu senetlerini alırlar. Böylece 200 muhacir aile, içinde 9 bin dönüm büyüklüğünde bir göl olan 32 bin dönüm büyüklüğünde bir çiftliğe sahip olurlar.

Aslında en azından kışları genel su niteliğinde olan bir gölün özel mülkiyete tâbi bir çiftliğin parçası olması hukuken çok problemlidir. Ancak bu gölün resmen tapusu vardır¹. Muhacirler bu tapuya güvenirler. Zaten, bu tapuya dayanarak Ece Gölü daha önce de alınıp satılmıştır. Ece Gölü, 1890 yılına kadar Mehmet Vasıf Paşa’nın mirasçılarına aittir. Adı geçenler, Ece Gölünün de içinde bulunduğu Kayaaltı Çiftliği, 1890 yılında James William Whittall ve İsmail Zühtü Bey’e satmışlardır. Aynı şekilde, aynı tapuya dayanarak, Ece Gölü, Bulgaristan’dan gelen bu 200 muhacir aileye James William Whittall ve İsmail Zühtü Bey tarafından satılmıştır.

1. Tapu kaydı için bkz. Gezer ve Gözler, *op. cit.*, s.137-138.

1895 yılında diğer ismi Yeniçiftlik olan Kayaaltı Çiftliği üzerinde bir köy kurulur. Muhacirler, kurdukları yeni Köye Bulgaristan'dan geldikleri yerin adını yaşatmak amacıyla “Yeni Lofça” anlamına gelen “Lofça-i Cedit” ismini verirler. Ancak köy, bu ismi yanında, yöredeki halk arasında üzerinde kurulu olduğu Kayaaltı Çiftliğinin diğer adı olan “Yeniçiftlik” ismiyle de anılır. Bu nedenle köy, 1930 yılına kadar “Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik” olarak isimlendirilir. 1930 yılında resmî makamlar, köyün isminden “Lofça-i Cedit” ismini atarlar ve geriye sadece “Yeniçiftlik” ismi kalır. Söz konusu köy günümüzde de Yeniçiftlik köyü ismini taşır.

1895 yılında muhacirler, çiftliği 200 hisseye bölerek kendi aralarında paylaşırlar. Bir hisse sahibine, tarlalıkta 60 dönüm tarla ve köy yerleşim yerinde de iki dönüm arsa verilir. Artan yerleri o zaman paylaşmadan bırakırlar. Herkes arsasına, gücü nispetinde ev yapar, tarlalarını ekmeye başlar. Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü kısa sürede canlanır. Sokaklar, meydanlar açılır, çeşmeler yapılır.

Daha Fazlası İçin.- Yeniçiftlik köyünün kuruluşu ve tarihsel gelişimi hakkında daha fazla bilgi için izleyen kitaba bakılabilir: Necdet Zeki Gezer ve Kemal Gözler, *Yeniçiftlik Köyü: Tarihi, Ekonomisi, Sosyal ve Kültürel Yaşamı*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2024, s.1-313.

Lofça-i Cedit köyünün yerleşim yerini, arazisini ve Ece Gölünü gösteren iki harita aşağıdadır.

Harita G.1: Yeniçiftlik Köyü Yerleşim Yeri

Kaynak: *Google Earth* 10 Nisan 2020 tarihli görüntüdür.

Görüntünün renkli hâline <https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-g-earth-2020.jpg>'den veya <https://web.archive.org/web/20250607063551/https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-g-earth-2020.jpg>'den veya yandaki karekoddan ulaşabilirsiniz.

Harita G.2: 1895 yılında Kayaaltı Çiftliği ve Lofça-i Cedid Köyü (Beyaz çizgi, satın alınan çiftliğin 1895 yılındaki sınırlarını gösterir).

Kaynak: Harita, altlığı HGM “Küre” uygulamasından alınarak tarafımızdan çizilmiştir. Sağ alt köşedeki Marmara bölgesini gösteren kesit, HGM Türkiye Fizikî Haritasından alınmıştır. (Haritanın renkli çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgezler.com/lofcaicedit-1895.jpg>’den veya <https://web.archive.org/web/20250517062652/https://www.kemalgezler.com/lofcaicedit-1895.jpg>’den ulaşabilirsiniz)

Adı geçen köyü gösteren üç adet fotoğraf da verelim:

Fotoğraf G.1: Yeniçiftlik Köyü (Su Deposundan Görünüm) (Fotoğraf: © Faruk Kaplan) (www.bigabiga.com'dan Faruk Kaplan'ın izniyle alınmıştır)

Bu fotoğrafın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-su-deposundan.jpg> veya <https://web.archive.org/web/20250517162559/https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-su-deposundan.jpg> den ulaşabilirsiniz.

Fotoğraf G.2: Yeniçiftlik Köyü (Merkez) (Fotoğraf Şaban Konak, 2003?)

Fotoğraf Renk Matbaacılık tarafından basılan bir tebrik kartından Muhittin Yüce'nin izniyle alınmıştır) Bu fotoğrafın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-meydan.jpg> veya <https://web.archive.org/web/20250517162313/https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-meydan.jpg> den ulaşabilirsiniz.

Fotoğraf G.3: Yeniçiftlik Köyü (Fotoğraf: Kemal Gözler, 2004)

Bu fotoğrafın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-kuzey-giris.jpg> veya <https://web.archive.org/web/20250517163604/https://www.kemalgozler.com/yeniciftlik-kuzey-giris.jpg> den veya yandaki karekoddan ulaşabilirsiniz.

Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ahalisi, kısa sürede, baştan satın almak istemedikleri Ece Gölünün kendileri için önemli bir gelir kaynağı olduğunun farkına varırlar. Gölün sazından, kamışından, yararlanırlar ve ihtiyaç fazlasını da satarlar. Diğer yandan Gölün balıklarından da yararlanmaya başlarlar. Göl'de sazan balığının yanında bol miktarda ve yüksek kalitede yılan balığı² vardır. Ece Gölü, Marmara Denizine 7,5 km uzaklıkta bulunur ve Deniz ile bağlantısı bir dere ve Biga Çayı aracılığıyla sağlanır. Ece Gölü yılan balıkçılığı için ideal bir yerdir³. O zamanlar bölgede yılan balığı yaygın olarak tüketilmekte ve hatta yılan balığı ihracatı yapılmaktadır.

Köyün kuruluşundan 12 yıl geçip 1907 yılına gelindiğinde Lofça-i Cedit köyünün nüfusu 300 haneyi geçer. Lofça-i Cedit köyü kısa sürede yörenin en büyük köyü hâline gelir. Köyün ekonomik durumu çevresindeki köylere nazaran iyidir. Köyde kısa sürede iki cami ve bir okul inşa edilir. 1907 yılında okula giden 350 civarında çocuk vardır. Yeniçiftlik köyündeki nispî refahta, tarımın yanında, Ece Gölü ve özellikle Gölde yapılan yılan balıkçılığının önemli bir katkısı vardır. Gölde tutulan balıklar, Biga kaza merkezinde Duyun-ı Umumîye İdaresinde satılır.

İbrahim Bey Ortaya Çıkar.- Durum böyleyken, 1906 yılının Ağustos ayında Biga eşrafından İbrahim Bey isimli bir kişi Ece Gölünün kuzey çıkışında, Dalyanayağı denilen mevkide 2740 dönüm büyüklüğünde bir araziye satın alır ve Lofça-i Cedit köyünün tasarrufunda bulunan Ece Gölüne bu şekilde komşu olur.

İbrahim Bey, bu araziye satın aldıktan sonra, Lofça-i Cedit köyü ahalisinin Ece Gölünde tuttuğu balıkları Biga'da satmasına dönemin Biga Kaymakamı Hasan Bey'in yardımıyla engel olur ve balıklar Biga'ya götürülürken veya Duyun-ı Umumîye İdaresinde satılırken zabt ve müsadere olunur.

Tam bu noktada, Lofça-i Cedit köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah, Şura-yı Devlete, yani dönemin Danıştayına bir arzuhal verip, zabt ve müsadere edilen balıkları tapuyla tasarruf ettikleri Gölde tuttuklarını belirterek Kaymakam Hasan Bey'den ve İbrahim Bey'den şika-

2. Yılan balığı canlısı ve canlının ilginç hayat döngüsü konusunda aşağıda s.50'deki Kutu II.1'e bakınız.

3. Daha 1530 yılında Ece Gölünde yılan balıkçılığı yapıldığını biliyoruz. Bkz. Gezer ve Gözler, *op. cit.*, s.283-284.

yetçi olur. Şura-yı Devletten Gölden tuttukları balıkların zabt ve müsadere edilmesinin önlenmesine karar verilmesini talep eder.

Ne var ki, diğer yanda, İbrahim Bey, Ece Gölünün kuzey çıkışında bulunan kendi arazisine Lofça-i Cedit köyü ahalisi tarafından müdahale edildiği iddiasıyla Biga Adliyesinde müdahalenin önlenmesi davası açar. İbrahim Bey'in arazisi Ece Gölüne komşudur. Ancak Ece Gölünün kuzey ayağında Gölün bittiği ve İbrahim Bey'in arazisinin başladığı sınır çizgisi, o dönem modern kadastro olmadığı için belirsiz ve tartışmaya açıktır. İbrahim Beyin tapusuna göre arazisinin güney sınırı "Gölayağı"dır; Lofça-i Cedit köyünün sahip olduğu Ece Gölü tapusuna göre Gölün kuzey sınırı da "Gölayağı"dır. Oysa "Gölayağı" denen yer bir nokta veya bir çizgi değil, bir alandır; nerede başlayıp bittiği de tam belli değildir ve su miktarına göre de yaz kış yer değiştirmektedir. Gölayağının kimin tapusunun sınırları içinde kaldığı sorunu önemlidir; çünkü tutulan yılan balıklarının önemli bir kısmı bu Gölayağında bulunan "Dalyan"da yakalanmaktadır.

KUTU G.1: Dalyan.- "Dalyan", denize yakın göl çıkışlarında, derelerde, nehirlerde çakılan büyük kazıklar ve bu kazıklara bağlanan kapan şeklinde ağlarla oluşturulan balık yakalama yerleridir. Ece Gölü Dalyanı, Gölün kuzey çıkışında bulunur ve bu Dalyanda Gölden Marmara Denizine doğru giden yılan balıkları yakalanırdı (Yeri konusunda aşağıda 137'nci sayfaya bakınız).

İbrahim Bey'in açtığı ve Biga Bidayet Mahkemesi huzurunda görülen davanın belgelerine sahip değiliz. Ancak pek muhtemelen İbrahim Bey, Biga Bidayet Mahkemesi huzurunda balıkların tutulduğu Dalyanın kendi arazisinde bulunduğunu iddia etti ve Mahkeme de ona hak verdi. Bu davayı İbrahim Bey'in kazandığını Lofça-i Cedit köyünün ise kaybettiğini biliyoruz.

Lofça-i Cedit köyü, bu davayı kaybedince köy halkı, Ece Gölünde yılan balıkçılığı yapamaz hâle geldi ve halk önemli bir gelir kapısından mahrum kaldı.

Lofça-i Cedit köyü halkı, tekrar yılan balıkçılığı yapabilmenin yolunu arar ve bu yolun İbrahim Bey'den söz konusu araziye satın almaktan geçtiğini anlar ve bu araziye İbrahim Bey'den satın almaya talip olur. Ve İbrahim Bey, 10 ay önce, 1906 yılının Ağustos ayında satın aldığı bu araziye, 1907 yılının Haziran ayında, Lofça-i Cedit köyünden 274 kişiye, 1180 Osmanlı Lirasına satar. Böylece Lofça-i Cedit köyü halkı, tekrar yılan balıkçılığı yapma hakkına ve imkanına kavuşur.

İbrahim Bey'in Ece Gölünün kuzey çıkışında 2740 dönüm büyüklüğünde bir araziyi satın alması ve bu arazi sayesinde Ece Gölünden çıkarılan balıkları zabt ve müsadere etmesi ve Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin bu araziyi İbrahim Bey'den satın almak zorunda kalması olayını bu kitabın *ikinci kısmında* inceleyeceğiz. Bu kısma, “Abdulfettah'ın Şikâyeti: Abdulfettah Biga Kaymakamı Hasan Bey ve İbrahim Bey'e Karşı” ismini verdik. Çünkü bu olayları, Lofça-i Cedit köyünden Muhsin oğlu Abdulfettah'ın, Biga Kaymakamı Hasan Bey ve İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlet'e verdiği şikâyet dilekçesi üzerinden inceleyeceğiz.

* * *

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Vasfının “Tarla”dan “Mera”ya Dönüştürülmesi İçin Biga Kaymakamlığına Başvurur.- Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin İbrahim Bey'den satın aldıkları 2740 dönüm büyüklüğünde söz konusu arazi, Ece Gölünün kuzey çıkışında, Dalyanayağı denin Göla-yağında bulunur. Bu arazinin kuzeyinde de Kurugöl isimli başka bir göl vardır. İki göl arasında kalan bu arazi yağış durumuna göre su altında kalan tarıma elverişsiz bir arazidir. Lofça-i Cedit köyü ahalisinden bu araziyi satın alan 274 kişi, bu araziyi ekemez. Bu nedenle bu araziyi kendi aralarında paylaşmazlar ve bunun yerine bu araziyi mera olarak kullanmaya karar verirler. Yani burada toplu olarak hayvanlarını otlatırlar.

Ne var ki, bu arazinin cinsi, tapuda “mera” olarak değil, “tarla” olarak kayıtlıdır. Arazinin fiilî ve hukukî durumları arasında fark vardır.

Araziyi satın aldıktan ve araziyi mera olarak yedi yıl kullandıktan sonra, Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, Biga Kaymakamlığına söz konusu arazinin tapudaki cinsinin “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesi için 16 Mayıs 1914 tarihinde bir dilekçe verir. Artık hukukî durum ile fiilî durumun uyuşmasını sağlamanın zamanı gelmiştir.

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin bu talebi, üç yıl kadar sonra (araya Birinci Dünya Savaşı girmiştir) Biga Kazası İdare Meclisinin 3 Şubat 1917 tarihli kararıyla kabul edilir. Ne var ki, Kale-i Sultaniye livası (günümüz Çanakkale ili) Tapu Memurluğunun itirazı üzerine Biga Kazası İdare Meclisinin bu kararı Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin 19 Ağustos 1917 tarihli kararıyla kaldırılır. Dahası, Liva

İdare Meclisi, söz konusu arazinin, arka arkaya üç yıl süreyle ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani arazinin Hazineye geçmesine karar verir. Lofça-i Cedit köyü, 7 yıl önce İbrahim Bey'den satın aldıkları araziye kaybetmek üzeredir.

Arazinin tarladan meraya dönüştürülmesini kendileri talep eden Lofça-i Cedit köyü, kendi başvuruları sonucunda, satın aldıkları arazinin ellerinden gitmek üzere olduğunu görürler, şaşırırlar ve dahi korkarlar.

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, kendi köylerinin haklı olduğunu, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin ise haksız olduğunu düşünür. Zira söz konusu araziye ekememelerinin sebebi, bu arazinin su basması nedeniyle ziraate zaten elverişli olmamasıdır. Bu arazi üzerinde, onlardan önce de hiçbir zaman ziraat yapılmamıştır. Onlara göre ziraate elverişli olmaması sebebiyle ziraatten terk edilmiş bir arazi hakkında mahlûliyet usûlü işletilemez, yani arazi Hazineye geçirilemez. Bu sebebi ileri sürerek Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, Şura-yı Devlete 21 Kasım 1917 tarihli bir dilekçeyle başvurur ve Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının feshine ve söz konusu arazinin cinsinin tapuda tarladan meraya dönüştürülmesine karar verilmesini talep eder.

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, Rumî 23 Mart 1334 (miladi 23 Mart 1918) tarihli kararıyla Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin bu talebini, onların ileri sürdükleri sebeplerle haklı bulur ve Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet kararının kanuna aykırı olduğuna ve bu nedenle keenlemyekün addedilmesine ve ziraate elverişli olmayan bu arazinin vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesi gerektiğine karar verir ve icrası için kararını Sadaret aracılığıyla Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine gönderir.

Şura-yı Devletin bu kararı sayesinde Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin muhlûliyet kararı ortadan kalkar ve söz konusu arazinin vasfı “tarla”dan “mera”ya dönüştürülür.

Neticede Lofça-i Cedit köyü haklı çıkar; İbrahim Bey'den satın aldıkları, ama su basması nedeniyle tarıma elverişli olmayan ve bu nedenle mera olarak kullandıkları bu arazi onların elinde kalır. Ancak 1907 yılının Ağustos ayında tam mülkiyetini iktisap ettiklerini düşündükleri bu arazinin vasfı artık meraya dönüşmüştür. Bu şu anlama

gelmektedir: Arazinin artık çıplak mülkiyeti devlete; kullanma ve yararlanma hakkı ise Lofça-i Cedit köyü halkına aittir. Üstelik sahip oldukları bu kullanma ve yararlanma hakkı da sadece bu arazinin otundan hayvan otlatmak suretiyle yararlanma hakkından ibarettir.

1907 yılı Ağustos ayında Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin İbrahim Bey'den satın aldıkları 2740 dönüm büyüklüğündeki bu arazi, günümüzde de aynı yerde “mera” olarak durmaktadır.

Hukuken hâlâ bu arazide Yeniçiftlik köyü halkı hayvanlarını otlatabilir. Ancak gelgelelim, 1980'lerden beri yörede hayvancılığın niteliği değişmiştir. Artık hayvanlar, merada otlatılmamaktadır. Bu nedenle de söz konusu arazi, gerçekte, günümüzde mera olarak da kullanılmamakta, boş durmaktadır.

Oysa söz konusu arazi, açılan drenaj kanalları sayesinde günümüzde tarıma elverişli hâle gelmiştir. Çevresinde çeltik tarımı yapılmaktadır. Bu arazi de çeltik tarımına son derece elverişli bir arazidir. Bu arazide ayrıca, Biga Ovası Bakacak Barajı sulama projesi kapsamındadır ve içinde sulama sistemi (hem de kapalı sistem) vardır.

* * *

İşte bu kitapta yukarıda anlattığımız ikinci olayı, yani İbrahim Bey'den satın alınan arazinin meraya dönüştürülmesi ve ziraatten terk ve tatil iddiasıyla Hazineye geçirilmesi ve bunun üzerine Lofça-i Cedit köyü ihtiyar heyetinin Şura-yı Devlette dava açmasını kitabımızın *üçüncü kısmında* göreceğiz. Üçüncü kısma “Yeniçiftlik Köyü - Kale-i Sultaniye Livası Davası” ismini vereceğiz.

* * *

Bu iki kısımdan önce kitabımıza bu uyuşmazlığın konusu olan araziye tanıtan bir kısım koyduk. Buna göre kitabımız üç kısımdan oluşuyor:

Birinci Kısım.- Uyuşmazlık Konusu Arazi

İkinci Kısım.- Abdülfettah'ın Şikâyeti: Abdülfettah, Biga Kaymakamı Hasan Bey ve İbrahim Bey'e Karşı (1907)

Üçüncü Kısım.- Yeniçiftlik Köyü - Kale-i Sultaniye Livası Davası (1914-1918)

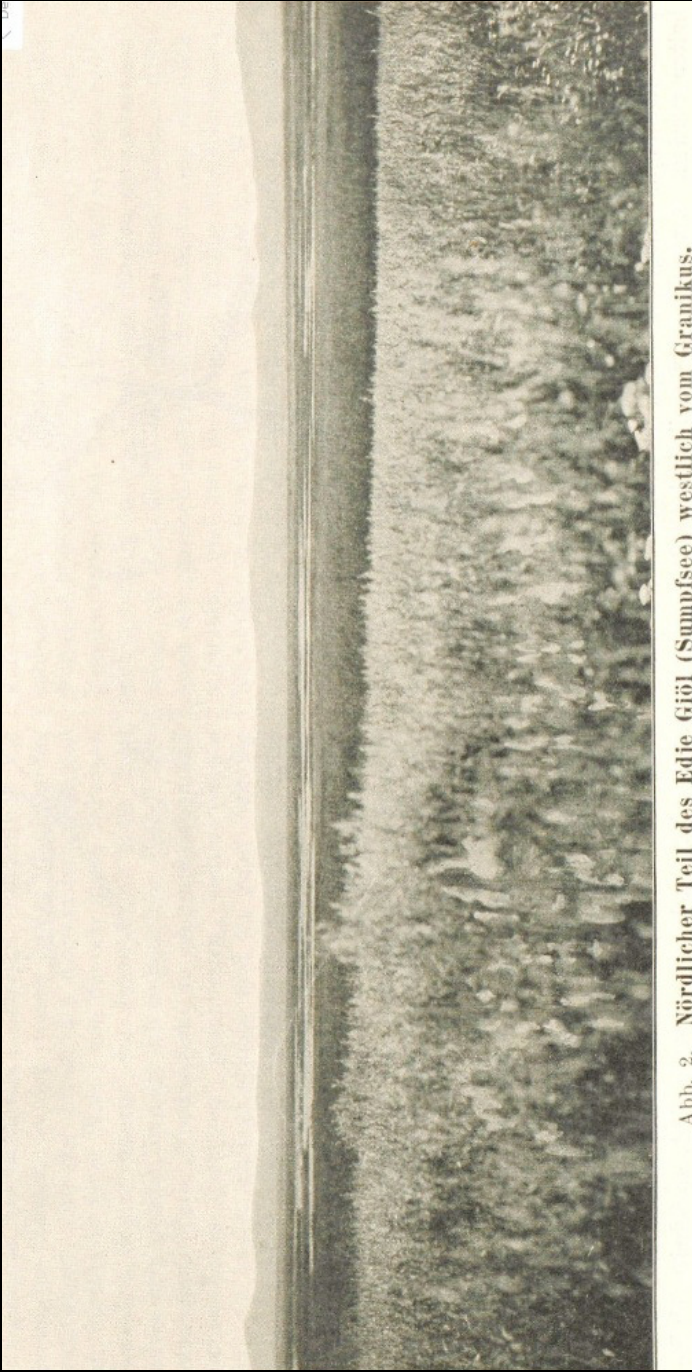

Abb. 2. Nördlicher Teil des Edje Giöl (Sumpfsee) westlich vom Granikus.

Fotoğraf 5: 23: 1902 Yılında Ece Gölü'nün Kuzey Kısmı, Granikos'un Batısından (23 Mayıs 1902)

(Kaynak: A. Janke, "Das Schlachtfeld am Granikus", *Globus*, Cilt 85, 1904, s. 130.

(<https://www.digi-hub.de/viewer/fullscreen/DE-11-001832349/1477>)

(Fotoğrafın en sağ kısmı, Ece Gölü'nün kuzey ucunu, Dalyanvayı tarafını gösterir.

Fotoğrafa www.kemalcozler.com/ece-golu-1902.jpg 'den veya

<https://web.archive.org/web/20250528131910/www.kemalcozler.com/ece-golu-1902.jpg> 'den ulaşabilirsiniz).

Public domain. Life + 70 years.

Birinci Kısım

UYUŞMAZLIK KONUSU ARAZİ

Bu kitapta incelediğimiz iki uyuşmazlık, esasen aynı araziyle ilgilidir. Birinci uyuşmazlık, bu araziye bahane ederek, Biga eşrafından İbrahim Bey'in Ece Gölünde tutulan balıkların zabt ve müsadere etmesi, ikinci uyuşmazlık ise bu arazinin İbrahim Bey'den Yeniçiftlik köyünden 274 kişi tarafından satın alınmasından sonra vasfının tarladan meraya dönüştürülmesiyle ilgilidir.

Her iki uyuşmazlığı anlayabilmek ve olayların seyrini izleyebilmek için öncelikle söz konusu arazi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle, burada sırasıyla, söz konusu arazinin ismini, yerini, yüzölçümünü, parçalarını ve sınırlarını göreceğiz. Buna göre bu kısmın plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

Bölüm 1: Arazinin İsmi ve Yeri

Bölüm 2: Arazinin Yüzölçümü

Bölüm 3: Arazinin 1907'deki Parçaları ve Sınırları

Bölüm 1

ARAZİNİN İSMİ VE YERİ

Önce arazinin isimlendirilmesi sorunuyla başlayalım:

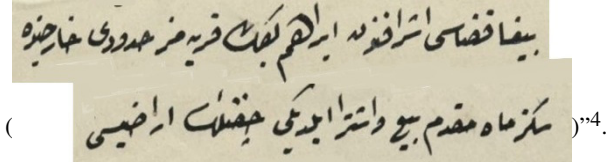
I. ARAZİNİN İSMİ

Baştan bu araziden bahsederken pratiklik olsun diye bu araziye “İbrahim Bey Çiftliği” ismini vermeyi düşündük. Ancak bu isimlendirme bize pek de isabetli görünmedi. Çünkü bu arazi tarihte hiçbir zaman “İbrahim Bey Çiftliği” ismiyle anılmamıştır¹. Nitekim, aşağıda ayrıca açıklanacağı üzere bu arazi, İbrahim Bey’in mülkiyetinde² sadece 10 ay kalmıştır. 10 aylık bir mülkiyet, hâliyle bir araziye isim vermeye yetmez.

Bu arazi pek muhtemelen tarihsel olarak Azatlı Çiftliğinin³ bir parçasıydı; bu Çiftliğin güney ucunda bulunuyordu ve su basması nedeniyle ekilmediği için de kendine mahsus bir ismi yoktu. Lofça-i Cedid köyü ahalisinden Muhsin oğlu Abdülfettah’ın Şura-ı Devlete verdiği Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli arzuhalde, bu arazi şu şekilde tarif edilmiştir:

-
1. Gerçi Çanakkale Vilayeti Tapu Komisyonunun 16 Ekim 1940 tarih ve 85 sayılı raporunda bu araziden “İbrahim Bey Çiftliği” diye bahsedilmektedir. Ancak bunun yukarıdaki sebeple yanlış bir isimlendirme olduğunu düşünüyoruz. Adı geçen Tapu Komisyonunun söz konusu kararının görüntüsü ve tam metni için bkz.: Gezer ve Gözler, *op. cit.*, s.154-157.
 2. Burada hemen belirtelim ki, Osmanlı hukukunda, miri arazi üzerinde kişilerin sahip olduğu hak, bir mülkiyet hakkı olarak değil, bir “tasarruf hakkı” olarak görülmüştür. Bu nedenle de, resmî belgelerde “mülkiyet”ten değil, “tasarruf”tan, “malik”ten değil, “mutasarrıf”tan bahsedilmiştir. Ne var ki, bu şekli isimlendirme dışında 1900’lerin başında Osmanlı hukukunda “tasarruf” ile “mülkiyet” arasında pek bir fark kalmadığını, uygulamada arazi üzerindeki tasarruf hakkının mülkiyet hakkı olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Biz de bu çalışmada, yer yer, teknik olarak doğru terimler olan “tasarruf” ve “mutasarrıf” kelimelerini kullanıyor olsak da, çoğunlukla, okuma ve anlama kolaylığı için, “mülkiyet” ve “malik” kelimelerini kullanıyoruz.
 3. Azatlı Çiftliği hakkında hazırlamakta olduğumuz *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* başlıklı kitabımızda pek çok bilgi vardır.

“Biga kazası eşrafından İbrahim Bey’in karyemiz hududu haricinde sekiz mah mukaddem bey’ ve iştirâ ettiği çiftlik arazisi

Yani söz konusu arazi bir “çiftlik arazisi”dir. Biz bu ibareden, bu arazinin büyük bir çiftliğin parçası olduğunu anlıyoruz.

Günümüzde Yeniçiftlik köyünde bu arazinin güney kısmına “Dalyanayağı”, kuzey kısmına ise “Mera” veya “Koca Mera” ismi verilir. Harita Genel Müdürlüğü “Küre” uygulamasında ve keza buna dayanan Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Haritasında söz konusu arazinin olduğu mevkie bir isim verilmemiştir. Bununla birlikte bu haritalarda söz konusu arazi, güneyden “Karakova”, batıdan “Salkım Tepesi”, kuzeyden “Kurugöl”, doğudan ise “Fatmacık” isimli mevkiler ile sınırdıştır.

Yukarıdaki sebeplerle bu kitapta incelenen uyuşmazlıklara konu olan araziye “İbrahim Bey Çiftliği” ismini veremeyiz. Bu nedenle, bu çalışmada, bu araziye ifade etmek için “İbrahim Bey’in arazisi” ve özellikle çalışmamızın ikinci kısmında da “İbrahim Bey’den satın alınan arazi” gibi terimler kullandık.

II. İBRAHİM BEY’İN ARAZİSİNİN YERİ

Gerçi aşağıda bu arazinin haritasını ve sınırlarını verirken zaten yerini de ayrıntılı olarak vermiş olacağız. Ama burada öncelikle bu arazinin yeri, daha doğrusu bulunduğu bölge hakkında genel olarak bilgi vermekte yarar vardır.

Bu arazi, günümüzde Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyü sınırları içinde bulunan Ece Gölünün kuzey çıkışında bulunur. Bulunduğu mevkii, yörede “Dalyanayağı” diye bilinir. Dalyanayağı hakkından etraflı bilgiyi hazırlamakta olduğumuz *Ece Gölü* başlıklı kitabımızdan ulaşabilirsiniz. Bu mevki, Ece Gölü ile Kurugöl arasında kalır.

4. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1600/4-1 (8 Şaban 1325 / 16 Eylül 1907).

Günümüzde her iki Göl de kurutulmuştur ve üzerlerinde tarım yapılmaktadır. Yörenin su tuttuğu günlerde çekilmiş bir uydu görüntüsünü verelim:

Biga Yarımadasını ve çok küçük de olsa su tutmuş hâlde Ece Gölünü ve Kurugölü gösteren 31 Aralık 1988 tarihli Landsat 4 uydu görüntüsü aşağıdadır.

Uydu Görüntüsü 1.1: Biga Yarımadası ve Ece Gölü, 31 Aralık 1988 (Landsat 4)

Kaynak: https://landsatlook.usgs.gov/explore?preset=vegetation&sat=LANDSAT_4&date=1988-12-01%7C1988-12-01.

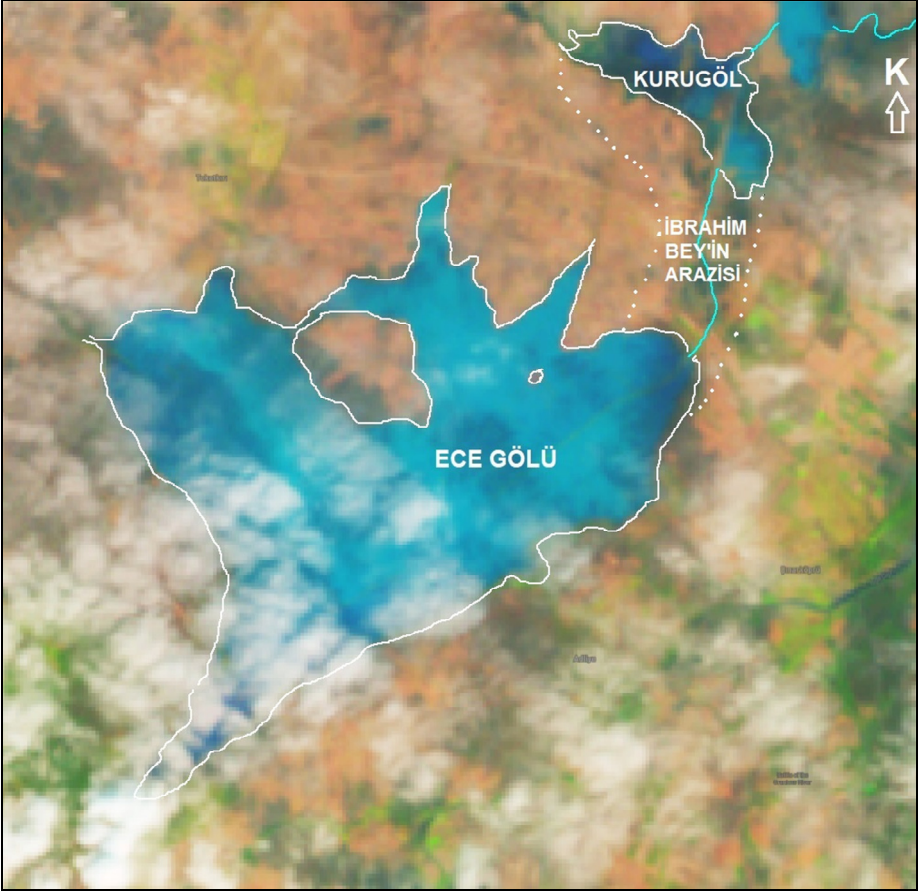
(Bu uydu görüntüsünün renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline

<https://kernalgozler.com/biga-yarimadasi-landsat-1988.jpg>'den veya

<https://web.archive.org/web/20250517154259/https://www.kernalgozler.com/biga-yarimadasi-landsat-1988.jpg>'den veya yandaki karekoddan ulaşabilirsiniz).

Aynı bölgeyi biraz daha yakında gösteren bir uydu görüntüsü daha verelim:

Uydu Görüntüsü 1.2: Ece Gölü-Kurugöl, 13 Ekim 1991⁵, Landsat 5 Vegetation

Kaynak: https://landsatlook.usgs.gov/explore?sat=LANDSAT_5&date=1991-10-13%7C1991-10-13&preset=vegetation (Beyaz sınır çizgileri ve mavi akarsu çizgisi tarafımızdan çizilmiştir).

(Bu uydu görüntünün renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/ece-golu-kurugol-landsat5-1991-ekim.jpg>'den veya <https://web.archive.org/web/20250607113016/https://www.kemalgozler.com/ece-golu-kurugol-landsat5-1991-ekim.jpg>'den veya yandaki karekoddan ulaşabilirsiniz).

İbrahim Bey'den satın alınan bu arazinin Ece Gölü ile Kurugöl arasında yer aldığını kesin olarak biliyoruz. Bu konuda aşağıda (s.43-47) çeşitli kanıtlar vereceğiz. Ama her şeyden önce, şu iki kanıtı hemen görelim:

5. Görüntü tarihi <https://earthexplorer.usgs.gov/> ile tespit edilmiştir (Landsat Product Identifier L2 şudur: LT05_L2SP_181032_19911013_20200915_02_T1).

1. Yeniçiftlik Köyü Birinci Muhtarı, İkinci Muhtarı ve İmamı tarafından Şura-yı Devlete verilen Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçede uyuşmazlık konusu arazi

“ve civarındaki iki Gölün taşması sebebiyle ziraate sebebiyle salih olmadığı tahakkuk etmiş

(صالح اوطارینی قصه آینه و جوارنده کی ایک کولک لہائید - راعہ)“⁶

bulunan arazi olarak tanımlanmaktadır.

2. Biga Tapu Memuru ve iki arkadaşı tarafından Biga Kaymakamına sunulan Rumî Teşrinisani 1330 (miladî Kasım 1914) tarihli raporda

“kışın civarda bulunan Kurugöl ile Ece⁷ Gölü’nden hasıl olan su mezkur arazinin bir kısmına çıkması

(قبضہ ہوا -
مولانا قور وکھ ایہ آلودہ عسار دلتہ مو نندکرا راقید برضہ قبضہ)“⁸

ndan bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu arazi Ece Gölü ile Kurugöl arasında olmalıdır.

1970’li yılların başlarına kadar burası, Yeniçiftlik köyü tarafından yoz merası, yani sağmal olmayan ineklerin yazı geçirdikleri yer olarak kullanılıyordu. Burasının 1980 ve 1990’lı yıllarda Yeniçiftlik köyü halkı tarafından belli bir ölçüde ekildiği hatırlanıyor.

2007’de yapılan arazi toplulaştırmasından sonra, bu bölge, eskiden olduğu gibi, tapuda mera olarak sınırlandırıldı. Arazi toplulaştırmasında mera alanının başka yerlerden buraya nakledilen mera parçalarıyla arttığı söyleniyor.

HGM Küre uygulamasından söz konusu arazinin günümüzdeki yeri ve görünümü şu şekildedir.

6. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-3.2 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

7. Belgenin eski yazı aslında Ece kelimesinin yanlış olarak “الجم” (Alaca) şeklinde yazıldığı düşünülüyor.

8. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-12.1 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Şubat 1918).

Harita 1.1: İbrahim Bey'in Arazisi

Kaynak: Harita, altlığı HGM “Küre” uygulamasından alınarak tarafımızdan çizilmiştir. (Haritanın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline

<https://www.kemalgozler.com/ibrahim-bey-arazisi-1907den> veya <https://web.archive.org/web/20250607112343/https://www.kemalgozler.com/ibrahim-bey-arazisi-1907.jpg>’den veya yandaki karekoddan ulaşabilirsiniz).

Bu arazinin günümüzdeki hâlini gösteren birkaç fotoğraf aşağıdadır. Ayrıca s.48’deki altı fotoğrafa da bakılabilir (İzleyen altı fotoğrafın renkli ve yüksek çözünürlüklü hallerine aşağıdaki karekodları okutarak ulaşabilirsiniz).

1

2

3

4

5

6

Fotoğraf 1.1: Arazinin Dalyansırtı ile Kanal Arasındaki Kısım (Güneyden Kuzeye Bakış)
(Fotoğraf: KG, 19 Mayıs 2024) (<https://www.kemalgozler.com/dalyan-kuzey-19-5-2024.jpg>)

Fotoğraf 1.2: Arazinin Salkımsırtı ile Kanal Arasındaki Kısım (Kuzeyden Güneye Bakış)
(Fotoğraf: KG, 19 Mayıs 2024) (<https://www.kemalgozler.com/dalyan-guney-19-5-2024.jpg>)

Fotoğraf 1.3: Salkımsırtından Kuzeye Bakış (Fotoğraf: KG, 6 Haziran 2025)
(<https://www.kemalgozler.com/salkim-sirtindan-kuzeye-5-6-2025.jpg>)

Fotoğraf 1.4: “Dalyanayağı Köprüsü” (Doğudan Batıya Bakış) (Fotoğraf: KG, 14 Nisan 2024)
(<https://www.kemalgozler.com/dalyan-koprusu-12-4-2024.jpg>)

Fotoğraf 1.5: Kanal (Köprüden Kıyısından Kuzeye Bakış) (Foto: KG, 14 Nisan 2024)
(<https://www.kemalgozler.com/kanal-kuzey-12-4-2024.jpg>)

Fotoğraf 1.6: Arazinin Orta Kısımında Kanal Boyundan Leylekler (Foto: KG, 5 Eylül 2023)
(<https://www.kemalgozler.com/dalyan-leylek-5-9-2023.jpg>)

Bölüm 2

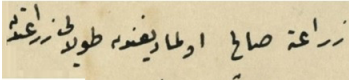
ARAZİNİN YÜZÖLÇÜMÜ

Şimdi arazinin yüzölçümünü görelim.

I. BELGELERE GÖRE BU ARAZİNİN YÜZÖLÇÜMÜ NE KADARDIR?

Bu arazinin meraya dönüştürülmesiyle ilgili Şura-yı Devlette görülen ve Osmanlı Arşivinde muhafaza edilen dava dosyasında (ŞD. 1632/12) bu araziye ilişkin pek çok belge vardır. Bunların hepsinde arazinin yüzölçümü *1096 dönüm* olarak gösterilmiştir. Örneğin Şura-yı Devletin Mülkiye ve Maarif Dairesinin Rumî 18 Mart 1334 (miladî 18 Mart 1918) tebyiz tarihli mazbata müsveddesinde

“ziraate salih olmadığından dolayı ziraadden terk ve tatil ve karyece mera ittihaz edilen bin doksan altı dönüm arazi

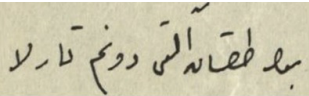

(...)”¹

denmektedir.

Diğer bir örnek: Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumi 19 Ağustos 1333 (miladi 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararında

“bin doksan altı dönüm tarla

(...)”²

dan bahsedilmektedir. Benzer ibareler, söz konusu dava dosyasında bulunan daha pek çok belgede vardır³.

-
1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-1.1 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).
 2. BOA, ŞD, 1632/12-5.1.
 3. Benzer ibareler için bkz.: BOA, ŞD, 1632/12-2.1; BOA, ŞD, 1632/12-3.2; BOA, ŞD, 1632/12-7.1.

II. 1906-1918 YILLARINDA BİR DÖNÜM KAÇ METREKARE İDİ?

1. Günümüzde.- 11 Haziran 1945 tarih ve 4753 sayılı Kanunun⁴ 5'inci maddesinde “dönüm, bin metrekarelik yer” olarak tanımlanmıştır. Yani günümüzde bir dönüm, 1000 m², yani bir dekara eşittir.

Osmanlı döneminde ise, dönüm farklı şekillerde tanımlanıyordu. Osmanlı dönemini de ikiye ayırmak gerekmektedir:

2. 1881 yılından önce, dönüm, eni 40 adım ve boyu 40 adım büyüklüğünde arazi olarak tanımlanmıştır⁵. Yani 1881'den önce bir dönüm 1600 adımkaredir ve bunun genellikle günümüz ölçüsüyle 916 m² olduğu kabul edilir⁶.

3. 1881 yılında ise, hicrî 29 Şevval 1298 (miladî 11 Eylül 1881) tarihiyle Şeref-müteallik Buyurulan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişahî Mûcebince Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tensikiyle Suver-i İcrâiyyesi Hakkında Kararname ile *metre sistemi* esas alınarak dönüm yeniden tanımlanmıştır. Bu Kararnameye göre eni ve boyu 50 metre, yani 2500 m² büyüklüğünde arazi olarak tanımlanmıştır. Bu dönüme “cedit dönüm” veya “yeni dönüm”, 1881'den önceki dönüme ise “atik dönüm” veya “eski dönüm” ismi verilmiştir⁷.

4. *Resmî Gazete*, 15 Haziran 1945, Sayı 6032. Bu kanunun başlığı “Çiftçiye Topraklandırma Kanunu”dur ve dönümü tanımlayan 5'inci maddesinde “bu kanunun uygulanmasında yüz ölçüsü olarak dönüm kullanılır” deyip dönüm tanımlanmaktadır. Dolayısıyla 1 dönümün 1000 m² olarak tanımlanması, kanuni bakımından sadece bu kanunu düzenlediği konular için geçerlidir. Ne var ki, artık günümüzde dönümün bu şekilde tanımlanması, her çeşit arazi için geçerli hâle gelmiştir.

5. 23 Şevval 1274 (miladî 6 Haziran 1858) tarihli Kanunname-i Arazinin 131'inci maddesinde “dönüm”, “hatavât-ı mütevassıta ile tûlen ve arzan kırk hatve yani terbî'an bin altı yüz zirâ' yerdîr” denilerek tanımlanmıştır (23 Şevval 1274 tarihli Kanunnâme-i Arazi, m.131) (*Düstur*, Birinci Tertip, Cilt I, s.198) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/d8f3c7e5-2458-4948-af30-b0812c22404a/download>). Kanunnamenin tam metin yazı çevrimi için bkz: Abdullah Sivridağ *et al.*, *Tanzimat Sonrası Arazi Ve Tapu*, İstanbul, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2014, s.128) (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/135_TANZIMAT_SONRASI_ARAZI_VE_TAPU_kpdf.pdf).

6. Feridun Emecen, “Dönüm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, s.521 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/donum>).

7. Emecen, “Dönüm”, *op. cit.*, c.9, s.521; Hayrettin Gültekin, *Osmanlıca Tapu Terimleri Sözlüğü*, Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Yayını, 2007, s.17 (https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/2020-12/osmanlica_tapu_terimleri_sozlugu.pdf).

Bu açıklamalara göre, bu kitaba konu teşkil eden olayların yaşandığı 1906-1918 yıllarında kullanılan dönüm ölçüsünün, bugünkü dönümün iki buçuk katı olduğunu söyleyebiliriz. Yani 1906-1918 yıllarında bir dönüm, 2500 m^2 'ye denk geliyordu. Buna göre 1907 yılı itibarıyla **1096 dönüm**, günümüzün ölçüsüyle **2740 dönüm** etmektedir ($1096 \times 2500 \text{ m}^2 = 2.740.000 \text{ m}^2 = 2740 \text{ dönüm}$).

Söz konusu dönemde, tapu idaresi ve tapu kayıtları olmasına rağmen, bölgeden modern anlamda kadastro geçmemiştir. Keza arazilerin sınırlarını gösteren haritalar da yoktu; arazilerin sınırları tapu kayıtlarında çevresinde bulunan dere, tepe, kuyu, çeşme, yol, göl, komşu arazi gibi mahal ve şeylerin isimleri belirtilerek tarif ediliyordu. “Şarken ... Deresi, garben ... yolu, şimalen ... Gölü, cenuben ... Çiftliği ile mahduttur” gibi. Dolayısıyla eski tapularda tanımlanan arazinin noktasal sınırlarını tam ve doğru olarak tespit etmek çok zordu.

Bu nedenle, bu kitapta incelenen Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin İbrahim Bey'den satın aldıkları söz konusu arazinin yüzölçümünün (o zamanki dönümle 1096 dönüm, günümüzün dönümüyle 2740 dönüm) tamı tamına doğru olmayabilir. Gerçekte bu yer, o zamanki dönümle 1096 dönümden, günümüzün dönümüyle 2740 dönümden biraz daha küçük veya biraz daha büyük olabilir. Ama biz bunu bilebilecek durumda değiliz. Dolayısıyla bu ölçümün, bu çalışma açısından doğru olduğunu kabul etmek durumundayız.

III. BU ARAZİNİN 1096 DÖNÜM (GÜNÜMÜZ ÖLÇÜSÜYLE 2740 DÖNÜM) OLDUĞUNUN BAŞKA KANITI VAR MI?

1907 yılında İbrahim Bey'den Lofça-i Cedit Köyünden 274 hissedarın satın aldığı ve belgelerde 1096 dönüm (günümüz ölçüsüyle 2740 dönüm) olduğu belirtilen arazinin gerçekten de o zamanki ölçüyle 1096 dönüm (bugünkü ölçüyle 2740 dönüm) büyüklüğünde olduğu konusunda yukarıdaki hesap dışında iki delilimiz var:

1. Birinci delilimiz mantıksal bir delil. Bu delil şöyle bir düşünce ve hesaba dayanır: 1907'deki ölçüyle 1096 dönüm büyüklüğündeki bu arazi, Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin namına satın alınmıştır. 274 sayısı rastlantıyla tespit edilmemiştir. Lofça-i Cedit köyü 1907 yılında

300 hane civarındaydı. Neden bu arazi 250 veya 300 değil de 274 şahıs namına satın alındı? Sebebi pek muhtemelen şuydu: Satın alanlar, satış işleminden sonra, bu araziye, eşit hisselere bölüp kendi aralarında paylaşacaklardı. Taksim için arazinin toplam dönümü olan 1096 sayısını, küsur bırakmayan ve bölüm olarak Lofça-i Cedit köyünün o zamanki hane sayısına yakın bir bölen sayısı aradılar. Bu sayı 4 idi. 1096 sayısını 4'e böldüklerinde ortaya 274 sayısı çıkıyordu. 274 sayısı Lofça-i Cedit köyünde toplam hane sayısından biraz daha azdı. Lofça-i Cedit köyünde bu araziye satın alma işini organize eden şu an ismini bilmediğimiz kişiler, araziye bölecekleri hisse sayısı olan 274 sayısını bu şekilde buldular.

274 kişi adına satın alınan bu arazi tarıma elverişli olsaydı, fiilen de 274'e bölünerek paylaşılacaktı. Bu bölme sonucu, her bir hissedara o zamanki ölçüyle 4 dönüm (bugünkü ölçüyle 10 dönüm) yer düşecekti. Bu hesap da, alınan arazinin yüzölçümünün o zamanki dönüm ile 1096 dönüm (şimdiki dönümle 2740 dönüm) olduğunu teyit etmektedir. Bu hesaptaki 1096 ve 274 rakamları rastlantısal değildir. 274, 1096'nın dörde bölünmesiyle ortaya çıkan rakamdır.

2. Söz konusu arazinin o zamanki ölçüyle 1096, şimdiki ölçüyle 2740 dönüm büyüklüğünde olduğunu teyit eden ikinci delilimiz ise, bu arazinin günümüzdeki yüzölçümünün de bu rakama nispeten yakın olmasıdır. Bu arazinin günümüzdeki durumunu ve günümüzdeki yüzölçümünü, önemine binaen aşağıda ayrı bir başlık altında görelim.

IV. İBRAHİM BEY'DEN SATIN ALINAN ARAZİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU VE YÜZÖLÇÜMÜ

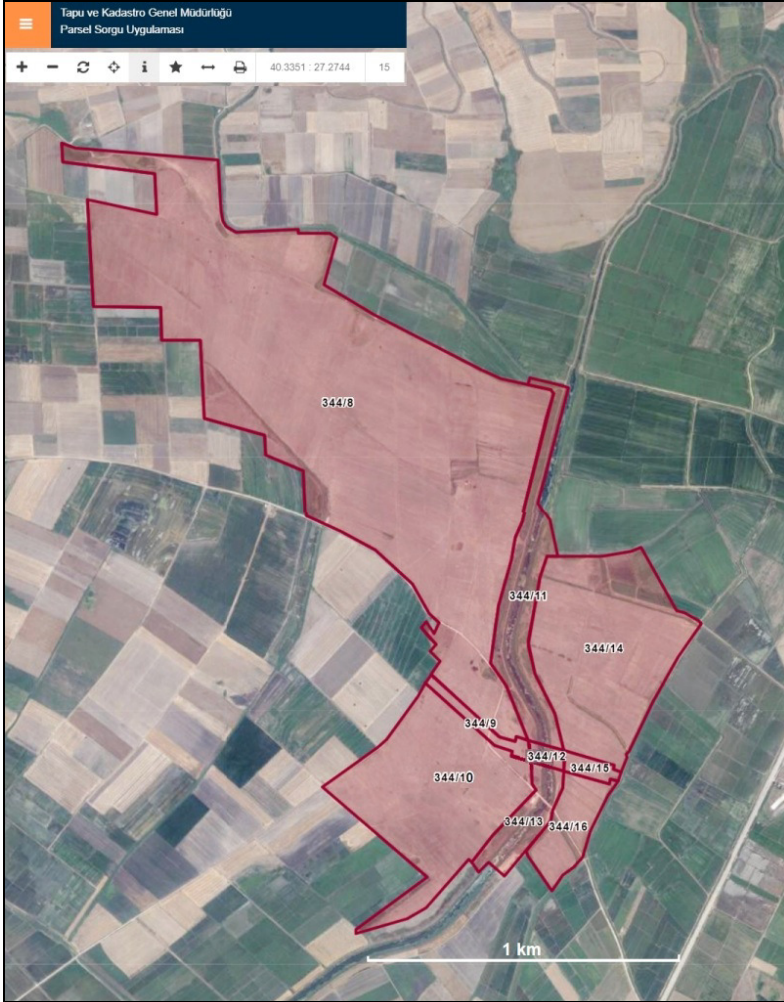
Aşağıda ayrıntılarıyla göreceğimiz gibi söz konusu arazi 1907 yılının Haziran ayında İbrahim Bey'den satın alındıktan sonra, tarıma elverişsiz olmasından dolayı ekilememiş ve mera olarak bırakılmıştır. Yine aşağıda göreceğimiz gibi Şura-yı Devlet de bu arazinin vasfının "tarla"dan "mera"ya dönüştürülmesine karar vermiştir.

Bu arazinin tapu kayıtlarında "vasfı", yani günümüz tabiriyle söylersek "niteliği" bugün de meradır. Bu arazi ekilmemektedir. Ancak günümüzde, hayvancılığın mahiyeti değiştiği için, bu arazi üzerinde hayvan otlatılmamaktadır.

A. TKGM PARSEL SORGU SİSTEMİNE GÖRE ARAZİNİN DURUMU VE HARİTASI

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün Parsel Sorgulama (<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>) uygulamasından bu arazinin öznitelik bilgilerine ve sınırlarını gösteren haritasına ulaşılabilmektedir. Önce haritayı, sonra da haritadaki her bir parselle ilişkin öznitelik bilgilerini verelim:

Harita 2.1: İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Günümüzde Tapu Kadastro Genel Müdürlüğündeki Parsel Haritası (2025)

Kaynak: TKGM Parsel Sorgulama Uygulaması

(<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>) (© TKGM) (20 Ocak 2025)

(Bu haritanın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/dalyanayagi-tkgm.jpg> veya <https://web.archive.org/web/20250519102239/https://www.kemalgozler.com/dalyanayagi-tkgm.jpg> den ulaşabilirsiniz).

Yukarıdaki haritadan görüldüğü gibi söz konusu arazi, gününüzde birbirine bitişik 9 parselden oluşmaktadır. Aşağıda göreceğimiz gibi, 1907’de bu arazi 9 değil, üç “kita”dan, yani parselden oluşuyordu. Arazinin üç değil de, 9 parasele bölünmesi, bölgede arazi toplulaştırmasının yapıldığı 2006-2007 yıllarında yapılmış olmalıdır. Arazi bugün 9 parselden oluşuyorsa da, esasen, 1907’de olduğu gibi günümüzde de, bu parsellerden üçü diğerlerinden daha büyüktür: Bu parseller, 1907’deki üç ana parçaya karşılık gelmektedir. Bunlar yukarıdaki haritada 344/8, 344/10 ve 344/14 numaralı parsellerdir.

Arazinin üç parasele değil de, günümüzde toplam dokuz parasele bölünmesinin iki sebebi vardır:

(1) Güneyden kuzeye doğru arazinin ortasından 50 metre (kenar paylarıyla birlikte tahminen 100 metre) ve uzunluğu da 2000 metreyi bulan bir kanal geçirilmiştir. Bu kanalın işgal ettiği 200 dönüm civarında bir arazi vardır. Muhtemelen kanalı ve işgal ettiği araziye kadastroda ayrı parsel olarak göstermek gerekmiştir. Yukarıdaki haritada kanalın geçtiği parseller 344/11 ve 344/13 numaralı parsellerdir. Bu parsellerin toplamı 211 dönümdür.

(2) Daha sonra doğudan batıya doğru bu arazinin ortasından doğal gaz boru hattı geçirilmiştir. Boru hattı kanalın da altından geçmiştir. Boru hattının geçtiği alanın (kanala isabet eden kısım dâhil) vasfı “mera”dan “ham toprak”a dönüştürülmüştür. Bu nedenle bu hat için ayrı bir parsel oluşturulmuştur. Bu hat, üç ayrı parselden geçtiği için kendi içinde de üçe bölünmüştür. Yukarıdaki haritada boru hattının geçtiği parseller 344/9, 344/12 ve 344/15 numaralı parsellerdir. Bu parsellerin toplamı 42 dönümdür.

Kanalın doğusunda yer alan ana parsellerden biri, ortasından doğal gaz boru hattı geçtiği için iki ayrı parasele bölünmüştür. Boru hattının kuzeyinde kalan kısmı 344/14, güneyinde kalan kısmı 314/16 numaralı parseldir.

Parsellerin konumu yukarıdaki haritadan kontrol edilebilir.

B. TKGM PARSEL SORGU SİSTEMİNE GÖRE PARSELLERİN ÖZNİTELİK BİLGİLERİ

TKGM Parsel Sorgu Sistemine göre bu parsellerin “Öznitelik Bilgileri” şöyledir.

Tablo 2.1: TKGM Parsel Sorgu Uygulamasına Göre Parsellerin Öznitelik Bilgileri

PARSEL NO 8		PARSEL NO 9		PARSEL NO 10	
İl	Çanakkale	İl	Çanakkale	İl	Çanakkale
İlçe	Biga	İlçe	Biga	İlçe	Biga
Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik
Mahalle No	153940	Mahalle No	153940	Mahalle No	153940
Ada	344	Ada	344	Ada	344
Parsel	8	Parsel	9	Parsel	10
Tapu Alanı	1.371.764,13	Tapu Alanı	19.019,11	Tapu Alanı	315.369,76
Nitelik	Mera	Nitelik	Ham Toprak	Nitelik	Mera
Mevkii	-	Mevkii	-	Mevkii	-
Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz
Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a
PARSEL NO 11		PARSEL NO 12		PARSEL NO 13	
İl	Çanakkale	İl	Çanakkale	İl	Çanakkale
İlçe	Biga	İlçe	Biga	İlçe	Biga
Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik
Mahalle No	153940	Mahalle No	153940	Mahalle No	153940
Ada	344	Ada	344	Ada	344
Parsel	11	Parsel	12	Parsel	13
Tapu Alanı	151.496,64	Tapu Alanı	9.605,54	Tapu Alanı	59.579,82
Nitelik	Mera	Nitelik	Ham Toprak	Nitelik	Mera
Mevkii	-	Mevkii	-	Mevkii	-
Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz
Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a
PARSEL NO 14		PARSEL NO 15		PARSEL NO 16	
İl	Çanakkale	İl	Çanakkale	İl	Çanakkale
İlçe	Biga	İlçe	Biga	İlçe	Biga
Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik	Mahalle/Köy	Yeniçiftlik
Mahalle No	153940	Mahalle No	153940	Mahalle No	153940
Ada	344	Ada	344	Ada	344
Parsel	14	Parsel	15	Parsel	16
Tapu Alanı	331.792,15	Tapu Alanı	14.126,58	Tapu Alanı	65.182,27
Nitelik	Mera	Nitelik	Ham Toprak	Nitelik	Mera
Mevkii	-	Mevkii	-	Mevkii	-
Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz	Zemin Tip	Ana Taşınmaz
Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a	Pafta	H18b16a

Kaynak: TKGM Parsel Sorgu Uygulaması (<https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/>) (Ocak 2025)

C. ARAZİNİN VASFI (NİTELİĞİ)

Görüldüğü gibi parsellerden altısının vasfı “mera”dır. Üçünün (344/9, 344/12 ve 344/15 numaralı parseller) vasfı ise “ham toprak”tır. Bu parseller, altından doğal gaz boru hattı geçen parsellerdir. Toplamı 42 dönümdür. Bu istisna bir yana bırakılırsa, bu arazinin “mera” vasfı,

1907'den günümüze değişmeden kalmıştır. Hukukî durum ile fiilî durum uyusmaktadır. Ancak ortada tartışmaya açık küçük bir bölge vardır: Yukarıdaki haritadan 344/14 numaralı parselin en kuzeyinde bir bölge, bu parselde dâhildir ve mera niteliğindedir. Ne var ki bu bölge, haritadan da görüleceği gibi üzerinde tarım yapılmaktadır. Bunun sebebini bilmiyoruz.

D. TKGM PARSEL SORGULAMA SİSTEMİNE GÖRE ARAZİNİN GÜNÜMÜZDEKİ YÜZÖLÇÜMÜ

Yukarıdaki parsellerin yüzölçümü toplamı 2337 dönümdür⁸. Bu rakam ile 1907'deki rakam (2740 dönüm) arasında 403 dönüm fark vardır. Bu farkın nereden kaynaklandığını bilmiyoruz.

Bu farkın kaynağı konusunda **beş ihtimalden** bahsedilebilir: (1) 1907'de bu arazinin yüzölçümü yanlış ölçüldü. (Hatırlanacağı üzere o zamanki kayıtlarda o zamanki ölçüyle bu arazinin 1096 dönüm olduğu yazılıdır). (2) 1907'de bu arazinin güney sınırı, yani Ece Gölü ile olan sınırının nokta atışı tam olarak nereden geçtiği belli değildi. Zira Gölün su kapladığı alan, mevsime ve yağış durumuna göre değişiyordu. Muhtemelen kışın ölçüldüğünde bu arazi daha küçük, yazın ölçüldüğünde daha büyük çıkıyordu. (3) 1907'den 1968'e kadar bu araziye komşu tarla sahipleri tarafından zamanla adım adım el atıldı ve 1968'de bölgeden kadastro geçerken, bu el atmalar itiraz konusu olmadı ve bu fiilî durum resmîleşti. (4) 2006'da arazi toplulaştırması yapılırken, mera olarak görünen bu araziden belli bir kısım ortak alanlar (yollar, sulama kanalları vs.) için düşüldü. (5) Belki 1907'de İbrahim Bey'den satın alınan arazinin küçük bir kısmı, örneğin Salkımsırtı ve Dalyansırtında bulunan veya bu mevkilere komşu yerleri tarıma elverişliydi ve buralar az da olsa paylaşıldı ve ekildi. Bu konuda kesin bir bilgiye sahip değiliz.

8. Aslında mera alanının çok daha fazla olması lazımdır. Çünkü arazi toplulaştırmasında buraya başka yerlerdeki, örneğin Ada'daki, mera alanları da buraya nakledilmiştir.

Bölüm 3

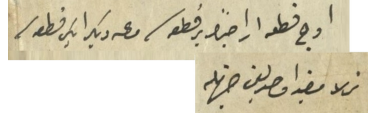
ARAZİNİN 1907'DEKİ PARÇALARI ve SINIRLARI

Bu bölümde söz konusu arazinin parçalarını ve sınırını göreceğiz.

I. ARAZİNİN PARÇALARI (KITALARI)

Yeniçiftlik köy ahalisi namına Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından Biga Kaymakamlığına verilen Rumî 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçenin altına Biga Defter-i Hakanî İdaresinin yazdığı yazıda

“üç kıta araziden bir kıtasının mera, diğer iki kıtasının tarla mukayyed olduğu cihetiyle”

diye belirtiliyor¹. Biz bundan 1907 yılında toplamda 1096 dönüm (günümüz dönümüyle 2740 dönüm) büyüklüğünde olan söz konusu arazinin bir değil, birbirine bitişik üç parçadan, o zamanki tabirle “kıta”dan oluştuğunu ve her birinin ayrı bir tapu kaydı (senedi) olduğunu, tapuda bu üç kıta araziden birinin vasfının “mera”, diğer ikisinin vasfının ise “tarla” olarak kaydedildiğini ve dolayısıyla uyumsuzluk konusu olan kısmın tarla olarak kaydedilen bu iki parçanın olduğunu anlıyoruz².

Yine Rumî 2 Nisan 1332 (miladî 15 Nisan 1916) tarihli Biga Tapu Memuru imzalı bir yazıda

“İki kıtada yedi yüz otuz beş dönüm tarla ziraatten terk edildiği

(این قطعه بیدیه اوله یه دونم تره ایضا ترک و نقل ایلدیم)”

1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-11.1 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).
2. Burada not edelim ki, söz konusu davada, gerek Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, gerekse Şura-yı Devlet önündeki safhasında, hep arazinin tümü hakkında karar verilmiştir. Yani söz konusu arazinin tamamının vasfının tapuda “mera” olarak kayıtlı olduğu varsayılmıştır. Söz konusu kararlarda bu kısımları itibarıyla maddî vakıa bakımından yanlışlık vardır.

diye yazılmıştır³. Buna göre ziraatten terk edilen ve tapuda vasfı “tarla” olarak kaydedilmiş bulunan arazinin toplamı 1907 yılında 735 dönümdür (günümüz ölçüsüyle **1837** dönüm). O hâlde mera olarak kaydedilen ve dolayısıyla uyuşmazlık konusu olmayan üçüncü parçanın büyüklüğü ise 361 dönümdür (günümüz ölçüsüyle **663** dönüm).

Tarla olarak kaydedilmiş ve dolayısıyla uyuşmazlık konusu olan iki parça arazinin her birinin de büyüklüklerini biliyoruz. Zira, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından Biga Kaymakamlığına verilen Rumî 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçenin arka yüzünde⁴ arazilerden birinin 550 dönüm (günümüz ölçüsüyle **1375** dönüm), ikincisinin 185 dönüm (günümüz ölçüsüyle **462** dönüm) olduğu yazılmıştır.

Özetle Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin 1907 yılının Haziran ayında İbrahim Bey’den satın aldıkları toplam 1096 (günümüz 2740) dönüm büyüklüğündeki arazi, birbirine komşu üç parçadan oluşmaktadır. Birinci parça 550 dönüm (günümüz ölçüsüyle 1375 dönüm), ikinci parça 185 dönüm (günümüz ölçüsüyle 462 dönüm) ve üçüncü parça ise 361 dönüm (günümüz ölçüsüyle 663 dönüm) idi.

1907 yılı ve izleyen yıllarda her üç parça da Lofça-i Cedit köyü ahalisi tarafından fiilen mera olarak kullanılmıştır. Çünkü arazi gerçekte su basması nedeniyle bütünüyle tarıma elverişli değildir. Oysa ilk iki parçanın vasfı, tapuda her nedense, “tarla” olarak kaydedilmiştir. Tapuda vasfı “tarla” olarak görünen bu iki parçanın mera olarak kullanılması aşağıda göreceğimiz hukukî soruna yol açmıştır. (Üçüncü parça zaten tapuda mera olarak kaydedildiği için böyle bir hukukî soruna yol açmamıştır).

II. ARAZİNİN 1907’DEKİ SINIRLARI (HARİTASI)

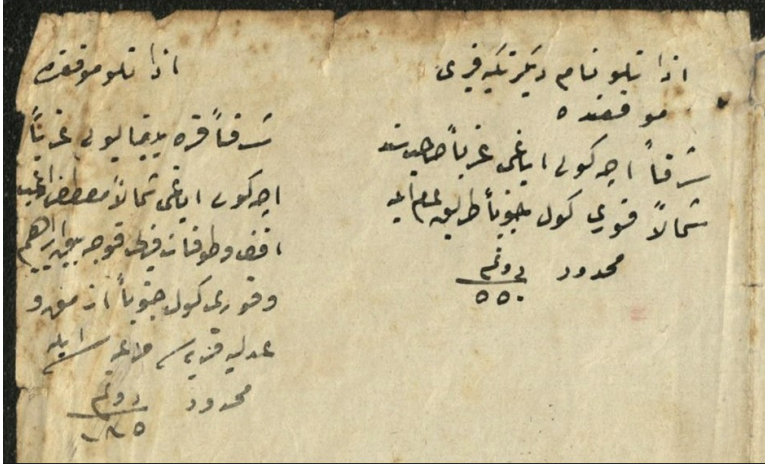
Diğer ismi Yeniçiftlik olan Lofça-i Cedit köyünün ihtiyar heyeti tarafından adı geçen köy halkı adına Biga Kaymakamlığına verilen rumî 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçenin arka yüzünde, uyuşmazlık konusu arazinin tarıma elverişli olup olmadığının tespiti amacıyla keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmasına karar verildi-

3. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-10.1 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

4. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-11.2 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

ği yazılmış ve keşif ve bilirkişi incelemesine esas teşkil etmek üzere, keşif raporunun üstünde ziraatten terk edilen uyuşmazlık konusu bu iki kıta arazinin Defter-i Hakanî Memurluğu tarafından tapu kaydı çıkarılmıştır⁵. Kaydın görüntüsü ve yazı çevrimi aşağıda verilmiştir:

Belge 3.1: 30 Teşrinisani 1330 Tarihli Keşif ve Ehlivukuf Raporunun Üstündeki Tapu Kayıtları

Kaynak: BAO, ŞD, 1632/12-4.2 (Yapağın Sol Üst Kısmı)

YAZI ÇEVİRİMİ

Azadlu nam-ı diğer

Tekirkırı? mevkiinde

Şarken Ece Gölü Ayağı,
garben sahipsiz (?) şimalen
Kuru Göl, Cenuben Tarlık
... (?) ile mahdut

Dönüm 550

Azadlu mevkiinde

Şarken Karabiga Yolu,
garben Ece Gölü Ayağı,
şimalen Mustafa Ragıp (?)
Efendi ve Tokatkırlı
Kocabıyık İbrahim ve
Kurugöl, Cenuben Azmak ve
Adliye Karyesi Merası ile
mahdut Dönüm 185

Yukarıdaki belgede arazinin bulunduğu mevkiin isminin “Azadlu nam-ı diğer Tekirkırı (ازادلو نام دیگر تکرکری)” olduğu yazılıdır.

Hazırlamakta olduğumuz *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* balıklı kitabımızın “Osmanlı Döneminde Ece Gölü 1500-1700: Ece Gölü Çevresinde Diğer Köyler ve Yerler” başlıklı Bölümünde açıkladığımız üzere, Azatlı, 1500’lerde köy (karye) olarak 1700’lerden sonra da çiftlik olarak varlığını sürdürmüş bir yerdir. Bu köy ve daha sonra çiftlik,

5. BOA, ŞD, 1632/12-11.2.

Ece Gölü ile Örtülüce nam-ı diğer Sevinç ve Karabiga arasında oldukça geniş bir araziyi kapsamaktaydı. 1907 yılında bu arazi çiftlik olarak varlığını sürdürüyordu. Pek muhtemelen bu arazi Ece Gölünün ayağından başlayıp Örtülüce ve Karabiga'ya doğru uzanıyordu. Kurugöl de bu Çiftliğin içinde yer alıyordu.

“Tekirkırı (تکیرکری)” ismini ise biz daha önce duymamıştık. Daha sonra da bu isim hakkında bilgi edinemedik. Aynı mevkiin 2,5 km kadar batısında “Tokatkırı” isimli bir mevki (şimdi köy) vardır. Demek ki bu bölgede doğu-batı istikametinde birbirine yakın Tekirkırı ve Tokatkırı isimli iki mevki vardı. Tekirkırı doğuda, Tokatkırı ise batıda bulunuyordu. (Tokatkırı'nın 7-8 km kadar güneybatısında da “Geyik-kırı” isimli bir köy bulunmaktadır).

Mahallî bilirkşi, tapu ve vergi memurlarının hazır olduğu hâlde yapılan keşifte, tarıma elverişli olup olmadığı konusu incelenen iki tarlanın sınırları, söz konusu evrakta aşağıdaki gibi tarif edilmiştir.

A. BİRİNCİ PARÇANIN SINIRLARI

550 dönüm (günümüz ölçüsüyle 1375 dönüm) büyüklüğünde olan birinci parçanın doğusunda Ece Gölü Ayağı bulunmaktadır. Bu Ayağa günümüzde “Dalyanayağı” denir. Pek muhtemelen o zamanlar bu ayakta, günümüzde Ece Gölü kanalının olduğu yerden Ece Gölü'nden Kurugöl'e, oradan da Dutluk Çiftliğine ve oradan da Biga Çayına akan bir dere vardı. Söz konusu arazinin doğu sınırını bu dere oluşturuyordu. Keşif yapılan arazinin kuzey sınırını ise Kurugöl oluşturuyordu. Birinci parçanın sınırları aşağıda s.47'deki Harita 3.1'de gösterilmiştir.

1907'de birinci parçanın vasfı tapuda “tarla” olarak gösterilmiştir.

1907'deki birinci parça, günümüzde, TKGM Parsel sorgulama sisteminde 344/8 parsel numaralı parçadır. Bu parsel için yukarıda sayfa 37'de Harita 2.1'e ve sayfa 38'deki “Tablo 2.1: TKGM Parsel Sorgu Uygulamasına Göre Parsellerin Öznitelik Bilgileri”ne bakılabilir.

B. İKİNCİ PARÇANIN SINIRLARI

Tapu kaydına göre 185 dönüm (günümüzün 462 dönümü) büyüklüğünde olan ikinci parçanın doğusunda Biga-Karabiga Yolu bulunuyordu. Batısında ise “Ece Gölü Ayağı” bulunuyordu. Muhtemelen bununla kastedilen; bugünkü kanalla aynı hattan geçen Ece Gölünden

denize doğru akan dereydi. Bu arazinin kuzeyinde ise Mustafa Ragıp Efendi'nin ve Tokatkırlı Kocabıyık İbrahim'in arazileri ile Kurugöl bulunuyordu. Yine tapu kaydına göre bu arazi, güney yönünde Azmak ve Adliye köyü merasıyla sınırlanıyordu. İkinci parçanın sınırları aşağıda s.47'deki Harita 3.1'de gösterilmiştir.

1907'de ikinci parçanın vasfı, tapuda “mera” olarak gösterilmiştir.

1907'deki ikinci parça, günümüzde, TKGM Parsel sorgulama sisteminde 344/14, 344/15 ve 2344/16 numaralı parsellerdir. Bu parseller için yukarıda sayfa 37'deki Harita 2.1'e ve sayfa 39'daki “Tablo 2.1”e bakılabilir.

1907'deki tapu kaydında, bu ikinci parça arazinin doğusunda Biga-Karabiga yolu olduğu belirtilmiştir. Bu arazinin *bugünkü* Biga-Karabiga yoluna komşu olması mümkün değildir. Zira bugünkü Kanal ile Karabiga yolu arasındaki mesafe 700 metredir. Bu arazi 1907'de Karabiga yoluna kadar gidiyor olsa, 185 dönüm (günümüzün 462 dönümü) değil, çok daha büyük olması gerekirdi. Belki o zaman Biga-Karabiga yolu şimdi geçtiği hattan değil, biraz daha batıdan, Ece Gölü ayağını oluşturan dereye daha yakın bir hattan geçiyordu. Bilmiyoruz.

C. ÜÇÜNCÜ PARÇANIN SINIRLARI

Yukarıda açıklandığı gibi İbrahim Bey'den satın alınan arazinin 361 dönüm (günümüzün 902 dönümü) büyüklüğünde üçüncü bir parçası daha vardı ve bu parça “mera” olarak tapuya kaydedildiği için uyuşmazlık konusu olmamıştır. Dolayısıyla söz konusu keşif raporunda bu üçüncü parçaya ilişkin tapu kaydı çıkarılmamıştır. Dolayısıyla bu üçüncü parçanın kesin sınırlarını bilmiyoruz. Hâliyle bu parça yukarıdaki iki parçaya bitişiktir. Kanımızca mera niteliğinde olan bu parça, yukarıdaki parçalarının güneyinde, Ece Gölüne daha yakın olan kısımda yer almaktaydı. Üçüncü parçanın sınırları aşağıdaki haritada (s.47, Harita 3.1) gösterilmiştir.

Kanımızca 1907'deki bu üçüncü parça, günümüzdeki TKGM Parsel Sorgu sistemindeki 344/10 numaralı parseldir (yukarıda sayfa 37'deki Harita 2.1'e bakınız).

D. PARÇALARIN HARİTA ÜZERİNDE GÖSTERİLMESİ

1907 tarihli tapu kayıtlarındaki bu tariflere göre bu üç parça arazi, harita üzerinde, kabaca ve tahminen aşağıdaki gibi gösterilebilir. Aşağı-

daki haritayı yaparken şu hususları esas aldık: İbrahim Bey'den satın alınan arazi, tarıma elverişsiz olduğu için ekilememiş ve paylaşılamamış ve mera olarak bırakılmıştır. Söz konusu arazi bugün de meradır. Sınırları belki az çok oynamış olabilir. Ama sınırları bugün de bellidir.

Yukarıda (s.37-39) açıklandığı gibi günümüzde, TKGM Parsel Sorgu Uygulamasına göre bu arazi toplam dokuz parselden oluşuyor ve toplamda 2337 dönüm ediyor. Yukarıda belirttiğimiz gibi İbrahim Bey'den 1907 yılında satın alınan arazinin toplam büyüklüğü o zamanın ölçüsüyle 1096 dönüm (günümüz ölçüsüyle 2740 dönüm) büyüklüğündeydi. Büyüklüğün kabaca uyuştuğunu söyleyebiliriz.

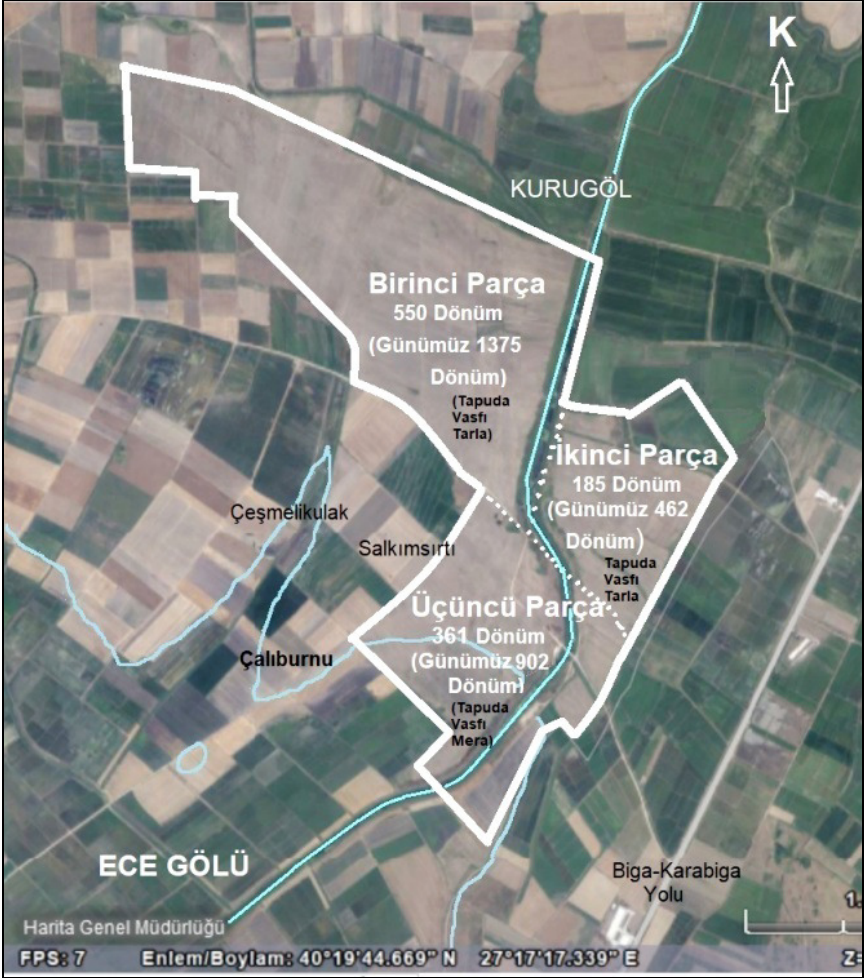
İbrahim Bey'den alınan arazinin kuzey ve doğu sınırları bugün de Yeniçiftlik köyünün bu noktadan kuzey (Yeniçiftlik ile Karabiga) ve doğu (Yeniçiftlik ile Çınarköprü ve Karabiga) sınırını oluşturur. Dolayısıyla bu arazinin kuzey ve doğu sınırını çizmek kolaydır. Şu anki Yeniçiftlik köyü mülkî sınırı bu arazinin kuzey ve doğu sınırındır. Sınırlar HGM Küre Uygulamasında ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün haritasında görülmektedir.

III. ARAZİNİN DEĞERİ

Arazi, 1907 yılının Haziran ayında, Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi tarafından İbrahim Bey'den 1180 Osmanlı Lirasına satın alınmıştır. Bir Osmanlı Lirası, 7.2 gram 22 ayar altına eşitti (Bugün Cumhuriyet altının olduğu gibi) (s.137, Kutu 8.2'ye bakınız). 15 Haziran 2025 tarihi itibarıyla bir Cumhuriyet altını 28.000 TL'dir. Dolayısıyla 1180 Osmanlı Lirası günümüzde 33 milyon TL eder. Söz konusu bölgede bulunan tarlaların günümüzde dönüm fiyatı 300.000 TL civarındadır⁶. 2740 dönüm arazi günümüzde ortalama 822 milyon TL etmektedir.

Söz konusu arazi “mera” statüsünde olduğu için günümüzde ekilememekte ve boş durmaktadır. Arazide hazır sulama sistemi vardır. Arazinin çevresinde günümüzde çeltik ekimi yapılmaktadır. Bu arazi düzdür ve çeltik ekimine tamamiyle elverişlidir. Çevrede çeltik ekiminde dönümüne ortalama 800 kg verim elde edilir. 2024 yılı çeltik alım fiyatı ortalama 30 TL'dir. Buna göre söz konusu arazi ekilseydi 2192 ton çeltik elde edileceği ve bunun da 65 milyon TL edeceği söylenebilir (2740 dönüm x 800 kg = 2.192.000 kg x 30 TL = 65.760.000 TL). Yani bu arazi bugün ekilse yıllık 65 milyon TL gelir getirebilecek bir arazidir.

6. Ortalama dönüm fiyatı 2025 Mayıs ayında www.sahibinden.com sitesinde, Biga ilçesi, Yeniçiftlik, Tokatkırı, Çınarköprü, Adliyeköy ve Örtülüce köylerinde, söz konusu araziye yakın olan satılık tarla fiyatları taranarak tarafımızdan tespit edilmiştir.

Harita 3.1: 1907 Yılında İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazinin Haritası (Üç Parça)

Kaynak: Harita, altlığı HGM “Küre” uygulamasından alınarak tarafımızdan çizilmiştir. (Haritanın renkli ve yüksek çözünürlükteki hâline <https://www.kemalgozler.com/dalyanayağı-parcalar.jpg>’den veya <https://web.archive.org/web/20250608111146/https://www.kemalgozler.com/dalyan-parcalar.jpg>’den ulaşabilirsiniz)

Ece Gölü Ayağına günümüzde “Dalyanayağı” denir. Bu bölgenin ortasından Ece Gölü’nden Marmara Denizine doğru uzanan genişliği 50 metreyi bulan büyük bir kanal geçer. Geçmişte kanalla aynı yerden Gölde Denize doğru akan bir dere vardı. İbrahim Bey’den satın alınan arazinin birinci parçasının doğu sınırını bu dere oluşturuyordu. Bu arazinin birinci parçasının kuzey sınırını ise Kurugöl oluşturuyordu.

Arazinin parçalarını günümüzdeki hâlini gösteren üç fotoğraf aşağıdadır (Ayrıca yukarıda s.31-32’deki altı fotoğrafa da bakılabilir).

Fotoğraf 3.1: Arazinin İkinci Parçasından Bir Görünüm (Dalyan Yolunun Kuzeyi, Kanalın Doğu Kısmı) (Güneyden Kuzeye Bakış) (Fotoğraf: KG, 6 Haziran 2025) (<https://www.kemalgozler.com/dalyan-dogu.jpg>)

Fotoğraf 3.2: Arazinin Üçüncü Parçasından Bir Görünüm (Arazinin Ortasından Geçen Dalyan Yolu) (Batıdan Doğuya Bakış) (Fotoğraf: KG, 19 Mayıs 2024) (<https://www.kemalgozler.com/dalyan-yolu-bati.jpg>)

Fotoğraf 3.3: Arazinin Üçüncü Parçasından Bir Görünüm (Arazinin En Güney Kısmı) (Salkımsırtından Doğuya Bakış) (Fotoğraftaki toprak yolun solu mera, sağ Ece Gölü'dür). (Fotoğraf: KG, 12 Nisan 2024) (<https://www.kemalgozler.com/dalyan-en-guney.jpg>),

İkinci Kısım
ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYETİ
Abdulfettah, Biga Kaymakamı Hasan Bey
ve İbrahim Bey'e Karşı (1907)

Yukarıda giriş bölümünde kısaca açıklandığı ve aşağıda ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere, 1906 yılının Ağustos ayında Biga eşrafından İbrahim Bey isimli biri Ece Gölü'nün kuzey çıkışında, Dalyanayağı denilen mevkide bulunan o zamanki ölçüyle 1096 dönüm (günümüzün ölçüsüyle 2740 dönüm) büyüklüğünde bir araziyi satın alır. Böylece Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünün arazisine komşu olur. İbrahim Bey, izleyen aylarda, Biga Kaymakamının göz yumması ve dahası yardımıyla Ece Gölü'nden tutulan yılan balıklarının Biga'ya nakline ve satılmasına engel olmaya, balıklara el koymaya başlar. Bunun üzerine Yeniçiftlik köyünün kurucularından biri olan Muhsin oğlu Abdulfettah, İbrahim Bey ve Biga Kaymakamı hakkında Şura-yı Devlete rumi 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli bir şikâyet dilekçesi verir ve Ece Gölü'nden tuttukları balıkların zabt ve müsadere edilmesine engel olunmasını talep eder.

Ne var ki, İbrahim Bey, Lofça-i Cedit köyü ahalisinin çıkardıkları balıkların kendi arazisinden çıkarıldığı iddiasıyla ve müdahalenin men-i talebiyle Biga adliyesinde dava açar. Lofça-i Cedit köyü ahalisi balıkları tapuyla tasarruf ettikleri Ece Gölü'nden tuttuklarını iddia ederler. Ne var ki, Biga Bidayet Mahkemesi İbrahim Bey'i haklı bulur ve Lofça-i Cedit köyü ahalisi davayı kaybeder.

Lofça-i Cedit köyü halkı, bu davayı kaybedince, Gölde balık tutamaz hâle gelir ve önemli bir gelir kapısından mahrum kalır. Tekrar balık tutabilmek için, İbrahim Bey'in arazisini ondan satın almaya talep olurlar.

İbrahim Bey, 1906 yılının Ağustos ayında satın aldığı bu araziyi, 10 ay sonra, 1907 yılının Haziran ayında, Lofça-i Cedit köyünden 274

kişiye, 1180 Osmanlı Lirasına satar. Böylece Lofça-i Cedit köyü halkı, tekrar yılan balıkçılığı yapma hakkına ve imkanına kavuşur.

Bu olayı aşağıda etraflıca inceleyeceğiz. Ama önce bu olayın kahramanlarını tanıtacağız. Önce Abdülfettah'ın, sonra İbrahim Bey'in ve daha sonra da dönemin Biga Kaymakamının kim olduklarını göreceğiz. En sonra da Abdülfettah'ın şikayetinin hukukî değerlendirmesini yapacağız. Buna göre bu kısmın plânı şu şekilde olacaktır:

PLÂN:

Bölüm 4: Abdülfettah

Bölüm 5: İbrahim Bey

Bölüm 6: Kaymakam Hasan Bey

Bölüm 7: Abdülfettah'ın Dilekçesi

Bölüm 8: Biga Mutasarrıfının Cevabı

Bölüm 9: Abdülfettah'ın Şikayetinin Hukukî Değerlendirilmesi

KUTU II.1: YILAN BALIĞI.- Bu kitapta geçen olaylar, Yeniçiftlik köyü ahalişi tarafından

Ece Gölünde tutulan yılan balıklarının satışına Biga Eşrafından İbrahim Bey'in Biga Kaymakamı Hasan Bey'in yardımıyla el koymasından kaynaklanmaktadır. Keza İbrahim Bey'in Ece Gölünün kuzeyinde yer alan söz konusu araziye satın almasının sebebi pek muhtemelen bu arazinin üzerinde veya yakının da yılan balıklarının tutulduğu Dalyanın bulunmasıdır. Burada yılan balığı hakkında kısaca bilgi vermekte yarar vardır.

"Yılan balığı (*anguilla, eel*)" oldukça gizemli bir canlı türüdür. Hayat döngüsünde hâlâ bilinmeyen pek çok şey vardır. Zira Türkiye'de ve keza Avrupa'da yılan balıklarının yumurtalarına, larvalarına ve 10 cm'den küçük yılan balığı yavrularına rastlanmamaktadır. Bu husus Aristo'dan beri insanların kafasını kurcalamıştır.

Neticede Daimarkalı profesör Johannes Schmidt, 1904'ten 1922'ye kadar süren çalışmaları sonucunda, Avrupa'daki yılan balıklarının yumurtlamak için Atlas Okyanusunu geçip ABD'nin Florida kıyılarına veya Meksika körfezine veya Sargasso Denizinde bir yere göç ettiklerini, orada doğan larvaların daha sonra Atlas Okyanusunu geçerek Avrupa'ya ulaştıklarını ispatlamıştır.

Yılan balığı yavrularının Avrupa kıyılarına geldiklerinde 7-9 cm boyundadırlar. Yılan balığı yavruları, Cebelitarık boğazında geçerek sırasıyla Akdeniz'e, Ege Denizi'ne ve Marmara Denizine gelmektedir. Marmara Denizinden Akarsulara (örneğin Biga çayına) girmekte ve oradan da tatlı su alanlarına (örneğin Ece Gölüne) ulaşmaktadırlar.

Tatlı su alanlarında ergenlik dönemlerini geçiren yılan balıkları ortalama 14-15 yıl yaşamaktadır ve sadece bir defa yumurtlamaktadırlar. 14-15 yaşlarına girip, yumurtlama zamanı geldiğinde yılan balıkları yavruyken geldikleri yoldan geri dönüp Atlas Okyanusunu geçip ABD kıyılarına gitmekte ve orada yumurtlamakta ve sonra ölmektedirler.

Yavruları bu sefer annelerinin geldikleri yere (örneğin Ece Gölüne) geri dönmektedirler. Bu yolculuk minimum 6 bin kilometrelik bir yolculuktur. Yılan balığı popülasyonu günümüzde Türkiye'de çok azalmıştır. Bunun sebebi pek muhtemelen yılan balıklarının yaşadığı Ece Gölü gibi göllerin çoğunun günümüzde kurutulmuş olmasıdır (Yılan balığı konusunda bkz.: "Eel Life History", https://en.wikipedia.org/wiki/Eel_life_history, E.T.19 Mart 2025).

Bölüm 9

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKAYETİNİN HUKUKÎ DEĞERLENDİRMESİ

Yukarıda (Bölüm 4-8) 1907 yılında Biga sancağına tâbi Biga kazasına bağlı Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Abdülfettah'ın adı geçen kaza eşrafından İbrahim Bey ve kaza Kaymakamı Hasan Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyet başvurusunu incelemeye çalıştık.

Yukarıdaki bölümlerde bu şikâyete vücut veren olayların seyri açıklanmıştır; ama bu şikayetin hukukî değerlendirilmesi yapılmamıştır. Çünkü bu kitabı ilk başta sadece bir tarih çalışması olarak kaleme almaya başlamıştık. Günümüz Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyü sınırları içinde bulunan 2740 dönüm büyüklüğünde bir araziye ilişkin 1906-1918 yıllarında yaşanan olayları anlatmayı amaçlamıştık. Ama kitabı kaleme alırken, olayların tarihsel akışı dışında, hukukçu olmamızdan dolayı, yer yer, bu süreçteki hukukî sorunlar ve verilen dilekçenin ve yapılan yazışmaların hukukî niteliğiyle ilgili problemler dikkatimizi çekmeye başladı.

Bu kısımda incelediğimiz Abdülfettah'ın Kaymakam Hasan Bey ve İbrahim bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikayetin ve keza aşağıda üçüncü kısımda inceleyeceğimiz Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin bir kararına karşı Şura-yı Devlete yaptığı başvurunun Osmanlı Devletinin son dönemindeki idare hukuku ve idarî yargı uygulamasına da örnek teşkil edebileceğini fark ettik. O nedenle, ikinci ve üçüncü kısmın sonuna, o kısımda anlatılan uyuşmazlık ve davaların hukukî niteliğine ilişkin bazı gözlem ve değerlendirmelerimizi de eklemek istedik.

Bu bölümde sadece Abdülfettah'ın Biga Kaymakamı Hasan Bey ve Biga eşrafından İbrahim Bey hakkında Şura-yı Devlete yaptığı şikâyetin hukukî değerlendirmesini yapacağız. Lofça-i Cedit Köyü İhti-

yar Heyeti ile Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi arasındaki uyuşmazlığın hukukî değerlendirmesini yapmaya ise aşağıda (s.276-363) üçüncü kısmın sonunda, Bölüm 13'te teşebbüs edeceğiz.

Önce Abdülfettah ile Biga eşrafından İbrahim Bey ve Biga Kaymakamı Hasan Bey arasındaki uyuşmazlığın olaylarını ve bu uyuşmazlığın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin önüne nasıl geldiğini kısaca hatırlayalım:

I. UYUŞMAZLIĞIN DOĞUMU VE ŞURA-YI DEVLETİN ÖNÜNE GELMESİ

Biga kazasına bağlı Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyünden Abdülfettah, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli bir arzuhal vermiştir. Bu arzuhalde, Lofça-i Cedit köyü halkının, kendi tasarruflarında bulunan Ece Gölünden çıkardıkları balıkları, Biga eşrafından İbrahim Bey'in "zabt ve müsadere ettiğini" ve Biga Kazası Kaymakamının da bu zabt ve müsadereye "müsaade ve muavenet ettiğini", yani izin verdiği ve yardım ettiğini ve keza İbrahim Bey'in müdahalesine göz yumduğunu iddia etmiştir.

Pek muhtemelen, Lofça-i Cedit köyü halkı ile Biga eşrafından İbrahim Bey arasında 1906 ve 1907 yılında ortaya çıkan bu uyuşmazlık, kaynağı itibarıyla, adlî yargının görev alanına giren bir özel hukuk uyuşmazlığı olarak görülebilirdi. Yukarıda (s.131-132) açıklandığı gibi, bu uyuşmazlığın, İbrahim Bey'in 1906 yılında yeni satın aldığı bir arazi ile Lofça-i Cedit köyü halkının mülkiyetinde bulunan Ece Gölü arazisi arasında bir "sınır anlaşmazlığı"ndan doğmuş olduğu anlaşılıyor¹.

Ne var ki, bu uyuşmazlığın ortaya çıkarken büründüğü şekil, kamu hukuku sorunlarını da birlikte getirmiştir. Zira Abdülfettah'ın iddiasına göre, Lofça-i Cedit köyü halkı tarafından Ece Gölü'nde yakalanan balıkların İbrahim Bey tarafından zabt ve müsadere, Biga kazası Kaymakamının müsaadesi ve muavenetiyle, yani izni ve yardımıyla mümkün olmaktadır.

1. Zaten Nitekim Abdülfettah'ın dilekçesinin 26'ncı satırında, bu uyuşmazlığın konusunun bir sınır uyuşmazlığı olduğu "*münaza'aunfiḥ Göl ve hududu* (مُنَازَعَةٌ فِيهِ كَوْلٌ وَحُدُودٌ)" denilerek belirtilmiştir (BOA, ŞD, 1600/4-1.2. Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız).

Eğer Kaymakamın bu zabt ve müsadereye bir dahli olmasıydı, Abdülfettah'ın bu müsadereyi önlenmesi için Şura-yı Devlete değil, adlî yargıya, yani Biga Bidayet Mahkemesine başvurması gerekirdi. Ne var ki, Abdülfettah, yukarıda gördüğümüz gibi, bu konuda adlîye mahkemelerine değil, Şura-yı Devlete başvurmuştur.

Abdülfettah'ın Biga'da kolayca yapacağı bu başvuru yerine Başkentte Şura-yı Devlete başvuru yapmasının sebebi nedir? Abdülfettah Biga Bidayet Mahkemesine değil, Şura-yı Devlete güvenmesine yol açan bir sebep mi vardır? Bu sorunun cevabını bilmiyoruz. Ama buna bakarak, 1907 yılında Şura-yı Devletin taşrada bir köyde yaşayan bir çiftçi tarafından bilindiğini ve idare karşısında haklarının korunması konusunda kendisine güvenildiğini söyleyebiliriz. Bu Şura-yı Devletin 1907 yılında halk nezdinde bilindiğini ve belli bir prestijden yararlandığını gösterir.

II. ABDÜLFETTAH'IN DİLEKÇESİ VE DİLEKÇESİNDEKİ NETİCE-İ TALEBİ

Abdülfettah yukarıdaki süreçte, Biga Kazası Kaymakamının müsaade ve muavenetiyle gerçekleşen balıkların zabt ve müsadere edilmesinin önlenmesi amacıyla Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine metinini yukarıda (s.91-96) gördüğümüz 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesiyle başvurmuştur.

Abdülfettah'ın dilekçesinin son kısmında “netice-i talebi”², yani isteminin sonucu bulunur. Bu netice-i talep bugünkü dilekçelerde olduğu gibi madde madde kaleme alınmamıştır. Ama yine de dilekçenin sonunda açıkça bir “netice-i talep” bulunduğu görünmektedir.

Abdülfettah, dilekçesinin sondan ikinci satırında, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinden

“meselenin idareten hal ve tesviye edilerek, gasp olunan hukukumuzun zahire ihracıyla gurardan vikaye buyurularak tesirri(ni)

(مسئله اداره من و نسو ایدرت غصب اولنده حقوق من که اخراجید غدره و فای بیورید و تیری)

talep etmiştir. Burada üç talep vardır: “Meselenin idareten hal ve tesviyesi”, “hukuklarının zahire ihracı”, “gurardan vikaye”.

2. Diplomatikte arzu hallerin bu kısmına “netice-i matlah” denir. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1998, s.305.

Şimdi bu üç talebi tek tek inceleyelim:

1. **“Meselenin idareten hâl ve tesviyesi”**, uyuşmazlığın idarî yoldan çözümlenmesi demektir. Yani Abdülfettah, uyuşmazlığın adlî yoldan, yani mahkemeler aracılığıyla değil, idarî yoldan, yani kaymakamlık tarafından çözümlenmesini istemektedir.

2. **“Hukukunun zahire ihracı”**, haklarının ortaya çıkarılması, görünür kılınması demektir. Yani Abdülfettah, kendisinin de mensubu olduğu, Lofça-i Cedit köyü ahalisinin söz konusu uyuşmazlıkta haklı olduğunun tespit ve ilân edilmesini talep etmektedir.

3. **“Gurardan vikaye”**, tehlikeden koruma, tehlikenin önlenmesi demektir³. “Gurardan vikaye” terimiyle bugünkü “müdahalenin me-ni”, yani “el atmanın önlenmesi” kurumunun kastedildiği söylenebilir.

Sonuç olarak Abdülfettah, Şura-yı Devletten, balıklara el atılması sorununun idareten çözümlenmesine ve haklı olduklarının ortaya çıkarılmasına ve haklarının tehlikeden korunmasına karar verilmesini talep etmektedir.

Eğer, Şura-yı Devlet, Abdülfettah'ın talebi doğrultusunda Lofça-i Cedit köyü halkının haklarını “*zahire ihraç ederse*”, yani onların haklı olduğunu tespit ederse, Lofça-i Cedit köyü halkının Ece Gölünden çıkardığı balıklara el konulmasının önlenmesine ve yani onların zarardan korunmasına (“*gurardan vikayesi*”ne) karar verecektir. Bu durumda, Biga Kaymakamı, Lofça-i Cedit köyü halkı tarafından tutulan balıkların İbrahim Bey tarafından zabt ve müsaderesine yardım etmeyecek, tersine bu balıkların İbrahim Bey tarafından zabt ve müsadere edilmesine engel olacak, Lofça-i Cedit köyü halkını İbrahim Beyin müdahalelerine karşı koruyacaktır. Bu şekilde de uyuşmazlık, adlî yoldan değil, idarî yoldan çözülecek, yani o zamanın tabiriyle “*idareten hal ve tesviye*” edilecektir.

3. “Gurar (غرر)”, Arapça, tehlike, risk demektir. Bkz.: Serdar Mutçalı, *Arapça – Türkçe Sözlük*, İstanbul, Dağarcık, 1995, s.620; Hans Wehr, *A Dictionary of Modern Written Arabic*, Ed. J. Milton Cowan, New York, Spoken Language Service, 3. Baskı, 1976, s.667: “غرر *ğarar*”, “risk, hazard, jeopardy, danger, peril”.

“Vikaye (وقاية)” ise koruma, gözetme, himaye etme demektir. Bkz.: *Kubbealtı Lügati*, “Vikaye” Maddesi (<https://lugatim.com/s/vikaye>) (E.T.: 12 Aralık 2024).

Değerlendirme: İdarî Yargıda Böyle Bir Karar Verilebilir mi?

Şura-yı Devletin, bu tarz bir karar verebilmesi, *günümüz* idare hukuku anlayışında ve idarî yargı teorisinde kabul edilebilecek ve hatta düşünülebilecek bir şey değildir. Bunun başlıca iki sebebi vardır:

1. Abdülfettah'ın talepleri (“meselenin idareten hal ve tesviyesi”, “haklarının zahire ihracı” ve “gurardan vikaye”), *günümüz* idarî dava anlayışıyla bağdaşmaz. Günümüzde idarî yargı mercilerinde sadece iptal davası veya tam yargı davası, yani tazminat davası açılabilir. Sadece işlemin iptali ve/veya tazminat ödenmesi talep edilebilir. Günümüzde idarî yargı mercileri iptal ve tazminat dışında karar veremezler. Özellikle de idareye emir ve talimat verme, yol gösterme gibi bir yetkileri yoktur. Oysa, Abdülfettah yukarıdaki üç talebi, iptal ve tazminat talebi değildir. Abdülfettah'ın dilekçesi, ne bir iptal davası dilekçesi, ne de bir tazminat davası dilekçesi olarak görülebilir. Günümüzde böyle bir dilekçe idarî yargı mercilerine verilmiş olsa, görev yönünden reddedilirdi.

2. Dahası Abdülfettah'ın Şura-yı Devletten üçüncü talebi olan “gurardan vikaye (zarardan korunma)”, talebi, günümüzdeki özel hukukta görülen “müdahalenin önlenmesi” talebi benzeri bir taleptir. Bilindiği gibi, müdahalenin önlenmesi, yani men-i müdahale davası esasen bir özel hukuk davasıdır. İdarî yargıda böyle bir dava çeşidi yoktur. Bu talep, ne bir “iptal davası”, ne de bir “tazminat davası” olarak görülebilir. Dolayısıyla modern idare hukuku ve idarî yargı anlayışı çerçevesinde, Şura-yı Devletin, Abdülfettah'ın dilekçesini, başkaca bir inceleme yapmaksızın, görev yönünden reddetmesi beklenirdi.

Oysa Şura-yı Devlet böyle yapmamış, dilekçeyi esastan inceleme-ye başlamış ve bu amaçla da konu hakkında Biga Sancağı Mutasarrıflığından bilgi istemiş, Mutasarrıflık da bir yazıyla Şura-yı Devletin yazısına cevap vermiştir.

Neden?

Öncelikle belirtelim ki, Şura-yı Devletin 1907 yılındaki kararlarının hukukî değerlendirmesini hâliyle *bugün* yürürlükte olan hukuku-muza veya bugün geçerli olan idare hukuku anlayışı ve idarî yargı teorisine göre yapacak değiliz. Şura-yı Devletin 1907 yılında yaptığı işlemlerinin hukukî değerlendirmesini 1907 yılında yürürlükte olan mevzuat ve içtihadı göre yapmak gerekir. Aynı şekilde Abdülfettah'ın

dilekçesinin hukukî niteliğini, yani bu dilekçenin ne dilekçesi olduğunu da bugünkü hukukumuzla göre değil, 1907 yılında yürürlükte olan hukuka göre tespit etmek gerekir.

III. 1907 YILINDA ŞURA-YI DEVLET MÜLKİYE DAİRESİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Şura-yı Devlet 1868 yılında kurulmuştur. Teşkilâtı, görev ve yetkileri, tarihsel süreç içinde değişikliğe de uğramıştır. Biz burada Şura-yı Devletin kuruluş ve işleyişini ayrıntılarıyla inceleyecek değiliz. Bununla birlikte Şura-yı Devletin kuruluş ve işleyişini düzenleyen mevzuat hakkında kısaca, bir kutu içinde bilgi vermek gerekir.

KUTU 9.1: ŞURA-YI DEVLETE İLİŞKİN MEVZUAT

Günümüzde Danıştay, 6 Ocak 1982 tarih ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile düzenlenmiştir. Çalışma ve yargılama usûllerine 6 Ocak 1982 tarih ve 2577 sayılı İdarî yargılama Usulü Kanunu uygulanır.

Osmanlı Şura-yı Devletin kuruluşu ve çalışma usûllerini düzenleyen nizamname ve kararnameler şunlardır:

1. Nizamname-i Esasî.- Hicrî 8 Zilhicce 1284 (Miladî 1 Nisan 1868) Tarihli *Şura-yı Devlet Nizamnamesi, Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.701-706. Arşiv Kaynağı: BOA, İ.DUİT, 58/51-2 (görülmemiştir). Yazı Çevrimi: Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devlet'ten Danıştaya: Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm (1868-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018, s.286-289. Nizamnamenin *Düstur*'daki başlığı sadece "Şura-yı Devlet Nizamnamesidir (شورای دولت نظامنامه سیدر)" şeklindedir. Ancak aşağıdaki Dahilî Nizamnameden ayırmak için çoğunlukla bu Nizamnameden "Nizamname-i Esasî" diye bahsedilir. Kaldı ki, Nizamname-i Dahilînin Mukaddimesinde de bu Nizamnameden "Nizamname-i Esasî" diye zikredilmektedir. Bu Nizamname, Şura-yı Devletin kuruluşunu ve dairelerinin görevlerini belirler.

2. Nizamname-i Dahilî.- Hicrî 23 Zilhicce 1285 (Miladî 6 Nisan 1869) Tarihli *Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisi, Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.707-718. Arşiv Kaynağı: BOA, İ.DUİT, 58/48-2 (Görülmemiştir). Yazı Çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.290-300. Bu Nizamname kısaca "Nizamname-i Dahilî" veya "Dahilî Nizamname" diye anılır. Bu Nizamname, Şura-yı Devletin çalışma usûllerini düzenler.

3. Islahat Kararnamesi.- Hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli *Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname, Düstur*, Tertip 1, Cilt 7, s.146 [Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğünce tertib olunarak bastırılmıştır] Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1941) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/812cc62c-ce61-4054-ab5e-62f1f5021978/download>) (E.T.: 9 Nisan 2025). Kararnamenin Arşiv Kaydı: BOA, İ.DUİT, 58/26-3 (Görülmemiştir). Yazı Çevrimi: İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şûrası (Şûrayı Devlet-Danıştay)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.29; Fethi Gedikli, *Şûrâ-yı*

Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2018, s.582-583. Bu Kararname, kısaca “İslahat Kararnamesi” diye anılır.

1880 Tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâmnâmesi Yürürlüğe Girmiş midir?-

Zeki Eraslan, *Şura-yı Devletten Danıştaya* isimli eserinde hicrî 1297, miladî 1880 yılına ait bir de “Şûrâ-yı Devlet Nizâmnâme-i Esâsîsi”nden bahsediyor ve kaynak olarak BOA, İ.DUİT, 58/52-3'ü veriyor⁴. Eraslan, Nizamname’de tarih belirtilmediğini not ediyor. Osmanlı Arşivinde İ.DUİT, 58/52 dosyası taranmadığı için bu dosyaya online olarak ulaşılamıyor. Bu nedenle bu Nizamnameyi (daha doğrusu Tasarısını) göremedik. Nizamnamenin yazı çevrimli metnine Fethi Gedikli’nin *Şura-yı Devlet* isimli kitabının 603-623’üncü sayfalarından ulaşılabilir. Bu Nizamname, Şura-yı Devleti bütün yönleriyle düzenleyen 110 maddelik ayrıntılı bir Nizamnamedir. Ancak, Fethi Gedikli, bu Nizamnameyi verirken onun “yürürlüğe girip girmediği(nin) belli” olmadığını belirtiyor⁵.

Zeki Eraslan, atlamadıysak, bu Nizamnamenin yürürlüğe girip girmediğine ilişkin bir açıklama yapmaksızın bu Nizamnamenin yürürlüğe girdiğini varsayıp Şura-yı Devletin yapısını ve çalışma usûllerini bu Nizamnameye göre açıklıyor⁶.

Bu Nizamname, atlamadıysak, *Düstur*’da yayınlanmamıştır (Yayınlansaydı *Düstur*, Tertip 1, Cilt 4’te olurdu). Keza söz konusu Nizamname Sarkis Karakoç’un *Külliyât-ı Kavânin Fihrist*’inde⁷ yoktur.

Bu Nizamname yürürlüğe girdiyse bir irade-i seniyye ile girmiştir. Bu Nizamnamenin yürürlüğe girdiğini düşünenlerin ve Şura-yı Devletin kuruluş ve işleyişini bu Nizamnameye göre açıklayanların bu Nizamnamenin bağlandığı irade-i seniyyeyi okuyucularına göstermeleri gerekir.

Bu vesileyle belirtelim ki, hukuk tarihi çalışmalarında, özellikle tarih bölümlerinden mezun yazarlar, yaptıkları çalışmalarda atıf yaptıkları mevzuatın arşiv kaynaklarını vermekle yetinmiyorlar. Şüphesiz tarih çalışmalarında mevzuatın arşiv kaynaklarını da vermekte yarar vardır. Ama mevzuata atıf yaparken, mevzuatın yayınlandığı, -varsa- *Düstur* gibi resmî kaynakların künye bilgilerinin de verilmesi gerekir. Bazı tarihçilerin *Düstur*’da yayınlanmış bir nizamname için, kaynak olarak *Düstur*’a değil, sadece nizamnamenin arşiv kaydına atıf yaptıklarını görüyoruz. *Düstur*’a atıf yaptıktan sonra ilave bilgi olarak arşiv kaydı da verilebilir. Ama resmen yayınlanmış bir kanun ve nizamın sadece arşiv kaydına atıf yapmak, metot olarak yanlıştır. Ayrıca pratik de değildir. Arşiv belgesine göre yayınlanmış bir metne ulaşmak ve hem de atfın doğruluğunu kontrol etmek daha kolaydır.

4. Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya: Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm (1868-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018, s.143.

5. Fethi Gedikli, *Şûrâ-yı Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla*, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2018, s.603.

6. Örneğin bkz. Eraslan, *op. cit.*, s.143-150.

7. Sarkis Karakoç, *Külliyat-ı Kavanin: Fihrist-i Tarihî* (Yayına Hazırlayan: M. Âkif Aydın, Fethi Gedikli, Mehmet Akman, Ekrem B. Ekinci, M. Macit Kenanoğlu), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006. 2 Cilt.

Şura-yı Devletin kuruluşunu, işleyişini ve tarihsel gelişimini inceleyen kitap ve makaleler de vardır. Bunlar hakkında da burada bir kutu içinde kısaca bilgi vermekte yarar vardır.

KUTU 9.2: ŞURA-YI DEVLETE İLİŞKİN LİTERATÜR

Şura-yı Devlet hakkında Cumhuriyet döneminde yayınlanmış çeşitli kitap ve makaleler vardır. Bunlar tarihsel sırayla şu şekilde sayılabilir:

Sıddık Sami Onar, "Türkiye'de İdarenin Kazaî Murakabesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 1, Sayı I, 1935, s.21- 47.

İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şûrası (Şûrayı Devlet-Danıştay)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953.

Yüzyıl Boyunca Danıştay, Ankara, Danıştay Başkanlığı Yayını, 1968 (2. Baskı, 1986).

Abdülmecit Mutaf, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Şûra-yı Devlet (1868-1922/1284-1342)*, (Danışman: Mehmet Şeker) Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997.

Onur Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi*, Ankara, Turhan, 2005.

Fethi Gedikli, *Şûrâ-yı Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla*, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2018 (1. Baskı/Çoğaltma, 2008).

Belkis Konan, *Osmanlı Devleti'nde İdarî Yargının Gelişimi*, Ankara, Statü Yayıncılık, 2013 (Görülmemiştir).

Emel Çora, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Danıştay'ın Gelişim Süreci*, (Danışman Ali Arslan), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, 2015.

Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya: Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm (1868-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.

Süheyla Şenlen, "Türkiye'de İdarî Yargının Doğuşu ve Tarihi Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 3-4, 1994, s.401-413.

Mehmet Canatar ve Yaşar Baş, "Şûra-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi", *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 9, 1998, s.111-146.

Erkan Tural, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Danıştay (Şûrâ-yı Devlet)", *Çağdaş Türk Tarihi Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 13, Güz 2006, s.79-89.

Ayşe Aslı Yücesoy, "Şura-yı Devlet: 1868-1876", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2017, s.187-215.

Belkis Konan, "Osmanlı Devletinde İdarî Yargının Gelişiminde Şûra-yı Devletin Rolü", *Adalet Dergisi*, Yıl 146, Cilt 2019/1-2, Sayı 62-63, s.135-159.

Zeki Eraslan, "Cumhuriyet Türkiye'sine Geçiş Sürecinde Şûrâ-yı Devlet", *Belleken*, Cilt 85, Sayı 304, Aralık 2021, s.1025-1071.

Burada Abdülfettah'ın şikâyet dilekçesinin verildiği 1907 yılı itibarıyla bu dilekçe hakkında karar verecek olan Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin görev ve yetkilerini biraz daha yakından görmekte ve bu görev ve yetkiler açısından Abdülfettah'ın Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesini değerlendirmekte yarar vardır.

Hicrî 11 Şaban 1314 (Miladî 15 Ocak 1897) Tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname.- Abdülfettah'ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesinin verildiği Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin⁸ kuruluş ve görev ve yetkileri hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname⁹ ile tekrar düzenlenmiştir. Anılan dairenin görev ve yetkileri de yine bu Kararnamenin dördüncü paragrafıyla belirlenmiştir.

Kısaca “Islahat Kararnamesi” diye anılan bu Kararnamenin dördüncü paragrafıyla, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine, “Şûrayı Devlet Nizamname-i Dahilisinde¹⁰ beyan olunan vazaiften maada”, yani hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Dahili Nizamnamede sayılan görevlerden başka, şu görev de verilmiştir:

“Mülkiye Dairesinin ... memurin ve efrat taraflarından devairi idare muamelâtı aleyhinde şikâyatı havi verilecek arzuhalleri kabul etmiye ... salâhiyeti olacaktır”¹¹.

Bu görev ve yetkiyi aşağıda unsur unsur açıklayacağız. Ama önce bu düzenlemeyi günümüz Türkçesiyle verelim:

Günümüz Türkçesiyle: Mülkiye Dairesinin ... memurlar ve fertler tarafından idare dairelerinin muameleleri aleyhinde şikayetlerini içeren verilecek dilekçeleri kabul etmeye ... yetkili olacaktır.

-
8. 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin 3'üncü maddesinin ilk fıkrasına göre Şura-yı Devlet Birinci Dairesi, “umur-ı mülkiye ve zabita ve harbiyeye dair olan hususâtı rü'yet eder” idi (Yazı Çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.286-289; alıntı s.287). Bu nedenle bu daire “Umur-ı Mülkiye ve Zabita ve Harbiye Dairesi” olarak anılırdı (Gedikli, *op. cit.*, s.39).
 9. Hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (Miladî 15 Ocak 1897) Tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname, *Düstur*, Tertip 1, Cilt 7, s.146 [Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğüne tertib olunarak bastırılmıştır] Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1941) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/812cc62c-ce61-4054-ab5e-62f1f5021978/download>) (E.T.: 9 Nisan 2025). Kararnamenin Arşiv Kaydı: BOA, İ.DUİT. 58/26-3 (Görülmemiştir). Yazı Çevrimi: İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şûrası (Şûrayı Devlet-Damıştay)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.29; Gedikli, *op. cit.*, s.582-583.
 10. Kastedilen nizamname, Hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisidir. Bkz.: *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.707-718. Yazı Çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.290-300.
 11. *Düstur*, Tertip 1, Cilt 7, s.146 (Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğüne tertib olunarak bastırılmıştır) Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1941) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/812cc62c-ce61-4054-ab5e-62f1f5021978/download>) (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025). Alıntıda bu kaynaktaki yazı çevriminin imlasına sadık kalınmıştır.

Bu düzenlemeyle “*şikâyeti havi arzuhal başvurusu*” ismini verebileceğimiz yeni bir başvuru yolu getirilmiştir¹².

“*Şikâyeti havi arzuhal başvurusu*”, bugünkü anlamda ne bir iptal davası, ne de bir tam yargı davası yoludur. Bununla birlikte, bu başvuru yolu da esasen, iptal davası ve tam yargı davası gibi idarenin denetlenmesi amacına yönelik bir başvuru yoludur. Ancak “*şikâyeti havi arzuhal başvurusu*”, ayrıntılarını aşağıda göreceğimiz gibi, iptal davası ve tam yargı davasından çok daha geniş, çok daha esnek bir başvuru yoludur.

Şimdi “*şikâyeti havi arzuhal başvurusu*”nu, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı hükmüne göre unsur unsur inceleyelim:

IV. “ŞİKÂYETİ HAVİ ARZUHAL BAŞVURUSU”NUN UNSUR VE ŞARTLARI

Bu başvuru yolunda, başvuru hakkının sahiplerini, yani bu başvurunun kimler tarafından yapılabileceğini görmekle başlayalım.

A. BAŞVURU HAKKININ SAHİPLERİ: MEMURLAR VE FERTLER

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre “Mülkiye Dairesinin ... *memurin ve efrat* taraflarından ... verilecek arzuhalleri kabul etmiye ... *salâhiyeti* olacaktır”. Buna göre şikâyeti havi arzuhal başvurusu yapma hakkı “*memurin ve efrat*”a aittir. Yani bu başvuruyu gerek *memurlar*, gerekse *bireyler* yapabilir. Kullanılan terim, “*efrat*” terimidir. Efrat, “*fert*” kelimesinin çoğulu olup, “*bireyler*” anlamına gelmektedir. Görüldüğü kadarıyla, Şura-yı Devlet Mül-

12. Onur Karahanoğulları, *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi* başlıklı kitabında yukarıdaki düzenleme hakkında şöyle yazmaktadır: “Bu yeni düzenlemede, terminolojik yenilikler de bulunmaktadır. Bir kere şikâyeti havi arzuhal (şikâyeti içeren dilekçe) terimi kullanılmaktadır. Başvuru, zayıf da olsa belli bir biçime bağlanarak kurumsallaştırılmaktadır” (Onur Karahanoğulları, *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*, Ankara, Turhan, 2005, s.172). Biz de, Karahanoğulları’nın gözlemine katılıyoruz. Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafıyla bireyler tarafından Şura-yı Devlete yapılabilecek yeni bir başvuru türü düzenlenmektedir. Bu başvuru türüne, yukarıda açıklandığı gibi, “şikâyeti havi arzuhal (şikâyeti içeren dilekçe)” denebileceği gibi, doğrudan doğruya “şikâyet başvurusu” da denebilir.

kiye Dairesine başvurmak için vatandaş olmaya da gerek yoktur; yabancılar da başvuru yapabilirler.

Burada bu başvuru yapma ehliyetine ilişkin şunu da belirtelim ki, adı geçen Kararnamenin dördüncü paragrafında Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine başvurmak için şikâyet konusu muamele ile “alakadar”¹³ olmak veya bu muameleyle hakkı veya bir menfaatinin ihlâl edilmesi şeklinde bir şart da belirtilmemiştir. Oysa günümüzde idarî yargıda iptal davası açmak için menfaatinin, tam yargı davası açmak için ise hakkının ihlâl edilmiş olması gerekir.

Hâliyle başvuru “şikâyeti havi” bir arzuhal ile yapılması gerektiği için, aşağıda da göreceğimiz gibi, ortada bir “şikâyet” olmalıdır. Şikâyet, mahiyeti itibarıyla belirli bir kişinin belirli bir durumdan veya fiilden yakınması anlamına gelir. Yani şikâyet kavramı, mahiyeti gereği, şikâyet olunan olay veya fiil ile şikâyet eden kişi arasında bir bağın olmasını gerektirir. Dolayısıyla şikâyetçi ile şikâyet konusu olay arasında makul bir ilgi bulunmalıdır. Şikâyet konusu olay, şikâyetçi üzerinde bir etki doğurmalıdır. Ancak yine de, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafında öngörülen başvuru yolunun, başvuru hakkına sahip olanlar bakımından oldukça geniş bir yol olduğunu, bu yola başvurmak için, başvurusunun bir hakkının veya menfaatinin ihlâl olması gibi belirli bir şartın aranmadığını söylemek gerekir.

Bu Unsur Açısından Abdülfettah’ın Başvurusunun İncelenmesi.- Yukarıdaki açıklama ışığında, bu kitabın bu kısmında incelenen Abdülfettah’ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli başvurusu hakkında şunlar söylenebilir: Abdülfettah’ın başvurusu, bir fert (birey) tarafından yapılmış bir başvuru niteliğindedir. Abdülfettah bu başvuruyu yapabilmek için sahip olması gereken tek sıfat “fert (birey)” olma sıfatıdır ki hâliyle Abdülfettah bu sığata sahiptir.

Yukarıda (s.98-99) bu başvuru konusu olayın sadece Abdülfettah’ı değil, bütün Lofça-i Cedit köyü halkını ilgilendirdiğini ve neden başvurunun herkes tarafından yapılmadığını veya neden Lofça-i Cedit

13. Hicrî 17 Rebiülâhîr 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesine göre vilâyet idaresinin kararları aleyhine başvurmak için “alakadaran” olmak gerekir (*Düştur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s.186-218 [https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/8689f0ba-1c4e-44b5-a45e-5fa5a1467a1a] [E.T.: 7 Nisan 2025]).

köyü halkını, o zamanki tabirle “ahali-i umumisi”ni temsilen Lofça-i Cedit köyü İhtiyar Heyeti veya köyün Birinci ve İkinci Muhtarı tarafından yapılmadığı meselesini tartışmıştık.

Burada ilave edelim ki, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı açısından bakarsak, söz konusu olayda Abdülfettah'ın başvuru yapması, yani söz konusu şikâyeti havi arzuhalı kendi adıyla Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine vermesinde hukuken yanlış bir yan yoktur. Yukarıda (s.98) gördüğümüz gibi Abdülfettah, dilekçesinin sonunda “*ahali-i karyemiz namına niyaz ve istirham ederiz*” demektedir. Abdülfettahın dilekçesinde bu başvuruyu “köy ahalisi namına” yaptığını belirtmesi, onun ile köy ahalisi arasında bir temsil veya vekâlet ilişkisi olduğu anlamına gelmez. Böyle bir başvuru yapabilmesi için Abdülfettah'ın Lofça-i Cedit köyü ahalisinden vekâlet almasına da gerek yoktur. Keza Abdülfettah'ın bu başvuruyu yapabilmesi için Yeniçiftlik köyünü temsil etme yetkisine sahip muhtar gibi bir görevli olması da şart değildir. Söz konusu dilekçeyle şikâyet edilen olay, hiç şüphesiz ki, bu köyün bir sakini olan Abdülfettah'ı da doğrudan doğruya ilgilendirmektedir ve dolayısıyla bu konuda hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafına uygun olarak Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine “şikâyeti havi arzuhal” sunma hakkına sahiptir. Bu arzuhalinde, bu arzuhalı sadece kendi adına değil, köyün bütün ahalisi namına verdiğini belirtmesi, arzuhalı geçersiz hâle getiren bir şey değildir. Bu olsa olsa, şikâyet konusu olayın sadece arzuhalı imzalayan kişiyi değil, onunla aynı veya benzer konumda olan pek çok kişiyi de ilgilendirdiğini gösterir.

Yukarıda açıkladığımız gibi hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafı, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine başvuru yapacak kişinin bir hakkının veya menfaatinin ihlâl edilmiş olması gibi özel bir ehliyet koşulu öngörmemiştir. Şikâyet konusu fiil ile başvuru arasında makul bir ilginin bulunması yeterlidir. Abdülfettah'ın başvurusunu incelerken Mülkiye Dairesi de, başvuru konusu fiilin Abdülfettah'ın hak veya menfaatlerini nasıl ihlâl ettiği hususunu tartışmamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla, Abdülfettah, Lofça-i Cedit köyü sakini olması ve balıkların yakalandığı Ece Gölü'nün arazisinin tapusuna sahip olanlardan biri olması, şikâyet hakkına sahip olması için yeterli sayılmıştır.

B. BAŞVURUNUN USÛLÜ: DOĞRUDAN DOĞRUYA ŞURA-YI DEVLETE BAŞVURMA

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre “*Mülkiye Dairesinin ... memurin ve efrat taraflarından ... verilecek arzuhalleri kabul etmeye ... salâhiyeti olacaktır*”. Yani şikâyeti havi arzuhal başvurusu, fertler tarafından doğrudan doğruya Şura-yı Devlete, tam olarak Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine verilecek dilekçeler ile yapılacaktır.

Oysa hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnameden önce, fertler Şura-yı Devlete doğrudan doğruya başvuru yapamazlardı. Başvuru dilekçelerini önce Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına verirler, Sadaret bu dilekçeleri Şura-yı Devlete havale ederdi¹⁴. Sadaret tarafından havale edilmemiş, doğrudan doğruya kendisine verilmiş dilekçeleri Şura-yı Devletin inceleme yetkisi yoktu. 15 Ocak 1897 tarihli Kararname bu usûlü değiştirmiş, bireylere Sadareti atlayıp doğrudan doğruya Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine başvurma yetkisi tanımıştır. Bu idarî yargının gelişimi ve Şura-yı Devletin idarenden bağımsızlaşması sürecinde önemli bir adımdır.

Adı geçen Kararnamenin sözüne göre, efrat, yani bireyler bu dilekçelerini “Mülkiye Dairesi”ne verebileceklerdir. Aslında Mülkiye Dairesi, Şura-yı Devletin bir birimi olduğuna göre, fertlerin bu dilekçeleri doğrudan doğruya Mülkiye Dairesine değil de, bu Dairenin bağlı olduğu Şurayı Devlet Riyasetine (Başkanlığına) vermeleri ve buranın söz konusu dilekçeleri Mülkiye Dairesine havale etmeleri¹⁵ idarî işleyiş açısından daha doğrudur. Ancak 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafının sözüne bakılırsa, bu dilekçelerin doğrudan doğruya Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine de verilebileceği söylenebilir.

14. Hicrî 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin 2’nci maddesinin yedinci fıkrası ve keza hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 24’üncü maddesi uyarınca gerek bireylerin, gerekse idarî makamların doğrudan doğruya Şura-yı Devlete başvurma yetkisi yoktu (Anılan Nizamnamelerin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız).

15. 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 25’inci maddesine göre “Şura-yı Devlete havale olunan evrakın devaire taksim ve itası Şura-yı Devlet Başkitabetinin vazifesidir” (Yazı Çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.295).

Bu Unsur Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun Değerlendirilmesi

Abdülfettah, Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesini Şura-yı Devlete havale edilmek üzere Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına değil, doğrudan doğruya Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine vermiştir. Dilekçesinin hitap kısmına da doğrudan “*Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi Riyaset-i Celilesine*” diye yazmıştır¹⁶. Abdülfettah'ın bu hitabı, Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragraf hükmüne uygundur. Abdülfettah, söz konusu dilekçesiyle adı geçen Kararnamenin kendisine verdiği hakkı kullanmıştır.

Gerçi, yukarıda açıkladığımız üzere dilekçenin doğrudan doğruya Mülkiye Dairesine değil, Şura-yı Devlet Riyasetine verilmesi ve daha sonra burası tarafından Mülkiye Dairesine havalesi idarî işleyiş açısından daha doğru olacaktır. Zira dilekçenin kaydı ve görevli daireye havalesi, Şura-yı Devlet Baş Kitabeti (Baş Katipliği) tarafından yapılacaktır. Hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 25'inci maddesine göre Şura-yı Devlette “evrakın devaire taksim ve itası Şura-yı Devlet Baş Kitabetinin vazifesidir”¹⁷.

C. BAŞVURUNUN ŞEKLİ: ARZUHAL

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre “Mülkiye Dairesinin ... memurin ve efrat taraflarından ... verilecek *arzuhal*leri kabul etmeye ... salâhiyeti olacaktır”. Yani memur ve bireyler tarafından Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi yapılacak başvuruların bir “arzuhal” ile yapılması gerekmektedir.

“Arzuhal”¹⁸, hâlini arz etme demek olup, günümüzde kullandığımız “dilekçe” karşılığı kullanılan bir terimdir¹⁹. Bu arzuhalin şekline ilişkin adı geçen Kararnamede getirilen bir hüküm yoktur. Hâliyle arzuhalin yazılı olması ve sahibinin bilinmesi gerekir. Arzuhalin şekli

16. BOA, ŞD, 1600/4-1.2 (Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız).

17. Yazı çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.295.

18. *Kubbealtı Lügati*, “Arzuhal” Maddesi (<https://lugatim.com/s/arzuhal>) (E.T.: 10 Nisan 2024).

19. TDK *Türkçe Sözlük* (<https://sozluk.gov.tr/> > arzuhal) (E.T.: 10 Nisan 2024).

konusunda ilgili dönemde teamülî nitelikte pek çok kural vardır. Arzuhalin en üstüne, arzuhalin sunulduğu makamın veya kişinin ismi ve unvanı yazılmakta (elkab), daha sonra üç beş satır kadar boşluk bırakıldıktan sonra “maruz-ı bendeleridir ki”, “marûz-ı çâkerânemdir ki”, “marûz-ı çâker-i kemîneleridir ki” gibi tevazu ifadeleri ile başlar ve sonra ana metne geçilir. Arzuhal en sonda “ol babda emr ü ferman men-lehü'l-emrindir” gibi bir cümleyle biter. Bu cümleden sonra tarih konulur ve dilekçe sahibinin adı sanı yazılır ve bunların altında duruma göre imzası ve/veya mührü yer alır. Genellikle arzuhal bittikten sonra da boşluk bırakılır. Osmanlı döneminde arzuhal ile ilgili işlemler çoğunlukla arzuhalin üstüne yazıldığı için arzuhalin yazıldığı kağıtta, arzuhalin metninden önce ve bazen de sonra yeterince boşluk bırakılırdı. Arzuhal kağıdının ortalama yarısının boş bırakıldığı söylenebilir²⁰. Dolayısıyla dilekçe uzun ise, iki sayfa genişliğinde büyük tabaka kağıtlara yazılır. Keza dilekçelerde dönemin mevzuatına göre, pul gibi, gerekli diğer şartlar yerine getirilir.

Bu Unsur Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun Değerlendirilmesi

Abdülfettah, başvurusunu 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli arzuhalıyla²¹ yapmıştır. Yukarıda gördüğümüz gibi söz konusu arzuhal, 30 satır uzunluğunda yazılı bir belgedir. Arzuhal, iki sayfa genişliğinde bütün bir tabakaya yazılmıştır. Tabakanın sağ yanında en üstte “Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi Riyaset-i Celilesi'ne” hitabı bulunmaktadır. Bu hitaptan sonra dört beş satırlık boşluk verilmiş ve sonra “Maruz-ı bendeleridir ki” ifadesi konulmuş ve daha sonra 30 satır uzunluğundaki dilekçe yazılmıştır. Dilekçenin ilk 15 satırı kağıdın sağ, izleyen 15 satırı da sol kanadındadır. Arzuhal, “Ol babda ve her hâlde, babda emr ü ferman men-lehü'l-emrindir” cümlesiyle bitmektedir. Bu cümleden sonra, tarih, dilekçeyi veren Abdülfettah'ın adı ve sanı, daha sonra mührü bulunmaktadır. Abdülfettah'ın adı, sanı ve mührü (kısmen) dilekçenin altına yapıştırılan pulların üzerine yazılmıştır.

20. Arzuhallerin içeriği ve şekline ilişkin bilgiler konusunda bkz. Kütükoğlu, *op. cit.*, s.303-315.

21. BOA, ŞD, 1600/4-1.2 (Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız).

KUTU 9.3: ARZUHAL VE İSTİDA

Günümüzde kullandığımız “dilekçe” kelimesi yerine Osmanlı döneminde “arzuhal” ve “istida” olmak üzere iki kelime kullanılmaktaydı.

Kubbealtı Lügatı'ne göre, arzuhal, “sunma, bildirme” anlamına gelen “arz” ve “durum” anlamına gelen “hâl” kelimelerinin tamlama şeklinde (arz-ı hâl) bir araya gelmesinden oluşmuştur. “Herhangi bir iş veya husus için resmî dâirelere verilen dilekçe, istidâ, arıza” anlamına gelir²². TDK *Türkçe Sözlük*, “arzuhal”ın karşılığı olarak “dilekçe” kelimesini vermektedir²³.

Kubbealtı Lügatı'ne göre “istida” kelimesi ise “çağırmak, istemek, dâvet etmek” anlamına gelen “du‘â” kelimesinden gelmektedir. Aynı *Lügat*, istida kelimesini “bir işin yapılmasını bir yazıyla resmî bir makamdan isteme” olarak tanımlamaktadır²⁴.

Buna göre arzuhal ve istida kelimeleri anlam olarak birbirine benzer olsalar da aralarında kullanım yeri olarak şöyle bir fark olduğu söylenebilir: Arzuhalde, hâlini arz etme, bir yakınma mevzubahis iken, istidada bir talepte bulunmak söz konusudur. Bir dava dilekçesi söz konusu olduğunda çoğunlukla “arzuhal” değil, “istida” kelimesi kullanılmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında bu kitabın ikinci kısmında incelenen dilekçenin “arzuhal”, üçüncü kısmında incelenen dilekçelerin ise birer “istida” niteliğinde dilekçeler olduğunu söyleyebiliriz.

Nitekim Biga Sancağı Mutasarrıfının Şura-yı Devlete gönderdiği Rumî 2 Temmuz 1323 (miladî 15 Temmuz 1907) tarihli cevap yazısının baştan ikinci satırında Abdülfettah'ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesinden “şikayeti havi karye-i mezkûre ahalisinden muhacir Muhsin oğlu Abdülfettah mührüyle takdim kılınan *arzuhal*” diye bahsedilmiştir. Bu bir rastlantı değildir. Çünkü aynı yazının son satırında da aynı dilekçeden yine “mezkur *arzuhal*” diye bahsedilmektedir²⁵.

Buna karşılık kitabın üçüncü kısmında incelenen dilekçeler “istida” niteliğinde dilekçelerdir. Zira bunlar belirli bir dava kapsamında verilen dilekçelerdir ve her birinde somut talepler vardır. Ayrıca söz konusu dönemde bu dilekçelerin resmi makamlar tarafından birer “istida” olarak görüldükleri konusunda pek çok delimiz vardır. Şöyle ki:

a) Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Biga Kaymakamlığına verdiği Rumî 3 Mayıs 1330 (Miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçesi, Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 10 Mayıs 1330 (Miladî 23 Mayıs 1914) tarih ve 324 sayılı kararında²⁶ ve keza Biga Kazası Tapu Memurunun Biga Kaymakamına sunduğu Rumî 2 Nisan 1332 (miladî 15 Nisan 1916) tarihli raporunda²⁷ “istida” olarak nitelendirilmiştir.

22. *Kubbealtı Lügatı*, “Arzuhal” Maddesi (<https://lugatim.com/s/arzuhal>) (E.T.: 10 Nisan 2024).

23. <https://sozluk.gov.tr/> > arzuhal (E.T.: 10 Nisan 2024).

24. *Kubbealtı Lügatı*, “İstida” Maddesi (<https://lugatim.com/s/istida>) (E.T.: 10 Nisan 2024).

25. BOA, ŞD, 1600/4-2.1 (Yazının görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *supra*, s.125-126).

26. BOA, ŞD, 1632/12-11.2 (Kararın görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.184).

27. BAO, ŞD, 1632/12-10.1 (Raporun görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.197).

b) Yeniçiftlik Köyü Hatibinin Rumî 20 Teşrinievvel 1332 (Miladî 2 Kasım 1916) tarihli dilekçesinden bahsedilirken Biga İdare Meclisinin Rumî 29 Teşrinievvel 1332 (miladî 11 Kasım 1916) tarih ve 497 numaralı kararında²⁸ “istida” kelimesi kullanılmıştır.

c) Asıl önemlisi, aşağıda 12'nci bölümde inceleyeceğimiz Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından Şura-yı Devlete verilen Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dava dilekçesinin sonunda “arz ederiz” değil “istida ve istirham ederiz” kelimeleri kullanılmıştır²⁹. Bu dilekçeyi Şura-yı Devlete havale eden Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığının Rumî 24 Kanunuevvel 1333 (miladî 24 Aralık 1917) tarihli yazısında da bu dilekçeden “istidaname” olarak bahsedilmiştir³⁰.

Nihayet ve en önemlisi Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu dilekçesinden, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin Rumî 23 Mart 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararında “karye-i mezkure Heyet-i İhtiyariyesi tarafından verilen *istid'aname*” olarak bahsedilmektedir³¹.

Görüldüğü gibi söz konusu dönemde “arzuhal” ve “istida” kelimeleri rastlantı sonucu kullanılan kelimeler değildir. Kişilerin kendi durumlarını ve keza belirli bir olayı resmî makamlara bildirme ve ondan şikâyet etme durumunda “arzuhal” kelimesi, ama belirli bir dava kapsamında verilen dilekçeler söz konusu olduğunda “istida” kelimesi kullanılmıştır. Bu nedenle Abdülfettah'ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesi bir arzuhaldir. Buna karşılık Yeniçiftlik köyü İhtiyar Heyetinin verdiği Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçe ise bir “istida”dır.

D. BAŞVURUNUN İÇERİĞİ: ARZUHALİN ŞİKAYETİ HAVİ OLMASI ŞARTI

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre “Mülkiye Dairesinin ... memurin ve efrat taraflarından ... *şikâyatı havi* verilecek *arzuhalleri* kabul etmiye ... salâhiyeti olacaktır”. Yani memur ve bireyler tarafından Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine verilen arzuhallerin bir “şikâyeti havi”, yani bir şikâyet içermeleri gerekir.

Burada “şikâyatı havi arzuhalleri” veya tekil şekliyle “şikâyeti havi arzuhal”, yani “şikâyeti içeren dilekçe” terimi üzerinde durmak gerekir. Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine yapılacak başvuru herhangi bir “arzuhal (dilekçe)” ile değil, şikâyet içeren bir dilekçeyle yapılmalıdır.

28. BAO, ŞD, 1632/12-9.1 (Kararın görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.208).

29. BAO, ŞD, 1632/12-3.2 (İstidanın görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.239-248).

30. BAO, ŞD, 632/12-2.1. (Yazının görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.256).

31. BOA, BEO, 4510/338181-2.1 (Kararın görüntüsü ve yazı çevirimi için bkz. *infra*, s.259-261).

Haliyle içeriği itibarıyla bir arzuhal, çeşit çeşit olabilir. Bir dilekçe, şikâyet içermeden, çeşitli konularda olabilir. Bir dilekçeyle çeşitli taleplerde bulunulabilir. Bir işlemin yapılması veya yapılmaması, bir belgenin veya bir bilginin verilmesi gibi. Keza bireyler de idareye çeşitli bilgi ve belgeleri bir dilekçeyle verebilirler.

Bu Şart Açısından Abdülfettah'ın Başvurusunun İncelenmesi.-

Abdülfettah'ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli arzuhalı, içerik olarak, yukarıda (s.120, 148) ayrıntılarıyla gördüğümüz gibi “şikâyeti havi” bir arzuhaldir. Bu arzuhalde, içerik olarak, diğer adı Yeniçiftlik olan Lofça-i Cedit köyü ahalisi tarafından Ece Gölünde tutulan balıkların Biga'da zabt ve müsadere edilmesinden dolayı şikayet dile getirilmektedir. Bu arzuhalin konusu, balıkların zabt ve müsadere-sine ilişkin Abdülfettah'ın yakınmasıdır. Dolayısıyla bu arzuhal, 15 Ocak 1897 tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı kapsamında bir “şikâyeti havi arzuhal” olarak görülmelidir.

Nitekim, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin de, Abdülfettah'ın dilekçesini, 15 Ocak 1897 tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafı kapsamında bir “şikâyeti havi arzuhal” olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Zira, aksi durumda bu dilekçeyi alır almaz reddetmesi gerekirdi. Oysa Mülkiye Dairesi, bunu yapmamış, dilekçedeki iddianın incelenmesi aşamasına geçmiş ve bu amaçla Biga Mutasarrıflığına Rumî 9 Mayıs 1323 (miladî 22 Mayıs 1907) tarih ve 4 numaralı bir yazı göndererek Mutasarrıflıktan Abdülfettah'ın dilekçesindeki iddialar hakkında “*malumat ve mütalaanın arz ve inbası*”nı istemiştir³². Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin bu yazısı, Osmanlı Arşivindeki ilgili dosyada³³ yoktur. Bu nedenle yazının tam içeriğini bilmiyoruz. Ama bu yazıya ulaşmış olsaydık, pek muhtemelen bu yazıda Mülkiye Dairesinin Abdülfettah'ın dilekçesi hakkında “şikâyeti havi arzuhal” tabirini kullandığını görecektik. Nitekim Biga Mutasarrıflığının bu yazıyla ilgili olarak Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine gönderdiği Rumî 2

32. Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin Rumî 9 Mayıs 1323 (miladî 22 Mayıs 1907) tarih ve 4 numaralı yazısı dosyada yoktur. Bu yazı Biga Sancağı Mutasarrıflığında kalmış olmalıdır. Bu yazının tarih ve sayısı ile konusunu Biga Sancağı Mutasarrıflığının Şura-yı Devlete gönderdiği Rumî 2 Temmuz 1323 (miladî 15 Temmuz 1907) tarihli cevap yazısından (BOA, ŞD, 1600/4-2.1) öğreniyoruz. Cevap yazısının metni için yukarıda s. 125-126'e bakılabilir.

33. BOA, ŞD, 1600/4.

Temmuz 1323 (miladî 15 Temmuz 1907) tarihli cevap yazısında, Abdülfettah'ın dilekçesinden

“*şikayeti havi* karye-i mezkûre ahalisinden muhacir Muhsin oğlu Abdülfettah mührüyle takdim kılınan *arzuhal*

(...)”

diye bahsedilmektedir³⁴. Yani Abdülfettah'ın arzuhali açıkça “*şikayeti havi* ... *arzuhal*” olarak nitelendirilmiştir ki, bu da Abdülfettah'ın başvurusunun 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı kapsamında incelenen bir başvuru olduğunu göstermektedir.

Bu vesileyle belirtelim ki, Abdülfettah'ın söz konusu dilekçesi ve bu dilekçe üzerine Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi tarafından yapılan inceleme, Osmanlı devletinin son döneminde, tam olarak 1907 yılında, idarî yargının gelişiminde bir safha oluşturan “*şikayeti havi arzuhal*” usûlüne örnek teşkil etmektedir. Yani 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafında öngörülen denetim usûlü, kâğıt üzerinde kalmamış, fiilen de uygulanmıştır.

E. ALEYHİNE BAŞVURU YAPILANA (ŞİKÂYET OLUNANA) İLİŞKİN ŞART: ŞİKÂYET, “DEVAIR-İ İDARE ALEYHİNDE” OLMALIDIR

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre, “Mülkiye Dairesinin ... memurin ve efrat taraflarından *devairi idare...* *aleyhinde* şikâyatı havi verilecek arzuhalleri kabul etmiye ... salâhiyeti olacaktır”.

Yani adı geçen Kararnamenin dördüncü paragraf uyarınca Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine yapılacak başvuruların “*devair-i idare*” aleyhine olması gerekir. Burada “*devair-i idare*” terimini açmak lazımdır. “*Devair*”, daire kelimesinin çoğuludur. “*Devair-i idare*”, idare daireleri, yani idarenin kısımları demektir. Günümüzde de “*devlet dairesi*” terimi aynı anlamda hâlâ kullanılmaktadır. Kararnamede kullanı-

34. BOA, ŞD, 1600/4-2.1. Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.125-126'ya bakınız.

lan “devair-i idare” terimi, günümüz idare hukukunda kullanılan “idare” teriminin karşılığıdır.

Burada şunu da belirtelim ki, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafı ile öngörülen “şikâyeti havi arzuhal” yolunda, karşı taraf, yani aleyhine başvuru yapılan taraf daima “devair-i idare”, yani kısaca “idare” olmalıdır. Özel kişiler aleyhine, adı geçen Kararnamenin dördüncü paragrafında öngörülen başvuru yolu işletilemez.

Bu Şart Açısından Abdülfettah’ın Başvurusunun İncelenmesi.- Abdülfettah’ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli “şikâyeti havi arzuhal”, acaba “devair-i idare... aleyhinde” verilmiş bir arzuhal midir?

Yukarıda (s.87) gördüğümüz gibi, Abdülfettah’ın dilekçesinde şikayet konusu yapılan olay, köken itibarıyla, Lofça-i Cedit köyü halkı ile Biga eşrafından İbrahim Bey arasındaki bir uyuşmazlıktan kaynaklanmıştır. İbrahim Bey, Lofça-i Cedit köyü halkının Ece Gölü’nden çıkardığı balıkları zabt ve müsadere etmektedir. Bu fiil itibarıyla, bu uyuşmazlığın özel kişiler arasında olduğu, bu uyuşmazlık nedeniyle Şura-yı Devletin Mülkiye Dairesine başvurulamayacağı akla gelebilir.

Zira, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine başvurabilmek için, başvurunun “devair-i idare”, yani “idare daireleri”, açıkçası “idare” aleyhinde olması gerekir. Oysa, bu olayda, İbrahim Bey, hâliyle “idare dairesi” değil, bir özel kişidir. O nedenle, ilk bakışta, bu uyuşmazlığın 15 Ocak 1897 tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafında düzenlenen “şikâyeti havi arzuhal” yoluyla Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin önüne gelememesi gerektiği düşüncesi insanın aklına geliyor. Eğer bir ihtimal gelmiş ise, Mülkiye Dairesinin görevsizlik nedeniyle başvuru reddetmesi gerekirdi diyebiliriz³⁵.

35. Ayrıca belirtelim ki, sadece adı geçen Kararnamenin dördüncü paragrafı uyarınca değil, genel olarak özel kişiler arasında hukukî uyuşmazlıkları karara bağlama yetkisi Şura-yı Devlete değil, adliye mahkemelerine aitti. Çünkü Osmanlı sisteminde, “umur-ı hukukîyenin idare işlerinden külliye tefriki” esası geçerliydi. Nitekim, Şura-yı Devlet kuruluşuna dair 11 Zilkade 1284 (miladî 5 Mart 1868) tarihli İrade-i Seniyyede “mesalih-i hukukîyenin, umur-ı mülkiye ve hükümet-i icraiye tefriki” prensibi ilân ediliyordu (Bu konuda bkz.: Görelî, *op. cit.*, s.5; Onur Karahanoğulları, *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*, Ankara, Turhan, 2005, s.139; Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya*, *op. cit.*, s.203-204.

Bu prensip Fransa’da 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla kabul edilen “idarî ve adlî makamların ayrılığı ilkesi (*principe de la séparation des autorités administratives et*

Ancak yukarıda açıklandığı gibi Abdülfettah'ın dilekçesinde şikâyet ettiği olay (Ece Gölünden yakalanan balıkların zabt ve müsadere edilmesi), sadece İbrahim Bey'in fiiliyle gerçekleşmemektedir. Abdülfettah'ın dilekçesindeki iddiaya göre, bu zabt ve müsadere fiili, “*Kaza Kaymakamının muavenetiyle*”, yani yardımıyla gerçekleşmektedir³⁶. Dilekçede şikâyet edilen “Kaza Kaymakamı” haliyle “devair-i idare”ye dahildir. Abdülfettah'ın dilekçesinin diğer bir yerinde de, Biga Kaymakamının söz konusu balıkların “İbrahim Bey tarafından zabt ve müsaderesine göz görerek *hükümet-i mahalliye(nin) müsaade ve muavenet et(mesi)*” şikâyet konusu yapılmaktadır³⁷. Burada şikâyet konusu olan “müsaade ve muavenet” fiili, “*hükümet-i mahalliye*”, yani kaymakamlıktan çıkan bir fiildir. “Hükümet-i mahalliye”, yani kaymakamlığın bir “devair-i idare”, yani bir “idare dairesi” olduğundan hâliyle kuşku yoktur. Abdülfettah'ın “hükümet-i mahalliye”, yani kaymakamlık hakkında başka iddiaları da vardır: Abdülfettah'a göre kaymakamlık İbrahim Bey'in el atmasını bilerek görmezden gelmektedir³⁸. Dahası Abdülfettah, dilekçesinde, kaymakamlığın bu yardım ve görmezden gelmesinin “bir hikmete müstenit” olduğunu iddia ederek kaymakamlığın bu fiilin altında bir gizli sebep bulunduğunu da ima etmektedir.

judiciaires)”nin dengi bir prensiptir. Adı geçen Fransız Kanunun İkinci Bölümünün 13'üncü maddesinde şöyle demektedir: “Adlî görevler, idarî görevlerden ayırırlar ve her zaman ayrı kalacaklardır. Hâkimler, hangi şekilde olursa olsun idarî makamların işlerine karışamazlar, görevleri dolayısıyla idarecileri mahkemelere çağıramazlar; aksi takdirde görev suçu işlemiş olurlar”. Keza 16 Fructidor Yıl III [1795] tarihli bir Kararname “her ne türde olursa olsun mahkemelerde idarî işlemler hakkında dava açılmayacağını” hüküm altına almıştır. Fransa'da 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanun, gerekse 16 Fructidor Yıl III [1795] tarihli Kararname hâlâ yürürlükte ve uygulanmaktadır. Örneğin Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının “vize (visa)”lerinde 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunu her zaman zikreder. Bu konuda bkz.: René Chapus, *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, 15. Baskı, 2001, c.I, s.748; Georges Vedel ve Pierre Delvolvé, *Droit administratif*, Paris, Presses universitaires de France, 1992, c.I, s.101-102. Bu prensip için Türkçe olarak bkz.: Kemal Gözler, *İdarî Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, c.I, s.59-60.

36. Abdülfettah, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine verdiği Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesinde (satır 13-14) “mutasarrıf olduğumuz Gölde çıkan balıkları, Biga'ya naklinde ve Duyun-u Umumiye İdaresinde furuhtunda *Kaza Kaymakamının muavenetiyle* işhan-ı zabt oluna gelmektedir” diye yazmaktadır (BOA, ŞD, 1600/4-1.2. Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız).
37. BOA, ŞD, 1600/4-1.2 (Satır 18-19). Belgenin yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız.
38. “...göz görerek... iğmaz-ı ayn eylemesi...” (BOA, ŞD, 1600/4-1.2 [Satır 18-19]) (Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.91-96'ya bakınız).

F. ŞİKÂYET OLUNAN ŞEYE İLİŞKİN ŞART: ŞİKÂYET, İDARENİN MUAMELATI ALEYHİNDE OLMALIDIR

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre, “Mülkiye Dairesinin ... devairi idare *muamelâtı aleyhinde* şikâyatı havi verilecek arzuhalleri kabul etmiye ... salâhiyeti olacaktır”.

Buna göre, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine yapılan başvurunun “*devairi idare muamelâtı aleyhinde*” olması gerekmektedir. Bu şu anlama gelmektedir ki, başvuru, idarenin *memurlarına* karşı değil, idarenin *muamalatına* karşı yapılmalıdır.

“Muamelât”, muamele kelimesinin çoğuludur. “Muamele” ise “işlemek, yapmak, hareket etmek” anlamına gelen Arapça “amel” kelimesinden gelmekte olup, davranış, iş, hareket, işlem gibi anlamlara gelir³⁹. 1897 Kararnamesinde kullanılan “muamele” kavramının günümüz idare hukukunda kullandığımız “eylem ve işlem” kavramının karşılığı olduğunu söyleyebiliriz. Burada muamelenin sadece, idarenin işlemlerini değil, eylemlerini de içerdiğini gözlemlemek gerekir. Uzun lafın kısıası, 1897 Kararnamesinde kullanılan “devair-i idare *muamelâtı*” kavramı günümüz idare hukukunda kullandığımız “idarenin *eylem ve işlemleri*” kavramının karşılığıdır.

Şikâyet konusunun memurlar değil, muameleler, yani eylem ve işlemler olması anlamlıdır. Klasik Osmanlı sisteminden farklı olarak artık idarecinin *şahsı* değil, onun *eylem ve işlemleri* şikâyet edilmektedir. İdarenin memurları ile idarenin eylem ve işlemleri arasında bu şekilde ayırım yapılması modern idarî yargı anlayışının doğuşuna işaret etmektedir. Bu açıdan Onur Karahanoğulları’nın “artık memur (yani kişi) değil, idare şikâyet konusudur. İdarenin genel bir oluşu değil, muamelatı, yani yapıp ettikleri, davranışı ve işlemleri şikâyet konusu olmaktadır”⁴⁰ şeklindeki gözlemi anlamlıdır.

Bu Şart Açısından Abdülfettah’ın Başvurusunun Değerlendirilmesi

Abdülfettah’ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli “şikâyeti havi arzuhal”i, acaba “devair-i idare *muamelâtı aleyhinde*”, yani

39. *Kubbealtı Lüğati*, “Muamele” Maddesi (<https://lugatim.com/s/muamele>) (E.T.: 9 Mart 2025).

40. Karahanoğulları, *op. cit.*, s.172.

idarenin eylem ve işlemleri aleyhinde verilmiş bir arzuhal midir? Abdülfettah'ın arzuhalinin, devair-i idare aleyhine verilmiş bir arzuhal olduğundan şüphe yoktur. Peki bu arzuhalde şikâyet edilen, devair-i idarede görev olan memurların şahısları mı, yoksa onların *muamelatı*, yani onların eylem ve işlemleri midir?

Yukarıda açıklandığı üzere, Abdülfettah, dilekçesinde, Biga Kazası Kaymakamının şahsını değil, balıkların zabt ve müsadere edilmesi olayında kaymakamın İbrahim Bey'e "*müsaade ve muavenet etmesini*", yani izin vermesini ve yardım etmesini ve İbrahim Bey'in el atmasını "*iğmaz-ı ayn eylemesi*", yani görmezden gelmesi fiillerini şikâyet konusu yapmaktadır. Hiç şüphesiz ki, "*müsaade (izin)*", "*muavenet (yardım)*" ve "*iğmaz-ı ayn (göz yumma)*" birer eylem, yani 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı kapsamında birer "*muamele*"dir. Dolayısıyla bu muameleler aleyhine Abdülfettah'ın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine "*şikâyeti havi arzuhal*" yoluyla başvurması 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnameye uygundur.

Bu vesileyle belirtelim ki, Abdülfettah, dilekçesinde, Biga Kaymakamının müsaade, muavenet ve iğmaz-ı ayn (göz yumma) şeklindeki bu fiillerinden uzun uzadıya bahsediyor; dilekçesinde Kaymakamdan, onun ismini vermeden, "*Kaza Kaymakamı*" ve "*hükümet-i mahalliye*" diye bahsediyor. Yukarıdaki açıklamalarda söz konusu Kaymakamdan "*Biga Kaymakamı Hasan Bey*" diye ismiyle bahseden Abdülfettah değil, biziz. Abdülfettah'ın "*şikâyeti havi arzuhal*"inde, Kaymakamın ismini vermeden ondan "*Kaza Kaymakamı*" ve "*hükümet-i mahalliye*" diye bahsetmesi, aslında, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafının lafzıyla tamamıyla uyumlu ve bu açıdan da anlamlıdır.

* * *

Sonuç olarak Abdülfettah'ın 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli "*şikâyeti havi arzuhal*"ının hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafında aranan bütün şartları gerçekleştiren bir arzuhal olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla Abdülfettah'ın başvurusu, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine usûlüne uygun olarak yapılmış bir "*şikâyeti havi arzuhal*" başvurusudur.

* * *

Yukarıda bireylerin “şikâyeti havi arzuhal” yoluyla Şura-yı Devle- te başvurma şartlarını gördük. Şimdi de bu şekilde usûlüne uygun ola- rak yapılan başvuruları Şura-yı Devletin nasıl inceleyeceğini görelim.

V. ŞİKÂYETİ HAVİ ARZUHAL BAŞVURUNUN ŞURA-YI DEVLET MÜLKİYE DAİRESİ TARAFINDAN İNCELENME VE KARARA BAĞLANMA USÛLÜ

Hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre,

“Mülkiye Dairesinin ... devairi idarece kavanin ve nizamat ahkâmına muhalif vukuuna muttali olacağı icraat ve muamelâtı devairi aidesinden vesairenden icra edeceği *tahkikat* üzerine *bilmüzakere mütalâatını bamazbata* makamı *sadarete* bildirmeye ... salâhiyeti olacaktır”⁴¹.

Günümüz Türkçesiyle: “Mülkiye Dairesinin ... idare dairelerince ka- nun ve düzenleyici işlemlerin hükümlerine aykırı olarak vuku bulduğunu öğreneceği icraat ve muameleleri ait oldukları dairelerden ve diğer yer- lerden icra edeceği tahkikat üzerine müzakere ettiği mütalaalarını mazba- tayla Sadaret makamına bildirmeye ... yetkili olacaktır”.

Yani Şura-yı Devlet, şikâyeti havi bir arzuhalde, idarenin kanun ve nizamla aykırı olduğu iddia edilen icraat ve muamelatı kendisine bildirildiğinde,

- (1) Bu konuda bir tahkikat yapacaktır. Bu tahkikatı, şikâyet edilen icraat ve muamelatın ait olduğu dairelere ve gerekiyorsa diğer yerlere yazı yazarak yapacaktır.
- (2) Tahkikat üzerine şikâyet konusu icraat ve muamelelerin “kavanin ve nizamat ahkâmına muhalif” olup olmadığını müzakere edecek, yani görüşecektir.
- (3) Müzakere usûlüyle bu konudaki mütalaasını oluşturacaktır.
- (4) Mütalaasını bir mazbata ile tespit edecektir.
- (5) Bu mazbatayı Sadaret makamına bildirecektir.

Buna göre Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin şikâyeti havi arzu- hal başvurularını inceleme ve karara bağlama usûlü beş safhada açık- lanabilir:

41. *Düstur*, Tertip 1, Cilt 7, s.146 (Başvekkâlet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğünce tertib olunarak bastırılmıştır, Ankara, Başvekkâlet Devlet Matbaası, 1941). (Alıntıda bu kaynaktaki yazı çevriminin imlasına sadık kalınmıştır).

A. TAHKİKAT SAFHASI

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafına göre, Mülkiye Dairesi, idare dairelerinin “icraat ve muamelâtı”nın “*kavanin ve nizamat ahkâmına muhalif*” olup olmadığını inceler. Bu incelemeyi başvuru konusu “icraat ve muamelât”ın “*devair-i aidesinden vesaire-den icra edeceği tahkikat üzerine*” yapar. Günümüz Türkçesiyle söylersek, Mülkiye Dairesi, denetlediği idarî eylem ve işlemlerin kanun ve tüzüklere aykırı olup olmadığını inceler. Bu incelemeyi bu eylem ve işlemlerin ait olduğu dairelerde ve diğer yerlerde yürüteceği “tahkikat” yani araştırma ve soruşturmalarla yapar.

Dikkat edileceği üzere, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, tahkikat safhasında yargısal usûlleri izlemez. Çelişme usûlü yoktur. *Audi alterem partem* (diğer tarafı da dinle) ilkesine uyulmaz. Süreçte davacı ve davalı yoktur. Dava dilekçesi, cevap dilekçesi, cevaba cevap dilekçesi vs. bulunmaz. Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi gerekli tahkikatı resen yapar. Bu husus, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin işleyiş bakımından bir yargı organından ziyade idarî bir organa benzediğini gösterir.

B. MÜZAKERE SAFHASI

Mülkiye Dairesi, tahkikat safhası bittikten sonra “müzakere safhası”na geçer. Zira, hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafına göre, Mülkiye Dairesi, mütalaalarını ancak “*bilmüzakere*”, yani müzakere yoluyla oluşturabilir. Bu şu anlama gelir ki, tahkikatla elde edilen bilgi ve belgeler ışığında başvuru konusu idarî işlemin hukuka uygunluğu sorunu, Mülkiye Dairesinin toplantı yetersayısını oluşturan üyelerinin katılımıyla ve karşılıklı görüşme yoluyla tartışılır. Müzakere, “bir konu üzerinde karşılıklı görüşme, fikir alış verişinde bulunma” demektir⁴².

C. MÜTALAA SAFHASI

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, müzakere safhasının sonunda şikâyet konusu idarî eylem ve işlemin hukuka uygunluğu konusunda bir karar verir. Ancak, aşağıda göreceğimiz gibi, Şura-yı Devletin bağlayıcı karar verme yetkisi yoktur. Şura-yı Devletin denetlediği eylem ve

42. *Kubbealtı Liigati*, “Müzakere” Maddesi (<https://lugatim.com/s/muzakere>) (E.T.: 9 Mart 2025).

işlemin hukuka uygunluğu konusunda verdiği karar, istişarî niteliktedir. Bu nedenle bu karara, “karar” değil, “mütalaa”, yani “görüş” denir. Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafında da “karar”dan değil, “mütalaa”dan bahsedilmektedir.

D. MAZBATA SAFHASI

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, müzakere sonucunda ulaştığı mütalaasını bir “mazbata” ile tespit eder. Bu konuda hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafında kullanılan terim “*bamazbata*” terimidir. Farsça “*ba-* (ب-)”, “ile” anlamına gelen bir önektir⁴³. “*Bamazbata*”, “mazabata ile” demektir. “Mazbata”, köken olarak Arapça “zabt” kelimesinden gelmekte olup, “bir toplantıda yapılan müzâkereleri, alınan kararları tespit için yazılan ve toplantıya katılanlar tarafından imzâlanan belge, tutanak, zabıt, zabıtnâme” anlamına gelir⁴⁴. Yani Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, inceleme ve müzakeresinin sonucunda ulaştığı mütalaasını bir “mazbata” ile, yani bir “tutanak” ile tespit eder. Bu mazbata, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin mütalaasının dış aleme çıkarken büründüğü maddî şekildir. Yani “mazbata”, kararın taşıyanı, onun *instrumentum*’udur. Uygulamada zaman zaman Şura-yı Devlet “kararı”ndan bahsediliyor olsa bile şekil ve teknik bakımından doğrusu “karar”⁴⁵ değil, “mazbata”dır. Bu anlamda Şura-yı Devlet kararları için “karar mazbatası” teriminin kullanılması da yaygındır.

E. SADARETE BİLDİRME SAFHASI

Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafına göre “Mülkiye Dairesi ... mütalâatını bamazbata makamı *sadarete bildirmeye* ... salâhiyeti olacaktır”. Yani Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, idarenin şikâyet konusu eylem ve işleminin hukuka uygunluğu konusundaki mütalaasını mazbatayla Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına bildirecektir. Çünkü biraz aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin bağlayıcı karar

43. *Kubbealtı Lügati*, “Ba” Maddesi (<https://lugatim.com/s/ba>) (E.T.: 9 Mart 2025).

44. *Kubbealtı Lügati*, “Mazbata” Maddesi (<https://lugatim.com/s/mazbata>) (E.T.: 9 Mart 2025).

45. Türkçede “karar” kelimesi hem maddî, hem de şeklî anlamda kullanılıyor. Şeklî anlamda karardan, yani kararın gün yüzüne çıkarken büründü maddî şekilden bahsedildiğinde, “kararname” demek daha doğru olur. “Kararname”, karar yazısı anlamına gelir.

alma yetkisi yoktur. Dolayısıyla Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi yukarıdaki şekilde verdiği kararını, daha doğrusu, “mütalaa”sını, daha da doğrusu mütalaasını içeren “mazbata”yı uygulanması için doğrudan doğruya ilgili idareye, örneğin valiliğe bir yazıyla gönderemez. Bunun yerine, aynı amaçla, söz konusu mazbatayı Sadarete gönderir.

F. YUKARIDAKİ SAFHALAR AÇISINDAN ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂyet BAŞVURUSUNUN ŞURA-YI DEVLET MÜLKİYE DAİRESİ TARAFINDAN İNCELENMESİ

Şimdi yukarıdaki bilgiler açısından Abdülfettah'ın başvurusu hakkında Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin yaptığı işlemleri, yine yukarıda olduğu gibi *safhalara* ayırarak görelim:

1. Tahkikat Safhası: Mülkiye Dairesinin Abdülfettah'ın Başvurusunu İncelemesi

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, Abdülfettah'ın Rumî 21 Nisan 1323 (miladî 4 Mayıs 1907) tarihli dilekçesini aldıktan sonra dilekçe-deki iddiaların “tahkikat (inceleme)” aşamasına geçmiştir. Demek ki Abdülfettah'ın başvurusu yetki ve şekil bakımından usûlüne uygun olarak yapılmış bir başvurudur. Aksi takdirde başvurunun esasını incelemeye geçmeden, başvuruyu iptidaen reddederdi.

a) *Mülkiye Dairesi Biga Mutasarrıflığına Yazısı.*- Mülkiye Dairesi, Abdülfettah'ın başvurusunu inceleme amacıyla, önce şikâyet konusu icraat ve muamelenin ait olduğu daire olan Biga Mutasarrıflığına Rumî 9 Mayıs 1323 (miladî 22 Mayıs 1907) tarih ve 4 numaralı bir yazı göndererek Mutasarrıflıktan Abdülfettah'ın dilekçesindeki iddialar hakkında “*malumat ve mütalaanın arz ve inbası*”nı istemiştir⁴⁶.

b) *Biga Mutasarrıflığının Cevap Yazısı.*- Biga Mutasarrıflığı, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine bu yazıya cevap olarak Rumî 2 Temmuz 1323 (miladî 15 Temmuz 1907) tarihli yazıyı⁴⁷ göndermiştir. Mutasarrıflığın bu yazısında, yukarıda (s.127) gördüğümüz gibi, İbrahim Bey'in Lofça-i Cedit köyü ahalisi aleyhine Biga Bidayet Mahkemesinde dava açtığını, Lofça-i Cedit köyü ahalisinin bu davada haksız

46. Bu yazının tarih ve sayısı ile konusunu Biga Mutasarrıflığının Şura-yı Devlete gönderdiği Rumî 2 Temmuz 1323 (miladî 15 Temmuz 1907) tarihli cevap yazısından (BOA, ŞD, 1600/4-2.1) öğreniyoruz.

47. BOA, ŞD,1600/4-2.1 (Belgenin görüntüsü ve yazı çevrimi için yukarıda s.125'e bakınız.).

çıktığını bunun üzerine uyuşmazlığa vücut veren arazinin İbrahim Bey'den Lofça-i Cedit köyü halkı tarafından satın alındığını ve uyuşmazlığın karşılıklı anlaşma yoluyla sona erdirildiğini bildirmiştir.

c) *Mülkiye Dairesinin Başvuruyu İşlemden Kaldırması (Evrakı, Evrak Odasına İadesi).*- Mutasarrıflığın bu cevap yazısından sonra, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin yaptığı inceleme, uyuşmazlık ve dolayısıyla şikâyet sona erdiği için, daha ileri bir safhaya geçmemiş, hicrî 3 Şaban 1325 (miladî 16 Eylül 1907) tarihli kararıyla “evrakın evrak odasına iadesine” karar vermiş, yani bugünkü tabirle söylersek, dosyayı işlemde kaldırmıştır. Bu hususu yukarıda s.128’de görmüştük.

2. Müzakere, Mütalaa, Mazbata ve Sadarete Bildirme Safhaları

Abdülfettah'ın başvurusunda, eğer şikayet konusu olan uyuşmazlık ortadan kalkmamış olsaydı, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, şikâyeti inceleyecek ve yukarıda açıklanan sonraki saflara (müzakere, mütalaa, mazbata ve Sadarete bildirme safhalarına) geçecekti. Yani, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, Biga Kaymakamlığının şikayet konusu muamelelerinin “kavanin ve nizamât ahkâmına muhalif” olup olmadığını *müzakere* edecek ve neticede bu konudaki *mütalaasını*, yani görüşünü oluşturacak ve bu görüşünü bir *mazbatayla* tespit edecek ve bu mazbatayı *Sadarete*, yani dönemin Başbakanlığına bildirecekti.

Ancak Mülkiye Dairesi, yukarıdaki sebeple başvuru hakkında dosyanın işlemde kaldırılmasına (evrakın evrak odasına iadesine) karar verdiği için sonraki aşamalara geçmemiştir.

VI. ŞURA-YI DEVLET MÜTALAALARININ İCRASI

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, idarenin muamelatının hukuka uygunluğunu (“kavanin ve nizamât ahkâmına muhalif” olup olmadığını) denetler. Ama denetlediği muamelatının hukuka aykırı olduğu sonucuna ulaşırsa, mütalaasını doğrudan doğruya ilgili idareye göndermez. Bunun yerine mütalaasını bir mazbatayla, yani tutanakla tespit eder ve bu mazbatayı Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına gönderir. Bunun sebebi, Şura-yı Devletin doğrudan doğruya bağlayıcı karar verme yetkisine sahip olmamasıdır. Yani Şura-yı Devletin kararları doğrudan doğruya idare tarafından uygulanması gereken, yani o zamanki tabirle “lazimü'l-icra”⁴⁸ kararlar değildir.

48. Gedikli, *op. cit.*, s.471.

Şura-yı Devlet kararlarının kesin olmadığı hususu hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilîsinin 8'inci maddesinde

“Şûrâ-yı Devletin nizâm-nâme-i aslîsi hükümünce umûr-ı idâreye dâ'ir olan karârları kat'î olmadığı misüllü Muhâkemât Dâ'iresinde de'âvî üzerine lâhik olan hükm ve karârların icrâsı dahi *makâm-ı sadâret-i uz mânun tasdîkine* ve *irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî sudûruna* menûtdur”⁴⁹

denilerek açıkça öngörölmüştü.

Dikkat edileceği üzere Şura-yı Devlet kararları, daha doğrusu mazbatalarının icrası, bir yandan Sadaret, yani dönemin Başbakanlık makamının *tasdikine*, diğer yandan da Padişahın *irade-i seniye çıkar-masına* bağlanmaktaydı.

Keza hicrî 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Esasisinin 2'nci maddesinin yedinci fıkrasında da

“işbu umûr ve mesâlihın cümlesi usûl-i vechile makâm-ı sadâretten havâle olunub kararları bâ-mazbata oraya bildirilecektir”⁵⁰

denmektedir.

Şura-yı Devlet kararlarının bağlayıcılığı ve icrası sorunu, aşağıda (Bölüm 13, Başlık XI, XII) daha ayrıntılı olarak incelenmektedir (s.348-361). Bu konuda oraya bakınız.

Bu Açıdan Abdülfettah'ın Başvurusu Hakkında Gözlemler

Eğer Abdülfettah'ın başvurusu, tahkikat safhasında kalmasa ve Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin bir mazbatasıyla sonuçlansaydı, Şura-yı Devlet, bu mazbatayı icrası için Sadarete gönderecekti. Sadaret de, “*icrasına himmet buyurulması*”nı emrini içeren bir tezkire ile bu mazbatayı Dahiliye Nezaretine havale edecekti. Dahiliye Nezareti de Biga Mutasarrıflığından şikâyet konusu olayla ilgili olarak ekteki Şura-yı Devlet Mazbatasını mucibince amel olunmasını isteyecek, Biga

49. *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.707-718 (Bu alıntındaki yazı çevrimi, Eraslan, *op. cit.*, s.291'den alınmıştır. İtalikler bize aittir).

50. *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.701-706 (Bu alıntındaki yazı çevrimi, Eraslan, *op. cit.*, s.287'den alınmıştır).

Mutasarrıflığı da Biga Kaymakamlığına⁵¹ aynı konuda yazı yazacaktı. Kaymakamlık bu mazbata doğrultusunda eylem ve işlemde bulunacaktı. Böylece Abdülfettah'ın dilekçesi sayesinde, Lofça-i Cedit köyü haklı çıkabilecek ve balıkçılık işine devam edebileceklerdi.

Ne var ki, yukarıda gördüğümüz gibi Yeniçiftlik halkı, Abdülfettah'ın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine yaptığı başvurunun sonuçlanmasını bekleyememiş ve sorunu çözmek için söz konusu araziye kendi istekleriyle ve muhtemelen gerçek ederinden çok yüksek bir fiyatla satın almışlardır.

VII. NİHAÎ DEĞERLENDİRME: OSMANLI VE GÜNÜMÜZ SİSTEMLERİ ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı tarafından düzenlenen “şikâyeti havi arzuhal” yoluyla yapılan denetim ile günümüzde idarî yargı mercileri tarafından yapılan denetimi karşılaştırmakta yarar vardır.

A. BAŞVURU YOLLARI BAKIMINDAN

Osmanlı'nın son döneminde 15 Ocak 1897 tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname uyarınca Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin “şikâyeti havi arzuhâl” yoluyla yaptığı denetim, başvuru şartları ve usûlü bakımından bugünkü Danıştay ve idare mahkemeleri tarafından yapılan denetimden çok daha esnek ve bireylere idare karşısında çok daha geniş imkanlar tanıyan bir denetim türüydü.

Günümüzde bireyler, idare aleyhine idarî yargı mercileri önünde (Danıştay ve idare mahkemeleri) ancak iptal davası ve tam yargı davası yollarıyla başvuru yapmak zorundadırlar. Bunun için de birincisinde ortada bir idarî işlem, ikincisinde ise bir idarî işlem veya eylem olmasıdır. Keza, davacının birincisinde söz konusu işlemin iptalini istemek konusunda bir menfaati bulunmalıdır. İkincisinde ise davanın hakları ihlâl edilmiş olmalıdır.

51. Biga Mutasarrıflığı, “Biga Sancağı”nın, Biga Kaymakamlığı da “Biga Kazası”nın idare makamıdır. 1907 yılı itibarıyla Biga Kazası, Biga Sancağının içinde yer almaktadır. Bu konuda yukarıda s.123'te yer alan Kutu 8.1'e bakınız.

Diğer yandan bireylerin iptal davası yolunda isteyebileceği şey, dava konusu işlemin iptalinden, tam yargı davası yosunda da belli bir tazminatın kendisine verilmesinden ibarettir. Günümüzde idarî yargı mercilerinin yetkisi de bu iki yetkiden (iptal ve tazminata hükmetme) ibarettir. İdarî yargı mercilerinin idareye emir ve talimat verme yetkisi, uyuşmazlığın çözümü konusunda yol gösterme yetkisi, görüş bildirme yetkisi yoktur. Günümüzde bireyler, idare karşısında taleplerini, iptal davası veya tam yargı davası formuna sokmak zorundadırlar.

Oysa Osmanlı devletinin son döneminde bireylerin 15 Ocak 1897 tarihli Kararnamenin dördüncü paragrafı kapsamında Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine “şikâyeti havi arzuhal” usûlüyle başvururken şikâyetlerini böyle sınırlı sayıda form içine sokmak zorunda değillerdi. Keza “şikâyeti havi arzuhal” usûlüyle yapılan başvurularda bireylerin dile getirebileceği talepler de sınırlı sayıda değildi; şikâyet konusu olan hususun sona erdirilmesi ve haklarının korunması konusunda gereken her şeyi talep edebilirlerdi.

B. DENETİM ORGANLARININ YETKİLERİ BAKIMINDAN

Keza Osmanlı Devletinin son döneminde Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin yetkileri bugünkü idarî yargı mercilerinin (Danıştay, bölge idare mahkemeleri ve idare mahkemeleri) yetkilerinde çok daha geniş ve esnekti. Bugünkü idarî yargı mercileri, davanın sonucunda sadece iptal ve tazminata hükmedebilirken, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, şikâyet konusu uyuşmazlığın giderilmesi için gereken bütün tedbirlere hükmedebilirdi. Bugünkü, idarî yargı mercileri idarî makamlara emir ve talimat veremez, yol gösteremez, yapmaları gereken işlem konusunda görüş açıklayamaz iken, Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, idareye yol gösterebilmekte ve idareye şikâyet konusu olayla ilgili yapmaları gereken iş ve işlemler konusunda kendi görüşünü açıklayabilmekteydi.

Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin bu yetkileri, bugünkü idarî yargı mercilerinin yetkilerine göre bireyleri idare karşısında daha geniş ve daha esnek bir şekilde koruyan yetkililerdir. Ancak yetki bakımından Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin günümüz idarî yargı mercilerinden zayıf olduğu bir yan da vardır: Günümüz idarî yargı mercilerinin kararı bağlayıcıdır; kesin hüküm oluşturur. Kararı uygulayıp uygulamamak idarenin takdirinde değildir. Oysa Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, başvuru konusu işlem hakkında kesin hüküm niteliğinde karar

verme yetkisine sahip değildir. Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, işlemin hukuka aykırı (“kavanin ve nizamât ahkâmına muhalif”) olduğunu tespit edebilmekte ve işlem hukuka aykırı ise hukuka uygunluğun sağlanması konusunda “mütalaa”sını, yani görüşünü bir mazbata ile açıklamakta ve bu mazbatayı Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına göndermektedir. Bu mütalaa (görüş) doğrultusunda yapılması gereken işlemleri, yani mütalaanın uygulanması işlemlerini artık Sadaret ve onun mazbatayı havale edeceği ilgili idarî makamlar yapmaktadır. Teorik olarak Sadaret, Şura-yı Devletin mütalaasını beğenmeme ve onun mütalaasının uygulanması için ilgili idareye havale etmeme hak ve yetkisine sahipti.

Bu durum hâliyle Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin yetkileri konusunda çok önemli bir olumsuz unsurdur. Ancak, bu olumsuzluk büyük ölçüde teoriktir. Uygulamada Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin prestiji nedeniyle Dairenin mütalaaları sanki bir kesin hükümmüş gibi, bağlayıcı olarak görülmüş ve Sadaret tarafından uygulanmaları için hep ilgili idareye havale edilmişler ve neticede de bu mütalaalar ilgili idareler tarafından uygulanmıştır.

C. YARGISAL USÛLLERİ İZLEME BAKIMINDAN

“Şikâyeti havi arzuhal” başvurularını inceleyen Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi ile günümüz idarî yargı mercileri arasında diğer önemli bir *fark* da kendilerine yapılan başvuruları inceleme ve karara bağlama *usûlü bakımındandır*. Günümüzde idarî yargı mercileri önlerindeki iptal davası ve tam yargı davalarını yargısal usûllerle inceleyenler. Bu usûlün temeli çelişme usûlüdür. Bu usûlde daima “*audi alteram partem* (diğer tarafı da dinle)” ilkesine uyulur. Davada davacı ve davalı vardır. Birinin iddiası ve talebi, diğer tarafa iletilir ve iddia ve talep konusunda diyecekleri sorulur. Dava dilekçesi, cevap dilekçesi, cevaba cevap dilekçesi vs. vardır. Gerekiyorsa duruşma da yapılabilir.

Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi ise şikâyetleri incelerken yargısal usûlleri izlemez. Gerekli incelemeyi re'sen yapar. Şikâyet konusu muamelenin ait olduğu idare dairesine veya gerekiyorsa diğer dairelere yazarak şikâyet konusuyla ilgiyi bilgi ve belge ister. Çelişme usûlü uygulanmaz. Duruşma da yapmaz. Bu nedenle ortada bir dava olduğunu söylemek zordur⁵².

52. Belki maddî açıdan, ortada bir dava olduğu söylenebilir. Zira, usûlü ve şekli ne olursa olsun, bireyle ile idare arasındaki bir uyumsuzluk çözülmekte ve sona erdirilmektedir.

Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin yargısal usûlleri izlememesinin pratikte sağlayacağı bir yarar da vardır. Osmanlı Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, günümüz idare mahkemelerine göre daha hızlı karar verme imkânına sahiptir.

D. “ŞİKÂYETİ HAVİ ARZUHAL” YOLU FRANSIZ KAYNAKLI MI?

Son olarak şu hususu da belirtelim: Genellikle Şura-yı Devletin Fransız *Conseil d'État*'sından esinlenerek kurulduğu söylenir. Bu belli ölçüde de doğrudur. Ancak hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı tarafından düzenlenen “şikâyeti havi arzuhal” yolu Fransız kaynaklı değildir. Osmanlı Devletinde kuruluşundan yıkılışına, 600 küsur yıl boyunca bireylerin yöneticileri şikâyet etme hakkı her zaman olmuştur. Şikâyet, şikâyet edilen yöneticinin üstlerine yapılır. Osmanlı devletinde şikâyet hiyerarşik sıralamaya uymaya gerek de yoktur. Üst makam veya makamlar atlanıp şikâyet doğrudan doğruya Sadrazama, Divan-ı Humayuna veya Padişaha da yapılabilirdi. Şikâyet sözlü veya yazılı yapılabilirdi. Arzuhal, şikâyeti yazılı yapmanın yoluydu⁵³.

Rumî 2 Kânunusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı tarafından öngörülen “şikâyeti havi arzuhal” yolu, Fransız kaynaklı değildir; klasik Osmanlı sisteminin içinde yer alır. Ama ondan bazı bakımlardan da farklıdır: Bir kere, klasik Osmanlı sisteminde yapılan şikâyet yönetici hakkında yapılan bir şikâyetdir. 15 Ocak 1897 Kararnamenin dördüncü paragrafında düzenlenen “şikâyeti havi arzuhal” yolu ise, yukarıda gördüğümüz gibi, yöneticilerin şahsı hakkında değil, onların muameleleri hakkındadır. İkinci olarak, “şikâyeti havi arzuhal” yolunda şikâyetin incelenme usûlü düzenlemiş, yani bu yol kurumsallaştırılmıştır.

53. Osmanlı devletinde şikâyet hakkı ve arzuhal kurumu konusunda bkz.: Halil İnalcık, “Şikâyet Hakkı: 'Arz-ı Hal ve 'Arz-ı Mahzarlar”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 7-8, Haziran 1988, s.33-54 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/112703>) (E.T.: 12 Nisan 2025); Mehmet İpşirli, “Arzuhal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, TDV Yayını, 1991, c.III, s.447-448 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arzuhal>) (E.T.: 12 Nisan 2025).

Üçüncü Kısım

YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANİYE

LİVASI DAVASI (1914-1918)

Hatırlatma.- Önceki Kısımda gördüğümüz olayları kısaca hatırlatmakla işe başlayalım: 1906 yılının Ağustos ayında Biga Eşrafından İbrahim Bey, Biga Kazasına tâbi Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü arazisinde bulunan Ece Gölünün kuzey çıkışında 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazi satın alır ve böylece Ece Gölü komşu olur. Arkasından İbrahim Bey, Lofça-i Cedit köyü ahalisi tarafından Ece Gölünde yakalanan yılan balıklarını Biga Kaymakamının yardımıyla zabt ve müsadere etmeye başlar. Lofça-i Cedit köyünden Abdülfettah bu olay hakkında Şura-yı Devlet Mülkiye dairesine bir şikayet dilekçesi verir. Bu arada İbrahim Bey, kendisinin değil, Lofça-i Cedit köyü ahalisinin kendi arazisine müdahale ettiği iddiasıyla Biga Bidayet mahkemesinde dava açar ve davayı kazanır. Bu nedenle Lofça-i Cedit köyü ahalisi Ece Gölünde yılan balıkçılığı yapamaz hâle gelir ve önemli bir gelir kaynağından mahrum kalır. Bunun üzerine Lofça-i Cedit köyü ahalisinden 274 kişi, bu sorunu çözmek ve tekrar yılan balıkçılığı yapabilmek için söz konusu araziye İbrahim Bey'den Rumî 18 Haziran 1323¹ (1 Temmuz 1907) tarihinde satın alırlar ve anlaşmazlığı da karşılıklı anlaşma yoluyla çözerler. Abdülfettah'ın Şura-yı Devlete yaptığı başvuru da bu nedenle işlemden kaldırılır.

Böylece Ece Gölünün kuzey çıkışında bulunan 2740 dönüm büyüklüğündeki söz konusu arazi Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin tasarrufu altına girmiş olur. Gelgelelim Ece Gölünün Ayağında bulunan bu arazi, su basması nedeniyle ekilemez ve bu nedenle de Lofça-i

1. Arazinin satın alınış tarihinin 18 Haziran 1323 (1 Temmuz 1907) olduğunu Rumi 30 Teşri-nisani 1330 (miladî 13 Aralık 1914) tarihli keşif tutanağından anlıyoruz (BOA, ŞD, 1632/12-11.2. Tutanağın görüntüsü ve yazı çevrimi için aşağıda s.186'ya bakınız).

Cedit köyü tarafından “tarla” değil, “mera” olarak kullanılmaya başlanır. Bu ise, beklenmedik bir şekilde aşağıdaki soruna yol açar. Bu sorunu görmeden, önce bu olaydan doğan davanın isimlendirilmesi sorununa kısaca değinelim.

İsimlendirme Sorunu.- Öncelikle belirtelim ki, bu kısımda incelenen uyuşmazlık bir “dava”dır. Bunun sebeplerini aşağıda 13’üncü bölümde göreceğiz. Bu kısımda incelenen davayı nasıl isimlendirmeliyiz? Yani bu kısmın başlığı ne olmalıdır?

Bu kısımda incelenen davayı baştan “Mera Davası” olarak isimlendirmeyi düşündük. Çünkü söz konusu davanın konusu, esas itibarıyla, İbrahim Bey’den satın alınan 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine ilişkindir. Keza dava konusu arazi, 1910’lardan 1980’lere kadar Yeniçiftlik köyü tarafından mera olarak kullanılmış ve bu arazi Yeniçiftlik köylüleri tarafından bir mevki ismi olarak “mera” diye isimlendirilmiştir.

Bu nedenlerle bu davayı “mera davası” olarak isimlendirmekte yanlış bir yan yoktur. Ancak biz, modern dünyada olduğu gibi davaların konusuna değil de taraflarına izafeten isimlendirmenin daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle söz konusu davayı, taraflarının ismiyle, yani “Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Davası” olarak isimlendirmeyi uygun gördük. Bu davanın birinci tarafı, yani davacısı, Şura-yı Devlete başvuruyu yapan Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetidir. İkinci tarafı ise Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı, daha spesifik söylersek Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisidir. Ancak bu isimlendirme oldukça uzun oldu. O nedenle biraz kısaltmak için bu isimlendirmeyi “Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1915-1918)” şekline dönüştürdük ve kitabımızın üçüncü kısmına de bu başlığı koyduk. .

Uyuşmazlığı Doğuşu.- Yukarıda (s.41-48) gördüğümüz gibi Rumî 18 Haziran 1323 (1 Temmuz 1907) tarihinde Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin İbrahim Bey’den satın aldıkları arazi üç parçadan (kıtadan) oluşuyordu ve üç ayrı tapu senedi vardı. Tapu kaydında birinci ve ikinci parçanın vasfı “tarla”, üçüncü parçanın vasfı ise “mera” olarak yazılıydı. Bu, o dönemde yürürlükte olan hukuka göre, şu anlama ge-

liyordu ki, vasfı “tarla” olarak yazılan arazi üzerinde ziraat yapılmalıydı. Eğer vasfı tarla olarak yazılan bu arazi üzerinde ziraat yapılması geçerli bir sebebe dayanmaksızın bırakılmış ise, yani o zamanki tabir ile “ziraatten terk ve tatil edilmiş” ise, “mahlûliyet” durumuna düşüyordu. Arazinin “mahlûliyet” durumuna düşmesi ise, arazinin mevcut tapusunun geçersiz hâle gelmesi ve arazinin tekrar “müstahak-ı tapu” olup Hazineye geçmesi anlamına geliyordu. “Müstahak-ı tapu” olan arazi hakkında ise “tefevvüz” usûlü uygulanıyordu, yani tespit edilen bedel ile, önce arazi eski sahiplerine teklif ediliyor, onlar satın almazlarsa bu sefer açık artırmayla satılıyordu.

Vakıa, İbrahim Bey’den 1 Temmuz 1907 tarihinde satın alınan 1096 dönüm (günümüzün ölçüsüyle 2740 dönüm) büyüklüğündeki arazinin bütünü tarıma elverişli değildi. Burası Ece Gölünün kuzey çıkışında bulunuyordu; Gölün ayağına sınırdaş idi ve bu nedenle kışın zaten su altında kalıyordu. Yazın ise kısmen bataklık hâline geliyor, tam kurusa da ekilemeyecek derecede kepir ve kıraç hâle geliyordu. Yani arazi gerçekte tarıma elverişli bir arazi değildi. Yukarıda hatırlanacağı üzere zaten Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi, bu araziye, üzerinde ziraat yapmak için değil, İbrahim Bey’in, bu araziye bahane ederek Ece Gölü’nden çıkarılan yılan balıklarının satılmasına engel olduğu için satın almak zorunda kalmışlardır. Yoksa tarıma elverişli olmayan bu bataklığı, Lofça-i Cedit köyü halkı yüksek bir bedelle niye satın alsın?

Sadece 1907 yılında arazinin Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi tarafından satın alınmasından sonra değil, önce de bu arazi tarıma elverişli bir arazi değildi. Bu arazi, gerek İbrahim Bey, gerek ismini bilmediğimiz eski sahipleri zamanında da ekilmemişti. Muhtemelen bu arazinin² üzerinde tarihte hiçbir zaman ziraat yapılmamıştı.

Nitekim bu durum, Lofça-i Cedit, nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü Birinci ve İkinci Muhtar ile İmamı tarafından Şura-yı Devlete verilen Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dava dilekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

2. Bu arazi, jeolojik olarak son bin yılda Ece Gölünün kuzey çıkışına Biga Çayının getirdiği alüvyonla oluşmuş bir arazidir. Bu konuda hazırlamakta olduğumuz *Ece Gölü: Jeoloji ve Tarih* isimli kitabımızın “Dalyanayağı” başlıklı bölümüne bakılabilir.

“Hiçbir zaman ziraat edilmemiş ve hiçbir cihetle ziraate salih olmayan ve yalnız kaydı resmisi tarla olan bu arazi

هیچ بزماه - اعته ایطمه دیجی بر وجه - اعته صافی ایطمه

(وبانکه قبه سببی ترلا اوللاه منکوره اراضی)³.

Lofça-i Cedit köyünün birinci ve ikinci muhtarının ve imamının bu tespiti çok doğrudur.

Aslında bu arazinin vasfının, tapuda üçüncü parçasının “mera” olarak kaydedildiği gibi, birinci ve ikinci parçasının da “mera” olarak kaydedilmesi lazımdı. Ama şu ya da bu nedenle bu iki parça “tarla” vasfında kaydedilmişti. Bu arazinin “tarla” vasfında kaydının ne zaman yapıldığını bilmiyoruz.

Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi bu araziye satın alınca ekemediler. Ekemedikleri için de bu araziye paylaşmayıp hayvanların otlaması için mera olarak bıraktılar. Buna da ihtiyaçları vardı. Bu araziye izleyen yıllarda da mera olarak kullandılar.

Ancak tapuda vasfı “tarla” olarak kaydedilen bir arazinin fiilen “mera” olarak kullanılması hukuken fevkalade tehlikeliydi. Önce buradaki hukukî sorun hakkında aşağıdaki kutu içinde bilgi verelim:

KUTU III.1: HUKUKÎ ALT YAPI

Tarla Vsfında Olan Arazilerin Ziraatten Terk ve Tatil Edilmesi Durumunda “Mahlûliyet” Durumuna Düşmesi, “Müstehak-ı Tapu” Addedilmesi ve “Tefevvüz” Usûlünün Uygulanması

O zaman yürürlükte olan hicrî 23 Şevval 1274 (miladî 6 Haziran 1858) tarihli Kanunname-i Arazinin 68'inci maddesine göre,

“a'zâr-ı sahîhadan biri tahakkuk etmeksizin bir tarlayı mutasarrıfı ziraat etmeyip ve i'âre veya icâr suretiyle dahi etdirmeyip de üç sene ale't tevâlî tatil eder ise gerek arazinin olduğu mahalde olsun ve gerek müddet-i sefer ba'd olan mahalde bulunsun ol tarla müstahakk-ı tapu olup mutasarrıf-ı sâbıkı müceddeden tefevvuza tâlib olur ise bedel-i misliyle yeniden ona tefvîz olunur; tâlib olmaz ise ol vakit bi'l müzâyede tâlibine ihale kılınır”⁴.

3. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1632/12-3.2 (10 Cemaziyelahir 1336 / 23 Mart 1918).

4. Abdullah Sivridağ et al., (Ed.), *Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu*, İstanbul, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2014, s.117 (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/135_TANZ%C4%B0MAT_SONRASI_ARAZ%C4%B0_VE_TAPU_kpdf.pdf. Erişim tarihi: 2 Nisan 2025).

Bu şu anlama geliyor: Mutasarrıfı, yani bugünkü tabirle sahibi⁵ tarafından geçerli bir övzü olmaksızın üç sene müddetçe ekilmeyen tarlaların tapusu geçersiz hâle gelirdi. Bu durumda tarlaya “tefevvüz” denen usûl uygulanırdı. Bu usûlde, önce tapu memurluğu tarafından tarla için “bedel-i misil” tespit edilir. Sonra tarla bu bedelle eski sahibine teklif olunur. Eski sahibi bu bedelle tarlayı satın alırsa ona satılır. Yok eğer eski sahibi tarlayı satın almak istemez ise, tarla müzayede suretiyle istekliler arasında satılırdı.

Arazinin müstehak-ı tapu olan araziye tefevvüz usûlünün uygulanması konusunun ayrıntıları hicrî 6 Cemaziyelahir 1275 (miladî 11 Ocak 1859) tarihli Tapu Nizamnamesinin 16 ilâ 20’nci maddelerinde düzenlenmiştir. Adı geçen Nizamname’nin 16’ncı maddesine göre,

“hakkı tapu ashâbı mevcut olduğu hâlde müstahıkk-ı tapu olan arazi, Arazi Kanun-nâme-i Hümâyûnu’nun elli dokuzuncu maddesinde beyân olduğu üzere mahallinde yani arazinin bulunduğu karye ve kasaba ahalisinden bî-agraz erbâb-ı vukûfdan tahkik ve cânibi mîrîye hasar ve mazarratı mûcib olmayacak surette takdir edecekleri bedel ile hakk-ı tapu ashâbına sırasıyla teklif olunur. Tâlib oldukları hâlde bilâmüzâyede onlara ihale ve tefvîz olunup lâzım gelen mazbatası tanzim kılınır. Fakat ol arazi yüz dönümden nâkıs ise kaza meclisinin tahkikâtıyla iktifa olunur. Ve eğer yüz dönümden ziyade ise kaza meclisinin tahkikâtıyla iktifa olunmayıp meclis-i livâ tarafından dahi tahkikât-ı lâzime icra olunduktan sonra kezâlik bilâ-müzâyede tefvîz ve ihalesi icra olunacaktır. Ve zinhâr bu tahkikât bahanesiyle arazinin tapusu te’hir ve ashâb-ı hakk-ı tapunun hukuku ızâ’a olunmayacaktır”⁶.

Yani tarlasını üç sene müddetle ekmeyen kişi, tarlayı kaybederdi. Tarlaya tekrar sahip olmak istiyorsa, tapu idaresinin belirleyeceği bedelle, kendi tarlasını tekrar satın almak zorunda kalmaktaydı. Aksi takdirde tarla müzayede yoluyla isteklilere satılmaktaydı.

Aşağıda ayrıntılarını göreceğimiz üzere Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin 1907 yılında İbrahim Bey’den ortaklaşa satın aldıkları 1096 dönüm (günümüzün 2740 dönümü) arazinin başına da bu gelmiş, bu araziye üç yıl süreyle ekilmediği gerekçesiyle “tefevvüz” usûlünün uygulanmasına karar verilmiştir.

Lofça-i Cedit köyü İhtiyar Heyeti bu işleme karşı Şura-yı Devlete başvurmuştur. Neticede uyuşmazlık Şura-yı Devlet tarafından karara bağlanmıştır.

5. Dönemin hukukunda tarım toprağı üzerinde kişilerin mülkiyet hakkı olmadığı, sadece tasarruf haklarının bulunduğu kabul ediliyordu. Bu nedenle tarlaların sahiplerine de “sahip” veya “malik” değil, “mutasarrıf” deniyordu. Tarlanın mutasarrıflarına verilme işlemine de “tefevvüz” deniyordu. Biz bu kitapta kolay anlaşılсын diye bazen “mutasarrıf” yerine “sahip”; “tefevvüz” yerine “satılma” diyoruz.

6. Sivridağ *et al.*, (Ed.), op. cit., s.132-133.

Bu süreç oldukça uzun ve karışık bir süreçtir. Bu süreci kendi içinde üç safhaya ayırarak inceleyeceğiz: (1) Biga Kaymakamlığı safhası, (2) Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı safhası ve (3) Şura-yı Devlet safhası. Bu dört safhayı gördükten sonra bir de davanın hukukî değerlendirmesini yapamaya teşebbüs edeceğiz.

Bu Kısımın Plânı.- Buna göre kitabımızın Üçüncü Kısımı kendi içinde üç bölümden oluşacaktır. Şöyle:

Bölüm 10: Davanın Biga Kaymakamlığı Safhası,

Bölüm 11: Davanın Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı Safhası

Bölüm 12: Davanın Şura-yı Devlet Safhası

Bölüm 13: Davanın Hukukî Değerlendirmesi

Bu safhalardan her biri de kendi içinde çeşitli adımlardan oluşur. Birinci safhayla işe başlayalım.

Bölüm 13

HUKUKÎ DEĞERLENDİRME

**(Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası
İdare Meclisi Davası Hakkında Hukukî Gözlemler)**

Yukarıda 1914-1918 yıllarında günümüz Çanakkale ili Biga ilçesi Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin mülkiyetinde bulunan 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle hazineye geçmesi konusunda Lofça-i Cedit, nam-ı diğer Yeniçiftlik köyü ile Kale-i Sultaniye Livası arasında ortaya çıkmış bir davayı ve bu davanın nasıl karara bağlandığını adım adım incelemeye çalıştık.

Bu incelememizi yaparken bu davanın hukukî değerlendirilmesine pek girmedik. Çünkü bu kitabı esasen tarih çalışması olarak kaleme aldık. Ama bu davaya konu olan olayları anlatırken, yer yer, bu süreçteki hukukî problemler dikkatimizi çekti. Neticede, bu davayı yukarıdaki şekilde (Bölüm 10-12) anlattıktan sonra, bu davanın Osmanlı İmparatorluğunun son dönemindeki idare hukuku ve idarî yargı uygulamasına da bir örnek olay teşkil edebileceğini fark ettik. Bu nedenle, bu dava hakkındaki hukukî gözlem ve değerlendirmelerimizi bu son bölümde vermeyi uygun gördük.

Burada, bu davanın hukukî değerlendirilmesi adına, bu davayla ilgili çeşitli sorular sorulabilir. Mesela:

- Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti ile Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi arasındaki bu uyuşmazlık bir “dava” mıdır?
- Bu bir dava ise, bu dava bir “idarî dava”, daha spesifik olarak söylersek bir “iptal davası” mıdır?
- Eğer öyleyse bu davanın “davacısı” kimdir? Bu davayı açmada ehliyeti ve menfaati var mıdır?
- Bu davanın “davalısı” kimdir?
- Bu dava nasıl açılmıştır?

- Bu dava hangi aşamalardan geçerek Şura-yı Devlet önüne gelmiştir? Bu davada Şura-yı Devletin yaptığı incelemenin niteliği nedir? Bu inceleme bir “temyiz incelemesi” midir?
- Eğer öyleyse bu davanın ilk derece (bidayet) ve ikinci derece (istinaf) safhaları nerede görülmüştür?
- Şura-yı Devletin bu davada inceleme safhasında yaptığı iş ve işlemler, izlediği usûl nedir?
- Bu dava hakkında Şura-yı Devletin verdiği kararın niteliği nedir? Bu karar bir “iptal kararı” mıdır?
- Şura-yı Devletin bu davada verdiği karar bir “kesin hüküm” oluşturur mu? Bağlayıcı mıdır? Nasıl uygulanır? Bunun usûlü nedir?

Aslında ayrıntıya indikçe, bunlar gibi daha pek çok soru da sorulabilir.

Bu soruların hepsine burada cevap bulma gibi bir niyetimiz yok. Ama en azından, bu davanın konusu ve niteliği hakkında bilgi vermemiz ve keza bu davanın Şura-yı Devletin önüne nasıl geldiği, bu davanın Şura-yı Devlet önünde nasıl görüldüğü ve Şura-yı Devletin ne karar verdiği ve bu kararın nasıl icra edildiğini görmemiz gerekir.

Bu sorulara ise, hâliyle bugün yürürlükte olan hukukumuzla göre değil, uyuşmazlığın yaşandığı ve karara bağlandığı 1914-1918 yılları itibarıyla yürürlükte olan hukuka göre cevap vermek gerekir. Bunun için de o tarih itibarıyla yürürlükte olan hukuka göre söz konusu olay ile ilgili Şura-yı Devlete yapılabilecek başvuru türü ve usûlü ve şartları konusunda bilgi sahibi olmak gerekir.

Ama önce bu davanın konusu ve türü hakkında bilgi vermekte yarar vardır. Bundan önce de şu soruyla işe başlamak lazımdır: Ortada bir dava var mıdır?

I. ORTADA BİR “DAVA” VAR MIDIR?

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı başvuru bir “dava” mıdır?

Hukuk literatüründe “dava” kavramı çok değişik şekillerde tanımlanır. Ama dava kavramının özünde “uyuşmazlık” kavramı bulunur. Uyuşmazlıklar, teşriî, idarî ve yargısal olmak üzere başlıca üç yoldan çözümlenir. İşte uyuşmazlıkların yargısal yoldan çözümlenmesine

“dava” denir. Bu şu anlama gelir ki, bir “dava”dan bahsedebilmek için önce ortada bir *uyuşmazlığın olması* ve sonra da bu uyuşmazlığın *yargısal yoldan çözümlenmesi* gerekir.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli başvurunun “dava” olarak görülebilmesi için şu iki şartı yerine getirmesi gerekir: (1) Bu başvuru, bir *uyuşmazlığa* ilişkin olmalıdır. (2) Bu uyuşmazlık, *yargısal yoldan* çözümlenmelidir. Şimdi bu iki şartı inceleyelim:

A. ORTADA BİR UYUŞMAZLIK VAR MIDIR?

“Uyuşmazlık (ihtilaf, *litige*)”, en kısa şekliyle, iki hukuk süjesi arasındaki çatışma olarak tanımlanır¹. Uyuşmazlık durumunda, uyuşmazlık konusuna ilişkin tarafların birbiriyle çatışan iddiaları vardır. Taraflar birbirlerinin iddialarını kabul etmezler. Eğer bir tarafın iddiası diğer tarafça kabul ediliyor ise, yani taraflar uzlaşmışlarsa, ortaya bir “uyuşmazlık” çıkmaz. Uyuşmazlığın sadece olması yetmez, uyuşmazlığın ortaya çıkarılması da gerekir. Diğer bir ifadeyle uyuşmazlığın maddî alemden hukukî aleme taşınması da gerekir. Uyuşmazlığın çözümü istemiyle taraflardan ikisi veya en azından biri, tarafların dışında üçüncü bir kişiye, bir hakeme veya mahkeme gibi devletin bir organına başvurmamış ise ortaya yine uyuşmazlık çıkmaz. İşte ancak, belli bir konuda aralarında birbiriyle çatışan iddiaları olan taraflardan her ikisi veya en azından biri, aralarındaki uyuşmazlığın çözülmesi istemiyle tarafların dışında bir üçüncü kişiye veya makama başvurması durumunda ortaya uyuşmazlık çıkmış olur.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli başvuruya bir uyuşmazlığın ortaya çıktığı söylenebilir². Şöyle:

1. Jean-Marie Auby ve Roland Drago, *Traité de contentieux administratif*, Paris, LGDJ, 2. Baskı, 1975, c.I, s.10.

2. Ashında uyuşmazlık, Şura-yı Devlete yapılan bu başvurudan çok daha önce, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Biga Kaymakamlığına verdiği Rumî 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçesiyle başlamış ve Biga Kazası İdare Meclisinin Rumî 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararı ve bu karara yapılan itiraz üzerine Kale-i Sultanîye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararıyla devam etmiştir. Biz burada bu uyuşmazlığın Şura-yı Devlet önündeki kısmının dava niteliğini inceliyoruz. Hâliyle bu uyuşmazlığın önceki safhalarda dava niteliğinde olup olmadığı da incelenebilir.

1. Tarafların birbiriyle çatışan iddiaları söz konusudur. (a) Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, bu köyde bulunan 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesi (tahvili) gerektiğini iddia etmektedir³. (b) Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi ise, söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle “mahlûliyet” durumuna düştüğünü, yani mülkiyetinin Hazineye geçtiği ve arazi hakkında “tefevvüz”, yani bedel-i misil tespit edilerek satışının önce eski sahiplerine teklif edilmesi ve sonra da açık artırmayla satılması usûlünün uygulanması gerektiğini iddia etmektedir⁴.

2. Taraflar birbiriyle uzlaşmamışlar, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, uyuşmazlığın çözümü için kendilerinin ve karşı taraf olan Kale-i Sultaniye Livası dışında, devletin bir organı olan Şura-yı Devlete başvurmuştur.

Dolayısıyla ortada bir uyuşmazlık vardır.

B. BU UYUŞMAZLIK, YARGISAL YOLDAN MI ÇÖZÜMLENMİŞTİR?

Bir uyuşmazlığın yargısal yoldan çözümlenmesinin biri *organik*, diğeri *maddî* olmak üzere iki şartı bulunur.

1. Uyuşmazlık *yargı organı tarafından* çözümlenmelidir. Yargı organı hâkimlerden oluşur. Hâkimler uyuşmazlığın taraflarından ayrı, onlara karşı bağımsız görevlilerdir. Hâliyle yargı organı yürütme organından ayrı, hâkimler de idare karşısında bağımsız olmalıdırlar. Bu açıdan bakıldığında söz konusu davanın görüldüğü 1918 yılında Şura-yı Devletin yargı organı niteliğinde olup olmadığı tartışmaya açıktır. Zira Şura-yı Devletin idare karşısında bağımsız hâkimlerden oluştuğunu söylemek zordur. Şura-yı Devlet üyelerinin çok önemli bir kısmı idarenin içinden gelen yüksek kamu görevlileridir. Ancak benzer durum Fransa’da dönemin *Conseil d’État*’sı için de geçerlidir. İdarî davaların görüldüğü organın üyelerinin hâkimlerden oluşmaması, Fransız anlayışında o organın idarî yargı organı olarak görülmesine engel teşkil etmemiştir. Bu anlayışta, *Conseil d’État*’nın aktif idarenin dışın-

3. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dilekçesi (BOA, ŞD, 1632/12-3.2).

4. Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (Miladî 19 Ağustos 1917) Tarihli Kararı (BOA, ŞD, 1632/12-5.1).

da örgütlenmesi ve üyelerinin *Conseil d'État*'da görev yaparken bağımsız olmaları bu organın yargı organı olarak görülmesine yetmiştir. İtirazlar söz konusu olsa bile, benzer şey, Osmanlı Şura-yı Devleti için de geçerlidir. Şüphesiz bu şart katı ve formel olarak aranacaksa, Fransa ve Osmanlı devleti gibi devletlerde idarî yargı var mıdır, bu ülkelerde idarenin bu organlar aracılığıyla denetimi yargısal bir denetim midir diye bir şeyi tartışmanın anlamı ve gereği zaten yoktur.

2. Yargısal yoldan bahsedebilmek için, uyuşmazlığın yargı organı tarafından çözümlenmesi yetmez, uyuşmazlığın bu organ tarafından *yargısal usûllerle* çözümlenmesi de gerekir. Yani uyuşmazlığın çözümünde iddia-tespit-müeyyide aşamaları olmalıdır. Özellikle “*audi alterem partem* (diğeri tarafı da dinle)” prensibine uyulmalıdır. Bu açıdan bakıldığında Şura-yı Devletin uyuşmazlığı çözerken yargısal usûlleri ne derece izlediği hususu tartışmaya açıktır. Ancak hiç izlemediği de söylenemez. Dolayısıyla bu şartın gerçekleşmediği kategorik olarak iddia edilemez.

Sonuç olarak, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı başvurunun genel olarak bir yargısal başvuru olduğu ve bu başvuruyu Şura-yı Devletin genel olarak yargısal usûllerle karara bağladığı ve dolayısıyla ortada bir “dava”nın bulunduğu genel olarak söylenebilir.

II. BU DAVA, BİR “İDARÎ DAVA” MIDIR?

Hâliyle her dava bir “idarî dava” değildir. Bir davanın idarî dava olabilmesi için, birincisi organik, ikincisi maddî olarak iki şartı yerine getirmesi gerekir:

A. ORGANİK ŞART: DAVALI DAİMA İDARE OLMALIDIR

Bir davanın *idarî* dava olarak nitelendirilebilmesi için, davalı tarafın daima “idare” olması لازمıdır. Davalı tarafın bir özel kişinin olduğu bir dava, idarî dava değildir. Ancak bir davanın hem davalısı, hem de davacısı idare olabilir. Hâliyle bu durumda, davalı olan kamu tüzel kişisi ayrı, davacı olan kamu tüzel kişisi ayrıdır.

Bu şart açısından bakarsak, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlette açtığı davanın bir “idarî dava” olduğunu söyleyebiliriz. Zira, bu davanın davalısı, idaredir (Kale-i Sultaniye Livası veya daha

somut olarak bu Livanın İdare Meclisi). Bu davanın davacısı ise Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetidir. Bir idarî davanın her iki tarafının da, yani hem davalısının, hem davacısının idare, yani kamu tüzel kişisi olmasına engel bir durum yoktur.

Bu davanın davalısının Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, davacısının da Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti olduğunu söyledik. Bu genel olarak doğrudur. Ancak aşağıda ayrıca göreceğimiz gibi, Osmanlı Devleti döneminde Şura-yı Devlete yapılan başvurularda “davalı”nın kim olduğu sorusu tartışmaya açık bir sorudur. Keza bu örnekte davacı konumunda olan Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin temsil ettiği Yeniçiftlik köyünün tüzel kişiliğe sahip olup olmadığı da tartışmaya açıktır. Bu hususlara daha sonra değineceğiz.

Ancak burada Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi ile Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti arasındaki bu davanın tarafları itibarıyla idarî dava olmak için gerekli olan organik şartı genel olarak yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Zira, dava özel kişiler arasında olan bir dava değildir. En azından davalı taraf, idaredir.

B. MADDÎ ŞART: DAVAYA İDARE HUKUKU UYGULANMALIDIR

Bir davanın *idarî* dava olarak nitelendirilebilmesi için, ikinci olarak dava konusu uyuşmazlığın esasına idare hukukunun uygulanması gerekir. Bir özel kişi ile idare arasındaki davanın esasına özel hukuk uygulanacak ise, o dava bir idarî dava değildir.

Bu şart açısından bakarsak, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlet açtığı davanın bir “idarî dava” olduğunu söyleyebiliriz. Zira, bu dava konusu uyuşmazlığın esasına uygulanacak olan hukuk, idare hukukudur. Şura-yı Devlet dava konusu uyuşmazlığı çözerken, söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyet durumuna düşüp düşmediğini, yani hazinenin mülkiyetine geçip geçmediğini 23 Şevval 1274 (miladî 6 Haziran 1858) tarihli Arazi Kanunnamesinin 68’inci maddesindeki şartlara göre tespit edecektir. Söz konusu Kanunname ise bir kamu hukuku kanunudur.

O halde, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti ile Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi arasındaki bu dava bir idarî davadır.

Burada bir ihtimal bu davanın esasına özel hukuk uygulandığı ve dolayısıyla bu davanın idarî yargıda değil, adlî yargıda görülmesi gerektiği düşüncesi akla gelebilir. Gerçekten de bu davanın iki yönü vardır: Birinci yönü Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından yapılan söz konusu arazinin tapuda “tarla” olan vasfının “mera”ya dönüştürülmesi talebinin reddi işlemidir. Davanın ikinci yönü ise, söz konusu arazi hakkında 23 Şevval 1274 (miladî 6 Haziran 1858) tarihli Arazi Kanunnamesinin 68’inci maddesine göre “mahlûliyet” (hazineye geçmesi) ve “tefevvüz” (önce eski sahibine teklif edilmesi ve sonra açık artırmayla satılması) usûlünün uygulanmasıdır.

Birinci yönü itibarıyla bu davanın, günümüzde yaşansaydı, tapu siciline ilişkin bir dava olduğu için adlî yargıda görülmesi gerekirdi. Ancak bugün de, tapu siciline ilişkin olan davaların adlî yargıda görülmesinin sebebi, bu davanın idarî nitelikte olmaması değil, normalde idarî yargının görev alanına giren bu davanın bir kanun hükmüyle (Türk Medenî Kanunu, m.1007) adlî yargının görev alanına sokulmasıdır. Türk Medenî Kanununun 1007’nci maddesi olmasaydı, bugün de tapu siciline ilişkin davalar idarî yargıda görülecekti. Dolayısıyla 1917 yılında söz konusu davanın bütünüyle Şura-yı Devlet önünde görülmesinde görev ve yetki bakımından yanlış bir yan yoktur; söz konusu dava, türü itibarıyla bir “idarî dava”dır.

Bu arada belirtelim ki, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, hicrî 11 Cemaziyelevvel 1336 ve Rumî 22 Şubat 1334 (miladî 22 Şubat 1918) tarih ve 204 sayılı kararıyla ve bu karar üzerine, Şura-yı Devlet Heyet-i Umumiyesi, hicrî 14 Ramazan 1336 Rumî 23 Haziran 1334 (miladî 23 Haziran 1918) tarihli kararıyla, “kaza ve liva meclis-i idarelerince o kabil (müstehak-ı tapu olan) arazi hakkında ittihaz olunacak kararlar İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunun altmış dokuz ve yetmişinci maddeleri mucibince mafevk meclislerde kavaid-i mahsusuna tevkifan tedkik” olunabileceğine karar vermiştir⁵.

III. BU İDARÎ DAVA, BİR “İPTAL DAVASI” MIDIR?

Hâliyle her idarî dava bir “iptal davası” değildir. İdarî yargıda tam yargı davaları da vardır. Bilindiği gibi idare hukukunda iptal davası genel olarak “hukuka aykırı bir idarî işlemin idarî yargı yerleri tara-

5. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Babıali Evrak Odası (BEO), 4523/339152-2.2 (27 Ramazan 1336 / 6 Temmuz 1918).

findan iptal edilmesine yani geçmişe etkili olarak bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına yönelik olan bir dava türü”⁶ olarak tanımlanır.

İptal davasında davacı dava konusu idarî işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia eder ve *iptalini* talep eder. İdarî yargı organı da, dava konusu idarî işlemin hukuka aykırı olduğu kanısına varırsa, idarî işlemin *iptaline* karar verir. Dolayısıyla iptal davasında kilit kavram “iptal” kavramıdır.

Türkçede “iptal” kelimesi, Arapça “batıl” kelimesinden, o da “butlan” kelimesinden gelir. Batıl, boş, geçersiz, hükümsüz demektir⁷. İptal de, boş hâle, geçersiz hâle, hükümsüz hâle getirmek demektir. İptal kelimesinin karşılığı olan Fransızca “*annulation*” kelimesi de “geçersiz” anlamına gelen “*nul*” kelimesinden gelir ve “*nul*’leştirme” yani “geçersizleştirme” demektir⁸.

İdare hukuku açısından iptal, hukuka aykırı olan bir idarî işlemin “geçersizliği (butlan, *nullité*)”nin bir mahkeme tarafından tespit ve ilân edilmesi demektir. İşte hukuka aykırı olan bir idarî işlemin geçersizliğinin bir mahkeme tarafından tespit ve ilân edilmesine “iptal (*annulation*)”, bu amaçla açılan davaya da “iptal davası (*recours en annulation*)” denir. İptal edilen işlem ise, alındığı tarihten itibaren bütün hüküm ve sonuçlarıyla birlikte hukuk âleminden silinir.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesiyle Şura-yı Devlette açtığı dava bir iptal davası mıdır?

Evet, bu dava bir iptal davasıdır. Çünkü, *bir kere*, dilekçede dava konusu idarî işlem olan Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının hukuka aykırı olduğu iddia ediliyor ve *iptali* (dilekçede “feshi” ibaresi kullanılıyor) talep ediliyor.

İkinci olarak, Şura-yı Devlet de hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararıyla Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu kararının hukuka aykırı olduğunu tespit edip, bu

6. Kemal Gözler ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 26. Baskı, 2024, s.762.

7. *Kubbealtı Lûgati*, “Batıl” Maddesi (<https://lugatim.com/s/batıl>, E.T.: 4 Nisan 2025).

8. Türkçe iptal, Fransızca *annulation* kelimelerinin açıklanması ve anlamlarını tartışılması için bkz.: Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, s.1120-1121.

kararın *iptaline* (karar da “keenlemyekün bulunmuş olduğuna” ibaresi kullanılıyor) karar vermiştir.

Görüldüğü gibi dava dilekçesi bir “iptal davası dilekçesi”, karar da bir “iptal kararı”dır. O hâlde Şura-yı Devletin önünde görülen bu dava da bir “iptal davası”dır.

Dilekçenin neden bir iptal davası dilekçesi olduğunu, Şura-yı Devlet kararının neden bir iptal kararı olduğu konusunu aşağıdaki açıklamalarımızda yeri gelince ayrıca ve daha ayrıntılı olarak açıklayacağız.

Şimdi Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası davasının hukukî değerlendirmesini yapmaya devam edelim.

IV. OLAYLARIN ÖZETİ

Sürecin hukukî değerlendirmesine geçmeden önce davaya vücut vermiş olayları, ayrıntılarını atlayarak ve çok kısa bir şekilde de olsa, özetlemekte yarar vardır⁹.

1. Kale-i Sultaniye livasına tabi Biga kazasında bulunan Yeniçiftlik köyü arazisine komşu olan 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazi, bu köyün sakini 274 kişi tarafından Rumi 18 Haziran 1323 (miladî 1 Temmuz 1907) tarihinde arazinin sahibi Biga eşrafından İbrahim Bey’den satın alınmıştır. Arazinin tapudaki vasfı “tarla” olarak kayıtlıdır. Ne var ki, Ece Gölü’nün kuzey çıkışında bulunan söz konusu arazi üzerinde su basması nedeniyle ziraat yapılamaktadır. Bu nedenle, tapuda “tarla” olarak görünen söz konusu arazi fiilen “mera” olarak kullanılmaktadır.

2. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, Biga Kaymakamlığına verdiği 16 Mayıs 1914 tarihli dilekçesiyle bu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesini talep etmiştir.

3. Biga Kaymakamının havale etmesi üzerine Biga Kazası İdare Meclisi, 3 Şubat 1917 tarihli kararıyla, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin talebini kabul etmiş ve söz konusu arazinin vasfının 3 Şubat 1917 tarihli kararıyla “tarla”dan “mera”ya değiştirilmesine karar vermiştir.

9. Hâliyle bu olayları ayrıntısıyla yukarıda (Bölüm 10-12) gördüğümüz için burada kaçınılmaz olarak tekrarlar olacaktır.

4. Bu karara karşı, Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurluğu, Rumî 31 Mart 1333 (miladî 31 Mart 1917) ve Rumî 31 Temmuz 1333 (miladî 31 Temmuz 1917) tarihli yazılarıyla Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına itirazda bulunmuş ve Biga Kazası İdare Meclisinin 3 Şubat 1917 tarihli kararının incelenmek üzere Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine sunulmasını talep etmiştir.

5. Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı, Tapu Memurunun isteğine uygun olarak Tapu Memurunun yazısını Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine havale etmiştir.

6. Bunun üzerine Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, 19 Ağustos 1917 tarihli kararıyla Biga Kazası İdare Meclisinin 3 Şubat 1917 tarihli kararının “*feshine*” ve söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle “*mahlûliyet*”ine ve bu arazi hakkında *tefevvüz usûlünün uygulanmasına* karar vermiştir.

Liva İdare Meclisinin bu kararı, söz konusu arazinin sahipleri olan Yeniçiftlik köyünden 274 kişinin elinden çıkacağı anlamına gelmektedir. Hâliyle bu sonuç, arazinin sahibi olan 274 kişinin hoşuna giden bir sonuç değildir; bu sonuç onların arazi üzerinde sahip oldukları mülkiyet¹⁰ hakkını ortadan kaldırmakta ve onlara ağır bir şekilde zarar vermektedir. Diğer yandan, Liva İdare Meclisinin bu kararı, söz konusu araziye mera olarak kullanan, yani üzerinde hayvanlarını otlatan, Yeniçiftlik köyünün bütün ahalisine de zarar vermektedir. Bu karar uygulandıktan sonra, söz konusu arazi, mera olarak kullanamaz hâle gelecek ve Yeniçiftlik köyünün hayvanları otlayacak yeterince yer bulamayacaktır.

Bu nedenle de, gerek arazinin tapuda sahibi görünen 274 kişi, gerekse bu araziye mera olarak kullanan Yeniçiftlik köyü umum ahalisi, Liva İdare Meclisinin bu kararına karşı çıkmakta ve bu kararın ortadan kaldırılmasını talep etmektedirler.

Bu amaçla, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin 19 Ağustos 1917 tarihli kararının *feshi* istemiyle, dönemin hukukuna göre yetkili ve görevli olduklarını düşündükleri Şura-yı Devlete 21 Kasım 1917 tarihli bir dilekçeyle başvurmuşlardır.

10. O zamanki tabirle söylersek “tasarruf” hakkına.

Şimdi bu başvurunun ve bu başvurunun karara bağlanması sürecinin hukukî değerlendirmesini yapacağız. Ama önce başvurunun yapıldığı dönemde merkezi idarenin taşra teşkilatındaki idare meclislerinin kararlarının hukukî rejimini görelim.

V. 1914-1918 YILLARI İTİBARIYLA KAZA, LİVA VE VİLAYET İDARE MECLİSİ KARARLARINA KARŞI YAPILABİLECEK BAŞVURULARIN USÛLÜ VE ŞARTLARI

Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 16 Mayıs 1914 tarihli başvurusu üzerine Biga Kazası İdare Meclisinin 3 Şubat 1917 tarihli kararı, Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurunun itirazı üzerine Kaza İdare Meclisinin kararının kaldırılmasına ilişkin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin 19 Ağustos 1917 tarihli kararı ve keza bu karara karşı Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli başvuru, Hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin¹¹ 67'nci maddesi çerçevesinde alınmış kararlar ve yapılmış başvurulardır. Yani söz konusu süreç, anılan Kanun-ı Muvakkatin 67'nci maddesi çerçevesinde işlemiştir. O nedenle önce bu maddenin metnini verelim:

“*Madde 67:* Meclis-i idare-i vilâyet iş bu kanun ile meclis-i umumî ve encümen-i vilâyete mevdu vezaife müdahale itmez ve elviyye ve mülhak kazalar mecalis-i idaresinden sadr olan mukarreratı ledde'l-icab derece-i saniyyede tedkik eder. Meclis-i idare-i vilayet mukarreratının merci-i tetkiki Şura-yı Devlettir”¹².

11. 26 Mart 1913 (Hicrî 17 Rebiü'l-ahir 1331, Rumî 13 Mart 1329) Tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayat Kanun-ı Muvakkati, *Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s.186-218. Orijinal Metne Online Erişim: <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/8689f0ba-1c4e-44b5-a45e-5fa5a1467a1a> (E.T.: 7 Nisan 2025). Yazı çevrimi: Cenk Reyhan, “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 9, Sayı 1, 2000, s.129-154.

12. Yazı çevrimi, Reyhan, *op. cit.*, s.140'tan alınmıştır. 67'nci maddenin *Düstur*'daki eski yazılı hâli şöyledir (*Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s.199):

ماده : ٦٧ مجلس اداره و لايت اشيو قانون ايله مجلس عمومى وانجين ولايت مودوع و علائفه مداخله ايجز والويه وملحق قضاىر مجلس اداره سندن صادر اولان مقررانى لى الايجاب درجه ثانيه ده تدقيق ايدر. مجلس اداره ولايت مقررانك مرجع تدقيق شوراي دولتدر.

Yukarıdaki 67'nci maddeye göre¹³, vilayet idare meclisi, liva idare meclisinden ve doğrudan doğruya vilayete bağlı olan kaza idare meclislerinin verdiği “kararlar (*mukarrerat*)”ı gerektiğinde “ikinci derecede (*derece-i saniyede*)” inceler. Vilayet idare meclisinin kararlarının “inceleme mercii (*merci-i tetkiki*)” ise Şura-yı Devlettir.

Yani Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesiyle *dereceli bir sistem* getirilmiştir. Liva idare meclisi kararlarına karşı başvuru yapıldığında, bu başvuru vilayet idare meclisi tarafından incelenip karara bağlanacak, vilayet idare meclisinin kararına karşı başvuru yapılırsa, bu başvuru da Şura-yı Devlet tarafından incelenip karara bağlanacaktır.

Benzer şekilde, adı geçen Kanun-ı Muvakkatinin 68'inci maddesine göre vilayet idaresinin şubeleri tarafından alınan “kararlar (*mukarrerat*)” aleyhine “ilgililer (*alakadaran*)” tarafından yapılacak “itirazlar (*itirazat*)”, vilayet idare meclisince karara bağlanacak, vilayet idare meclisinin kararlarına aleyhine de Şura-yı Devlete başvurulacaktır. Yani vilayet idaresinin bir birimi tarafından kendisi hakkında bir karar alınan vatandaş, bu karara karşı vilayet idare meclisinde itirazda bulunabilecek ve vilayet idare meclisinin kararının beğenmiyorsa bu karar aleyhine de Şura-yı Devlete başvurabilecektir. Bu şu anlama gelmektedir ki, vilayet idare meclisleri bir nevi idare mahkemesi olarak çalışacaktır. Bunların kararlarının denetimi de Şura-yı Devlet tarafından yapılacaktır.

Osmanlı mülkî idaresi kararlarının yargısal denetimine ilişkin hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin getirdiği sistem budur. Bu sistem, esas itibarıyla, Türkiye’de, 18 Nisan 1929 tarih

13. Burada bir hususu belirtelim. Kanunu Muvakkatin 68'inci maddesi de benzer konudur. Ama o kazadan gelen kararlara ilişkin değil, doğrudan doğruya livanın kendi şubelerinden alınan karara karşı başvuru yolunu düzenlemektedir. Bu maddeyi de verelim:

“Madde 68: Vilâyetin şubât-ı idaresinden itti haz olunan mukarrerat aleyhine alakadaran tarafından vuku bulan itirazat, meclis-i idare-i vilâyetce tedkik ve meclis-i idare-i vilâyet kararı aleyhinde Şura-yı Devlete müracaat olunur”.

Yazı çevrimi Reyhan, *op. cit.*, s.140’tan alınmıştır. 68'inci maddenin *Düstur*’daki eski yazılı hali şöyledir (*Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s.199):

ماده : ٦٨ ولايتك شعبات اداره سندن اتخاذ اولتان مقررات عليه علاقه داران

طرفندن وقوع بولان اعتراضات مجلس اداره ولايتجه تدقيق و مجلس اداره ولايت قرارى

عليه ده شوراي دولته مراجعت اولتور.

ve 1426 tarihli Vilayet İdaresi Kanunu (m.61-66) ve 19 Haziran 1949 tarih ve 5442 sayılı İdaresi Kanunu (m.60-65) ile benimsenmiş ve 6 Ocak 1982 tarih ve 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanunun yürürlüğe girmesine kadar uygulanmıştır.

Bu kitapta incelenen Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararına karşı Yeniçiftlik köyü ihtiyar heyetinin Şura-yı Devlete yaptığı başvuru da, Osmanlı mülkî idaresi kararlarının yargısal denetimine ilişkin Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesinin öngördüğü sisteme göre yapılmıştır.

Daha fazla ileriye gitmeden önce burada teknik bir hususu açıklayalım: Bizim burada incelediğimiz başvuru, Kale-i Sultaniye *Livası* İdare Meclisinin bir kararı aleyhine yapılmıştır. Adı geçen Liva¹⁴, 1917 yılı itibarıyla bir vilayete değil, doğrudan doğruya merkeze bağlı bir liva idi. Bu tür livalara “müstakil liva” veya “elviye¹⁵-yi gayr-ı mülhaka” deniyordu. Hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 2’nci maddesi uyarınca “elviye-yi gayr-ı mülhaka vilayet hükmünde” idi. Dolayısıyla olayımızın yaşandığı Kale-i Sultaniye Livasına anılan Kanun-ı Muvakkatin Livalara ilişkin değil, vilayetlere ilişkin hükümleri uygulanırdı. Yani yukarıdaki düzenlemelerde “vilayet” kelimesinin yerine, bizim davamız bakımından “liva” kelimesini koyabiliriz.

VI. OSMANLI İDARÎ YARGI SİSTEMİ ÜÇ DERECELİ MİYDİ?

Bu davadaki olayların seyrini, bu bölümden önceki üç bölümde, “Bölüm 10: Biga Kaymakamlığı Safhası”, “Bölüm 11: Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı Safhası” ve “Bölüm 12: Şura-yı Devlet Safhası” olmak üç safhada incelemedik.

Bu üç safhada incelemeyi, sadece davanın *olayları* bakımından değil, burada bu davanın *hukukî değerlendirmesi* bakımından da yapacağız. Yani bu davanın önce Biga Kaymakamlığı İdare Meclisi önündeki safhasının, sonra Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı İdare Meclisi

14. “Liva”ya “Sancak” da denmekteydi.

15. Evliye, liva kelimesinin çoğuludur.

önündeki safhasının ve daha sonra da Şura-yı Devlet önündeki safhasının hukukî değerlendirmesini yapacağız.

Çünkü merkezî idarenin taşra teşkilatının, yani nahiye, kaza, liva ve vilayet idarelerinin eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar, 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesine göre üç dereceli bir sistemle karara bağlanıyordu. Bu maddenin metnini biraz yukarıda (s.285) görmüştük. Bu maddeye göre, uyuşmazlık önce kaza veya liva idare meclisinde karara bağlanıyor ve Bu karara karşı itiraz olursa, uyuşmazlık bu sefer, vilayet idare meclisi tarafından hükme bağlanıyordu.

Anılan Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesi, kaza veya liva idare meclisi kararının itiraz üzerine vilayet idare meclisi tarafından incelenmesine “*derece-i saniyyede tedkik*”, yani “ikinci derecede inceleme” ismini vermekteydi. Dolayısıyla bundan önceki dereceye de “ilk derece” veya “bidayet derecesi” ismi verilebilir. Anılan maddenin son cümlesi ise, vilayet idare meclisi kararlarının “*merci-i tetkiki*”nin Şura-yı Devlet olduğunu hükme bağlıyordu. Yani anılan maddeye göre vilayet idare meclisi kararlarına karşı başvuru yapılırsa, bu başvuru Şura-yı Devlet tarafından karara bağlanacaktı. Görüldüğü gibi, 26 Mart 1913 tarihli Kanun-ı Muvakkat, merkezî idarenin taşra teşkilatının eylem ve işlemlerine karşı açılacak davaların üç dereceli bir sistem dâhilinde görülmesini, diğer bir ifadeyle taşra idaresinin üç dereceli bir idarî yargı sistemi dâhilinde denetlenmesini öngörmüştür.

26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesi bu üç dereceli dava veya denetim sisteminin sadece ikinci derecesine “*derece-i saniye*” diyerek isim vermiştir. Birinci derece için bir isim kullanmamaktadır. Üçüncü derece için Şura-yı Devletin “*merci-i tetkik*” olduğunu belirtse de bu dereceye bir isim vermemiştir.

Bilindiği gibi dereceli yargılama sistemlerinde, birinci dereceye genellikle “ilk derece” veya “bidayet derecesi”; ikinci dereceye “istinaf derecesi” ve üçüncü dereceye ise “temyiz derecesi” denir.

Biz de Osmanlı merkezî idaresinin taşra teşkilatından gelen davaların 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesine göre üç dereceli bir sistemle görüldüğünü ve birinci dereceye “bidayet derecesi”, ikinci dereceye “istinaf derecesi”

ve nihayet üçüncü dereceye de “temyiz derecesi” isminin verilebileceğini düşünüyoruz. Aynı şekilde dava kelimesi kullanılarak birinci derecedeki davaya “bidayet davası”, ikinci derecedeki davaya “istinaf davası” ve üçüncü derecedeki davaya da “temyiz davası” isminin verilebileceği kanısındayız. Keza, tamamıyla aynı anlama gelmek üzere, davanın *bidayet*, *istinaf* ve *temyiz* safhalarından da bahsedilebileceği görüşündeyiz.

Gerçi bu açıklamaya itiraz olarak şu sorular sorulabilir: Birinci derecenin gerçekte yargısal bir yanı var mı? Bu derecenin kendisi aslında bir karar alma derecesi değil mi? Bu derecede henüz bir yargısal denetim olmadığını söylemek daha doğru olmaz mı? Daha sonraki safhalarda denetlenen idarî kararın bu safhada oluştuğu iddia edilemez mi? Örneğin burada incelenen örnek olayda, ilk kararın, Biga Kazası İdare Meclisi tarafından alındığı, adı geçen İdare Meclisinin burada yargı organı değil, düpedüz idarî makam olduğu söylenemez mi?

Biz aksini düşünüyoruz. Burada Biga Kazası İdare Meclisi, idarî makam olarak değil, uyuşmazlık hakkında ilk derecede karar veren bir yargı mercii olarak görülebilir. Zira Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya değiştirilmesi konusundaki talebini Biga Tapu Memuru kabul edebilir; tapu sicilinde gerekli değişikliği yapabilir veya Biga Kaymakamı, Tapu Memuruna, İhtiyar Heyetinin istemi doğrultusunda tapu sicilinde gerekli değişikliği yapmasını emredebilirdi.

Ancak Biga Tapu Memuru bu istemi kabul etmemiş, Biga Kaymakamına keşif yapılması ve konunun Biga Kazası İdare Meclisine sunulması yolundaki mütalaasını arz etmiştir. Kaymakam da bu mütalaaya uyarak konuyu Kaza İdare Meclisine sunmuştur.

Başvuru üzerine gerekli karar, Tapu Memuru veya Kaymakam tarafından alınabilecek iken, konunun Kaza İdare Meclisine sunulması, ortada birinci derecede bir dava olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Eğer bu bakış açımız doğruysa, üç dereceli sistemde görev alan meclisler, birer yargı mercii olarak görülebilir. Yani ilk derecede karar veren kaza veya liva idare meclisleri, “bidayet mahkemesi”; ikinci derecede karar veren vilayet idare meclisleri “istinaf mahkemesi” ve nihayet üçüncü derecede karar veren Şura-yı Devlet, “temyiz mahkemesi” olarak görülebilir.

Burada şu hususu da belirtmek isteriz: Bizim bu konudaki görüşümüz yukarıdaki gibidir. Ancak konunun tartışmalı bir konu olduğunu da kabul etmekteyiz. Zaten Osmanlı dönemi idarî yargı sistemi oluşumunu tamamlamış bir sistem değildir. Gelişmekte ve hatta doğmakta olan bir sistemdir. Bu sistemin ana hatlarını burada verebiliyorsak, bu yeterlidir.

Sonuç olarak, biz buradaki dava sürecinin hukukî değerlendirmesini üç aşamaya (dereceye) ayırarak yapacağız.

VII. BİRİNCİ DERECE: BİGA KAZASI İDARE MECLİSİ ÖNÜNDEKİ SAFHA

Yukarıda Bölüm 10'da gördüğümüz üzere (s.239-248), Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, bu köyde bulunan ve bu köy sakini olan 274 kişinin mülkiyetinde olan 2740 dönüm büyüklüğünde bir arazinin vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesi istemiyle Rumi 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçeyle Biga Kaymakamlığına başvurmuştur.

Kaymakam başvuru konusunda bir karar vermeden dilekçeyi Rumî 6 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihinde Tapu Kalemine sevk etmiştir. Tapu Memuru, dilekçedeki istem doğrultusunda işlem yapmamış, Kaymakamlığa Rumî 10 Mayıs 1330 (miladî 23 Mayıs 1914) tarihli yazısıyla, arazinin mera olarak kullanılmasında Hazinece bir fayda olup olmadığının anlaşılması için yerinde “tetkikat ve keşif” yapılmasını ve ondan sonra tapudaki kaydın değiştirilmesi konusunun değerlendirilmesi gerektiği yolunda mütalaada bulunmuştur. Keşif, yapılmış ama izleyen iki yıl boyunca pek muhtemelen araya Çanakka- le Savaşının girmesi nedeniyle söz konusu arazinin tapudaki kaydının tarlardan meraya dönüştürülmesi konusunda bir karar alınamamıştır.

İki buçuk yıl sonra, Yeniçiftlik Köyü Hatibinin¹⁶ aynı konuda Rumi 20 Teşrinievvel 1332 (miladî 2 Kasım 1916) tarihinde bir dilekçe vermesi üzerine, Biga Kaymakamlığı süreci tekrar canlandırmış ve

16. Bu dilekçenin neden ilk dilekçede olduğu gibi İhtiyar Heyeti tarafından değil de Köyün ismini okuyamadığımız Hatibi tarafından verildiği konusunu yukarıda (s.203-204) tartışmıştık. Burada şunu söyleyelim ki, dönemin hukuku açısından, kendisi de Yeniçiftlik köyünün sakini olan Hatibin böyle bir dilekçeyi vermesinde bir hukuka aykırılık yoktur. Hâliyle Hatibin dilekçede söz konusu dilekçeyi “Karye namına” verdiğini yazması, şeklen köyün halkını temsil yetkisine sahip olduğu anlamına gelmez. Ama böyle bir dilekçe vermek için köyü temsil etme yetkisini de sahip olmaya gerek yoktur.

tekrar keşif yaptırmıştır. Biga Kaymakamı, keşif raporundan sonra, kendisi karar vermemiş, konuyu Biga Kazası İdare Meclisine sunmuştur. Biga Kazası İdare Meclisi, Rumi 21 Kanunusani 1332 (Miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararıyla söz konusu arazinin vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine (tahviline) karar vermiştir.

Böylece birinci aşamada, konu, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin ve keza Yeniçiftlik Köyü Hatibinin talebi doğrultusunda, Yeniçiftlik köyü lehine karara bağlanmıştır. İtiraz söz konusu olmasa, bu uyuşmazlık bu aşamada sonuçlanmış olacaktı.

VIII. İKİNCİ DERECE: KALE-İ SULTANIYE LİVASI İDARE MECLİSİ ÖNÜNDEKİ SAFHA

Tapu Memurunun İtirazı.- Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararı aleyhinde, Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurluğu, adı geçen Livanın Mutasarrıflığına sunduğu Rumî 31 Mart 1333 (miladî 31 Mart 1917) tarihli ve Rumi 31 Temmuz 1333 (miladî 31 Temmuz 1917) tarihli yazılarıyla itiraz etmiştir.

Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı, Tapu Memurluğunun itirazını Liva İdare Meclisine Rumi 31 Temmuz 1333 (miladî 31 Temmuz 1917) tarihinde havale etmiştir.

Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Kararı.- Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararıyla, Tapu Memurunun itirazı doğrultusunda, itiraz konusu Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararının *feshine* ve uyuşmazlık konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine ve hakkında bedel-i misil takdir edilerek tefevvüz usûlünün uygulanmasına karar vermiştir.

Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin bu kararı, Yeniçiftlik köyünün tamamıyla aleyhinedir. Söz konusu 2740 dönüm büyüklüğündeki arazi, bırakınız istekleri doğrultusunda meraya dönüştürülmesini, Liva İdare Meclisinin bu kararı nedeniyle ellerinden gidecektir.

Değerlendirme.- Buraya kadar anlatılan süreç, hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesinin öngör-

düğü süreçtir. Biga Kazası İdare Meclisinin kararına karşı itiraz edilmiş ve itiraz Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi tarafından incelenmiş ve karara bağlanmıştır.

26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesi, Biga Kazası İdare Meclisinin kararının itiraz üzerine Kale-i Sultaniye Livası¹⁷ İdare Meclisi tarafından incelenmesine “ikinci derecede inceleme (*derece-i saniyyede tedkik*)” ismini vermektedir. Yani burada yargısal bir süreç olduğunu, burada bir dava bulunduğunu söyleyebiliriz. Tâbir caiz ise, bu davanın burada istinaf aşamasında görüldüğü söylenebilir.

“Fesih Kararı”.- Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) kararıyla öncelikle, Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararının “*feshine*” karar vermiştir. Liva İdare Meclisinin kararının 5 ve 6’ncı satırlarında açıkça

“Meclis-i İdare-i Kazaca ... verilmiş olan kararın feshine

(... قضایہ و سلسلہ وار فیض)

ibarelerini okuyoruz.

Fesih Kararı=İptal Kararı.- Kararda kullanılan terim “*fesih*” terimidir. Günümüz idare hukukunda hukuka aykırı olduğuna karar verilen bir idarî işlemin yargı kararıyla geçmişe etkili bir şekilde bütün hüküm ve sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırılması için “fesih” değil, “iptal” terimi kullanılmaktadır. Ancak “fesih” ve “iptal” terimleri anlam olarak birbirine çok yakın terimlerdir. *Kubbealtı Lûgati*’ne göre, “fesih”, “bozma, hükümsüz bırakma, kaldırma, iptal etme” demektir¹⁸. “İptal” ise aynı Lûgate göre “hükümsüz bırakma, bozma, feshetme” demektir¹⁹. Bu iki terim, esasen birbirinin yerine kullanılabilir. Bu iki terim aynı kurumu (hukuka aykırı olan idarî işlemin yargı kararıyla geçmişe etkili bir şekilde ortadan kaldırılması) ifade etmek için kullanılan iki terimdir. Günümüzde bu kurum için “iptal” teriminin kullanılması, Osmanlı döneminde, aynı kurum için “fesih” teriminin kullanılmayacağı anlamına hâliyle gelmez.

17. Hatırlatalım ki, Kale-i Sultaniye Livası müstakil liva olduğu için 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 2’nci maddesi uyarınca vilayet hükmündedir. Bu Livaya bu Kanun-ı Muvakkatin vilayete ilişkin hükümleri uygulanır.

18. *Kubbealtı Lûgati*, “Fesih” Maddesi (<https://lugatim.com/s/fesih>, E.T.: 4 Nisan 2025).

19. *Kubbealtı Lûgati*, “İptal” Maddesi (<https://lugatim.com/s/iptal>, E.T.: 4 Nisan 2025).

Vakıa, bu olayda, ikinci dereceden yargı mercii olarak çalışan Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, Biga Kazası İdare Meclisinin itiraz konusu kararını hukuka aykırı bulmuş ve onun bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar vermiştir; bunu yaparken de “iptal” terimini değil, tamamen aynı anlamda “fesih” terimini kullanmıştır.

Burada “fesih” terimi kullanılmış olsa da, modern idare hukuku teorisinde Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin yaptığı bu şey, “iptal”dir; verdiği karar da bir “iptal kararı”dır. Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin verdiği bu karar, bir yargı kararı ve bu kararın verildiği dava da bir “idarî dava” çeşidi olan “iptal davası”dır.

İtiraz Eden Defter-i Hakanî İdaresinin de Kullandığı Terim Fesih Terimidir.- Yukarıda belirttiğimiz gibi, Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (Miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararına itiraz eden Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurluğu ve keza Defter-i Hakanî Emanetinin yazılarında da kullanılan terim “fesih” terimidir.

Defter-i Hakanî Emanet-i Alisi, 21 Mart 1333 (miladî 21 Mart 1917) tarih ve beş numaralı yazısıyla Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurundan

“Meclis-i İdare-i Livaya bilmüraca Kaza Meclis-i İdaresinin karar-ı mebhusunun fesih ettiril(mesini)²⁰

(مجلس اداره لواء باطرحه قضای مجلس اداره کذا قرار مجعده فسخ اندرید)

istemiştir.

Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memuru da bu emre uyararak Kale-i Sultaniye Mutasarrıfına arz ettiği Rumî 31 Mart 1333 (miladî 31 Mart 1917) tarihli yazıda “mebhus²¹ kararı(n) fesh (مجلس اداره کذا قرار مجعده فسخ)”ini ve 31 Temmuz 1333 (miladî 31 Temmuz 1917) tarihli yazısında da “Meclis-i Kaza kararının feshi talebi (مجلس قضای کذا قرار مجعده فسخ طلبه)”nde bulunmuştur. Bunlar da o zaman “iptal” değil, “fesih” teriminin daha sık kullanılan bir terim olduğunu göstermektedir.

20. Günümüz Türkçesiyle: “Liva İdare Meclisine müracaat ile Kaza İdare Meclisinin bahis konusu kararının feshettirilmesi”.

21. Mebhus, bahis konusu, yani söz konusu demektir.

Defter-i Hakanî İdaresi Nasıl Olup da Kaza İdare Meclisinin Kararına İtiraz Edebiliyor?- Burada şu hususa dikkat çekmek gerekir: Normalde kaza idare meclisi kararlarına karşı, idarenin bir biriminin değil, vatandaşların veya bir başka kamu tüzel kişisinin itiraz etmesi beklenirdi. Ancak 1917-1918 yıllarında Kale-i Sultaniye Livasında yaşanan bu olayda, Biga Kazası İdare Meclisinin kararına karşı kişiler veya bir başka kamu tüzel kişisi değil, adı geçen Liva idaresinin bir birimi olan Tapu Memurluğu itirazda bulunmuştur.

Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurluğu, diğer ismiyle “Defter-i Hakanî Memurluğu” ayrı bir tüzel kişiliğin parçası değildir. Adı geçen memurluk, merkezî idarenin taşra teşkilatının bir parçası olan Kale-i Sultaniye Livasının bir birimi, o zamanki söyleyişle bir “şubesi” veya “dairesi”dir. Ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Kale-i Sultaniye Livası Defter-i Hakanî Memurluğunun bağlı olduğu Defter-i Hakanî Emanetinin de kendisine has bir tüzel kişiliği yoktu; o da dönemin Maliye Nezaretine bağlıydı²².

Kaza tapu memurluğu kaza idaresinin, liva tapu memurluğu da liva idaresinin içinde yer alır. Dolayısıyla kaza tapu memuru, kaza kaymakamının, liva tapu memuru da liva mutasarrıfının hiyerarşisine tâbidir. Biga Kazası Tapu Memurluğunun Biga Kazası İdare Meclisinin kararını Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurluğuna bildirmesi, burasının da söz konusu Kaza İdare Meclisi kararı hakkında Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıfına itiraz etmesi ve Mutasarrıfın bu itirazı Kale-i Sultaniye Liva İdare Meclisine sunması, idarenin bütünlüğü prensibiyle ne derece bağdaştığı hususu kanımızca tartışmaya açıktır.

Ancak 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesine baktığımızda kaza idare meclisi kararlarına vilayet veya müstakil liva idare meclisi nezdinde kimlerin itiraz edebileceğine ilişkin bir sarahat yoktur. Anılan Kanun-ı Muvakkatin 67’nci maddesinde vilayet veya müstakil liva idare meclisinin “kazalar mecalis-i idaresinden sadr olan mukarreratı *ledde’l-icab* derece-i saniyyede tedkik ede(ceği)”, yani günümüz Türkçesiyle söylersek “kaza idare meclislerinden çıkan kararların *gerektiğinde* ikinci derece-

22. Osmanlı’dan Günümüze Tapu Arşivi, Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2009, s.89 (<https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/users/user61/OsmanlıdanGünümüzeTapuArşivi.pdf>). Günümüzde Defter-i Hakanî Emanetinin karşılığı olan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü de Maliye Bakanlığına bağlıdır.

de inceleyeceği” hükme bağlanmaktadır. Bu “*ledde’l-icab*”ın, yani “gerekme”nin nasıl olacağı konusu belli değildir. Demek ki tapu memurunun itirazı maddede geçen “*ledde’l-icab* (gerekme)” durumunun kapsamında değerlendirilmiştir.

Her hâlükârda, Kale-i Sultaniye livası tapu memurunun itirazını Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine havale eden, anılan Livanın Mutasarrıfıdır. Eğer Mutasarrıf, Tapu Memurunun bu itirazını İdare Meclisine havale etmesiydi, Tapu Memuru ne kadar yazı yazarsa yazsın, ne kadar itiraz ederse etsin, konu Liva İdare Meclisinin önüne gelmeyecekti.

IX. ÜÇÜNCÜ DERECE: ŞURA-YI DEVLETİN ÖNÜNDEKİ SAFHA

Şimdi davanın Şura-yı Devlet önündeki safhasını inceleyeceğiz.

Yukarıda da açıkladığımız gibi, bu davanın Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin önündeki safhası “ikinci derece (*derece-i saniye*)” olduğuna göre, Liva İdare Meclisinin kararının itiraz üzerine Şura-yı Devlet tarafından incelenmesi “üçüncü derece” veya “temyiz derecesi” olarak isimlendirilebilir.

Davanın Şura-yı Devlet önündeki bu aşamasını unsur unsur incelemekte yarar vardır. Önce davanın taraflarını görmekle işe başlayalım.

A. DAVACI

Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) kararının feshi talebiyle Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli bir dilekçesiyle Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi önünde açılan bu davanın davacısı kimdir?

Zaten sorunun kendisinde sorunun cevabının bulunduğu düşünülebilir ve söz konusu dava dilekçesini verenler, yani bu dava dilekçesini imzalayanlar, daha doğrusu o zamanki uygulamayla dilekçenin altında ismi ve mührü bulunanlar “davacı”dır denebilir. Doğrudur. Ancak bu konuda açıklanması ve tartışılması gereken bazı hususlar vardır.

Önce bu davanın açıldığı Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçenin sonunun görüntüsünü ve yazı çevirimi aşağıda verelim:

Belge 13.1: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Tarafından Şura-yı Devlete Verilen 21 Teşrinisani 1333 (Miladî 21 Kasım 1917) Tarihli Dava Dilekçesinden Bir Kesit

Kaynak: BOA, ŞD,1632/12-3.2

YAZI ÇEVİRİMİ

21 Teşrinisani 1333 (21 Kasım 1917)

Biga Kazasına tabi Yeniçiftlik nam-ı diğer Lofça-i Cedit Karyesi

İmamı	Muhtar-ı Evveli	Muhtar-ı Sanisi
Mühür (Makam)	Mühür (Makam)	Mühür (Makam)
İmam-ı Karye-i Lofça-i	Muhtar-ı Evvel-i Karye-i	Lofça-i Cedit Karyesi
Cedit	Lofça-i Cedit	Muhtar-ı Sanisi
1332	Mühür (Şahıs)	1332
Mühür (Şahıs)	Mustafa bin Süleyman	Mühür (Şahıs)
Mustafa bin Hüseyin		Yusuf bin Osman
1334		1335

Görüldüğü gibi dilekçenin altında pulların üstünde şu üç kişinin isimleri ve mühürleri vardır:

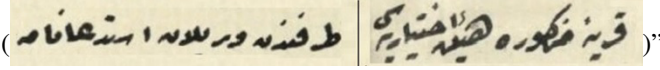
- Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Evveli Süleyman oğlu Mustafa,
- Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Sanisi Osman oğlu Yusuf ve
- Yeniçiftlik köyü İmamı Hüseyin oğlu Mustafa.

Bu üç kişi, Yeniçiftlik köyü İhtiyar Heyetinin üyeleridir; ama İhtiyar Heyetin tamamı da değildir. Bu üç kişi, kendi adlarına mı, yoksa Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetini temsilen mi söz konusu dilekçeyi vermişlerdir? Bu husus belli değildir.

Ancak bu üç kişi tarafından verilen bu dilekçenin resmî makamlar tarafından “ihtiyar heyeti tarafından verilmiş bir dilekçe” olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Şöyle: Bir kere, Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığının söz konusu dilekçeyi Şura-yı Devlete havale ettiği 24 Kanunuevvel 1333 (miladî 24 Aralık 1917) tarihli yazıda “Karye-i mezkûre

Heyet-i İhtiyariyesi tarafından Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine hitaben yazılan ... istidaname”den bahsedilmektedir. Aynı şekilde Şurayı Devletin kendisi de bu üç kişi tarafından verilen dilekçeyi, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından verilmiş bir dilekçe olarak görmüştür. Şura-yı Devletin Rumî 23 Mart 1334 tarihli kararında bu dilekçeden

“Karye-i Mezkûre Heyet-i İhtiyariyesi tarafından verilen istidaname

()”

olarak bahsedilmiştir. Kanımızca Şura-yı Devletin bu nitelendirmesinin isabeti tartışmaya açıktır.

Dilekçenin içeriğinden bu üç kişinin (birinci ve ikinci muhtar ve imamın) kendi şahısları adına değil, Yeniçiftlik köyünün bütün halkı adına ve onları temsilen bu dilekçeyi verdikleri anlaşılıyor. Dilekçede geçen “*karyemiz ahali-i umumîyesi*”, “*menfaat-i umumîye-i karye*” gibi ifadeler, bu görüşü destekler niteliktedir.

Dilekçede bu ifadelerin kullanılmasının nedeni pek muhtemelen şu idi: Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin dava konusu kararı, söz konusu arazinin artık mera olarak kullanılması imkanını ortadan kaldıracığı için Yeniçiftlik köyünün umum ahalisine zarar vermekteydi. Zira, Liva İdare Meclisinin kararının uygulanmasından sonra, köyün halkı hayvanlarını bu arazi üzerinde otlatma hak ve imkanından mahrum kalacaklardı. Bu açıdan bu üç kişi, köyün bütün ahalisi adına hareket ediyor olabilirler. Ancak bu üç kişi ile köyün bütün ahalisi arasında hukuken temsil ilişkisi kurmak çok zor.

Burada Osmanlı döneminde köylerin tüzel kişiliğinin olup olmadığı ve köylerin mahkemeler ve devlet daireleri huzurunda kimin veya kimlerin tarafından ve nasıl temsil edileceğine ilişkin tartışmalara girmek istemiyoruz²³. Burada ayrıca belirtelim ki, tüzel kişilik sıfatına ilişkin sorunlar, davada davacı olma sıfatına da sirayet edebilecek sorunlardır.

23. 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinin 54 ile 66 maddeleri arasında yer alan “köy işlerinin idaresi (idare-i umur-ı kura)” başlıklı “dördüncü babı (bab-ı rabî)”, köy idaresine ilişkindir. 22 Ocak 1871 Vilayet Nizamnamesinin 59 ve 60’ıncı maddelerinde yer alan “köyün idaresi (idâre-i karye)” başlıklı “dördüncü faslı (fasl-ı râbî)” köy idaresini düzenlemektedir.

KUTU 13.1: 1914-1918 DÖNEMİNDE OSMANLI HUKUKUNDA KÖYLER

Davamızın görüldüğü 1914-1918 yılları arasında Osmanlı devletinde köylerin hukukî statüsü tartışmaya açıktır.

Köyler, 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinin²⁴ 54 ile 66 maddeleri arasında yer alan “İdare-i Umûr-ı Kura” başlıklı Dördüncü Babında düzenlenmiştir. Bu Nizamnamenin 58’inci maddesine göre köy ihtiyar meclisi, en az üç ve en fazla on kişiden oluşuyordu. Her köyde Müslüman halkın imamları ve gayri Müslim halkın ruhanî reisleri ihtiyar meclislerinin “doğal üyesi (azâ-yı tabiiyyesi)” olarak görev yapıyorlardı. Muhtar ve ihtiyar meclisi azaları, köydeki seçmenler tarafından bir yıllığına seçiliyordu (m.66). Muhtar, köy idaresinin yürütme organı (m.56), ihtiyar meclisi ise aynı idarenin müzakere, yani karar organı (m.59) idi. Muhtarın görev ve yetkileri anılan Nizamnamenin 56 ve 57’nci maddelerinde, ihtiyar meclisinin görev ve yetkileri ise Nizamnamenin 59’uncu maddesinde düzenlenmişti.

Köyler, 22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesinin²⁵ 59 ve 60’inci maddelerinde yer alan “İdare-i Karye” başlıklı Dördüncü Faslında tekrar düzenlenmiştir. Nizamnamenin 59’uncu maddesinde her köyde gerektiği kadar *muhtar* ve bir adet *ihtiyar meclisi* bulunur. Bunların seçimi ve görev süreleri yukarıda gördüğümüz 1864 Teşkilât-ı Vilâyet Nizâm-nâmesi hükümlerine (m.54-66) tâbidir (1871 Nizamnamesi 1864 Nizamnamesini yürürlükten kaldırmamaktadır). 1871 Nizamnamesinin 3’üncü maddesinin son cümlesine göre köyün yönetiminden ve köydeki “hükûmet işleri (umûr-ı hükûmet)”nden muhtarlar sorumludur²⁶. Köy ihtiyar meclisleri, 1871 Nizamnamesinin 107 ile 110’uncu maddeleri arasında yer Alan Altıncı Faslında düzenlenmiştir. Köy ihtiyar meclislerinin yargısal ve idarî olmak üzere iki tür görevi vardır. *Yargısal görevi* köy halkı arasında ortaya çıkan bazı küçük davalar hakkında karar vermektir (m. 107). Köy ihtiyar meclislerinin *ikinci görevi* ise “köyün kendisine özgü ihtiyaçlarına ilişkin konularda karar almak (karyenin ihtiyâcât-ı mahsûsasına müteallik husûsâtın müzâkeresi)”tır (m.107). Yani Nizamname, köy ihtiyar meclisine, köyün kendi işlerinde karar alma genel yetkisini vermiştir. Yani 1871 Nizamnamesine göre köy ihtiyar meclisi, köyle ilgili konularda genel yetkili karar organıdır.

24. Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, Rumî 26 Teşrinievvel 1280 (Miladî 7 Kasım 1864) Tarihli İdare-i Vilâyet Nizamnâmesi , *Düstur*, Tertip I, Cilt I, s.608-624 (Nizamnamenin Latin harfli tam metni için bkz.: Erkan Tural, “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan 2004, s.110-120).

25. Hicrî 29 Şevval 1287, Rumî 9 Kânûnusânî 1286, Miladî 22 Ocak 1871 Tarihli “İdare-i Umûmîye-i Vilayet Nizamnamesi”, *Düstur*, Tertib 1, Cilt I, s.635-651. Nizamnamenin Latin harflerine çevrilmiş tam metni için bkz.: Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 6, 1996, s.89-99).

26. 1871 Nizamnamesi, Madde 3/son cümle: “Karye idâresinin me’mûru muhtarlar olub umûr-ı hükûmet ve zâbitenin re’is ve mes’ûlü zâbıta me’mûrudur” (Yazı Çevrimi: Seyitdanlıoğlu, *op. cit.*, s.89-99) (<https://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/yerelyonetimmetinleri6.pdf>).

1864 ve 1871 Nizamnameleri Döneminde Köyler Tüzel Kişiliğe Sahip midir?- 7 Kasım 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinde ve 22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesinde köylerin tüzel kişiliğine, o zamanki tabirle “hükûmî şahsiyet”ine veya “şahsiyet-i maneviye”sine ilişkin bir hüküm yoktur. Görebildiğimiz kadarıyla bu Nizamnamelerde “hükûmî şahsiyet” veya “şahsiyet-i maneviye” tabirleri geçmemektedir. Ancak bundan yola çıkarak bu Nizamnamelerin öngördüğü köy idarelerinin tüzel kişiliğe sahip olmadıkları ileri sürülemez.

Biz bu Nizamnameler döneminde Osmanlı köylerinin *tüzel kişiliğe sahip olduklarını* düşünüyoruz. Çünkü bu Nizamnameler, köyleri, tüzel kişilik sıfatının ayrılmaz parçası olan hak ve fiil ehliyeti niteliğinde ehliyetlerle donatmaktadır. Örneğin 22 Ocak 1871 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesinin 109’uncu maddesiyle köy ihtiyar meclisine verilen köy lehine yapılan bağışları kabul etmek gibi bazı yetkilerin olabilmesi için öncelikle köy idaresinin tüzel kişiliğe sahip olması gerekir. Keza bu Nizamnamelerde açıkça belirtilmemekle birlikte bu dönemde köy idarelerinin mahkemeler huzurunda davacı ve davalı oldukları da bilinmektedir. Bu yetkiler köy idaresinin bir tüzel kişi olarak kabul edildiklerini gösterir.

1913 ile 1924 Arasındaki Dönem: Köylerin Kanunî Bir Dayanağı Yoktur.- 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatinin 148’inci maddesiyle hicrî 7 Cemazeyilahir 1281 (miladî 7 Kasım 1864) tarihli Vilayet Nizamnamesi ve hicrî 29 Şevval 1287 (miladî 22 Ocak 1871) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesi yürürlükten kaldırılmıştır²⁷. Dolayısıyla Halil Nadaroğlu’unun gözlemlediği gibi 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatinin yürürlüğe girmesinden 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanununun yürürlüğe girdiği tarihe kadar köyler kanunî bir dayanaktan mahrum kalmışlardır²⁸.

Aslında İkinci Meşrutiyet döneminde 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatî gibi bir “İdare-i Kura Kanunu (Köy İdaresi Kanunu)” tasarısı hazırlanmış Meclis-i Mebusana sunulmuştu. Ancak Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi sonucunda bu tasarı kanunlaşmamıştır²⁹.

Bu dönemde köylerin kanunî dayanağı olmasa da köyler varlıklarını sürdürmüşlerdir. Köylerin organları sanki 1864 ve 1871 Nizamnameleri yürürlükteymiş gibi oluşturulmuş ve bu organlar sanki söz konusu Nizamnameler yürürlükteymiş gibi çalışmışlardır.

Osmanlı döneminde köylerin hukukî statüsü konusunda bkz.: Kemal Gözler, *Mahallî İdareler Hukuku*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2022, s.416-420. Keza Kemal Gözler, “Osmanlı/Türk Köy İdaresi Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 1864 ve 1871 Osmanlı Nizamnamelerinin Köylere İlişkin Hükümleri ve 1924 Köy Kanunu Fransa’dan mı İktibas Edilmiştir?”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Yıl 2019, Cilt 68, Sayı 2, s.413-443 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/839183>).

27. 13 Mart 1329 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Kanun-ı Muvakkatî, Madde 148: “7 Cemadi el-ahire sene 1281 tarihli vilayet ve 29 Şevval sene 1287 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnameleri ahkamı mefsuhtur”.

28. Halil Nadaroğlu, *Mahallî İdareler*, İstanbul, Beta, 7. Baskı, 1998, s.242.

29. *Ibid.*

Yeniçiftlik köyü adına 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçeyi veren bu üç kişinin Lofça-i Cedit karyesi ihtiyar heyetini veya Yeniçiftlik köyü ahali-i umumîsini temsil ettiğini veya böyle bir temsile gerek olmaksızın “*alakadar* (ilgili)” olma sıfatıyla bu dilekçeyi verdiklerini varsayalım. Yine de ortaya bu davada taraf ehliyeti bakımından tartışmaya açık sorunlar çıkıyor. Şöyle:

Dava konusu Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararıyla elden giden arazinin mülkiyeti Yeniçiftlik köyü tüzel kişiliğine³⁰ değil, bu köyün sakini olan 274 kişiye aittir. Bu 274 gerçek kişi ile bir kamu tüzel kişisi olan “köy” arasında hâliyle bir ayniyet yoktur. Bu 274 kişi, “gerçek kişi”, köy ise bir “kamu hukuku tüzel kişisi”dir. Yeniçiftlik köyü tüzel kişiliğinin bir organı olan Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, nasıl olup da, bu 274 gerçek kişiyi temsil etmekte ve onların adına başvuru yapmaktadır? Burası belli değildir.

Diğer yandan bu arazinin sahibi olan 274 kişi ile köyün bütün ahali arasında da bir ayniyet yoktur. Köyün nüfusu, gerek birey sayısı olarak, gerekse hane sayısı olarak daha fazladır. Daha 1907 yılında bu arazi 274 kişi tarafından satın alınırken, Yeniçiftlik köyünde hane sayısı 300 civarındaydı.

Söz konusu dava dilekçesinde dava konusu Liva İdare Meclisi kararının fesih talebinin yanında bir de söz konusu *arazinin vasfının “tarla”dan meraya dönüştürülmesine izin verilmesi talebi* vardır. Mera, köyün bütün ahalisinin hayvanlarının otlatılmasına tahsis edilen bir arazi olduğuna göre, köyün bütün ahali namına köyün ihtiyar heyetinin böyle bir başvuru yapabileceği düşünülebilir. Ancak bu durumda da yukarıdaki aynı soru karşımıza tekrar çıkıyor: 274 gerçek kişinin mülkiyetinde olan bir araziye Köy İhtiyar Heyeti nasıl olup da, mera olarak tahsis edebiliyor veya bu arazinin vasfının meraya dönüştürülmesini talep edebiliyor? Bu sorulara cevap vermek çok zor.

Biz aşağıdaki açıklamalarımızda, Şura-yı Devletin de yaptığı gibi, Yeniçiftlik köyü birinci ve ikinci muhtarı ve imamı tarafından verilen bu dava dilekçesinin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından verildiğini varsayarak yapacağız. Yani bu davanın *davacısı*, “Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti”dir.

30. Hâliyle 1914-1918 yıllarında köylerin tüzel kişiliğe sahip olup olmadığı hususu tartışmaya açıktır. Bu konuda yukarıda (s.299) Kutu 13.1’e bakınız.

* * *

Burada şu hususu da belirtmek isteriz: Bilindiği gibi idarî yargıda iptal davası açma ehliyeti şartları nispeten geniş ve yumuşaktır. Osmanlı Şura-yı Devlet sisteminin dava ehliyeti bakımından daha da yumuşak ve esnek bir sistem olduğu anlaşıyor. Bu sistemde ilgililerin, idarî eylem ve işlemler hakkında Şura-yı Devlete başvurabildikleri görülüyor. Şura-yı Devlet önünde yapılacak başvurularda, dava açma ehliyeti bakımından katı menfaat veya hak ihlâli koşulları aranmadığı anlaşıyor. Osmanlı idarî yargısında dava açabilmek için davacı ile dava konusu işlem arasında makul bir ilginin bulunmasının yeterli sayıldığı düşünülebilir.

Bu örnek olayda, dilekçenin altında isim ve mühürleri bulunan üç kişinin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetini veya Yeniçiftlik köyü halkını temsil ettikleri kabul edilmese bile, söz konusu davayı köyün sakini sıfatıyla açmaları mümkündür. Bu üç kişinin bugünkü idarî yargı anlayışında kabul gören menfaat ihlâli şartını da yerine getirdikleri düşünülebilir. Zira bu üç kişi de Yeniçiftlik köyünün sakinidir ve söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi işleminde menfaatleri vardır. Hele söz konusu arazinin mahlûliyetine (hazineye geçmesine) karar verilmesi ve bu arazi üzerinde tefevvüz usûlünün uygulanması, köyün bütün halkı gibi bu üç kişiyi de doğrudan doğruya etkiler. Zira, mahlûliyet kararı verilir ve tefevvüz usûlü uygulanırsa, onlar da söz konusu arazi üzerinde hayvanlarını otlatma hak ve imkanından mahrum kalacaklardır.

Her hâlükârda o dönemde yürürlükte olan mevzuatta bu üç kişinin söz konusu işleme karşı Şura-yı Devlete başvuru yapmasını engelleyecek bir hüküm yoktu. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesinde vilayet idare meclisi kararları aleyhine Şura-yı Devlete başvurulabileceği hüküm altına alınmış, ama bu başvurunun kimler tarafından yapılabileceği belirlenmemişti.

Burada ayrıca şunu da belirtelim: 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 68’inci maddesinde düzenlenen başvurunun *“alakadaran tarafından”*, yani ilgililer tarafından yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Bizim burada incelediğimiz başvuru, adı geçen Kanun-ı Muvakkatin 68 değil, 67’nci maddesine göre yapılan başvurudur. Ama bunlar benzer başvurulardır. Benzer şe-

kilde, 67’nci madde uyarınca vilayet idare meclisi kararları aleyhine Şura-yı Devlete başvuru hakkının da “*alakadaran* (ilgililer)”a ait olduğu düşünülebilir.

Yukarıda (s.149) Abdülfettah’ın Şura-yı Devlete verdiği “şikâyeti havi arzuhal” başvurusunu herhangi bir fert olması sıfatıyla yaptığını söylemiştik. Hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafının şikâyet hakkını bireylere oldukça geniş ve esnek bir şekilde tanıdığını söylemiştik. Şimdi de, benzer şekilde 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesinin vilayet idare meclisi kararları aleyhine Şura-yı Devlete başvurma hakkını geniş ve esnek bir şekilde ilgililere tanıdığını söyleyebiliriz.

Osmanlı idarî yargısı, gerek Şura-yı Devlete yapılacak “şikâyeti havi arzuhal” başvurularını, gerekse vilayet idare meclislerinin kararları aleyhine Şura-yı Devlete yapılacak başvuruları başvuru ehliyeti bakımından çok da sınırlandırmamıştır.

İlave edelim, anılan Kararname ve Kanun-ı Muvakkat söz konusu başvuruları süre bakımından da sınırlandırmamıştır. Söz konusu dönemdeki süre sorununa ilişkin içtihadın ne olduğu konusunda bizim bir bilgimiz yok.

B. DAVALI

Yukarıda söz konusu davada davacı sıfatının yer yer problemli olduğunu ve tartışmaya açık yanlarının bulunduğunu gördük. Hemen belirtelim ki, bu davada “davalı” sıfatı daha da problemli ve tartışmaya açıktır.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu kararına karşı Şura-yı Devlette açtıkları bu davada “davalı” sıfatı kime aittir? Yani bu davada husumet kime karşı yöneltilmiştir?

Bilindiği gibi, günümüzde “davalı”nın ismi ve adresi, dava dilekçelerinde dilekçenin hemen başında, davacı satırından sonra belirtilir. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Rumi 3 Mayıs 1330 (miladî 16 Mayıs 1914) tarihli dilekçesinde ise “davalı” belirtilmemiştir. Dilekçenin başında “davalı”nın kim olduğu belirtilmediği gibi, dilekçenin içeriğinde herhangi bir yerde herhangi bir idarî makam davalı olarak

nitelendirilmemiştir. Zamanın hukuk ve uygulamasına göre davalının dilekçede bu şeklide ayrıca ve açıkça belirtilmesine de gerek yoktur.

İyi güzel de, dilekçede açıkça belirtilmemiş olsa da, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin açtığı bu dava kime karşı açılmıştır?

Bu davayla Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının iptali istendiğine göre, davalı, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi midir? Bu soruya evet cevabı vermek zor. Çünkü söz konusu meclis, Kale-i Sultaniye Livası idaresinin başı değil, “karar (mukarrerat) organı”dır³¹. Aldığı kararlar, liva idaresi adına alınır. Dolayısıyla davalı olarak “Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi”ni değil, doğrudan doğruya “Kale-i Sultaniye Livası”nı göstermek daha doğrudur.

Ne var ki, “Liva”, soyut bir hukukî varlıktır; organları olmadan hareket edemez. Onu mahkemeler huzurunda temsil edecek organa ihtiyacı vardır. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 1’inci maddesine göre “vilayet-i idare-i umumîyenin reis ve mercii validir”. O hâlde davalı olarak, İdare Meclisini değil, valiyi (Kale-i Sultaniye Livası müstakil bir liva olduğu için mutasarrıfı) göstermek gerekir.

Burada bir sorun daha vardır: Şura-yı Devlete yapılan başvurunun konusu olan Kale-i Sultaniye Livasının İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararı, bu Meclisin, 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67’nci maddesine göre ikinci derecede (derece-i saniyede) aldığı bir karardır. Yani bu karar bir nevi, yargı kararıdır. Burada Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi bir mahkeme olarak çalışmıştır. Eğer öyleyse, bu davada davalı kimdir?

Davalı, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararını iptal (fesh) ettiği Biga Kazası İdare Meclisi veya bu Meclisinin organı olduğu Biga Kazası veya Biga Kaymakamlığı mıdır? Bu sorulara cevap vermek zor. Kaldı ki, Biga Kazası İdare Meclisinin Liva İdare Meclisi iptal edilen Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararı, davacı Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin aleyhine değil, lehinedir. Lehine olan bu karar hakkında neden dava açsınlar?

31. Hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 66’ncı maddesine göre “Meclis-i idare-yi vilayet, ... vezaif hakkında mukarrerat ittihazıyla mükelleftir”.

Bu davada menfaat açısından bakılırsa asıl davalının Defter-i Hakanî, yani tapu idaresi olduğu düşünülebilir. Zira, söz konusu arazinin vasfını ilk başta tarladan meraya dönüştürecek olan idare, tapu idaresiydi (tam olarak Biga Tapu Memurluğu). Burası Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin meraya tahvil talebini kabul etmediği için uyuşmazlık doğmuştur. Yine Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin lehine olan Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararı aleyhine Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine başvuran da Biga Kazası Tapu Memurunun uyarması üzerine Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memurudur. Bu süreçte Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memuru, Defter-i Hakanî Emanetine de başvurmuş onun emir ve talimatını da almıştır.

Bu davanın acaba gerçek hasmı tapu idaresi (Biga Tapu Memurluğu, Kale-i Sultaniye Tapu Memurluğu ve Defter-i Hakanî Emaneti) midir? Bu soruya da cevap vermek çok zor. Çünkü Biga Tapu Memurluğu, Kale-i Sultaniye Tapu Memurluğu ve Defter-i Hakanî Emanetinin devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. (Defter-i Hakanî Emanetinin bugünkü karşılığı olan Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün de devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği yoktur). Defter-i Hakanî Emaneti, söz konusu dönemde Maliye Nezaretine bağlıydı³². Defter-i Hakanî Emanetinin tüzel kişiliği yoktu. Biga Tapu Memurluğu da Biga Kaymakamlığına, Kale-i Sultaniye Tapu Memurluğu da Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına bağlıydı. Mutasarrıflık dururken, Mutasarrıflığın bir birimini davalı olarak göstermek mümkün değildir.

Burada belirtelim ki, Yeniçiftlik Köyünün lehine olan Biga Kazası İdare Meclisinin Rumi 21 Kanunusani 1332 (miladî 3 Şubat 1917) tarihli kararı aleyhine başvuru Kale-i Sultaniye Livası Tapu Memuru tarafından yapılmış olsa da gerçekte Kaza İdare Meclisinin bu kararı Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine adı geçen Livanın Mutasarrıfı tarafından havale edilmiştir. Dolayısıyla burada davalının Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıfı olduğu düşünülebilir.

Görüldüğü gibi Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından Şura-yı Devlette açılan bu davanın davalısını tespit etmek çok zordur.

32. *Osmanlı'dan Günümüze Tapu Arşivi*, Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2009, s.89.

Bu zorluk, sadece burada incelediğimiz davada karşılaşılan bir zorluk değildir. Bu zorluk, Şura-yı Devletin yaptığı denetimde görülen genel bir sorundur. Bu soruna işaret eden başka yazarlar da vardır. Örneğin Onur Karahanoğulları, “güç olan, idareyi bir uyuşmazlığın tarafı olarak hukuken kurabilmektir. Sorun idarenin yargısal yolla denetlenmesinde ‘karşı tarafı’ kuramama sorunundan kaynaklanmaktadır” diye yazar³³. Zeki Eraslan da “günümüzdeki şekliyle idarenin yargı mercileri önünde hüküm-i şahsiyet (*sic*)³⁴ sıfatı ile uzun bir süre davacı ve davalı olamaması”ndan yakınır³⁵.

Yakınmalarda haklılık payı tabîî ki vardır. Ancak Şura-yı Devletin önündeki davalarda “davalı” sıfatının tespitinde problem olması, Şura-yı Devletin incelediği başvurunun bir yargısal başvuru olmadığını ve Şura-yı Devletin yaptığı incelemenin bir idarî yargı faaliyeti olmadığını tek başına göstermez. İdarî yargıda husumet, yani davalı sıfatı, adlî yargıda olduğu kadar önemli değildir. Vakıa idarî yargıda davalı nihaî tahlilde “idare”dir. Şüphesiz idare denen şeyin içinde de farklı kamu tüzel kişilikleri vardır. Davalı olarak doğru kamu tüzel kişinin gösterilmesi gerekir. Ancak yanlış gösterilmesi, sistemin sonunu getiren bir hata değildir. Bu sadece usûl ekonomisi prensibinden kaynaklanmaz; neticede teoride de “idarenin bütünlüğü ilkesi” vardır.

Ayrıca belirtelim ki, dilekçelerde davalının ayrıca gösterilip gösterilmeyeceği ve gösterilecekse nasıl gösterileceği sorunu dönemin mevzuatına ve teamüllerine de bağlıdır. Osmanlı döneminde Şura-yı Devlete verilen dilekçelerde zaten formel olarak bir “davalı” satırı yoktur. Zaten günümüzde dahi bir dava dilekçesinde “davalı”nın ayrıca ve açıkça gösterilmemiş olması veya gösterilmiş ise yanlış gösterilmiş olması o dilekçenin geçersizliği sonucunu doğurmaz. 6 Ocak 1982 tarih ve 2577 sayılı İdarî yargılama Usulü Kanununun 15’inci maddesinin birinci fıkrasının c bendine göre “davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma” mahkeme tarafından resen tebliğ edilir.

33. Karahanoğulları, *op. cit.*, s.13.

34. Doğrusu “hükmi şahsiyet” olmalı.

35. Eraslan, *op. cit.*, s.210.

C. DAVANIN AÇILMASI

26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesine göre “*Meclis-i idare-i vilayet mukarreratının merci-i tetkiki Şura-yı Devlet*”tir”. Yani günümüz Türkçesiyle söylersek “vilayet idare meclisi kararlarının inceleme mercii Şura-yı Devlet”tir”.

Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) kararı aleyhine de, bu karardan zarar gören, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli bir dilekçeyle Şura-yı Devlete başvurmuştur.

Yani Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) kararı, 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesine uygun olarak Şura-yı Devletin önünde dava konusu yapılmıştır.

1. Dava Dilekçesi

Şura-yı Devlete başvuru dilekçesi Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihlidir. Bu dilekçe, 39 satırdan oluşmaktadır. Dilekçenin görüntüsü ve yazı çevirimi yukarıda s.39-248'de verilmiştir. Dilekçe Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde ŞD, 1632/12-.3.2 ile koduyla kayıtlıdır.

Bu dilekçenin içeriğinde anlatılan olayları yukarıda Bölüm 12'de (s.237-273) *tarihsel* açıdan incelemiştik. Bu bölümde ise bu dilekçeyi *hukukî* açıdan inceleyeceğiz. Diğer bir ifadeyle, Bölüm 12'de bu dilekçenin içeriğindeki olaylar açıklanmakta, bu bölümde ise aynı dilekçenin *hukukî* değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu bölümde özellikle bu dilekçenin şekli ve dilekçeyle yapılan taleplerin hukukî niteliği tartışılmaktadır. Böylece önceki bölüm ile bu bölüm arasında fark bu şekilde ortaya konulabilir. Bununla birlikte, hemen belirtmek gerekir ki, bu bölümde yapacağımız hukukî değerlendirmeler ile yukarıda Bölüm 12'de yaptığımız tarihsel açıklamalar arasında kısmen de olsa bazı tekrarlar vardır. Zira hukukî değerlendirme yapmak için de öncelikle tarihsel olayları vermek veya en azından hatırlatmak gerekmektedir.

Yukarıda bu Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının feshi istemiyle Şura-yı Devlete verilen 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçenin altında Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Evveli Süleyman oğlu Mustafa'nın, Yeniçiftlik köyü Muhtar-ı Sanisi Os-

man oğlu Yusuf ve Yeniçiftlik köyü İmamı Hüseyin oğlu Mustafa'nın isimlerinin yazılı ve mühürlerinin basılı olduğunu söylemiştik. Yine yukarıda, tartışmalı da olsa, bu üç kişinin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetini temsil ettiklerini varsayacağımızı söylemiştik.

2. Dilekçe Nereye Verildi?

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti veya daha direkt söylersek yukarıda isimleri geçen üç kişi, bu dilekçeyi doğrudan doğruya Şura-yı Devlete vermemiş veya postayla oraya göndermemiş, bu dilekçeyi Şura-yı Devlete sunulmak üzere Biga Kazası Kaymakamlığına vermiştir.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçenin başlığında

“Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine Arz ve Takdim Kılınmak Üzere Biga Kazası Kaymakamlığı Canib-i Alisine

ستوای دولتی تہمیز محکمہ عرضہ تقدیم کینماک üzere بیگا قاضی و عمرہ منی جا علیہ)³⁶

yazmaktadır.

Dava konusu idarî karar, bir idarî uyuşmazlık sürecinde ortaya çıkmıştır. Keza bu uyuşmazlığa ilişkin belgeler idarenin elindedir. Dolayısıyla bu uyuşmazlığa ilişkin başvurunun doğrudan doğruya Şura-yı Devlet değil, Şura-yı Devlete “arz ve takdim kılınmak üzere” ilgili idareye, yani Biga Kaymakamlığına verilmesi isabetlidir. Dava dilekçesinin ilgili olduğu evrak, Biga Kaymakamlığı ve Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı tarafından hazırlandıktan sonra bu dava dilekçesine bağlanarak Mutasarrıflık tarafından Şura-yı Devlete gönderilmesi işin akışı ve usûl ekonomisi bakımından daha yararlıdır. Zira aksi durumda Şura-yı Devlet zaten yazı yazarak Mutasarrıflıktan bu evrakı isteyecekti.

Biraz aşağıda (s.312-314) göreceğimiz gibi dilekçe Şura-yı Devlete Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) tarih ve 1468 sayılı üst yazısıyla gönderilmiştir.

3. Dilekçe Hangi Makama Hitaben Yazıldı?

Yukarıda belirttiğimiz gibi Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinin başlık

36. BOA, ŞD, 1632/12-3.2.

kısımında “*Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine Arz ve Takdim Kılınmak Üzere Biga Kazası Kaymakamlığı Canib-i Alisine*” diye yazmaktadır.

Dilekçede sadece Şura-yı Devlet adının değil, Şura-yı Devlet içindeki birimin (Temyiz Mahkemesi) yazılması isabetsizdir. Başvuru konusunda Şura-yı Devletin kendi içinde hangi biriminin görevli olduğu sorunu başvuranların sorunu değil, Şura-yı Devletin iç sorudur. Usûlüne uygun olarak yapılmış bir başvuru konusunda Şura-yı Devletin kendi içinde hangi dairenin görevli olduğunun tespit ve başvuruyu o daireye havale görevi Şura-yı Devlet yönetim makamlarına aittir³⁷.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, dilekçesini “*Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine*” hitaben değil, “*Şura-yı Devlet*”e veya “*Şura-yı Devlet Riyaset-i Celilesine*” hitaben yazması gerekirdi. Yukarıda açıklandığı üzere yaptıkları başvuruya Şura-yı Devletin hangi organı tarafından bakılacağı sorunu şu aşamada onların sorunu değildir.

Kaldı ki, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinin “*Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine*” hitaben yazılması maddî ve teknik olarak da doğru değildir; çünkü 1917 yılı itibarıyla Şura-yı Devlette “Temyiz Mahkemesi” isimli bir mahkeme yoktu³⁸.

1917 yılı itibarıyla Şura-yı Devlette, “Mülkiye ve Maarif Dairesi”, “Tanzimat Dairesi” ve “Maliye ve Nafia Dairesi” olmak üzere toplam üç daire vardı³⁹. Nitekim Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu başvuru-

37. Şura-yı Devlet 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilîsinin 25’inci maddesine göre “Şura-yı Devlete havale olunan evrakın deva’ire taksim ve itası Şura-yı Devlet baş kitabebinin vazifesidir” (Yazı çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.295).

38. Şura-yı Devletin çeşitli yıllarda kuruluş şemaları için bkz. Eraslan, *op. cit.*, s.157-160. Memur yargılamasına ilişkin olarak hicrî 6 Şaban 1326 (miladî 3 Eylül 1908) tarihli Şura-yı Devletin Teşkilât ve Tensikatı Hakkında İrade-i Seniyye ile Şura-yı Devlette “Bidayet Mahkemesi”, “İstinaf Mahkemesi” ve “Temyiz Mahkemesi”nden oluşan bir “Mehakim Heyeti” kurulmuştu (*Düstur*, Tertip 2, Cilt I, s.71-72. Nakleden Eraslan, *op. cit.*, s.154). Ancak bu Heyet ve içindeki Bidayet, İstinaf ve Temyiz Mahkemeleri, Rumî 4 Şubat 1329 (miladî 17 Şubat 1914) tarihli Memurin Muhakematı Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile kaldırılmıştır (*Ibid.*, s.155).

39. Hicrî 11 Zilkade 1330 (miladî 22 Ekim 1912) tarihli bir İrade-İ Seniyye ile Maarif Dairesinin işleri Mülkiye Dairesine verilmiş ve bu Dairenin ismi de “Mülkiye ve Maarif Dairesi” olarak değiştirilmiştir (Mehmet Canatar ve Yaşar Baş, “Şûra-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi”, *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 9, 1998, s.135).

rusu da, “Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesi” tarafından değil, Şura-yı Devlet *Mülkiye ve Maarif Dairesi* tarafından incelenmiş ve karara bağlanmıştır.

Sonuç olarak Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinin başlığındaki “*Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine*” şeklindeki hitap yanlış olmuştur. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetini bu yanlışlığı yapmaya iten şey, pek muhtemelen, bu davaya organik olarak değil, fonksiyonel olarak bakmalarıdır. Yani davalarının hangi birim tarafından çözümleneceğine değil, davalarının hangi *aşamada* bulunduğuna bakmış olmalarıdır.

Uyuşmazlık Biga Kazası İdare Meclisi tarafından lehlerine karara bağlanmıştır. Bu uyuşmazlığın ilk derece, yani bidayet aşamasıdır. Bu derecedeki karara, yani Biga Kazası İdare Meclisi kararına itiraz edilmiş ve karar ikinci derecede, yani istinaf derecesinde Kale-i Sultaniye İdare Meclisi tarafından iptal (fesih) edilmiştir. Şimdi Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi kararına karşı Şura-yı Devlet nezdinde kendileri başvuru yapmaktadırlar. Bu üçüncü derece bir başvuru, yani bir temyiz başvurusudur. Pek muhtemelen bu nedenle dilekçelerinin başlığına “*Şura-yı Devlet Temyiz Mahkemesine*” diye yazdılar. Çünkü başvurularının Şura-yı Devlette temyizen inceleneceğini düşünüyorlardı ki, bu düşünce, o dönemki idarî yargı süreci açısından yanlış değildir.

Gerçekten de Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dilekçesi incelendiğinde, yaptıkları başvurunun bir “temyiz başvurusu” olduğunu düşündükleri görülüyor. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinin 15 ve 16’ncı satırlarında şu ibareyi okuyoruz:

“... muhalif-i usul ve kanun gördüğümüz Livamız Meclisinin kararı(nı) ... *temyiz-i dava ettiğimizden* ...

(... *تیمیز دعوی استیکردیم* ...)

Yani Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, burada “temyiz-i dava ettikleri”ni düşünmektedirler. Dolayısıyla bu dilekçelerine de “temyiz davası dilekçesi” olarak bakmaktadırlar.

Kaldı ki, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dilekçesinin bu yanlış başlığında ne Biga Kazası Kaymakamlığı, ne de Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı bir sorun görmüştür. Tersine Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı

da, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti dava dilekçesini havale etmek için Şura-yı Devlete yazdığı yazısında⁴⁰, “Meclisi İdare-i Livaca ittifaken ittihaz olunan karara adem-i kanaatle *temyizden tetkikine* mütedair kar-ye-i mezkûre heyet-i ihtiyariyesi tarafından Şura-yı Devlet *Temyiz Mahkemesine* hitaben yazılan...” diyerek aynı hatayı devam ettirmiştir.

D. DAVANIN KONUSU

Bir davanın konusu, dava dilekçesiyle talep edilen şeydir. Peki bu davanın dilekçesinde talep edilen şey nedir?

Bilindiği gibi günümüzde dava dilekçelerinde talep edilen şeyler en sonda “sonuç”, “istem sonucu” veya “netice-i talep” gibi başlıklar altında madde madde sayılmaktadır. Osmanlı dönemindeki dilekçelerde, biçim olarak böyle bir usûl yoktur. Ama onlarda da içerik olarak “netice-i matlah”⁴¹ denen bir sonuç kısmı vardır.

Burada inceleyeceğimiz Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinde dilekçe sahiplerinin yaptıkları talepler en sonda madde madde sayılmamıştır. Bununla birlikte söz konusu dilekçe okunduğunda, dilekçenin son iki satırında iki ayrı talep olduğu açıkça görülmektedir. Bu talepler şunlardır:

1. İptal (“Fesih”) Talebi

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Rumî 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinde dile getirilen birinci talep, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani arazinin hazineye geçmesine ilişkin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının “feshi” talebidir. Dilekçenin sonuç kısmında açıkça

“kararı mebhûsün anhın feshi (قرار مجبور عنزل فسخه)”,

yani dilekçede bahis konusu yapılan kararın feshi talep edilmektedir.

40. Rumî 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) Tarih ve 1468 sayılı Havale Yazısı (: BOA, ŞD,1632/12-2.1).

41. “Netice-i matlah” konusunda bkz. Kütükoğlu, *op. cit.*, s.305. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1998, s.305.

Günümüzde olsa burada “fesih” kelimesi yerine “iptal” kelimesi kullanılırdı. Ancak o dönem, idarî kararların ortadan kaldırılmasına çoğunlukla “iptal” değil, “fesih” dendiği anlaşıyor. Terim farklı da olsa, bu dilekçede talep edilen şeyin “iptal” olduğunu, yani dava konusu idarî işlemin alındığı tarihten itibaren bütün hüküm ve sonuçlarıyla hukuk aleminden silinmesinin talep edildiği anlaşıyor.

Sonuç olarak Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti bu dilekçesi bir “iptal davası dilekçesi”dir.

2. Arazinin Tapudaki Vasfının “Tarla”dan “Mera”ya Dönüştürülmesine İzin Verilmesi Talebi

Dava dilekçesindeki ikinci talep ise söz konusu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine izin verilmesi talebidir. Dilekçenin son iki satırında şöyle denmektedir:

“Ziraate salih olmayan mezkur tarlaların menfaat-i umumîye-i karye namına meraya tebdiline müsaade olunması lüzûmuna karar itasını istida ve istirham ederiz.

رأى اعمه صالح اوطيانه مذکور ترلارلرل منصف
(عمومیه ذریعہ نامہ رعایا تہذیلہ معمرہ اولیٰ لزومہ قرار عہدی استیجا واک جمع ابدیہ)”.

Yani günümüz Türkçesiyle söylersek, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, söz konusu tarlaların köyün genel menfaati namına meraya dönüştürülmesine izin verilmesinin gereğine karar verilmesini talep etmektedir. Dikkat edileceği üzere talep oldukça ilginç ve dolambaçlıdır. İhtiyar heyeti, Şura-yı Devletten, söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya değiştirilmesine karar vermesini değil, bu değiştirmeye izin verilmesine karar vermesini de değil, bu değiştirilmeye izin verilmesinin gereğine karar vermesini (“*meraya tebdiline müsaade olunması lüzûmuna karar itasını*”) talep etmektedir.

Acaba davacılar neden böyle dolambaçlı bir ifadeyi tercih ettiler?

Muhtemelen bunun sebebi şudur: Bu talebin Şura-yı Devletten istenebilecek bir talep olup olmadığı hususu tartışmalıdır. Öncelikle şunu belirtelim ki, günümüzde böyle bir şey idare mahkemelerinden talep edilemez. Çünkü idare mahkemelerinin yetkisi, dava konusu işlemi iptal etme ve tazminata hükmetmeyle sınırlıdır. Bir idare mahkemesinin yukarıdaki istem doğrultusunda karar vermesi, mahkemenin

idareye emir ve talimat vermesi anlamına gelir ki, böyle bir şey günümüzde yasaktır.

Benzer yasağın, tartışmaya açık bir biçimde olsa da, Osmanlı döneminde mevcut olduğu düşünülebilir. Zira, 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâm-nâmesinin⁴² 4'üncü maddesinde, maddenin diğer kısmında farklı bir şey söylene de “Şûrâ-yı Devletin ... umûr-ı icrâiyyeye bir güne müdâheleye hakkı olma(dığı)”⁴³ hükme bağlanıyordu.

Tartışmalı olmakla birlikte⁴⁴, benzer yasağın Osmanlı döneminde Şura-yı Devlete ilişkin de geçerli olduğu düşünülebilirdi. Pek muhtemelen bu yasağa takılmamak için, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, dava dilekçesinde, ikinci taleplerini “*meraya tebdiline müsaade olunması lüzûmuna karar itası*” şeklinde oldukça dolambaçlı bir ifade kullanarak formüle etti.

Şura-yı Devlet, İhtiyar Heyetinin bu talebini kabul ederse, kararında, arazinin vasıf değişikliğinin yapılmasına idarenin izin vermesinin gerekli olduğuna yer verecek, bu karar da Sadaretin onayı ve havalesiyle neticede ilgili makama gönderildiğinde adı geçen makam arazinin vasfının değiştirilmesi (tebdili) işlemini yapmak zorunda kalacak ve böylece Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti amacına ulaşmış olacaktır.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu ikinci talebinin günümüzün idare hukuk ve idarî yargı anlayışıyla çelişse ve keza dönemin idarî yargı teorisi açısından tartışmalı da olsa, Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu ikinci talebini de kabul etmiş ve onların talepleri doğrultusunda, söz konusu arazinin tapudaki vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi gerektiğine karar vermiş ve bu karar da idare tarafından icra edilmiştir.

E. DİLEKÇENİN ŞURA-YI DEVLETE ULAŞMASI

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Dilekçesi Şura-yı Devlete nasıl ulaştırıldı? Yukarıda gördüğümüz gibi, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dava dilekçe-

42. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144'te yer alan Kutu 9.1'e bakınız.

43. Alıntı, Eraslan'ın yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.288).

44. Osmanlı Şura-yı Devleti için böyle bir yasağın geçerli olup olmadığı konusunu aşağıda (s.343-344) inceleyeceğiz. Bu konudaki tartışmalar için oraya bakınız.

rini kendileri doğrudan doğruya Şura-yı Devlet vermemiş veya postayla göndermemiş, dilekçelerini Şura-yı Devlet takdim edilmek üzere Biga Kaymakamlığına vermişlerdir.

Söz konusu dilekçe üzerine, Biga Kaymakamlığı ve Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı, bu dilekçeyle ilgili olan ellerinde bulunan evrakı bir araya getirmişlerdir. Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı bu dava evrakını Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin söz konusu dilekçesine bağlamış ve kendisi de bir 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) tarih ve 1468 sayılı bir üst yazı (bir havale yazısı) hazırlayarak bunları, bu yazının ekinde doğrudan doğruya Şura-yı Devlete göndermiştir.

Sadaret Neden Atlandı? Burada belirtelim ki, normal koşullarda, hicrî 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin⁴⁵ 2'nci maddesinin yedinci fıkrası ve keza hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin⁴⁶ 24'üncü maddesi uyarınca gerek bireylerin, gerekse idarî makamların doğrudan doğruya Şura-yı Devlete başvurma yetkisi yoktu; Şura-yı Devlete başvuracakların önce Sadarete, yani dönemin Başbakanlığına başvurmaları, buranın başvuru Şura-yı Devlete havale etmesi gerekirdi. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dilekçesi, Sadarete hitaben yazılmadığı gibi Sadarete de gönderilmemiştir. Aynı şekilde Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dilekçesi, Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıfı tarafından Sadarete değil, doğrudan doğruya Şura-yı Devlete gönderilmiştir.

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Şura-yı Devlete başvurusu 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesi uyarınca yapılmıştır ve bu madde de başvurunun önce Sadarete gönderilmesine ilişkin bir şart yoktur.

Anlaşılan o ki, 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67 ve 68'inci maddeleriyle öngörülen Şura-yı Devlete başvuru usûlü, 1 Nisan 1868 tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin (m.2/7) ve 6 Nisan 1869 tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin (m.24) doğrudan doğruya Şura-yı Devlete başvurma yasağına istisna getirmektedir. 26 Mart 1913 tarihli Kanun-ı Muvakkatinin 67 ve 68'inci maddelerinin, *lex posterior derogat legi priori* prensibi

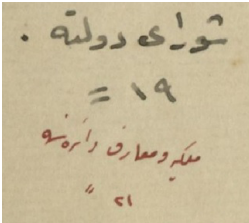
45. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144'te yer alan Kutu 9.1'e bakınız.

46. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144'te yer alan Kutu 9.1'e bakınız.

uyarınca, 1 Nisan 1868 tarihli Nizamnamenin 2'nci maddesinin yedinci fıkrası ve 6 Nisan 1869 tarihli Nizamname-i Dahilinin 24'üncü maddesi hükümlerini, vilayet idare meclisi kararlarına karşı yapılan başvurular açısından zımnen ilga ettiğini söyleyebiliriz.

Hatırlanacağı üzere yukarıda Bölüm 7-7'de gördüğümüz gibi Abdülfettah'ın Biga Kazası Kaymakamı aleyhine verdiği şikâyet dilekçesi de Sadarete değil, doğrudan doğruya Şura-yı Devlete verilmişti. Bunun dayanağı da hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islahı-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin dördüncü paragrafı idi.

Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının Yazısı Şura-yı Devlete Ne Zaman Ulaştı?- Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının dava dilekçesi ve ilgili evrakın Şura-yı Devlete gönderme yazısının arka yüzündeki havale notlarından bu dilekçe ve evrakın Şura-yı Devlete ne zaman gönderildiğini ve oraya ne zaman ulaştığını öğreniyoruz. Bu yazının arka yüzüne baktığımızda şu şekilde havale notlarını görüyoruz:

Mutasarrıfın Havalesi
Şura-yı Devlete
19 " (Kanunusani)

Şura-yı Devlet Baş Kitabının Havalesi
Mülkiye ve Maarif Dairesine (Kırmızı Mürekkeple)
21 " (Kanunusani)

Üstteki “Şura-yı Devlete” şeklindeki havale notu Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıfının düştüğü not olmalıdır. Bu nottan bu yazının ve ekinde bulunan Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dava dilekçesinin Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığından 19 Kanunusani [1334]⁴⁷ (miladî 19 Ocak 1918) tarihinde Şura-yı Devlete gönderildiğini anlıyoruz.

Alttaki kırmızı mürekkeple yazılmış “Mülkiye ve Maarif Dairesine” şeklindeki havale notu Şura-yı Devlet Baş Kitabı tarafından düşülmüş not olmalıdır. Zira, 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 25'inci maddesine göre “Şura-yı Devlete havale olunan evrakın devaire taksim ve itası Şura-yı

47. Rumî takvimde, normalde yıl, 1 Mart'ta başlıyordu. Ancak 1334 yılında yıl, 1 Kanunusani'den başlatıldı. Dolayısıyla 31 Kanunuevvel 1333'ten sonra 1 Kanunusani 1333'e geçilmesi gerekirken 1 Kanunusani 1334 geçilmiş oldu.

Devlet Baş Kitabedinin vazifesidir”⁴⁸. Bu notla, Baş Kitabet tarafından Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti tarafından verilen dilekçenin, onun içeriğine göre görevli olduğu anlaşılan Mülkiye ve Maarif Dairesine sevk edilmiştir. Sevk notunun altındaki “ 21 ” şeklindeki tarih bilgisinden dilekçenin 21 Kanunusani 1334 (miladî 21 Ocak 1918) tarihinde Mülkiye ve Maarif Dairesine sevk edildiğini anlıyoruz.

Yani 19 Kanunusani 1334 (miladî 19 Ocak 1918) tarihinde Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığından Şura-yı Devlete gönderilen dilekçe, en geç iki gün içinde, Şura-yı Devlete, daha doğrusu evrak akışı bakımından Şura-yı Devlet Baş Kitabetine (Baş Katiplik, Genel Sekreterlik) ulaşmıştır. Neticede dilekçe, 21 Kanunusani 1334 (miladî 21 Ocak 1918) tarihinde Mülkiye ve Maarif Dairesine sevk edilmiştir.

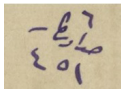
Anlaşıldığı kadarıyla 1918 yılı gibi imparatorluğun oldukça zor günler geçirdiği bir dönemde, gerek Osmanlı Posta Teşkilâtı ve gerekse Şura-yı Devlet oldukça düzenli ve hızlı bir şekilde çalışmaktadır.

F. BAŞVURUNUN VİLAYET DEFTERİNE KAYDI, DAİREYE DAĞITIMI VE DOSYANIN AÇILMASI

Not: Şura-yı Devletin kuruluş, çalışma ve yargılama usûllerine ilişkin buradaki açıklamalar, hicrî 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli *Şura-yı Devlet Nizamnamesi*, hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli *Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahili* ve hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli *Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname* hükümlerine göre yapılmıştır. Adı geçen Nizamnameler ve Kararname hakkında yukarıda (s.144) Kutu 9.1’de bilgi verilmiştir.

1. Başvurunun Gelen Evrak Defterine Kaydı

Şura-yı Devlete gelen evrak önce geldiği yere deftere kaydedilirdi. Bu defterler nezarete ve vilayete göre tutulurdu. Bunlar bir nevi “gelen evrak” defteriydi. Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığından gelen yazının ve ekindeki evrakın, bu yazının arka yüzüne düşülen

6
Hüdavendigâr
451

şeklindeki notta⁴⁹ 6 Numaralı Hüdavendigâr Vilayeti Defterine 451 numara ile kaydedildiğini öğreniyoruz. Aynı bilgi aşağıda (s.318)

48. Alıntının yazı çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.295.

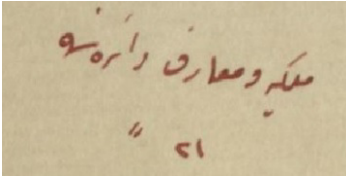
49. BOA, ŞD, 1632/12-2.2.

görüntüsünü vereceğimiz dava dosyasının ön kapağında⁵⁰ da vardır. Belirtelim ki, evrak, Hüdavedigar Vilayetinden değil, doğrudan doğruya Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığından gelmektedir. Zira adı geçen Liva bir müstakil livadır. Bununla birlikte muhtemelen Şura-yı Devlette Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı için ayrı bir gelen evrak defteri olmadığı için bu livadan gelen evrak bu livaya en yakın vilayetin gelen evrak defterine kaydediliyordu.

2. Başvurunun Mülkiye ve Maarif Dairesine Havale Edilmesi

Şura-yı Devlete gelen başvuruların dairelere dağıtımı ve deftere kaydı gibi işlerin nasıl yapılacağı hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin⁵¹ 25 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Nizamnamenin 25'inci maddesine göre Şura-yı Devlete havale olunan evrakın dairelere "taksim ve itası", yani dağıtımı, "Şura-yı Devlet Baş Kitabeti"; yani Baş Katipliği tarafından yapılır.

Bizim burada incelediğimiz Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin kendisine Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı tarafından havale edilen başvurusu Şura-yı Devlet Baş Kitabeti tarafından 21 Kanunusani 1334⁵² (miladî 19 Ocak 1918) tarihinde Mülkiye ve Maarif Dairesine havale edildi. Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) tarih ve 1468 sayılı üst yazısının arka yüzünde kırmızı mürekkeple yazılmış şu havale notu vardır⁵³:

Mülkiye ve Maarif Dairesine
21 " (Kanunusani)

3. Başvurunun Mülkiye ve Maarif Dairesinde Kaydı

Mülkiye ve Maarif Dairesine gelen evrakın öncelikle bu dairede kaydının yapılmış olması gerekir. Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıf-

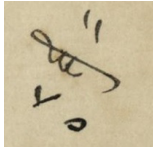
50. BOA, ŞD, 1632/12-13.4.

51. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144'te yer alan Kutu 9.1'e bakınız.

52. Rumî takvimde, normalde yıl, 1 Mart'ta başlıyordu. Ancak 1334 yılında yıl, 1 Kanunusani'den başlatıldı. Dolayısıyla 31 Kanunuevvel 1333'ten sonra 1 Kanunusani 1333'e geçilmesi gerekirken 1 Kanunusani 1334 geçilmiş oldu.

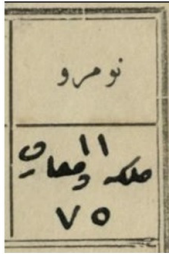
53. BOA, ŞD, 1632/12-2.2.

lığından gelen yazının arka yüzünde, vilayet defterine kayıt notunun altında şöyle bir kayıt vardır⁵⁴:

11
Okunamadı (Mülkiye?)
75

11-75 şeklindeki bu numaralar başvurunun Mülkiye ve Maarif Dairesindeki kayıt numarası olmalıdır. Nitekim, aşağıda (s.329) göreceğimiz mazbata müsveddesinin birinci sayfasının sağ üst köşesinde

Numero
11
Mülkiye ve Maarif
75

şeklinde bir kayıt vardır⁵⁵. Bu 11 ve 75'in Mülkiye ve Maarif Dairesinde evrakın kayıt numarası olduğunu düşünüyoruz. Ancak neden iki ayrı numara olduğunu bilmiyoruz. Bu daire iki dairenin birleştirilmesinden oluşmuşsa da, isminde iki dairenin adı geçiyor olsa da, hâliyle tek dairedir ve hâliyle tek kayıt numarası verilmelidir. Aynı bilgi aşağıda (s.319) görüntüsünü vereceğimiz dava dosyasının arka kapağında⁵⁶ da “Daire-i Mahsus Muamelatı” başlıklı kısımda da ayrıca bir açıklama yapmaksızın verilmiştir.

4. Dosyanın Açılması

Osmanlı Arşivinde bu davayla ilgili taramalardan ikisinin (ŞD, 1632/12-13.4 ve ŞD, 1632/12-13.5) bu davanın dosya kartonu olduğunu düşünüyoruz. Görüntüleri aşağıdadır. İlkinin dosyanın ön kapağı, ikincisinin dosyanın arka kapağı olduğunu zannediyoruz (Arşivde online olarak araştırma yaptığımız için evrakı fizikî olarak görmedik). Bu kapaklar matbuu olup kapaklarda elle doldurulacak haneler vardır.

Dosyanın ön kapağının görüntüsü aşağıdadır.

54. BOA, ŞD, 1632/12-2.2.

55. BOA, ŞD, 1632/12-1.1.

56. BOA, ŞD, 1632/12-13.5.

Meclis-i İdare-i Livaca ittihaz olunan karara itirazı havi” ifadesiyle özetlenmiştir. Yine ön kapaktaki bilgilerden evrakın 6 numaralı Hüdavendigar Defterine 451 numara ile kaydedildiğini öğreniyoruz. (aynı bilgiye dava dilekçesi ve evrakının Şura-yı Devlete gönderildiği Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının 24 Kanunuevvel 1333 (24 Aralık 1917) tarih ve 1468 sayılı havale yazısının arka yüzünde⁵⁷ de vardır).

Keza ön kapakta dosyanın içerdiği evrakın bir listesi vardır.

Dosyanın arka kapağının görüntüsü aşağıdadır.

Belge 13.3: Şura-yı Devletin Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti-Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi Davası Dava Dosyası Arka Kapağı

The image shows the back cover of a historical Ottoman document. The cover is made of aged, light brown paper. It features a large, empty rectangular frame in the center, likely for a stamp or seal. Below this frame, there is a smaller, rectangular section containing handwritten text in Ottoman Turkish. The text is written in a cursive script. At the bottom of the page, there is a small, rectangular label with the text 'SD - 01632 00012 013 005'.

Kaynak: BOA, ŞD, 1632/12-13.5

57. BOA, ŞD, 1632/12-2.2.

Dosyanın görüntüsünü yukarıda verdiğimiz arka kapağında ise davanın sonucunda yazılan mazbatanın numara ve tarihine ilişkin bilgi vardır. Mazbatanın tarihi 23 Mart 1334 (miladî 23 Mart 1918), numarası ise 135'tir. Bunlar günümüz uygulamasındaki karar tarihi ve karar sayısına denk gelen verilerdir.

Dosyanın arka yüzünde “Daire-i Mahsus Muamelatı” başlıklı kısımda düşülen nottan mazbatanın yazılması işinin 23 Kanunusani 1334 tarihinde “Halid Bey’e” havale edildiğini öğreniyoruz. Bu Halid Bey, pek muhtemelen Mülkiye ve Maarif Dairesinde görevli muavin veya mülazımlardan biri olmalıdır.

G. DAVANIN ŞURA-YI DEVLET TARAFINDAN İNCELENMESİ VE KARARA BAĞLANMASI

Dava, havale edildiği dairenin azaları tarafından müzakere edilerek karara bağlanır.

Dairelerin Oluşumu ve Görevleri.- Öncelikle dairelerin oluşumu hakkında bilgi verelim: 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamenin⁵⁸ 6'ncı maddesine göre her dairede bir “reis-i sani”nin⁵⁹ başkanlığı altında toplanır. Her dairede beşten az, ondan çok olmamak üzere “aza (üye)” bulunur. Aynı Nizamnamenin 8'inci maddesine göre her dairede beşer adet muavin ve beşer adet mülazım bulunur. Nizamnamenin 9'uncu maddesine göre, “reisler ile aza müzakere” etmeye, “muavinler, müzakere olunacak mesalihi hülasa etmeye ve mülazımlar dahi müzekaratı zabt eylemeye memurdur”⁶⁰. Yani dava başkan ve üyeler tarafından görüşülür; görüşülecek iş muavinler tarafından özetlenir ve görüşmenin tutanağı da mülazımlar tarafından tutulur.

Toplantı Yeter Sayısı.- 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 31'inci maddesine göre “her dairede bir mesalihin müzakeresi ve kararı azanın nısfından ziyadesinin vücud ve huzuruna mevkuttur”⁶¹. Yani bir dairenin toplantıya başlayabilmesi için daire üye tam sayısının en az yarısı hazır olma-

58. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144'te yer alan Kutu 9.1'e bakınız.

59. “Reis-i sani” (ikinci başkan), daire başkanı demektir. “Reis-i evvel (birinci başkan)” Şura-yı Devlet Başkanı demektir.

60. Alıntılar, Nizamnamenin Eraslan tarafından yapılına yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.288-289).

61. Alıntının yazı çevrimi Eraslan, *op. cit.*, s.298'den alınmıştır.

lıdır. Bizim burada incelediğimiz davada verilen kararın altında reisi sani ve beş azanın imzası, yani toplam altı kişinin imzası vardır. Mülkiye ve Maarif Dairesinin üye tam sayısı hicrî 11 Şaban 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin üçüncü paragrafına göre sekizdir. Dolayısıyla söz konusu kararda toplantı yetersayısı vardır.

Mevaddın Kabl’el-Müzakere Hülasa Edilmesi (Müzakere Öncesi Özetleme).- Bir işin dairede müzakeresinden önce özetlenmesi, heyete anlatılması gerekir. Hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 27’nci maddesine göre “her dairede müzakereye konulacak mevaddın kabl’el-müzakere hülasa edilmesini aza ve muavinlerden birine havale eylemek reis-i saninin vazifesindendir”⁶². Yani davanın müzakere öncesi özetlenmesi (“kabl’el-müzakere hülasa edilmesi”) işi, “reis-i sani (ikinci başkan)” yani daire başkanı⁶³ tarafından bir üyeye veya muavine verilir.

Osmanlı Arşivinde bu davaya ilişkin saklanan evrak arasında bu davanın müzakere öncesi özetlenmesine ilişkin bir belge yoktur. Bu özet, bir üyenin veya bir muavinin kendisi için çıkardığı notları müzakereden önce okuyarak veya tamamen sözlü bir sunumla yapılmış olabilir.

Müzakere (Görüşme).- İşin özetlenmesinden sonra müzakeresine geçilir. Müzakere, daire başkanının ve üyelerin incelenen konuyu görüşmeleri, karşılıklı fikir alış verişinde bulunmaları ve tartışmaları demektir. Muavinler de özetlemesini yaptıkları işin müzakeresine katılabilirler. Zira hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 34’üncü maddesinde “her dairesinin muavinleri dairesinin müzakeratında mevcut olup hulasaları kaleme aldıkları mevadd hakkında beyan-ı mütalaaya selahiyetleri vardır”⁶⁴ denmektedir. Hâliyle görüş açıklayan muavinler “oy (rey)” kullanamazlar; oy verme hakkı reis ve azalara aittir.

Karar Alma.- Müzakerenin sonucunda karar oylama yapılarak alınır. Oylama prensip olarak açık oyla yapılır. Ancak Nizamname-i

62. Alıntının yazı çevrimi Eraslan, *op. cit.*, s.295’ten alınmıştır.

63. Rumî 11 Şubat 1314 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli Şura-yı Devletin İslah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararnamenin üçüncü paragrafına göre Mülkiye ve Maarif Dairesinin reisi, zaten Şura-yı Devlet reisidir. Adı geçen Kararnamenin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

64. Alıntının yazı çevrimi Eraslan, *op. cit.*, s.296’dan alınmıştır.

Esasının 10’uncu maddesine göre, oy çokluğuyla “gizli oylama (*rey-i hafî*)” yapılmasına karar verilebilir. Karar verilebilmesi için, oylamada karar yetersayısına ulaşılmalıdır.

Karar Yeter Sayısı.- 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Esasisinin 10’uncu maddesine göre, “müzakere olunan mesalihin kararı ekseriyet-i ârâ ile” verilir. Aynı hüküm 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinin 30’uncu maddesinde de vardır. Bu maddeye göre “dairede mesalihin kararları ekseriyet-i ârâ ile verilir”. “Ekseriyet-i ârâ”, oy çoğunluğu, yani oyların yarısından bir fazlası demektir. Karar yetersayısının toplantıya katılan üye sayısının üzerinden mi, yoksa üye tam sayısı üzerinden mi hesaplanacağı adı geçen Nizamnamelerde belirtilmemiştir. Bununla birlikte Dahilî Nizamnamenin 31’inci maddesinde “her dairede bir mesalihin müzakeresi ve kararı azanın nisfından ziyadesinin vücud ve huzuruna mevkuftur”⁶⁵ dendiğine göre, karar yeter sayısı üye tam sayısı üzerinden hesaplanması gerektiği söylenebilir.

8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Esasisinin 10’uncu maddesine göre, “reis ve azanın mütesaviyen birer reyleri” vardır. Yani başkan ve üyelerin oyları eşittir. Aynı hüküm Dahilî Nizamnamenin 30’uncu maddesinde de vardır.

Daire çift sayıda üye ile toplanmış ise ve oylama sonucu eşit çıkmış ise, sorunun nasıl çözüleceğine ilişkin bir hüküm, gözümüzden kaçmadıysa, 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Esasisinde ve hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinde yoktur. Bu konuda hüküm, hicrî 1297, miladî 1880 yılına ait olduğu tahmin edilen ve yürürlüğe girip girmediği belli olmayan “Şûrâ-yı Devlet Nizâm-nâme”sinde vardır⁶⁶. Bu Nizamnamenin 18’inci maddesine göre “kararlar ittihad veya ekseriyet-i ârâ ile olup tesavi vukuunda dairelerce reis-i sanilerin ve heyet-i umumîyece reis-i evvelin bulunduğu taraf tercih kılınır”^{67, 68}.

65. Alıntının yazı çevrimi Eraslan, *op. cit.*, s.296’ dan alınmıştır.

66. Bu Nizamname ve yürürlüğe girip girmediği sorunu hakkında yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

67. Nizamnamenin metini için bkz.: Gedikli, *op. cit.*, s.603-623. 18’inci madde Gedikli, *op. cit.*, s.605-606’da bulunmaktadır.

68. Aslında burada bir mantıksal çelişki vardır: Karar “ekseriyet-i ara”, yani “oy çoğunluğu” ile alınacağına göre oyların eşit çıkması durumunda karar alınmamış, yani reddedilmiş sa-

Zabıt Ceridesi.- Dahilî Nizamnamenin 36'ncı maddesine göre, dairelerde birer zabıt ceridesi tutulur. Bu cerideye, alınan kararlar yazılır ve altları daire başkanı, üyeler ve başkatip tarafından imzalanır. İncelediğimiz dava dosyasının içinden zabıt ceridesi çıkmamıştır. Ha-liyle bu normaldir. Zira zabıt ceridesi ayrı defterdir.

H. KARAR (“MAZBATA”) MÜSVEDDESİNİN YAZILMASI

Dahilî Nizamnamenin 37'nci maddesine göre, yukarıdaki şekilde alınan kararların yazılması safhasına geçilir. Önce karar (mazbata) müsveddesi yazılır.

KUTU 13.2: “Mazbata=Karar”.- Burada daha da ileriye gitmeden terminolojik bir hususa açıklık getirmemiz gerekiyor. Şura-yı Devletin kararlarına dönemin mevzuatında, örneğin Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisinde (m.37-40), “karar” değil, “mazbata” denmektedir. O nedenle buradaki açıklamalarımızda “karar” değil, “mazbata” terimini kullanmak şeklen daha doğrudur. Ancak biz, bu kitapta yer yer “mazbata” terimini kullanıyor olsak da, çoğunlukla “karar” terimini kullanıyoruz. Bunun üç nedeni var:

Bir kere, günümüzde mahkeme kararları için kullanılan terim “mazbata” terimi değil, “karar” terimidir. Günümüz okuyucusunun kolayca anlayacağı terim “karar” terimidir.

İkinci olarak, “mazbata” yerine “karar” kelimesinin kullanılmasında bir yanlışlık da yoktur. Mazbata, “bir toplantıda yapılan müzâkereleri, alınan kararları tespit için yazılan ve toplantıya katılanlar tarafından imzâlanan belge, tutanak, zabıt, zabıt-nâme” demektir⁶⁹. Bu anlamda, “mazbata” alınan kararın taşıyıcısı, hamili, *instrumentum*'udur. Mazbata, zarf, karar ise mezuftur. Karar, bu *instrumentum*'un içeriğinde olan şeydir. *Instrumentum* yerine doğrudan doğruya onun taşıdığı şeyi söylemek daha doğru ve daha pratiktir.

Nihayet, şunu da belirtelim: Şura-yı Devlete ilişkin olarak “mazbata” ile “karar” arasında böyle bir fark varsa da, sadece doktrinde değil, uygulamada da “mazbata” yerine “karar” kelimesinin kullanıldığı olmuştur. Bizzat bazı Şura-yı Devlet kararlarında “mazbata” yerine “karar” kelimesinin kullanıldığı görülür⁷⁰. Hatta mevzuatta dahi “mazbata” değil, “karar” kelimesinin kullanıldığına da rastlanabilir. Örneğin 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin 2'nci maddesinin yedinci fıkrasında, hicrî 23 Zilhicce 1285 (miladî 6 Nisan 1869) tarihli Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilîsinin 8'inci maddesinde “karar” ve “kararlar” kelimeleri geçmektedir.

yılır. Dolayısıyla başkanın oyunun olduğu tarafın tercih edilmesini gerektiren bir şey yoktur. Çünkü kabul oyları ile ret oylarını aynı sayıda ise, yani kabul oyları ret oylarını geçmemiş ise karar reddedilmiş sayılır.

69. *Kubbealtı Lûgati*, “Mazbata” Maddesi (<https://lugatim.com/s/mazbata>) (E.T.: 1 Nisan 2025).

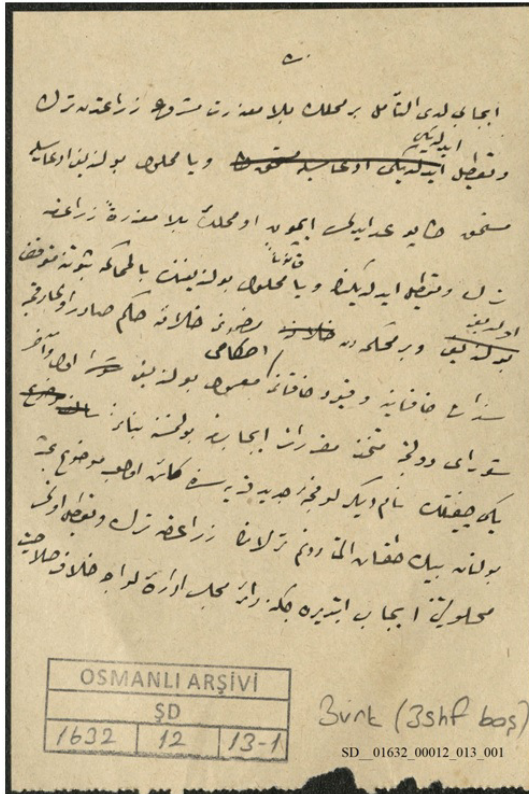
70. Gedikli, *op. cit.*, s.472.

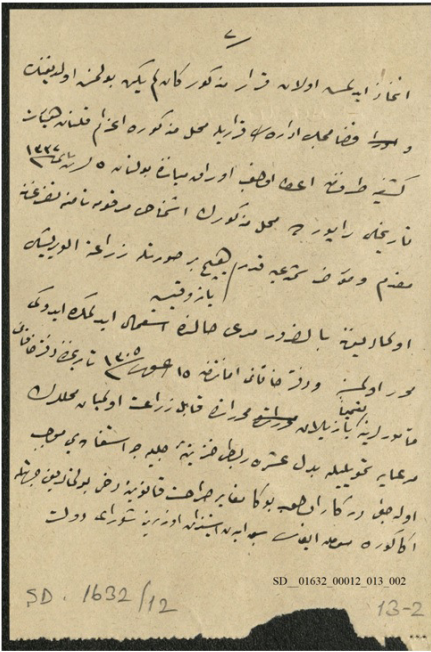
Dahilî Nizamnamenin 29’uncu maddesine göre “karar”, yani “mazbata müsveddeleri”ni kaleme alma görevi “mülazımlar”a verilmiştir. Zaten Esas Nizamnamenin 10’uncu maddesi müzakerenin zabtını tutma görevini mülazımlara vermiştir. Müzakereyi izleyen ve onun zabtını tutan mülazım, karar müsveddesini de kaleme alır. Bizim davamızdaki karar müsveddesi arşiv belgeleri arasında mevcuttur. Bu müsveddeyi biraz aşağıda vereceğiz. Ama önce şunu belirtelim:

1. “Ön Müsvedde” ve “Müsveddenin Müsveddesi”

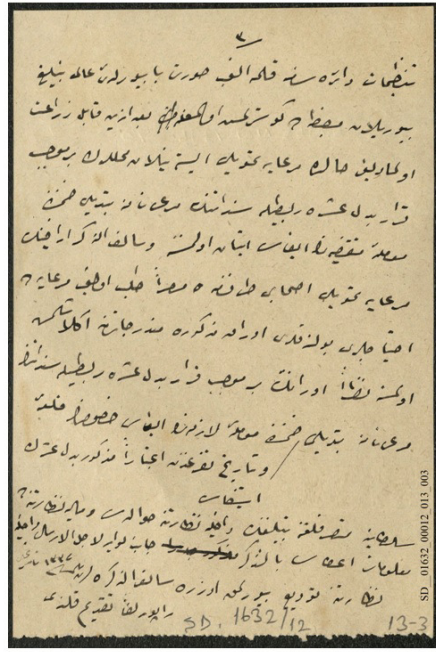
Osmanlı Arşivinde muhafaza edilen bu davaya ilişkin evrakın içinde, kararın müsveddesinden başka, yine müsvedde olarak görülebilecek üç sayfalık ŞD, 1632/12-13 numaralı bir belge daha çıkmıştır. Biz bu belgeyi bir nevi “müsveddenin müsveddesi”, yani bir “ön müsvedde” olduğunu düşünüyoruz. Bu belgenin görüntüsü aşağıdadır:

Belge 13.4: Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davasındaki Mazbata Müsveddesinin Müsveddesi

Sayfa 2 (BOA, ŞD, 1632/12-13-2).

Sayfa 3 (BOA, ŞD, 1632/12-13-3).

Görüldüğü gibi bu üç yaprak sanki bir not defterinden koparılmış yapraklardır. Yaprakların başında veya sonunda bir kişi ismi, imzası, parafı, mührü vs. yoktur. Biz bunların, bu davada kararın müsveddesini yazma işi kendisine verilen mülazım tarafından asıl müsveddeye hazırlık olmak üzere tuttuğu notlar olduğu düşünüyoruz. Keza bir ihtimal, bu notlar, dairede müzakere zamanında başkan ve üyelerden birisi tarafından tutulmuş da olabilir. Bu üç sayfalık not, “*icabı lede't-teemmül*” kelimeleriyle başlamakta ve gerek müsveddede, gerekse nihâî mazbatada görülen kararın gerekçe ve ana kısmını oluşturmaktadır. Bu nedenle de bu notların yazı çevrimini vermiyoruz. Merak edenler yukarıda s.260-261’de yer alan asıl kararın yazı çevrimindeki “*icabı lede't-teemmül*” kısmına bakabilirler.

Bu müsveddenin müsveddesinde tarih olmamakla birlikte⁷¹, bu müsveddenin asıl müsveddeden daha önce yazıldığını söyleyebiliriz. Aşağıda göreceğimiz asıl müsveddenin ikinci sayfasındaki ekler, bu müsveddede yoktur. Bu ekler, bu müsveddenin asıl müsveddeden önce yazılan bir müsvedde olduğunu göstermektedir.

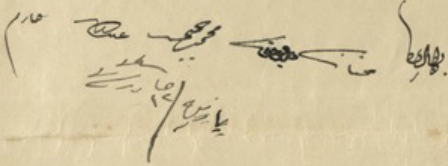
71. Müsveddenin üçüncü sayfasının sondan bir önceki satırında görülen “5 Teşrinisani sene 1332” tarihi bu müsveddenin tarihi değil, kararın içeriğinde bahsedilen keşif raporunun tarihidir.

شورای دوله مخصوص مسوده ورقه‌سی

تاریخ قیام	تاریخ تسوید	مسودی	نومرد

ش

بطلیم سندان مرغی نامه تبدیلی دنا یخ تفرقه اختیار مذکور بید
 عتله ایضا قریب معلا لایه دن ابقای حضرت قعه سده نه قعه
 تبیین و ایدنه نه عوادی و ایدنه نه مملو نه اعطای بالذکر جانب
 لویه دجه لایک و ایدنه نه تودع بولیم اوزره سالفه اندر و سلفه
 نایلی ایور نه تقیم قدری اولی

OSMANLI ARŞIVI		
ŞD		
1632	12	1-3

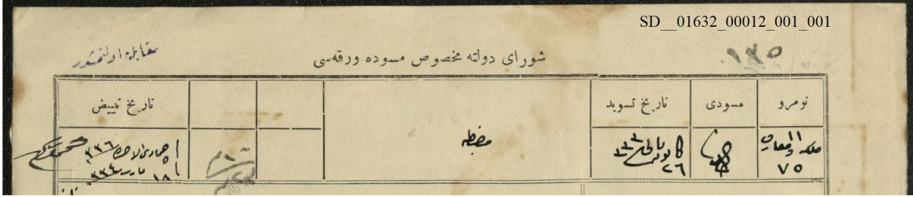
SD_01632_00012_001_005

Üçüncü Yaprak (Kaynak: BAO, ŞD, 1632/12-1.5).

Bu müsvedde varakasının yazı çevrimini vermeyeceğiz. Zira bu müsveddenin metni, üzerinde yapılan düzeltmeler ve eklerle birlikte yukarıda s.259-261’de verdiğimiz Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin 23 Mart 1918 tarihli kararının metnini vermektedir. Müsveddenin yazı çevrimi için bu mazbatanın yazı çevrimine bakılabilir.

Bununla birlikte müsvedde varakasinda mazbatada bulunmayan bir kısım vardır. Bu kısım müsvedde varakasının en üstünde tablo şeklindeki yarı matbu kısımdır. Bu kısmın kesit olarak görüntüsünü ve yazı çevrimini vermekte yarar vardır.

Belge 13.6: Şura-yı Devlet Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisine Karşı Davasındaki Müsvedde Varakasının Üst Kısım

Kaynak: Osmanlı Arşivi, ŞD.1632.12.1-1 (Üstten Kesit)

YAZI ÇEVİRİMİ

135

Şura-yı Devlete Mahsus Müsvedde Varakası

Mukabele olunmuştur.

Numero	Müsevvidi	Tarih-i Tesvid	Mazbata	Tarih-i Tebyiz
Mülkiye ve Maarif	İmza	26 Kanunusani 333*		Fi 5 Cemaziyelahir 336
11				Fi 18 Mart 1334
75				

Yukarıda görüldüğü gibi, kararın “tarih-i tesvid”i, yani müsvedde tarihi olarak 26 Kanunusani 333 yazılmıştır. Oysa Rumî 1333 yılında Kanunusani ayı yoktur. 31 Kanunuevvel 1333’ten 1 Kanunusani 1333’e geçileceğine 1 Kanunusani 1334’e geçilmiştir. Yani 1334 yılında yılbaşı, 1 Mart’tan 1 Kanunusani’ye alınmıştır. Dolayısıyla bu tarih 1334 yılı olmalıdır. Yani bu evrakın “tarih-i tesvidi” olarak Rumî 26 Kanunusani 1334 (miladî 26 Ocak 1918) tarihi kabul edilmelidir.

Yukarıda gördüğümüz gibi evrak, Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığından Şura-yı Devlete (yani Çanakkale’den İstanbul’a) Rumî 19 Kanunusani 1334 (miladî 19 Ocak 1918) tarihinde Şura-yı Devlete gönderilmiştir. Evrak iki gün içinde Şura-yı Devlete ulaşmış ve Şura-yı Devlet Baş Kitabeti tarafından 21 Kanunusani 1334 (miladî 21 Ocak 1918) tarihinde Mülkiye ve Maarif Dairesine sevk edilmiştir. Daire, evrakı ve eklerini 5 gün içinde incelemiş, müzakeresini yapmış ve karara bağlamıştır. Karar müsveddesi de Rumî 26 Kanunusani 1334 (miladî 26 Ocak 1334) tarihinde yazılmış ve daire başkanı ve üyeler tarafından imzalanmıştır.

Anlaşıldığı kadarıyla 1918 yılı gibi Osmanlı İmparatorluğunun oldukça zor günler geçirdiği bir dönemde, posta teşkilâtı ve Şura-yı Devlet oldukça düzenli ve hızlı bir şekilde çalışmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Dahilî Nizamnamenin 29’uncu maddesine göre karar müsveddelerini yazma görevi mülazımlara aittir. Söz konusu karar müsveddesini yazan mülazımın imzası evrakın bi-

rinci sayfasının sağ üst köşesinde “Müsevvid” hanesinde “” şeklinde yazılmıştır. İmza H harfiyle başlamaktadır. Ancak ismi okuyamıyoruz. İsmi Hayri veya Halid olma ihtimali vardır.

Dahilî Nizamnamenin 37’nci maddesine göre “mazbata ... müsveddeleri dairede kıraat ve icab eden yerleri meclisin reyiyile tashih olunduktan sonra Şura-yı Devlet Baş Kitabetine gönderilir”.

İncelediğimiz davada karar müsveddesinin mülazım tarafından yazıldıktan sonra Mülkiye ve Maarif Dairesinde okunduğu ve gereken yerlerinin düzeltildiğini ve gereken yerlere eklemeler yapıldığını anlıyoruz.

Yukarıdaki belge görüntüsünden görüleceği üzere, matbuu müsvedde kâğıdının metin kısmı iki sütundan oluşmaktadır. Birinci, yani sağ sütun dar, ikinci, yani sol sütun geniştir. Geniş sütun karar müsveddesinin yazıldığı kısım, dar sütun ise bu müsvedde üzerinde düzeltme ve eklemelerin yapıldığı sütundur.

Dahilî Nizamname düzeltme ve eklemelerin nasıl yapılacağına ilişkin de hüküm içermektedir. Nizamnamenin 36’ncı maddesine göre, “ibare-i sehviyyenin üzerine aslı okunacak surette bir çizgi keşide edilerek ve defterin açık olan mahalline doğrusu yazılarak zeyli reis-i sani ile daire başkatibi tarafından imza kılınır”.

İncelediğimiz davaya ilişkin mazbata müsveddesine baktığımızda, birinci sayfada sol sütunda yazılan müsvedde metninin üzerinde bir ekleme ve bir de düzeltme yapıldığını görüyoruz. (1) Müsveddenin on ikinci satırının sekizinci kelimesinden sonra araya “olunarak ziraatten terk ü tatil olunması mahlûliyetini icab” kelimeleri derç edilmiştir. Derç edilen kelimeler ilgili yere işaret konularak sağ sütuna eklenmiştir. (2) Aynı sayfanın sondan ikinci satırında bir de düzeltme vardır: “Bila-mazeret-i meşru” ibaresindeki “bila” kelimesi çizilmiş ve bu ibarenin sonuna “olmaksızın” kelimesi eklenerek ibare “mazeret-i

meşru' *olmaksızın*” şekline dönüştürülmüştür. Müsveddenin tashihi sırasında “bila-mazeret...” yerine “mazeret ... *olmaksızın*” yazılması muhtemelen öz Türkçecilik akımının bir ürünüdür. Müsvedde Mülkiye ve Maarif Dairesinde okunurken pek muhtemelen bir üye Arapça “bila-” önekinin yerine Türkçe “olmaksızın” kelimesinin kullanılmasını önerdi ve bu öneri heyet tarafından uygun bulundu.

Müsveddenin ikinci sayfasında da iki ekleme (zeyl) vardır. İlk zeyl, ikinci sayfanın yedinci satırında ekleneceği yere işaret konularak sağ sütunda gösterilmiştir. Zeyl şu kelimelerden oluşmaktadır:

“Mahalli kaymakamlığınca gönderilen heyet-i keşfiyenin Teşrin-i Sani sene 1330 tarihli raporunda arazi-i mezkure yaz mahsulatı için kamilen ziraate elverişli olduğu ve fakat kışın su basması cihetiyle ziraat etmek mümkün olmadığı beyan edilmiş ise de mutasarrıflarının itirazatı üzerine tekrar.”

İkinci zeyl, 11’inci satırdadır. Gireceği kelimeler arasına işaret konularak sağ sütuna şu kelimeler eklenmiştir:

“Karye-i mezkure muhtar-ı evvel muhtar-ı sanileriyle erbab-ı vukufdan altı azadan mürekkeben i'zam kılınmış olan diğer bir heyet-i keşfiyenin 30 Teşrin-i Sani sene 1330 tarihli raporunda ber-muceb-ı emr ü karar tapu ve vergi memurları hazır oldukları halde lede'l-keşf arazi-i mezkurenin ziraate gayr-ı salih bulunduğu ityan kılınmasına.”

Her iki zeyl de, müsveddenin çıktığı elden ve kaleminden farklı bir el ve kaleminden çıkmıştır.

İkinci sayfanın son satırında metin üzerinde beş kelimelik (bir ek yapılmış, ancak daha sonra bundan vazgeçilerek üstü çizilmiştir.

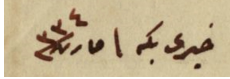
Müsveddenin üçüncü sayfasında “tarih-i teferruğundan itibaren mezkur bedel-i öşrün istifası zımında” kelimelerinin üstü çizilmiş, ama anlaşıldığı kadarıyla bu çizgi daha sonra iptal edilmiştir.

Pek muhtemelen, müsvedde bu hâliyle, Dahilî Nizamnamenin 37’nci maddesi uyarınca Şura-yı Devlet Riyaseti Baş Kitabetine gönderilmiştir. Şura-yı Devlet Riyaseti tarafından müsvedde görüldükten sonra tekrar daireye gönderilmiştir. Nizamnamenin anılan maddesine göre varsa, müsveddedeki Şura-yı Devlet Riyaseti tarafından tashih olunmuş ve eklenmiş kısımlar Dairede tekrar okunur. En sonunda karar, tebyiz ettirilir (m.37). Yani temize çekilerek mazbatanın son hâli yazılır.

I. MÜSVEDDENİN TEBYİZİ (MAZBATANIN YAZILMASI)

Müsveddenin Tebyizi.- Bu müsvedde üzerinde yukarıda açıklanan düzeltme ve eklerin hicrî 5 Cemaziyelahir 1336 (Rumî 18 Mart 1884, miladî 18 Mart 1918) tarihinde bittiğini anlıyoruz. Çünkü müsvedde varakasinda sol üst köşesinde “tarih-i tebyiz”, 5 Cemaziyelahir 1336 (Rumî 18 Mart 1334) olarak belirtilmiştir. “Tebyiz” beyaza çekme, müsveddeye son hâlini verme demektir.

Burada müsvedde varakasının ilk yaprağının arka yüzünde⁷² şöyle bir havale notunun olduğunu da belirtelim:

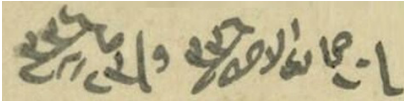

Hayri Bey'e. Fi Mart sene 1334

Bu nottan, tebyiz aşamasını da geçen müsvedde varakasının bu son hâliyle “Hayri Bey” isimli bir görevliye gönderildiği anlıyoruz. Yukarıda açıkladığımız gibi müsvedde mülazım tarafından yazıldıktan sonra Dairede okunur ve gerekiyorsa eklemeler yapılır ve düzeltilir. Daha sonra da Şura-yı Devlet Baş Kitabetine gönderilir.

Mazbatanın (Kararın) Yazılması.- Karar müsveddesi yukarıdaki şekilde tebyiz edildikten sonra bu kararın son hâlinin yazılması safhasına geçilir. Dahilî Nizamname buna “mazbata” demektedir (m.38). Anılan maddeye göre “reis-i evvelin bizzat müzakeresinde bulunmadığı mesalihe dair yapılan mazbatalarda mührü zatisinin yerine Şura-yı Devlet mührü resmisi basılır”. Nitekim bizim örnek olayımızda da söz konusu mazbatanın sonunda Şura-yı Devlet resmî mührü vardır (Mazbatanın aslının görüntüsü için yukarıda s.259’a bakınız).

İncelediğimiz davada mazbata, Osmanlı Arşivinde Babıali Evrak Odası fonunda 4510/338181-2.1 koduyla kayıtlıdır. Mazbatanın sonunda

Fi 10 Cemaziyelahir sene 336 Fi 23
Mart sene 334
(= miladî 23 Mart 1918)

tarihi vardır. Biz bundan Rumî 18 Mart 1918 (miladî 18 Mart 1918) tarihinde tebyiz edilen, yani müsveddesi düzeltilen bu kararın “mazbata”sının Rumî 23 Mart sene 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihinde kaleme alındığını anlıyoruz.

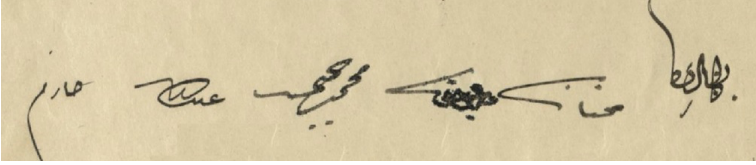
72. BOA, ŞD, 1632/12-1.2.

Böylece Rumî 21 Kanunusani 1334 (miladî 21 Ocak 1918) tarihinde Şura-yı Devlete ulaşan başvuru, Şura-yı Devlet tarafından sadece iki ay içinde sonuçlandırılmıştır. Bu Osmanlı idarî yargı sisteminin 1918 yılı gibi zor bir yılda hızlı bir şekilde çalıştığını gösteren bir örnektir.

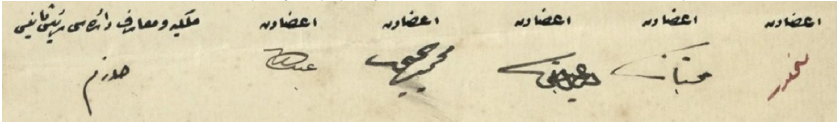
Kararın tesvid ve tebyiz tarihleri daha eski de olsa, Şura-yı Devletin bu kararını, daha doğrusu o zamanki tabirle mazbatasını, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 / Rumî 23 Mart sene 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararı olarak zikretmek uygun olacaktır.

Mazbatanın Müsveddesi ile Beyazı Arasında Bir İmza Uyum-suzluğu.- Mazbatanın müsveddesinde bulunan sağdan birinci imza ile mazbatanın beyazında bulunan sağdan birinci imza arasında fark vardır. İlgili evrakların imza kısımları aşağıda alt ata verilmiştir:

Müsvedde (Kaynak: BOA, ŞD, 1632/12-1.5).

Mazbata (Beyaz) (Kaynak: BEO, 4510/338181-2.1),

Görüldüğü gibi mazbatanın müsveddesinde (ŞD, 1632/12-1.5)

sağdan birinci sırada bulunan imza (), mazbatanın beyazında (BEO, 4510/338181-2.1) yoktur; onun yerine () şeklinde bir imza vardır. Galiba kararın müzakeresine katılan bir üye yerine kararın müzakeresine katılmayan bir başka üye mazbataya imza atmıştır. Bunun sebebini bilmiyoruz.

Sürecin Yargısal Hakkında Değerlendirme.- Yukarıda Şura-yı Devletin davayı inceleme ve karara bağlama sürecini açıkladık. Görüleceği üzere bu safhada yargısal usûller izlenmemiştir. Çelişme usûlü yoktur. *Audi alterem partem* (diğer tarafı da dinle) ilkesine uyulmamıştır. Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti dava dilekçesi, savunma için

davalı idareye gönderilmemiştir. Zaten yukarıda gördüğümüz gibi bu davada davalının olup olmadığı, davalı varsa kimin davalı olduğu dahi tartışmaya açıktır. Bu davanın inceleme safhasında, Şura-yı Devlet kendisinin yaptığı bir tahkikat da olmamıştır. İnceleme için gerekli bütün bilgi ve belgeler, dava dilekçesiyle birlikte Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı tarafından kendisine gönderilmiştir. Şura-yı Devlet bu belgeleri kullanarak uyuşmazlığı incelemiş ve kararını vermiştir.

Bununla birlikte belirtelim ki, Şura-yı Devlet gerekli gördüğü durumlarda önündeki dava konusunda ilgili nezaretlerden bilgi ve görüş isteyebilirdi.

Şimdi Şura-yı Devlet kararının içeriğini ve niteliğini inceleyelim.

X. ŞURA-YI DEVLET KARARINDA HÜKMEDİLEN ŞEYLER VE BU KARARIN HUKUKÎ NİTELİĞİ

Biz Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin hicrî 10 Cema-ziyelahir 1336 / Rumî 23 Mart sene 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararının aslının görüntüsünü ve yazı çevrimini yukarıda 12'nci bölümde vermiştik (bkz. s.259-261). Keza aynı bölümde (s.262-270) bu kararın içeriğini de ayrıntılarıyla incelemiştik. Burada içeriği kısaca hatırlatarak bu kararın hukuken tür olarak ne tür bir karar olduğu konusunu tartışacağız.

Yukarıda açıkladığımız gibi Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinde iki talep vardı:

(1) Birinci talep, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının *iptali* talebidir (Dilekçede iptal değil, “fesih” kelimesi kullanılmaktaydı). Bu nedenle yukarıda (s.283, 311) açıkladığımız gibi biz bu dilekçeyi bir iptal davası dilekçesi olarak kabul etmiştik.

(2) Dava dilekçesindeki ikinci talep ise söz konusu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine izin verilmesi talebiydi. Dilekçede bu talep “mezkur tarlaların... meraya tebdiline müsaade olunması lüzûmuna karar itası” şeklinde oldukça dolambaçlı bir şekilde formüle ediliyordu.

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu iki talebini de kabul etmiştir. Ancak birinci talebi kabul ederken “iptal” değil, “keenlemyekün” terimini kullanmıştır. Yani,

Şura-yı Devlet, bir yandan Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının keenlemyekün olduğuna, diğer yandan da söz konusu arazinin tapudaki vasfının tarladan meraya dönüştürülmesine karar vermiştir. Şura-yı Devlet, bu iki hususun dışında bir şeye daha karar vermiştir: Söz konusu arazinin öşre bağlanmasına.

Şura-yı Devletin kararı biçim bakımından günümüzdeki mahkeme kararları gibi değildir. Kararın sonunda, madde madde kaleme alınmış bir hüküm fıkrası yoktur. Eğer Şura-yı Devlet kararında bugünkü gibi bir hüküm fıkrası olsaydı, kararın sonuç kısmında şöyle üç maddelik bir hüküm fıkrası olurdu:

SONUÇ

Yukarıdaki sebeplerle,

1. Dava konusu Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının keenlemyekün olduğuna,

2. Söz konusu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya değiştirilmesine,

3. Söz konusu arazinin öşre bağlanmasına

hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 ve Rumî 23 Mart 334 (miladî 23 Mart 1918) tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Yani Şura-yı Devletin bu kararında üç tane “hükmedilen şey (mahkumunbih)” vardır. Şura-yı Devlet kararında hükmedilen bu üç şeyi ve bu üç şey itibarıyla bu kararın hukukî niteliğini ayrı ayrı incelemekte yarar vardır.

A. DAVA KONUSU LİVA İDARE MECLİSİ KARARINI “KEENLEMYEKÜN” BULMA: ŞURA-YI DEVLET KARARI BU YÖNÜYLE BİR “İPTAL KARARI”DIR

Kararın bu kısmını önce açıklayalım, sonra da hukukî değerlendirmesini yapalım.

1. Açıklama

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, hicrî 10 Cemaziyelahir 1336, Rumî 23 Mart sene 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararıyla, önce, dava konusu Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararı-

nın “*hilaf-ı salahiyyet ittihaz edilmiş*” olduğuna ve bu kararın “*keenlemyekün bulunmuş olduğuna*” karar vermiştir.

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin söz konusu kararda kullandığı ifade şudur:

“... Meclis-i İdare-i Livaca hilaf-ı salahiyyet ittihaz edilmiş olan karar-ı mezkur *keenlemyekün* bulunmuş olduğunun...”

(مجلس دارالاحكام خذوف صدمه تحت اشراف اودنه قرار فطور طان لم يكن بولميه اوريفيك)

a) Yani Şura-yı Devlet, öncelikle incelediği Liva İdare Meclisi kararının “*hilaf-ı salahiyyet ittihaz edildiğini*” tespit ediyor. Bu İdare Meclisinin yetkisine aykırı olarak, yetkisinin dışında karar aldığını söylemek demektir. Burada “*hilaf-ı salahiyyet*” kavramı ilgi çekici bir kavramdır. Bu kavram burada rastlantı sonucu kullanılmış bir kavram değildir. Şura-yı Devlet, bu kavramı, Fransız idare hukukunda kullanılan “*excès de pouvoir* (yetki aşımı)- ” teriminin bir karşılığı olarak kullanıyor olabilir. Fransa’da idarî işlemin hukuka aykırılığına “*excès de pouvoir* (yetki aşımı)” ve keza “iptal davası”na da “*recours pour excès de pouvoir* (yetki aşımı davası)” ismi veriliyordu⁷³.

b) Şura-yı Devlet, denetlediği kararın “*hilaf-ı salahiyyet ittihaz edildiğini*” tespit ettikten sonra, bu kararın “*keenlemyekün bulunmuş olduğu*”na hükmediyor. Burada “*keenlemyekün*” kavramı üzerinde durmamız uygun olacaktır. “Keenlemyekün (كان لم يكن)”, “sanki yokmuş”, “hiç yokmuş”, “hiç olmamış gibi” anlamlarına gelmektedir⁷⁴. Bu teriminin başındaki “*keenne* (كان)”, “sanki”, “güya”, “gibi”, “benzer”⁷⁵ demektir. “*lem-yekün*” ise “olmadı” demektir⁷⁶.

“Keenlemyekün”, yani “yok hükmünde sayma” kavramı, modern idare hukuku ve idarî yargı teorisine yabancı bir kavram değildir. “Keenlemyekün” terimi modern hukuk literatürümüzde de yakın za-

73. Bu konuda bkz. Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, c.I, s.927, 1120; Georges Vedel ve Pierre Delvolvé, *Droit administratif*, Paris, PUF, 1992, c.II, s.240; René Chapus, *Droit du contentieux administratif*, Paris, Montchrestien, 8. Baskı, 1999, s.178.

74. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984, s.601. Aynı şekilde Kubbealtı Lûgatine göre de keenlemyekün, “yokmuş gibi, sanki hiç olmamış, hiç söylenmemiş gibi” anlamına gelmektedir (Kubbealtı Lûgati, “Keenlemyekün” Maddesi, <https://lugatim.com/s/keenlemyekün>) (E.T. 6 Nisan 2025).

75. Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317, s.1140.

76. *Kubbealtı Lûgati*, “Keenlemyekün” Maddesi (<https://lugatim.com/s/keenlemyekün>) (E.T.: 6 Nisan 2025).

manlara kadar kullanılan bir terimdi ve hâlâ da az da olsa kullanılmaktadır. Günümüz Türk idare hukuku literatüründe ağır ve apaçık sakatlıklarla malul idarî işlemlerin “keenlemyekün” olduğu, “keenlemyekün” sayıldığı söyleniyor. Bununla anlatılmak istenen şey, bu işlemlerin “yok hükmünde sayılması”dır⁷⁷.

2. Hukukî Değerlendirme

Bu kısmı itibarıyla Şura-yı Devlet kararının tipik bir “iptal kararı” olduğunu düşünüyoruz. Şura-yı Devlet, (a) denetlediği işlemin “*hilaf-ı selahiyet ittihaz edildiğini*” tespit etmekte ve (b) bu sebeple bu işlemin “*keenlemyekün*” olduğunu söyleyerek onu *geçersiz* ilân etmektedir. “İptal” de zaten bu demektir. İptal, batıl, yani geçersiz hâle getirmek demektir. Bir idarî işlemin bir yandan hukuka aykırı olduğunun söylenmesi ve diğer yandan da bu sebeple onun geçersiz olduğunun ilân edilmesi, o işlem hakkında “iptal kararı” verildiği anlamına gelir.

Burada belirtelim ki, Şura-yı Devletin bu kararının icrası için Dahiliye Nezaretinin Maliye Nezaretine yazdığı 10 Nisan 1334 tarihli yazısında⁷⁸ da “Kale-i Sultaniye Meclisi İdaresince *hilaf-ı selahiyet* ittihaz edilmiş olan kararın *keenlemyekün addiyle*” ifadesi vardır. Yani Şura-yı Devlet kararının uygulama makamı olan Dahiliye Nezareti dahi, söz konusu kararın Şura-yı Devlet tarafından bir yandan “*hilaf-ı selahiyet*” bir karar olarak bulunduğunu ve diğer yandan da bu kararın Şura-yı Devlet tarafından “*keenlemyekün*” addedildiğini belirtiyor. Yani Şura-yı Devlet kararında kullanılan “*hilaf-ı selahiyet*” ve “*keenlemyekün addetme*” ibareleri rastlantıyla kullanılmış ibareler değildir. Bu iki unsur, bize Şura-yı Devletin söz konusu kararının bir iptal kararı olduğunu göstermektedir.

3. Türk Doktrinde Şura-yı Devletin “İptal Kararı” Vermediği Konusunda Genel Kanaatin Sorgulanması

Türkiye’de İdarî Yargı Tarihi başlıklı kitabında Onur Karahanogulları şöyle yazar:

“Günümüz idare hukukçuları, Osmanlı Şura-yı Devleti’nin iptal kararına rastlamayı beklemişlerdir. İptal kararı bulamamak hep bir hayal kırıklığı yarat-

77. Modern idare hukukunda “keenlemyekün”, yani “yok hükmünde sayma” müeyyidesinin tanımı ve bu konuda tartışma ve açıklamalar için bkz.: Gözler, *İdare Hukuku, op. cit.*, c.I, s.1130-1143.

78. BOA, DH.İUM.EK, 110/21-1.1.1.

maktadır. Bir mahkemenin, idarenin bir işlemini yargılaması ve sonucunda hukuka aykırı olduğuna hükmederek verdiği kararlar o işlemi hukuk düzeninden silmesi anlamında bir iptal yetkisi elbette bulunmamaktadır”⁷⁹.

Onur Karahanoğullarının bu kanısına Fethi Gedikli de katılır. Gedikli şöyle yazar:

“Karahanoğulları’nın haklı olarak belirttiği gibi, Şura-yı Devletten iptal kararı bekleyip bunu bulamamak günümüz hukukçularında hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bu hayal kırıklığı isabetli olmayan bir beklentinin neticesidir”⁸⁰.

Biz Onur Karahanoğulları ve Fethi Gedikli’nin kanısına katılmıyoruz.

Kanımızca Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararının keenlemeyekün bulunmuş olduğuna dair verdiği hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararı, yukarıda açıkladığımız gerekçelerle, kararın metninde “iptal” kelimesi geçmese de, nitelik olarak bir “iptal kararı” olarak görülebilir.

Kararda Şura-yı Devlet, bir yandan, denetlediği kararın hukuka aykırı olduğunu tespit etmekte ve diğer yandan da bu kararın “keenlemeyekün”, yani yok hükmünde olduğunu, diğer bir ifadeyle hükümsüz ve geçersiz olduğunu ilân etmektedir. Bu iki unsurun birleşmesi, ortada bir “iptal kararı”nın bulunduğu anlamına gelir.

KUTU 13.3: OSMANLI’NIN SON DÖNEMİNDE İDARİ YARGI UYGULAMASINDA “İPTAL” YERİNE “FESİH” TERİMİ KULLANILIYORDU

Yukarıda (s.253-254, 310-312) gördüğümüz gibi Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dava dilekçesinde talep edilen üç şeyden birincisi, dava konusu Liva İdare Meclisi kararının “feshi” idi. Keza feshi talep edilen Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi kararı da Biga Kazası İdare Meclisi kararının “feshi”ne ilişkin idi. Bu nedenle Şura-yı Devletin bu kararında Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi kararının geçersizliğine karar verirken kullanması beklenen terim “keenlemeyekün” terimi değil, “fesh” terimiydi. Yani Şura-yı Devlet, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi kararının “keenlemeyekün bulunduğu” değil, “feshine” karar vermeliydi. Burada sadece bir terim farkı olduğunu düşünüyoruz. Şura-yı Devletin bu kararının nitelik olarak bir “fesh kararı” veya günümüzdeki yerleşik terim ile söylersek bir “iptal kararı” olduğunu düşünüyoruz.

Türk idare hukuku literatüründe Şura-yı Devletin “iptal kararı” vermediği yolundaki yaygın kanının doğru olmadığını yukarıda söylemiştik. İptal kararına örnek olarak da bu kitapta incelenen Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin hicrî 10 Cemaziyelahir 1336, Rumî 23 Mart sene 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti – Kale-i Sultaniye

79. Karahanoğulları, *op. cit.*, s.185.

80. Gedikli, *op. cit.*, s.446-447.

Livası İdare Meclisi kararını göstermiştik. Tek iptal kararı örneği de bu karar değildir. Osmanlı Arşivinde bulunan Şura-yı Devlet kararları incelenirse pek çok “iptal kararı” bulunabileceğini düşünüyoruz. Ancak aramayı sadece “iptal” kelimesiyle değil, “fesh” kelimesiyle de yapmak gerekir⁸¹. Zira yukarıda da belirttiğimiz gibi, o dönemde, idarî kararların geçersiz kılınması için kullanılan terim “iptal” değil, “fesh” terimiydi.

Osmanlı Arşivi Şura-yı Devlet (ŞD) fonu katalogunda “fesh”, “fesh”, “feshi”, “karar”, kelimeleriyle arama yapıldığında pek çok karara ulaşıyor. Örnek olarak şunları zikredebiliriz (Sadece fonun kodunu, dosya ve gömlek numarasını ve belge tarihini –hicrî– vereceğiz):

ŞD, 1771/3 (H. 17.08.1331)
 ŞD, 3122/37 (H. 05.02.1332)
 ŞD, 475/29 (H. 13.04.1333)
 ŞD, 1775/15 (H. 11.08.1333)
 ŞD, 3152/42 (H. 10.05.1337)

ŞD, 91/1 (H. 02.05.1340)
 ŞD, 3181/6 (H. 09.05.1340)
 ŞD, 1635/32 (H. 01.02.1341)
 ŞD, 91/24 (H. 26.02.1341)
 ŞD, 3190/9 (H. 08.03.1341)

Şura-yı Devlet kararlarının (mazbatalarının) temize çekilmiş ve Sadarete gönderilmiş son hâllerine Osmanlı Arşivi Babıalı Evrak Odası (BEO) fonundan ulaşılabilmektedir. Bu fonda “fesh”, “fesh”, “feshi”, “karar”, “Şura-yı Devlet” kelimeleriyle tarama yaptığımızda pek çok karara ulaştık. Örnekler:

BEO, 4194/314481 (H. 04.08.1331)
 BEO, 4401/330014 (H. 23.04.1334)
 BEO, 4402/330120 (H. 01.05.1334)
 BEO, 4403/330219 (H. 10.05.1334)
 BEO, 4403/330220 (H. 10.05.1334)
 BEO, 4404/330288 (H. 14.05.1334)
 BEO, 4404/330293 (H. 14.05.1334)
 BEO, 4407/330463 (H. 29.05.1334)
 BEO, 4410/330717 (H. 22.06.1334)
 BEO, 4410/330718 (H. 22.06.1334)
 BEO, 4452/333880 (H. 07.04.1335)
 BEO, 4464/334747 (H. 20.06.1335)
 BEO, 4466/334922 (H. 04.07.1335)
 BEO, 4466/334922 (H. 04.07.1335)
 BEO, 4472/335357 (H. 10.08.1335)
 BEO, 4474/335523 (H. 26.08.1335)
 BEO, 4481/336046 (H. 30.10.1335)
 BEO, 4482/336108 (H. 04-11.1335)
 BEO, 4486/336413 (H. 17.12.1335)
 BEO, 4500/337499 (H. 10.04.1336)
 BEO, 4501/337564 (H. 17.04.1336)
 BEO, 4505/337841 (H. 18.05.1336)
 BEO, 4517/338771 (H. 18.08.1336)
 BEO, 4519/338905 (H. 03.09.1336)

BEO, 4529/339658 (H. 12.11.1336)
 BEO, 4532/339828 (H. 25.11.1336)
 BEO, 4537/340210 (H. 28.12.1336)
 BEO, 4538/340300 (H. 05.01.1337)
 BEO, 4538/340303 (H. 05.01.1337)
 BEO, 4538/340311 (H. 05.01.1337)
 BEO, 4539/340417 (H. 13.01.1337)
 BEO, 4549/341116 (H. 27.03.1337)
 BEO, 4551/341295 (H. 12.04.1337)
 BEO, 4557/341711 (H. 16.05.1337)
 BEO, 4563/342203 (H. 28.06.1337)
 BEO, 4564/342257 (H. 05.07.1337)
 BEO, 4584/343793 (H. 27.10.1337)
 BEO, 4587/343997 (H. 19.11.1337)
 BEO, 4600/344978 (H. 19.02.1338)
 BEO, 4608/345564 (H. 06.04.1338)
 BEO, 4617/346256 (H. 26.05.1338)
 BEO, 4627/346975 (H. 16.07.1338)
 BEO, 4645/348324 (H. 10.11.1338)
 BEO, 4654/349049 (H. 05.01.1339)
 BEO, 4660/349488 (H. 10.02.1339)
 BEO, 4695/352122 (H. 08.02.1340)
 BEO, 4718/353795 (H. 26.12.1340)

Hâliyle kataloglardaki belge özetlerine güvenmemek ve bu dosyalara tek tek girip, dosya içeriğindeki evrakı ve özellikle de dava dilekçesindeki netice-i talebi ve Şura-yı Devlet kara-

81. Hatta aramayı, sadece “iptal” ve “fesh” kelimeleriyle değil, aynı zamanda “keenlemeye-kün”, “nakz” ve hatta “ilga” gibi kelimelerle de yapmak gerekir. Mesela hicrî 22 Cemaziyelahir 1334 (miladî 26 Nisan 1916) tarih ve BEO. 4410/330717 kodlu Şura-yı Devlet Maliye ve Nafia Dairesinin kararı “Niğdeli Kuzucuzade Rıza Efendi uhdesine ihale kılınan iki kıta bağ mahsulü hakkında Meclis-i İdare-i Liva’ca müttehaz mukarreratın nakz”ına ilişkindir. Diğer bir örnek Hicrî 26 Ramazan 1323 (miladî 24 Kasım 1905) tarih ve ŞD, 2242/6 sayılı dosya, “Meryem bint-i İbrahim, İbrahim Ağazade Battal ve Osman ile Memiş’in Kilis’in Kevkebe karyesindeki tapulu arazileri hakkında Kilis Meclis-i İdare-si’nce verilen kararın nakz ve ilga talepleri”ne ilişkindir.

hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesi çerçevesinde alınmış kararlardır. Dolayısıyla bu kararların ortaya çıkması için öncelikle 26 Mart 1913 tarihli adı geçen Kanunun yürürlüğe girmesi gerekmiştir. En geç kararın ize 29 Ekim 1922 tarihli olmasının sebebi şudur: Şura-yı Devletin hukukî ve fiilî varlığı, Rumî 4 Teşrinisani 1338 (miladî 4 Kasım 1922) tarihinde son Sadrâzam Ahmet Tevfik Paşa Hükümetinin istifasıyla birlikte sona ermiştir⁹¹.

Yukarıda listesi verilen Danıştay kararları, görüldüğü kadarıyla, hep vilayet veya sancak idare meclislerinin kararlarının feshi istemiyle açılan davalarda verilmiş kararlardır ve dolayısıyla 1913 yılı ve sonrasına ait kararlardır. Bunun böyle olması da normaldir. Zira 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkatinin 67'nci maddesiyle etkili bir taşra idare meclislerinin kararlarının yargısal denetimi sistemi kurulmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla da bu sistem etkili bir şekilde çalışmıştır.

Bununla birlikte 1913 yılından önce de Şura-yı Devletin verdiği iptal kararlarına rastlanabilir. Örnek olarak

- hicrî 29.2.1294 (miladî 15 Mart 1877) tarih ve ŞD, 2888/27,
- hicrî 9.10.1330 (miladî 21 Eylül 1912) tarih ve ŞD, 1689/4,
- hicrî 27.4.1331 (miladî 5 Nisan 1913) ŞD, 1691/3,
- hicrî 5.5.1331 (miladî 12 Nisan 1913) ŞD, 1952/24,
- hicri 26.11.1303 (26 Ağustos 1886) tarih ve ŞD, 720/6 ve
- hicrî 22.11.1316 (miladî 3 Nisan 1899) tarih ve ŞD, 2994/63

kodlu kararlar gösterilebilir.

4. Bağlayıcılık İptal Kararının Tanımlayıcı Unsuru mudur?

Burada şu hususu da belirtelim: Bir kararın “iptal kararı” olarak nitelendirilebilmesi için kararın kendisinin iptal edilen işlemi hukuk aleminden silmesi gerekli değildir. Bu husus kararın bir iptal kararı olması niteliğiyle ilgili değil, onun bağlayıcılığı veya onun icrası ile ilgili bir husustur. Bir iptal kararı, eski tabirle “lazimü'l-icra” niteliğinde olmasa bile, yani kendiliğinden ve doğrudan doğruya icra kabiliyetine sahip olmasa bile, şartlarını taşıyorsa, iptal kararı olarak görülebilir. İdarî yargıda iptal kararının bağlayıcılığı sorunu, hangi idarî yargı sistemi içinde bulunduğunuz sorunuyla ilgilidir. Osmanlı Şura-yı Devletin iptal kararlarının kendiliğinden ve doğrudan doğruya icra edilebilir olmaması, Osmanlı Şura-yı Devlet sisteminin “tutuk adalet sistemi (*système de la justice retenue*)”⁹² içinde yer aldığını gösterir, Şura-yı Devletin iptal kararı vermediğini değil. Bu hususu biraz aşağıda ayrıca göreceğiz.

Şimdi Şura-yı Devletin söz konusu kararında ikinci hükmedilen şeyi, yani mahkumunbihi görelim:

92. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.140.

B. SÖZ KONUSU ARAZİNİN VASFININ “TARLA”DAN “MERA”YA DÖNÜŞTÜRÜLMESİ: KARAR BU YÖNÜYLE NE KARARIDIR?

Kararın bu kısmını önce açıklayalım, sonra da hukukî değerlendirmesini yapalım.

1. Açıklama

Yukarıda açıkladığımız üzere Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyeti, 21 Teşrinisani 1333 (miladî 21 Kasım 1917) tarihli dilekçesinde dava konusu idarî işlemin feshi (iptali) talebinden başka, söz konusu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine izin verilmesini de talep etmiştir. Dilekçede bu talep, yukarıda (s.253) gördüğümüz gibi, “*mezkur tarlaların... meraya tebdiline müsaade olunması lüzûmuna karar itası*” şeklinde oldukça dolambaçlı bir şekilde ifade edilmişti.

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin bu ikinci talebini de kabul etmiştir. Daire şöyle demiştir:

“Salifü'z-zikr arazinin meraya tahvili ashabı tarafından musırren talep olunup meraya da ihtiyaçları bulunduğu evrak-ı mezkure münderecatından anlaşılmış olmasına nazaran oranın ... *senedatının mera namuna tebdili* ... zımında muamele-i lazımenin ifası hususunun Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığına tebliğinin Dahiliye Nezareti'ne havalesi ve Maliye Nezareti'ne de malumat itası bi't-tezekkür canib-i livaya liecli'l-irsal Dahiliye Nezareti'ne tevdi' buyrulmak üzere salifü'z-zikr 5 Teşrin-i Sani sene 1332 tarihli rapor leffen takdim kılındı”⁹³.

Günümüz Türkçesiyle ve kısaltarak söylersek, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, söz konusu arazinin tapu senetlerindeki *vasfının mera olarak değiştirilmesi için gerekli işlemin yapılması hususunun* Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığına tebliğinin Dahiliye Nezaretine havalesi ve Maliye Nezaretine de bilgi verilmesine karar vermiştir.

2. Değerlendirme: Şura-yı Devlet İdareye Emir ve Talimat Verebilir mi?

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi kararının bu ikinci kısmı, yani karada hükmedilen ikinci şey, idareye emir ve talimat verilmesi anlamına gelmektedir. Şura-yı Devlet bu kararıyla, denetlediği Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (mi-

93. BOA, BEO, 4510/338181-2.1 (Yazı Çevrimi: Aydın Çakmak).

ladî 19 Ağustos 1917) tarih ve 316 numaralı kararını hukuka aykırı olduğunu ve bu kararın “keenlemyekün” olduğunu söylemekle yetinmemekte, daha ileri giderek, bu konuda Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığının nasıl işlem tesis etmesi gerektiğini de açıklamaktadır. Mülkiye ve Maarif Dairesi, Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığından, söz konusu arazinin tapudaki vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi için gerekli işlemi yapmasını istemektedir. Mülkiye ve Maarif Dairesi, bu isteğini de Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığına kendisi tebliğ etmemekte, tebliğin Dahiliye Nezareti tarafından yapılmasına ve Maliye Nezaretine de bilgi verilmesine karar vermektedir.

3. Günümüz Anlayışında İdarî Yargı Organları İdareye Emir ve Talimat Veremezler

Günümüz idarî yargı anlayışında, idarî yargı organlarının yetkisi, dava konusu işlemin *iptaline* ve ortada zarar varsa *zararın tazminine* karar vermekten ibarettir. İdarî yargı organları, iptal kararı verdikten sonra, idarenin yerine geçip, iptal ettikleri idarî işlemin yerine kendileri işlem tesis edemezler; idareye denetledikleri konuda ne tür bir işlem tesis etmeleri gerektiği konusunda emir ve talimat veremezler. Böyle bir şey, bir yandan Anayasamızın yürütme yetkisini güvence altına alan 8’inci maddesine, diğer yandan Anayasamızın 125’inci maddesinin dördüncü fıkrasında yazan “idari eylem ve işlem niteliğinde... yargı kararı verilemez” hükmüne aykırıdır. Aynı yasak, 6 Ocak 1982 tarih ve 2577 sayılı İdarî yargılama Usulü Kanunu 2’nci maddesinin son fıkrasında da vardır.

4. Osmanlı Şura-yı Devleti İdareye Karışabilir miydi?

Benzer yasakların Osmanlı döneminde Şura-yı Devlete ilişkin de olup olmadığı konusu tartışmaya açıktır. Şura-yı Devletin idareye hem karışamayacağı, hem de karışabileceği görüşü lehine argümanlar ileri sürülebilir.

a) Karışamayacağı Görüşü Lehine Argümanlar

8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâmnamesinin⁹⁴ 4’üncü maddesine göre,

94. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

“Şûrâ-yı Devletin kendisine havâle olunan husûsâtın müzâkere ve tedkîkine me’mûriyyeti olarak icrâât-ı devâ’ir ve me’mûrîn-i mahsûsasına â’id bulunduğu cihetle umûr-ı icrâiyyeye bir gûne müdâheleye hakkı olamayub...”⁹⁵.

Yani bugünkü Türkçeyle söylersek, Şura-yı Devletin yürütme işlerine hiçbir şekilde müdahale etmeye hakkı yoktu.

Yargı organlarının idareye karışma yasağı Fransa’da da vardır. Fransız ihtilalinden sonra, 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla, “idarî ve adlî makamların ayrılığı ilkesi (*principe de la séparation des autorités administratives et judiciaires*)”⁹⁶ kabul edilmiştir⁹⁷. Bu Kanunun İkinci Bölümünün 13’üncü maddesi şöyle demektedir: “Adlî görevler, idarî görevlerden ayırırlar ve her zaman ayrı kalacaklardır. Hâkimler, hangi şekilde olursa olsun idarî makamların işlerine karışamazlar”⁹⁸. Bu Kanun Fransa’da hâlâ yürürlüktedir⁹⁹.

b) Şura-yı Devletin İdareye Karışabileceği Görüşü Lehine Argümanlar: Şura-yı Devletin “Kavanin ve Nizamatin Tamami-i Cereyanına Nezaret” Görevi

Osmanlı Şura-yı Devleti için de idarenin işlerine karışma yasağı, yukarıda görüldüğü gibi prensip olarak geçerli olsa da, bu yasağın mutlak bir yasak olmadığı, Şura-yı Devletin uygulamada idarenin işlerine karıştığı ve hatta bu karışmasının pozitif hukuk açısından bir dayanağının da olduğunu söyleyebiliriz. 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâm-nâmesinin¹⁰⁰ idarenin işlerine karışma yasağını getiren aynı maddesinde (m.4) şöyle bir hüküm de vardır:

“Şûrâ-yı Devletin kendisine havâle olunan husûsâtın müzâkere ve tedkîkine me’mûriyyeti olarak ... kavanin ve nizamatin tamami-i cereyanına nezarete ve adem-i hüsn-i icraları takdirinde lazım gelenlere beyan-ı hâlê mezundur”¹⁰¹.

Yani bugünkü Türkçeyle söylersek, Şura-yı Devlet, kendisine havale olunan hususları müzakere ve inceleme görevinin bir parçası ola-

95. Yukarıdaki alıntı, söz konusu Nizamnamenin Eraslan’ın tarafından yapılan yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.288).

96. René Chapus, *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, 15. Baskı, 2001, c.I, s.748.

97. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.101; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.748; André de Laubadère, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, L.G.D.J., 15. Baskı, 1999, c.I, s.346.

98. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.101; Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.748.

99. Fransa’daki durum için bkz. Gözler, *İdare Hukuku*, *op. cit.*, c.I, s.50-60.

100. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

101. Yukarıdaki alıntı, Eraslan’ın yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.288).

rak kanun ve nizamların tam olarak yürütülmesini gözetmeye ve bunların güzel uygulanmamaları takdirinde de durumu gereken makamlara bildirmeye yetkilidir.

Buna göre Şura-yı Devlet, kendisine havale edilen bir başvuruyu incelerken, kanun ve nizamlara aykırı bir uygulamayı tespit ederse, bunu gereken yerlere bildirmeye yetkilidir. Dolayısıyla Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin yaptığı başvuruyu incelerken gördüğü “*kavanin ve nizamata aykırılığı*”, yani doğrudan söylersek “hukuka aykırılığı”¹⁰², bu aykırılığın düzeltilmesi için yapılması gereken işlemle birlikte gerekli olan makamlara (Dahiliye Nezareti ve Maliye Nezaretine) bildirmeye hakkı vardır ki, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi zaten bunu yapmıştır.

İlave edelim ki, 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâm-nâmesinin yukarıdaki hükmünün (“kavanin ve nizamatin tamami-i cereyanına nezaret ve adem-i hüsn-i icraları takdirinde lazım gelenlere beyan”) (m.4), Şura-yı Devlete idarî işlem ve eylemlerin denetimi konusunda idarenin “takdir yetkisi”ne müdahale edecek derecede bir yetki verdiğini söyleyebiliriz. Hatta Şura-yı Devlet, idarenin yerine geçerek yapılacak işlemin ne olduğuna karar verebileceği görülüyor. İdareye bu derece karışabilen bir idarî yargı anlayışı hâliyle bugün hâkim olan idarî yargı anlayışıyla bağdaşmaz.

C. SÖZ KONUSU ARAZİNİN ÖŞRE BAĞLANMASI VE ÖŞÜR BEDELİNİN ALINMASI: KARAR BU YÖNÜYLE NE KARARIDIR?

Kararın bu yönünü önce açıklayalım; sonra da değerlendirelim.

1. Açıklama

Yukarıda açıkladığımız üzere Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararında hükmedilen üçüncü bir şey daha vardır: “Söz konusu arazinin öşre bağlanması”.

Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, kararında, Defter-i Hakanî Emanetinin çıkardığı Rumî 15 Ağustos 1305 tarihli Tamimi-

102. Bu hukuka aykırılık şudur: Gerçekte su basması nedeniyle ziraate elverişli olmayan söz konusu arazi hakkında meraya dönüştürme kararı verilmesi gerekirken, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin bu arazi hakkında ziraatten terk ve tatil sebebiyle mahlûliyet, yani arazinin Hazineye geçmesi kararı vermiştir.

nin, yani Genelgesinin “kabil-i ziraat olmayan mahallerin meraya tahvili”ne bu arazilerin ancak “bedel-i öşre rabtı” şartıyla izin verdiğini gözlemlemekte ve şöyle demektedir:

“Salifü'z-zıkr arazinin ... ber-muceb-i karar *bedel-i öşre rabtıyla* senedatının mera namına tebdili ve tarih-i teferruğundan itibaren mezkur *bedel-i öşrün istifası* zımında muamele-i lazımenin ifası hususunun Kal'a-i Sultaniye mutasarrıflığına tebliğinin Dahiliye Nezareti'ne havalesi ve Maliye Nezareti'ne de malumat itası bi't-tezekkür canib-i livaya li-ecli'l-irsal Dahiliye Nezareti'ne tevdi' buyrulmak üzere salifü'z-zıkr 5 Teşrin-i Sani sene 1332 tarihli rapor leffen takdim kılındı”¹⁰³.

Günümüz Türkçesiyle ve kısaltarak söylersek, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, tapu senetlerindeki vasfının tarladan meraya değiştirilecek söz konusu arazinin “bedel-i öşre rabtı”na, yani öşür bedeline bağlanmasını ve dahi bu arazinin “tarih-i teferruğundan itibaren mezkur bedel-i öşrün istifası”na, yani arazinin satın alınma tarihinden itibaren öşür hesaplanıp bedelinin alınmasına hükmetmiştir. Bunun için de, yani arazinin öşre bağlanması ve öşür bedelinin alınması için gerekli işlemlerin yapılması konusunun Dahiliye Nezareti aracılığıyla Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına tebliğine¹⁰⁴ ve Maliye Nezaretine de bilgi verilmesine karar vermiştir.

2. Değerlendirme

Biraz yukarıda (s.342-345) kararın ikinci kısmı hakkında yaptığımız bütün değerlendirmeler, kararın bu üçüncü kısmı hakkında da geçerlidir. Kararın bu kısmı da, tam anlamıyla idareye bir emir ve talimat verme anlamına gelmektedir. İdareye yapması gereken işlemin ne olduğu (öşre bağlama) ve bu işlemi ne zamandan itibaren yapması gerektiğini (arazinin satın alınması tarihinden itibaren öşrün hesaplanıp alınması) açıklamaktadır. Bu tam anlamıyla idareye bir karışmadır.

Burada ilave olarak şunu da söyleyelim: Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin dava dilekçesinde böyle bir talep yoktur. Görüldüğü kadarıyla Osmanlı Şura-yı Devlet sisteminde “taleple bağlılık ilkesi”, diğer

103. BOA, BEO, 4510/338181-2.1 (Yazı Çevrimi: Aydın Çakmak).

104. “...bedel-i öşre rabtıyla ... ve tarih-i teferruğundan itibaren mezkur bedel-i öşrün istifası zımında muamele-i lazımenin ifası hususunun Kal'a-i Sultaniye mutasarrıflığına tebliğinin Dahiliye Nezareti'ne havalesi...” (BOA, BEO, 4510/338181-2.1) (Yazı Çevrimi: Aydın Çakmak).

bir ifadeyle “*ultra petita* karar verme yasağı” geçerli değildir. Oysa yargı organları davacının talebiyle bağlıdırlar; talep dışı karar veremezler. Bu husus da Osmanlı Şura-yı Devletinin bir yargı organı olarak görülmesinin zor ve tartışmaya açık bir husus olduğunu gösteren bir diğer delildir.

* * *

Şura-yı Devletin yukarıdaki şekilde, iptal kararı ve tazminat kararı dışında, idareye yol gösteren şekilde karar verebilmesi, Osmanlı Şura-yı Devletinin yargı organı olmadığı, onun idarenin, özellikle Sadaretin, yani Başbakanlığın bir parçası olduğu düşüncesini destekler bir veridir. Zira ancak idarenin içinde yer alan bir organ, idareye emir ve talimat verebilir. Hâliyle bu organın da idarî hiyerarşide emir ve talimat verdiği organın üzerinde yer alması gerekir. Bu nedenle de Şura-yı Devletin Sadarete bağlı olması, onun kararlarının Sadaret tarafından ilgili idare şubelerine ve dairelerine gönderilmesi gerekli ve anlamlıdır.

Böyle bir sistem, idarî yargı teorisi açısından günümüzdeki sisteme göre daha eski bir sistem olan tutuk adalet sistemini yansıtır. Ancak bu sistemin pratikte daha etkili bir şekilde işlemesi ve Şura-yı Devlet kararlarının daha etkili bir şekilde uygulanması mümkün olabilir.

Şura-yı Devletin idarenin içinde yer alması, yargı organı olarak değil, idare organı olarak görülmesi yolundaki bu düşünceler, Osmanlı’da bir idarî yargı olmadığını ispatlamaz. Şura-yı Devlet idarenin içinde yer alsa da, üyeleri idareden gelse de organ olarak idareden belli bir ölçüde bağımsızdır. Şura-yı Devlete yöneltilen bu eleştiriler, Fransız *Conseil d’Etat*’sı için de geçmişte geçerliydi ve günümüzde dahi üyelerinin idareden gelmesi bakımından belli ölçüde geçerlidir. Ama bu eleştirilere rağmen Fransa’da bir idarî yargı olduğu kabul edilir.

XI. ŞURA-YI DEVLETİN KARAR VERME YETKİSİ (ÖZET)

Yukarıda açıkladığımız gibi, Şura-yı Devletin denetlediği idarî işlemler hakkında iptal kararı verme yetkisinin olduğunu düşünüyoruz. Denetlenen işlemin hukuka aykırı olduğunun tespit edilmesi ve bu işlemin bu sebeple keenlemyekün (yok hükmünde) olduğunun ilân edilmesi, bizce iptal kararıdır. Bu kararın bağlayıcılığı ve uygulanması ayrı bir konudur ki, bu konuyu hemen biraz aşağıda inceleyeceğiz.

Şura-yı Devletin denetlediği işlemin keenlemeyekün (yok hükmünde) olduğuna karar verme yetkisinin olmadığı kabul edilse bile değişen bir şey yoktur. Zira bu durumda dahi, Şura-yı Devletin denetlediği eylem ve işlemlerin o zamanki tabirle “*kavanin*¹⁰⁵ ve *nizam*¹⁰⁶ *ahkamına muhalif*”, yani bugünkü Türkçeyeyle söylersek “kanun ve nizamname hükümlerine aykırı” veya bugün alıştığımız tabirle daha kestirmeden söylersek “hukuka aykırı” olup olmadığına karar verme yetkisine sahip olduğu tartışmasızdır.

Şura-yı Devlet, kararında dava konusu işlemin hukuka aykırı olduğunu söyleyebilir. Bunu söyledikten sonra yapılması gereken işleme karar da verebilir. Bu kararını da gereken yerlere gönderebilir. Zira 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şûrâ-yı Devlet Nizâmnamesinin 4’üncü maddesinde, yukarıda da açıkladığımız gibi, Şura-yı Devlet, “kavanin ve nizamatin tamami-i cereyanına nezarete ve adem-i hüsn-i icraları takdirinde lazım gelenlere beyan-ı hâle mezundur”¹⁰⁷. Yani Şura-yı Devlet kanun ve nizamların tam olarak uygulanmadığını gördüğünde, durumu gerekli yerlere bildirmeye yetkilidir.

Bu sonuç, bizim burada örnek olarak incelediğimiz Yeniçiftlik köyü – Kale-i Sultaniye Livası davasında Şura-yı Devletin verdiği Rumî 23 Mart 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararıyla teyit edilmektedir. Bu kararla Şura-yı Devlet, bir yandan denetlediği Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının yok hükmünde olduğunu ilân etmiş, diğer yandan da bu kararın hukuka aykırı olduğunu belirtip söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi gerektiğini ilgili makamlara bildirilmesine karar vermiştir.

XIV. ŞURA-YI DEVLET KARARLARININ BAĞLAYICILIĞI VE UYGULANMASI

Bu sorunu önce genel olarak göreceğiz, sonra da burada ulaştığımız sonuçlar ışığında bu kitapta incelediğimiz Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin Yeniçiftlik Köyü-Kale-i Sultaniye Livası davasında verdiği Rumî 23 Mart 1334 (miladi 23 Mart 1918) tarihli kararının bağlayıcılığı ve uygulanması sorununu göreceğiz.

105. “Kavanin”, “kanun” kelimesinin çoğuludur: “kanunlar” demektir.

106. “Nizam”, “nizam” kelimesinin çoğuludur; “nizamlar” demektir. Bununla kastedilen tüzük, yönetmelik gibi bütün düzenleyici işlemlerdir.

107. Yukarıdaki alıntı Eraslan’ın yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.288).

A. GENEL OLARAK

Önce bu konudaki kuralı görmekle işe başlayalım:

1. Kural

Şura-yı Devlet kararı, içerik olarak neye ilişkin olursa olsun, ister idarî işlemin keenlemyekün sayılmasına, isterse uyuşmazlık konusunda yapılması gereken işlemin ne olduğunun bildirilmesine ilişkin olsun, *bu hâliyle*, bağlayıcı değildir. Dolayısıyla ilgili idarî makamlar, örneğin yukarıdaki örnek olayda Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıfı kararı *bu aşamada*, sırf Şura-yı Devlet böyle karar verdi diye, Şura-yı Devletin bu kararını uygulamak zorunda değildir.

Zira Şura-yı Devlet bağlayıcı karar verme yetkisine sahip değildir. Yani Şura-yı Devletin kararları doğrudan doğruya idare tarafından uygulanması gereken, yani eski tabirle söylersek “lazimü’l-icra”¹⁰⁸ kararlar değildir. Hukukî anlamda “kesin hüküm (kaziye-i muhkem, *res iudicata*)” de oluşturmazlar¹⁰⁹.

Şura-yı Devletin kararlarının idareyi bağlayabilmesi, idare tarafından zorunlu olarak icra edilmesi için *Sadaret*, yani dönemin Başbakanlığı *tarafından tasdik edilmesi* ve hatta konuları gerektiriyorsa irade-i seniyyeye bağlanması, yani Padişah tarafından da onaylanmaları gerekir.

Şura-yı Devlet kararlarının “kat’i (kesin)” olmadığı, Sadrazamın ve Padişahın tasdikine bağlı olduğu hususu Şura-yı Devlet Nizâmname-i Dâhilîsinin¹¹⁰ 8’inci maddesinde

108. Gedikli, *op. cit.*, s.471.

109. Şura-yı Devlet Heyet-i Umumîyesi tarafından hicrî 8 Cemaziyevvel 1336 ve Rumî 20 Şubat 1334 (miladî 20 Şubat 1918) tarihli mazbatasıyla hazırlanan *Şura-yı Devlet Kanunu Layihası*’nın “esbab-ı mucibe” kısmında “kesin hüküm (*kaziye-i muhkem, res iudicata*)” konusunda şöyle deniyordu:

“Bir de kazaî kararlar şekli idaride sudurunun ilcasıyla kaziyei mahkeme teşkil edemiyerek her zaman tekrar tetkik ve tâdile müsait bulunuyor. Halbuki mezuubahis kararlar halli ihtilafat zımında sadir olmasıyla infazi tarafeynden madûd bir tarafın tasdikine muhtaç olmayıp kendiliğinden lazisülinfaz olmak ve her iki taraf hakkında aynı derecede vacibülittiba bulunmak ve ilanihaye gayri kat’i mahiyette kalmayıp kaziyei muhkemeler vücuda getirmek iktiza eder. Şurayı Devlet kanunu laheyisinde bu cihetler gereği gibi nazarı dikkate alınmıştır” (Şura-yı Devlet Kanunu Layihası’nın “esbab-ı mucibe” kısmı, İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şurası*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.34-36’da bulunmaktadır. Yukarıdaki alıntı buradan (s.36) alınmıştır.

110. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

“Şûrâ-yı Devletin nizâm-nâme-i aslîsi hükümünce umûr-ı idâreye dâ’ir olan karârları kat’î olmadığı misüllü Muhâkemât Dâ’iresinde de’âvî üzerine lâhik olan hükm ve karârların icrâsı dahi *makâm-ı sadâret-i uz mânın tasdikine* ve *irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî sudûruna menûtdur*”¹¹¹

denilerek açıkça öngörülmüştür.

Dikkat edileceği üzere Şura-yı Devlet kararlarının icrası, yani uygulanması, bir yandan Sadaret, yani dönemin Başbakanlık makamının *tasdikine*, diğer yandan da Padişahın *irade-i seniyye çıkarmasına* bağlıdır.

Hâliyle irade-i seniyye çıkarma şartı, irade-i seniyye ile düzenlenmesi gereken konularda geçerli olabilecek bir şarttır. Uygulanması için irade-i seniyyenin gerekli olmadığı bir Şura-yı Devlet kararı söz konusuyla, o kararın uygulanması için hâliyle irade-i seniyye çıkarılmasına gerek yoktu. Örneğin yukarıdaki Yeniçiftlik Köyü–Kale-i Sultaniye Livası davasında, Şura-yı Devlet kararının uygulanması için (yani Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin dava konusu kararının yok hükmünde sayılması ve söz konusu arazinin tapudaki vasfının tarladan meraya değiştirilmesi için) irade-i seniyye gerekmediğinden bu Şura-yı Devlet kararı, bu kararın Sadaret tarafından Dahiliye Nezaretine ve onun tarafından da Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına gönderilmesiyle uygulanabilir hâle gelecekti.

Keza 8 Zilhicce 1284 (miladî 1 Nisan 1868) tarihli Şura-yı Devlet Nizamnamesinin¹¹² 2’nci maddesinin yedinci fıkrasında da

“işbu umûr ve mesâlihın cümlesi usûl-i vechile makâm-ı sadâretten havâle olunub kararları bâ-mazbata oraya bildirilecektir”¹¹³

denmektedir.

2. “Ol Babda Emr ü Ferman Hazret-i Men Lehü’l-Emrindir”

Şura-yı Devlet mazbatalarının Sadaretin tasdikine ve keza gerekli olan durumlarda irade-i seniyye suduruna bağlanması nedeniyle, Şura-yı Devlet mazbatalarının en sonu daima “*ol babda emr ü ferman haz-*

111. Yukarıdaki alıntı, Nizamnamenin Eraslan tarafından yapılan yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.291).

112. Nizamnamenin kaynağı için yukarıda s.144’te yer alan Kutu 9.1’e bakınız.

113. Yukarıdaki alıntı, Nizamnamenin Eraslan tarafından yapılan yazı çevriminden alınmıştır (Eraslan, *op. cit.*, s.287).

ret-i men lehü'l-emrindir” cümlesiyle bitiyordu¹¹⁴. Yani neticede Şura-yı Devlet, uyuşmazlık konusunda bizim görüşümüz şu olsa da, bu konuda nihaî karar, egemenlik sahibinindir demektedir¹¹⁵.

Şura-yı Devlet kararlarında, bu son cümleden önce, kendi kararını açıklar. Genellikle bu son cümleden önceki cümle “tezekkür kılındı”¹¹⁶ ibaresiyle biter. “Tezekkür”, “müzakere etme”, “görüşme” demektir¹¹⁷. Bazı kararlar ise “tezekkür kılındı ise de”¹¹⁸ ifadesiyle bitmektedir. Bu ifadenin sonundaki “ise de” ibaresi Şura-yı Devlet kararının bağlayıcı olmama niteliğini çok güzel ve tipik bir şekilde dile getirmektedir. Şura-yı Devlet, bu “ise de” ibaresiyle, Sadrazama ve Padişaha adeta, “biz böyle düşündüysek de, böyle karar verdiiyse de, doğrusunu siz bilirsiniz” demektedir.

“Ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir” cümlesine ilişkin şunu da belirtelim ki, bu cümle, sadece Şura-yı Devlet kararlarında değil, alt makamdan üst makama yazılan bütün yazılarda da bulunur. Bazen aynı anlama gelen cümlelerde kullanılır. Bazen de aynı cümleyi işaret etmek amacıyla sadece “Ol babta” yazılır.

Yine belirtelim ki, “ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir” cümlesi sadece idarî makamların yazılarında değil, kişilerin idareye sundukları dilekçelerde de bulunur. Dilekçeler bu cümleyle biter.

Burada incelediğimiz Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası davasında Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin verdiği hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararı da

“Ol babda emr ü ferman hazret-i men lehü'l-emrindir

(اول باب امر و فرمان حضرت من لهو ال امر)”

cümlesiyle bitmiştir.

114. Belkis Konan, “Osmanlı Devletinde İdarî Yargının Gelişiminde Şura-yı Devletin Rolü”, *Adalet Dergisi*, Yıl 146, Cilt 2019/1-2, Sayı 62-63, s.141.

115. Fethi Gedikli’nin *Şura-yı Devlet* başlıklı kitabında derlenen örnek kararların hepsinin sonunda bu cümlelerin bulunduğunu görüyoruz.

116. Fethi Gedikli’nin *Şura-yı Devlet* kitabında pek çok Şura-yı Devlet kararı derlenmiştir. “Tezekkür kılındı” ibaresinin kullanıldığı kararlara örnek olarak adı geçen kitabın 50, 56, 119, 126, 127, 134’üncü sayfalarındaki kararlar zikredilebilir.

117. Devellioğlu’na göre tezekkür, “bir meseleyi konuşma” anlamına gelir (Devellioğlu, *op. cit.*, s.1330). *Kubbealtı Lügatı*’ne göre ise, “tezekkür”, “birtakım kişi tarafından bir mesele üzerinde konuşma, müzakere etme” demektir (<https://lugatim.com/s/tezekk%te-zekkür>) (E.T.; 16 Nisan 2025).

118. “Tezekkür kılındı ise de” ibaresinin kullanıldığı kararlara örnek olarak Gedikli’nin kitabının (*op. cit.*) 45, 66, 71, 101, 104, 105 ve 116’ncı sayfalarındaki kararlar zikredilebilir.

3. Uygulamada Sadaretin Tasdik Yetkisi

Yukarıda açıklandığı gibi, Sadaret, Şura-yı Devlet'in kararları üzerinde “tasdik (onay)” yetkisine sahipti. Ancak Sadaretin bu tasdik yetkisini biçimsel bir tasdik işlemiyle yapmadığı anlaşılıyor. Yani Sadrazam, kendisine gönderilen Şura-yı Devlet kararının altına veya üstüne, “tasdik edilmiştir” veya “mucibince amel oluna” gibi bir ibare yazıp imzalamamaktadır. Kararı tasdik ediyorsa, kararı, bir üst yazıyla icrası için ilgili idareye gönderiyordu. Bu gönderme işlemi tasdik anlamına geliyordu. Hâliyle karar icra için ilgili idareye gönderilmemiş ise, bundan o kararın onaylanmadığı sonucu çıkar.

Ayrıntılarıyla araştırılmamış olmasına rağmen, genelde Osmanlı döneminde Sadaretin Şura-yı Devlet mazbatalarının daima tasdik ettiği ve icraları için ilgili nezarete bu mazbataları havale ettiği söylenebilir¹¹⁹. Fethi Gedikli istisnaen Sadaretin tasdik etmediği mazbatalar da olduğunu not etmekte ve bunlara bir iki örnek vermektedir¹²⁰. Aynı şekilde Emel Çora da Şura-yı Devlet'in uygulanmamış kararlarına iki örnek vermektedir¹²¹.

Şura-yı Devlet Heyet-i Umumîyesi tarafından hicrî 8 Cemaziyelevvel 1336, Rumî 20 Şubat 1334 (miladî 20 Şubat 1918) tarihli mazbatasıyla hazırlanan Şura-yı Devlet Kanunu Layihasının esbab-ı mucibesinde, Şura-yı Devlet kararlarının Sadaret tarafından icrası sorununa şu şekilde değinilmiştir:

“Deavii idare için Şurayı Devlette teşkilatı mahsusa ve usûlü muhakeme olmadığından nizamâtı mevcude icabınca deavii mezkûre taallukuna göre Şurayı Devlet'in devairi muhtelifesinde ve idarî şekilde tetkik ve rüyet idilmekte olup bunun neticesi olarak da sudur eden mukareratı kazaiye idarî kararlar gibi makamı sadaretin tasdiki ile nafiz olabilmektedir. Mukareratı kazaiye o veğhile tasdik edilmediği hâlde ne yapılmak lazım geleceği muayyen olmamakla beraber tasdika iktiran edenlerden bazıları devairi aidesince talil ve tavik ile icrasından imtina olunmaktadır”¹²².

119. Bu açıdan Şura-yı Devlet kararlarının uygulanması ve bu konuda istisnalar ile ilgili bkz. Gedikli, *op. cit.*, s.471-472; Emel Çora, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Danıştay'ın Gelişim Süreci*, (Danışman Ali Arslan), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, 2015, s.161-162.

120. Gedikli, *op. cit.*, s.471-472.

121. Çora, *op. cit.*, s.161.

122. Şura-yı Devlet Kanunu Layihası, Şura-yı Devlet Heyet-i umumîyesinin hicrî 8 Cemaziyelevvel 1336, Rumî 20 Şubat 1334 (miladî 20 Şubat 1918) tarihli mazbatası. Lahiyanın esbabı mucibe kısmı şurada bulunmaktadır: İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şurası*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.34-35.

Yani bizzat Şura-yı Devlet Umumî Heyeti, Şura-yı Devlet kararlarının Sadaret tarafından “*tasdik edilmediği hâlde ne yapılmak lazım geleceği muayyen*” olmadığından ve hatta tasdik edilen bazı kararların icrasının da ilgili idareler tarafından çeşitli bahanelerle geciktirildiğinden yakınmaktadır.

4. İrade-i Seniye Gerektiren Konularda Padişahın Tasdiki

Şura-yı Devlet bütün kararlarının Sadaretin onayına tâbi olduğu gibi, bazı kararlarının icrası için Padişahın onayı da gerekmektedir. Zira bazı kararların yürürlüğe girmesi için mahiyetleri gereği irade-i seniyye gerekir. Hâliyle irade-i seniyye ısdarı, teklifi Sadrazam ve ilgili Nazıra ait olsa bile Padişahın yetkisinde olan bir husustur. Diğer bir ifadeyle irade-i seniyye üçlü kararname ile çıksa da bu iradelerden biri de Padişahın iradesidir.

5. Sadaretin Yazısı: Mazbatasının İcrasına Himmet Buyrulması

Kendisine Şura-yı Devletin mazbatası gelen Sadaret, mazbatayı beğeniyorsa, söz konusu mazbatayı bir tezkirenin ekinde ilgili nezarete (bakanlığa) *havale eder* ve bu tezkirede de Şura-yı Devlet Dairesinin ekteki “*mazbatasının icrasına himmet buyurulması*”nı emrederdi¹²³. “Himmet”, “gayret, emek, çalışma, çabalama” demektir¹²⁴.

B. ŞURA-YI DEVLETİN YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANİYE LİVASI DAVASINDA VERDİĞİ 23 MART 1918 TARİHLİ KARARININ UYGULANMASI

Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası davasında da Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin verdiği hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararı da bu şekilde icra edilmiştir:

1. Sadaretin Rumî 31 Mart 334 (Miladî 31 Mart 1918) Tarihli Yazısı

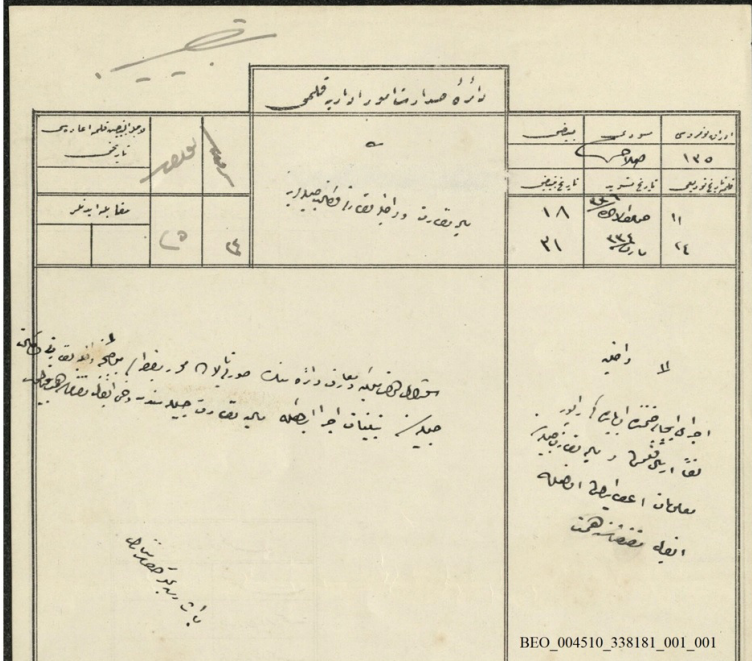
Şura-yı Devletin söz konusu kararını Sadarete gönderdiği anlaşılıyor. Gönderme yazısı dosyada yoktur. Daire-i Sadaret Umur-ı İdariye Kalemi tarafından Şura-yı Devletin yukarıdaki Kararının gereğinin yapılması için Dahiliye Nezaretine ve bilgi için de Maliye Nezaretine gerekli yazının yazıldığı anlaşılıyor. Umur-ı İdariye Kaleminin bu ya-

123. Konan, *op. cit.*, s.151.

124. Devellioğlu, *op. cit.*, s.443.

zısının aslına değil, müsveddesine sahibiz. Aslı ilgili Nezaretlere gönderilmiştir. Yazının BEO fonundaki görüntüsü aşağıdadır.

Belge 13.7: Daire-i Sadaret Umur-ı İdariye Kalemi tarafından Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine Yazılan Rumî 31 Mart 1334 (Miladî 31 Mart 1918) Tarihli Yazı

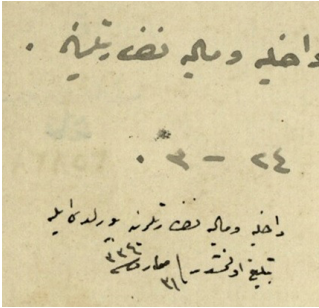
Kaynak: BOA, BEO, 4510/338181-1

YAZI ÇEVİRİMİ¹²⁵

Daire-i Sadaret Umur-ı İdariye Kalemi			
Evrak Numarası	Müsevvidi	Mübeyyizi	Maliye Nezareti ve Dahiliye Nezareti Vekalet-i Celilelerine
135	Selahaddin?	-	
Kaleme Tarih-i Tevzii?	Tarih-i Tesvidi	Tarihi Tebyizi	
	11 Cemaziyelahir sene 336 24 Mart sene 334	18 Cemaziyelahir sene 336 31 Mart 334	
Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif dairesinin sureti balada muharrer mazbatası mucibince (Dahiliye) icra-yı icabı zımnında ol-babdaki rapor leffen irsal kılınmış ve Maliye Nezaret-i Celilesine malumat ita edilmiş olmağla ifa-yı muktezasına himmet Dahiliye Nezareti Vekalet-i Celilesine tebligat icra edilmeğle Maliye Neza-ret-i Celilesinden dahi ifa-yı muktezasına himmet babında. Ba-ışaret-i aliye-i hazret-i senaveri.			

125. Sayın Aydın Çakmak tarafından yapılan bu yazı çevrimi ilk önce şu kitabımızda yayınlanmıştır: Gezer ve Gözler, *Yeniçiftlik Köyü, op. cit.*, s.315. Aynı yazı çevrimini bu kitabımızda da yayınlanmasına izin verdiği için kendisine teşekkür ederiz.

Görüldüğü gibi, Şura-yı Devletin incelediğimiz kararının icrası için Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine gönderilmesi gerekli olan yazının müsveddesi, Sadaret Umur-ı İdariye Kalemi tarafından karardan sadece bir gün sonra yani hicrî 11 Cemaziyelahir 1336, Rumî 24 Mart 1334 (miladî 24 Mart 1918) tarihinde yazılmıştır. Kararın tebyiz, yani temize çekme tarihi ise hicrî 18 Cemaziyelahir 1336, Rumî 31 Mart 1334 (miladî 31 Mart 1918)'dir. Şura-yı Devlet kararının aynı gün (Rumî 31 Mart 1334, miladî 31 Mart 1918) yukarıdaki üst yazıyla Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine tebliğ edildiği anlaşıyor. Çünkü kararın yazıldığı kağıdın arka yüzünde şu havale notları vardır:

Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine

24 - 3

Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine buyuruldu-i sami ile tebliğ olunmuştur. Fi 31 Mart Sene 1334

BAO, BEO, 4510/338181-2.2

Bu nottan Şura-yı Devletin Rumî 23 Mart 1334 (miladî 23 Mart 1918) tarihli yukarıdaki kararının 8 gün sonra Rumî 31 Mart 1334 (miladî 31 Mart 1918) tarihinde Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine buyuruldu-i sami ile tebliğ edildiğini öğreniyoruz.

Şura-yı Devlet ile Sadaretin yakın bir işbirliği ve koordinasyon içinde çalıştığı söylenebilir.

Sadaretin Dahiliye ve Maliye Nezaretine yazdığı yazının içeriğine baktığımızda şunları görüyoruz:

a) Şura-yı Devlet Kararının Dayanağı Olan Keşif Raporu da Gönderilmiştir.- Yazının ekinde sadece Şura-yı Devlet Maliye ve Mülkiye Dairesinin verdiği hicrî 10 Cemaziyelahir 1336 (miladî 23 Mart 1918) tarihli kararının sureti değil, aynı zamanda bir “rapor”un da gönderildiği anlaşıyor. Zira yazıda “*ol baktaki rapor leffen irsal kılınmış...*” denmektedir. Bu rapor, Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinin söz konusu kararında bahsedilen Biga İdare Meclisinin kararıyla oluşturulan keşif heyetinin hazırladığı miladî 5 Teşrinisani 1332 (miladî 18 Kasım 1916) tarihli rapordur. Zaten söz konusunu Şura-

yı Devlet kararında “*canib-i livaya li-ecli'l-irsal Dahiliye Nezareti'ne tevdi' buyrulmak üzere salifü'z-zıkr 5 Teşrin-i Sani sene 1332 tarihli rapor leffen takdim kılındı*” denmektedir.

Bu keşif raporunun Sadaret tarafından Kale-i Sultaniye Livasına havale edilmek üzere Dahiliye Nezaretine gönderilmesinin sebebi, bu rapora dayanılarak söz konusu arazinin bir yandan tapudaki vasfının tarladan meraya dönüştürülecek ve diğer yandan da bu araziye öşür bedelinin bağlanacak olmasıdır. Yani bu rapor, söz konusu Şura-yı Devlet kararın uygulanması için gerekli bir rapordur. O nedenle Dahiliye Nezaretine gönderilmektedir. Zaten Sadaretin gönderme yazısında bu husus “*icra-yı icabı zımnında ol-babdaki rapor leffen irsal kılınmış...*” denerek açıklanmaktadır. Yani bu raporun gönderilme sebebi, Şura-yı Devletin söz konusu kararının gereğinin yerine getirilebilmesi (“*icra-yı icabı*”) içindir.

Bu raporun uygulama makamlarına bu şekilde gönderilmesi, Şura-yı Devletin ve sonra Sadaretin, idareye yapacağı işlemin ne olduğunu göstermekle yetinmemekte olduğu ve yapacağı işlemin dayanağını da onlara gönderdiği anlamına gelmektedir.

Böyle bir anlayış günümüz idarî yargı anlayışıyla hâliyle bağdaşmaz. Günümüzde yargı organı kararını verir ve uyuşmazlıktan elini çeker. Uyuşmazlığın çözümü konusunda uygulamada bundan sonra hangi işlemlerin nasıl yapılacağı sorunuyla ilgilenmez.

b) Şura-yı Devlet Kararının Kendisi de Gönderilmiştir.- Söz konusu yazıda ikinci olarak, Sadaret, yani Başbakanlık, Dahiliye ve Maliye Nezaretlerinden Şura-yı Devletin söz konusu kararının “*ifa-yı muktezasına himmet babında*” gönderildiği belirtilmektedir. Yani Sadaret, Dahiliye ve Maliye Nezaretlerine, ekte gönderdiğim Şura-yı Devlet kararının gereğinin (*muktezasının*) yerine getirilmesi (*ifa sı*) için çabalayın (*himmet edin*) diye emir vermektedir.

2. Dahiliye Nazırı Talat Paşa’nın Maliye Nazırı Cavid Bey’e 10 Nisan 1334 (1918) Tarihli Yazısı

Şura-yı Devletin yukarıdaki kararı Dahiliye Nezaretine gönderilince Dahiliye Nezareti de Maliye Nezaretine aşağıdaki yazıyı yazmıştır. Yazının görüntüsünü ve yazı çevrimini verelim:

Belge 13.8: Dahiliye Nazırı Talat Paşa'nın Maliye Nazırı Cavid Bey'e
Rumî 10 Nisan 1334 (Miladi 10 Nisan 1918) Tarihli Yazısı

[illegible]

(Kaynak: DHİ.UM.EK, 110/21-1)

YAZI ÇEVİRİMİ

Mürseli: <i>Nazır Talat Pa- şa Hazretlerinden</i>	İdare-i umumîye-i Dahiliye Müdiriyeti	Mürselünileyhi: <i>Maliye Nazırı Cavid Beye</i>	
Evrak Kalemi Numarası	Müsevvidi	Mübeyyizi	Hülasası
(...)? 281	<i>İmza</i>	<i>İmza</i>	
Kalem Numarası	Tarihi Tesvidi	Tarihi Tebyizi	
75/1	9 Nisan (13)34	10 (Nisan 1334)	

Biga Kazasına tabi Yeniçiftlik namı diğer Lofça-i Cedid karyesinde iki yüz yetmiş dört şahıs namına 323 senesinde teferru olunup ziraate salih olmamasından dolayı ziraaten terk ve tatil ve karyece mera ittihaz edilen bin doksan altı dönüm arazinin ziraatten terk ve tatil olması, muhluliyetini icap ettireceğine dair Kale-i Sultaniye Meclisi İdaresince hilafı selahiyet ittihaz edilmiş olan kararın keenlemeyekün addiyle arazi mezkurenin bedeli öşre rabtıyla ve senedatinın mera namına tahvili ve tarihi teferruundan itibaren bedeli öşrün istifası zımmında muameletai lazıminin ifası hususunda Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesinden bu-buyuruldu-i ali tebliğ olunan 23 Mart sene (13)34 tarih ve 135 numarolu mazbata sureti 17 Teşvinsani 1332 tarihli tebligatı umumîye vücuhuyla Livai Mezkûre Mutasarrıflığına li eclil irsal melfufatıyla rabtı leffen ... takdim kıldını efendim.

Bu yazıdan şunları anlıyoruz: Dahiliye Nezareti, Şura-yı Devletin söz konusu kararının icrası için bu kararı Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına göndermiştir. Yukarıda gördüğümüz gibi Şura-yı Devlet, bu kararında şu üç şeye hükmetmiştir: (1) Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin Rumî 19 Ağustos 1333 (miladî 19 Ağustos 1917) tarihli kararının iptali (“*keenlemeyekün addedilmesi*”), (2) söz konusu arazinin tapudaki vasfının tarladan meraya dönüştürülmesi, (3) söz konusu arazinin öşre bağlanması.

Kararın birinci kısmını uygulayacak makam, Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığıdır. Mutasarrıflık, Liva İdare Meclisinin söz konusu kararına artık bir hüküm ve sonuç bağlayamaz. Zira Meclisin bu kararı Şura-yı Devlet tarafından “*keenlemeyekün*”, yani yok hükmünde ilan edilmiştir.

Kararın ikinci kısmını uygulayacak makam, Biga Kazası Tapu Memurluğudur. Memurluk söz konusu arazinin tapuda kayıtlı olan “tarla” vasfını “mera” olarak değiştirecektir. Arazi sahiplerine de istekleri dahilinde vasfın mera olarak gösterildiği yeni tapu senetlerini verecektir. Kararın bu kısmın uygulanması için Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı Biga Kaymakamlığına yazacak, Biga Kaymakamı da Biga Tapu Memuruna bu yönde emir verecektir.

Kararın üçüncü kısmını uygulayacak makam, Biga Kazası Vergi Memurluğudur. Memurluk söz konusu araziye öşre bağlayacak ve dönemin hukukuna göre, arazinin satın alınış tarihinden itibaren bu arazi için öşür tahakkuk ve tahsil etme yoluna girecektir. Kararın bu kısmın uygulanması için Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı Biga Kaymakamlığına yazacak, Biga Kaymakamı da Biga Vergi Memuruna bu yönde emir verecektir.

Kararın son iki yönü, konuları itibarıyla, Dahiliye Nezaretini değil, Maliye Nezaretinin görev alanına girmektedir. Çünkü Biga Tapu Memurluğu, Defter-i Hakanî Emanetine, bu Emanet ise Maliye Nezaretine bağlıdır¹²⁶. Vergi Dairesi ise zaten Maliye Nezaretinin taşra teşkilatı içinde yer almaktadır.

İşte bu nedenle Dahiliye Nezareti, kendisine gönderilen Şura-yı Devlet kararının icrası için sadece Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına yazmakla yetinmemiş, aynı zamanda Maliye Nezaretine de yukarıdaki yazıyı yazmıştır. Zaten yazıda açıkça bu yazının

“arazi mezkurenin bedeli öşre rabtıyla ve senedatinın mera namına tahvili ve tarihi teferruundan itibaren bedeli öşrün istifası zımında muamelat-ı lazımenin ifası hususunda”

yazıldığını belirtilmektedir.

XIII. ŞURA-YI DEVLET KARARININ BAĞLAYICILIĞI HAKKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

Bu dönemde Şura-yı Devletin kesin karar verme yetkisinin olmaması ve dolayısıyla kararlarının şeklen bağlayıcı nitelikte olmaması şaşırtıcı bir şey değildir. Fransa’da da idarî yargının gelişimi sürecinde aynı durum söz konusuydu. Fransa’da *Conseil d’État*’nın uyuşmazlıklar hakkında *kesin karar* verme yetkisi 24 Mayıs 1872 tarihli Kanuna kadar yoktu¹²⁷. Bu tarihe kadar Fransız *Conseil d’État*’sı, uyuşmazlık hakkında bir karar tasarısı hazırlayıp devlet başkanına bunu bir teklif olarak sunuyor; kararı devlet başkanı veriyordu¹²⁸. İdare hukuku teorisinde, yargı organının kesin karar vermemesi, kesin kararı devlet başkanının, başbakanın veya ilgili bakanın vermesine “tutuk adalet sistemi (*système de la justice retenue*)” denir¹²⁹. 24 Mayıs 1872 tarihine kadar Fransız sistemi bir “tutuk adalet sistemi (*système de la justice retenue*)” idi. Osmanlı Şura-yı Devlet sisteminin de “tutuk adalet sistemi”ne örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Fransa’da *Conseil d’État*’ya uyuşmazlıklar hakkında *kesin karar* verme yetkisi 24 Mayıs 1872 tarihli Kanunla tanınmıştır¹³⁰. Bu tarih-

126. Osmanlı’dan Günümüze Tapu Arşivi, Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2009, s.89. Günümüzde Defter-i Hakanî Emanetinin karşılığı olan Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Maliye Bakanlığına bağlıdır.

127. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.750.

128. *Ibid.*, s.749.

129. Vedel ve Delvolvé, op. cit., c.I, s.140.

130. Chapus, *Droit administratif général*, op. cit., c.I, s.750.

ten sonra, *Conseil d'État*'nın kararları devlet başkanının onamasına sunulmamış, kararlar doğrudan doğruya icra edilmiş, böylece “devredilmiş adalet sistemi (*système de la justice déléguée*)”ne geçilmiştir¹³¹. Osmanlı Şura-yı Devlet sisteminde ise “devredilmiş adalet sistemi”ne geçilmemiş, Şura-yı Devletin tarihe intikal ettiği Rumî 4 Teşrinisani 1339 (miladî 4 Kasım 1922) tarihine kadar hep “tutuk adalet sistemi” yürürlükte kalmıştır.

Bu vesileyle şunu da belirtelim ki, bir mahkeme kararının uygulanması o kararın etkililik derecesiyle ilgilidir. Etkililik derecesi ise çeşitli faktörlere göre değişir. Bugün Türkiye’de idarî yargı kararları hiç şüphesiz ki hukuken ve şeklen bağlayıcıdır. Ne var ki uygulamada bu kararların bir kısmına ne derecede uyulduğu tartışmaya açıktır. Gün geçtikçe Türkiye’de yürütme organının kendisini idarî yargı kararlarıyla pek de bağlı hissetmediğini gösteren pek çok örneğe şahit oluyoruz. Tutuk adalet sisteminin geçerli olduğu Osmanlı sisteminde Şura-yı Devlet kararlarının uygulamadaki etkililik derecesi, bugünkü Danıştay kararlarından belki daha yüksekti.

Hatta idare dairelerine Şura-yı Devlet kararının doğrudan doğruya gönderilmesi yerine, Sadaretin, yani Başbakanlığın bu kararın “*ifa-yı muktezasına himmet eyleyin*” yani bu kararı uygulayın diyen yazısının ekinde gönderilmesi idare için çok daha bağlayıcıdır. Keza ilave edelim ki, tutuk adalet sisteminin cari olduğu 1872 öncesi Fransa’da *Conseil d'État* kararlarının uygulamada etkililik gücünün yüksek olduğu, *Conseil d'État*'nın kararlarının aşağı yukarı hepsinin devlet başkanları tarafından benimsendiği ve uygulandığı söylenir¹³². Örneğin Napolyon *Conseil d'État*'nın kararlarını “gözü kapalı” imzaladığını söylemiştir¹³³. Benzer durumu Osmanlı İmparatorluğu için de geçerli olabilir. Bu konunun ayrıca araştırılması gerekir.

1918 Şura-yı Devlet Kanunu Layihası.- Bu arada belirtelim ki, İsmail Hakkı Görelî’nin *Devlet Şurası* başlıklı kitabından öğrendiğimize göre 1918 yılında yeni bir Şura-yı Devlet Kanunu Layihası, Sa-

131. Chapus, *Droit administratif général*, *op. cit.*, c.I, s.751; Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.105. Tutuk ve devredilmiş adalet sistemi hakkında daha fazla bilgi için bizim *İdare Hukuku* kitabımıza bakılabilir: Gözler, *İdare Hukuku*, *op. cit.*, c.I, s.59-61.

132. Vedel ve Delvolvé, *op. cit.*, c.I, s.140.

133. Henri Oberdorff, *L'exécution par l'administration des décisions du juge administratif*, Thèse de doctorat, Droit, Paris, Université Panthéon-Assas, 1981 s.69’dan nakleden Nuri Yaşar, *İdarî Yargı, İdarî Yargıç ve Yargısal Emir*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002, s.25.

daret tarafından Meclis-i Mebusana 2 Mart 1334 (miladî 2 Mart 1918) tarihli bir Tezkire-i Samiye (Sadâret Tezkiresi) ile sunulmuştur¹³⁴.

Bu yeni Şura-yı Devlet Kanunu Layihasında Şura-yı Devlet kararlarının Sadarete sunulmadan doğrudan doğruya icra edilmesi öngörü-lüyordu. Layihada kararların “bir tarafın tasdikine muhtaç olmayıp kendiliğinden لازمülfaz” olmasından¹³⁵ ve “hükümlerin bizatihi in-fazı ve bir makamın tasdik ve taliline muhtaç olmaması esasla-rı”ndan¹³⁶ bahsedilmektedir.

Ancak bu yeni Şura-yı Devlet Kanunu Tasarısı, Meclis-i Mebusan tarafından görüşülememiş ve kanunlaşmamıştır¹³⁷. Eğer bu Tasarı, kanunlaşabilseydi, Osmanlı idarî yargısında, 1918 yılında, tutuk adalet sisteminden devredilmiş adalet sistemine geçilmiş olacaktı. Hatırlatalım ki, Fransa’da tutuk adalet sisteminden devredilmiş adalet sistemi-ne 1872 yılında geçilmiştir.

* * *

Burada bununla birlikte belirtelim ki, bir ülkede, idarî yargı ala-nında “tutuk adalet sistemi”nin uygulanıyor olması, o ülkede idarî yargının olmadığı anlamına gelmez. İdarî yargı organı (Fransa’da 1872 yılına kadar *Conseil d’État*, Osmanlı’da Şura-yı Devlet) kesin karar verme yetkisine sahip olmasa da idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleyebilir ve *mütalaaların*¹³⁸ idarenin başı-na (devlet başkanına, başbakana veya ilgili bakana) göndermekle yeti-nebilir. Bundan sonrası, yani söz konusu mütalaaların uygulanması, devlet başkanının, başbakanın veya ilgili bakanın takdirindedir. Gerek Fransa’daki, gerekse Osmanlı’daki uygulama, Fransa’da *Conseil d’État* ve Osmanlı’da Şura-yı Devlet mütalaaların idarenin başı tara-

134. Görelî, *op. cit.*, s.31. Bu Kanun Layihasının Şura-yı Devlet Heyet-i Umûmîyesi tarafın-dan hicrî 8 Cemaziyevvel 1336, Rumî 20 Şubat 1334 (miladî 20 Şubat 1918) tarihli mazbatasıyla hazırlandığını ve bu mazbatanın Meclisi Mebusana Tezkire-i Samiye ile sunulduğunu anlaşılmaktadır. (*Ibid.*). Kanun Layihasının esbab-ı mucibe kısmının metni (yazı çevirimi) Görelî’nin kitabında (*op. cit.*, s.31-36) vardır. Ama söz konusu Layihanın kanun kısmı, yani maddeler kısmı yoktur. Bu layihanın maddeler kısmını görmedik.

135. Layihanın esbabı mucibi kısmında “halbuki mevzuubahis kararlar halli ihtilafat zımnın-da sadir olmasıyla ... bir tarafın tasdikine muhtaç olmayıp kendiliğinden لازمülfaz olmak... iktiza eder” cümlesini okuyoruz (Metin için bkz.: Görelî, *op. cit.*, s.35).

136. Keza Esbab-ı Mucibede “verilen hükümlerin tebliğinde de bu dairede muamele ifasıyle beraber hükümlerin bizatihi infazı ve bir makamın tasdik ve taliline muhtaç olmaması esasları kabul edildi” cümlesiyle karşılaşıyoruz (Metin için bkz.: Görelî, *op. cit.*, s.36).

137. Görelî, *op. cit.*, s.31.

138. Kesin karar verme yetkisi olmadığına göre kararları ancak istişarî niteliktedir, o nedenle bunlara “karar” veya “hüküm” değil, “görüş” veya “mütalaa” denmesi daha doğrudur.

findan daima uygulandığını göstermiştir. Bu sistemde, idarî yargı organının mütalaaları, devlet başkanı ve sadrazam gibi idarenin başı tarafından ilgili idarî birime bu mütalaaların uygulanması emriyle havale edilmeleriyle bağlayıcı hâle gelmektedir. Nihâî tahlilde “tutuk adalet sistemi”nde idarî yargı organını kararlarının bağlayıcı olduğu ve uygulandığı hukuken olmasa bile fiilen söylenebilir.

* * *

Şura-yı Devlet denetlediği işlemin hukuka aykırı olduğunu ilân ettikten sonra, iptal kararı verip kenara çekilmiyor, idareye ne yapması gerektiğini de söylüyor. Bu hukuk devleti açısından eksik bir koruma değil, daha ileri bir korumadır.

Örneğin Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığı davasında Şura-yı Devlet Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin söz konusu arazinin ziraatten terk ve tatil sebebiyle mahlûliyetine karar vermesinin sadece hukuka aykırı olduğunu söylemekle yetinmemiş ve Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına bu konuda ne işlem yapması (mahlûliyet kararı değil, söz konusu arazinin vasfının tarladan meraya değiştirilmesi ve söz konusu arazinin öşre bağlanması) gerektiğine de karar vermiştir.

Şura-yı Devlet bu kararı Sadaret aracılığıyla Dahiliye Nezaretine ve Dahiliye Nezaretinin aracılığıyla Kale-i Sultaniye Livası Mutasarrıflığına ve Maliye Nezaretine gönderilince, söz konusu arazinin tapudaki vasfı Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin talebi doğrultusunda tarladan meraya tahvil edilmiştir. Dolayısıyla idarenin hukuka uygunluğu sağlanmış ve Yeniçiftlik köyü ahalisinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin hukuka aykırı kararı karşısında korunmuştur.

Bu olay bugün yaşansa ve Yeniçiftlik Köyü Muhtarlığı Çanakkale Valiliğinin söz konusu kararına karşı idare mahkemesinde dava açsa, ve davayı kazansa, idare mahkemesi Çanakkale Valiliğinin söz konusu kararını iptal edecek ve kenara çekilecektir. Bu kararın uygulanması sorunuyla davacı Yeniçiftlik Köyü Muhtarlığı uğraşmak zorunda kalacaktı. Belki Çanakkale Valiliği önce, iptal edilen kararı göstermelik olarak uygulayacak ve sonra da iptal kararının idarî işlemin hangi unsurundan olduğuna da bakarak aynı işlemi veya benzer işlemi tekrar tesis etmek yoluna teşebbüs edebilecek ve belki tekrar uyuşmazlık doğacak ve Yeniçiftlik Köyü Muhtarlığı tekrar dava açmak zorunda kalacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

A. CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Babıali Evrak Odası (BEO)

- BOA, BEO, 1954/146525.
- BOA, BEO, 212/15863.
- BOA, BEO, 3158/236780.
- BOA, BEO, 3194/239508.
- BOA, BEO, 3196/239676.
- BOA, BEO, 3196/239685.
- BOA, BEO, 3204/240233-1.
- BOA, BEO, 3204/240233-2.
- BOA, BEO, 3224/241744.
- BOA, BEO, 3239/242853.
- BOA, BEO, 3308/248037.
- BOA, BEO, 3308/248038.
- BOA, BEO, 3585/268853.
- BOA, BEO, 4194/314481.
- BOA, BEO, 4510/338181-1.1.
- BOA, BEO, 4510/338181-2.1
- BOA, BEO, 4510/338181-2.2.
- BOA, BEO, 4723/354169-2.1.
- BOA, BEO, 620/46472-5.
- BOA, BEO, 636/47655.
- BOA, BEO, 740/55487.
- BOA, BEO, 786/58895.
- BOA, BEO. 4410/330717.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı (DH.İ.UM)

- BOA, DH.İ.UM, 89-5/1-36.1.
- BOA, DH.İ.UM, 89-5/1-36.1.1.
- BOA, DH.İ.UM, 89-5/1-36.2.
- BOA, DH.İ.UM, 89-5/1-36.3.

Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı Ekleri (DH.İ.UM.EK)

- BOA, DH.İ.UM.EK, 110/21-1.1.

Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH.KMS)

- BOA, DH.KMS,40/18-4.1.

Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH.MKT)

BOA, DH.MKT, 1060/22.
BOA, DH.MKT, 1091/27.
BOA, DH.MKT, 1124/36.
BOA, DH.MKT, 1207/60.
BOA, DH.MKT, 1245/76.
BOA, DH.MKT, 1261/30.
BOA, DH.MKT, 1499/60.
BOA, DH.MKT, 1499/60-1.
BOA, DH.MKT, 1635/42.
BOA, DH.MKT, 1649/27.
BOA, DH.MKT, 1680/41.
BOA, DH.MKT, 1850/106.
BOA, DH.MKT, 1969/36.
BOA, DH.MKT, 2520/29.
BOA, DH.MKT, 2542/15.
BOA, DH.MKT, 2588/89.
BOA, DH.MKT, 2618/54-2.
BOA, DH.MKT, 2618/54-2.1.
BOA, DH.MKT, 2790/60.
BOA, DH.MKT, 322/4.
BOA, DH.MKT, 324/29.
BOA, DH.MKT, 345/71.
BOA, DH.MKT, 397/35.
BOA, DH.MKT, 481/50.
BOA, DH.MKT, 553/17.
BOA, DH.MKT, 569/60.
BOA, DH.MKT, 579/51-1.1.2.
BOA, DH.MKT, 597/4.
BOA, DH.MKT, 60/22.
BOA, DH.MKT, 60/22-2.
BOA, DH.MKT, 808/7-1.2.
BOA, DH.MKT, 869/84.
BOA, DH.MKT, 1650/62.

İrade Dahiliye (İ.DH)

BOA, İ.DH, 1470/67-1.
BOA, İ.DH.1227/96129.

İrade Dosya Usulü (İ.DUİT)

BOA, İ.DUİT, 66/29.

İrade Taltifat Evrakı (İ.TAL)

BOA, İ.TAL, 450/34.

İrade Tekaid Sandığı (İ.TKS)

BOA, İ.TKS, 22/70.

Maarif Nezareti Mektubî Kalemi (MF.MKT)

BOA, MF.MKT, 325/52.

Şura-yı Devlet (ŞD)

- BOA, ŞD, 1451/23-1.2.
 BOA, ŞD, 1451/23-7.1.
 BOA, ŞD, 1600/4-1.2.
 BOA, ŞD, 1600/4-2.1.
 BOA, ŞD, 1600/4-2.2.
 BOA, ŞD, 1632.12.3.
 BOA, ŞD, 1632/12-1.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-1.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-10.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-11.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-11.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-12.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-12.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-13.5.
 BOA, ŞD, 1632/12-2.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-3.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-4.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-5.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-6.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-7.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-8.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-9.1.
 BOA, ŞD, 2242/6
 BOA, ŞD, 3055/57.
 BOA, ŞD, 3055/75.
 BOA, ŞD, 3190/9.
 BOA, ŞD, 91/24-2.1.
 BOA, ŞD, 91/24-7.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-2.1
 BOA, ŞD, 1632/12-2.2.
 BOA, ŞD, 1632/12-3.3.
 BOA, ŞD, 1632/12-4.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-5.1.
 BOA, ŞD, 1632/12-9.1.

Yıldız Sadaret Hususi Evrakı (Y.A.HUS)

- BOA, Y.A.HUS, 409/47.

B. DİĞER BİRİNCİ EL KAYNAKLAR

Biga Defter-i Hakani (Tapu) Memurluğu, Defter-i Hakanî, Cilt 19, Sahife 13, nu.44, Ağustos 1311 Daimi Tarihli Kayıt (Söz konusu tapu kaydının görüntüsü ve tam metni Necdet Zeki Gezer ve Kemal Gözler, *Yeniçiftlik Köyü*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2024, s.137-138’de bulunmaktadır).

Biga Sandık Emmini Tarafından Düzenlenen Rumî 30 Kanunusani 1314 (Miladî 11 Şubat 1899) Tarih ve 484 Numaralı Hüccecin Biga Noteri Hikmet Serim Tara-

findan Yapılmış 24 Temmuz 1940 Tarihli Latin Harflerine Çevrilmiş Onaylı Sureti (Belgenin görüntüsü ve tam metni Gezer ve Gözler, *op. cit.*, s.139-143'te bulunmaktadır).

Çanakkale Vilayeti Tapu Komisyonunun 16 Ekim 1940 Tarih ve 85 Sayılı Raporu, (Raporun görüntüsü ve tam metni Gezer ve Gözler, *op. cit.*, s.154-157'de bulunmaktadır).

II. MEVZUAT

İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkati: Hicrî 17 Rebiülahir 1331 ve Rumî 13 Mart 1329 (miladî 26 Mart 1913) tarihli İdare-i Umumîye-i Vilâyât Kanun-ı Muvakkati, *Düstur*, Tertib-i Sani, Cilt 5, s.186-218 [<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/8689f0ba-1c4e-44b5-a45e-5fa5a1467a1a>] [E.T.: 7 Nisan 2025]]. Yazı çevrimi: Cenk Reyhan, “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilayet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 9, Sayı 1, 2000, s.129-154.

İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesi: Hicrî 29 Şevval 1287, Rumî 9 Kânûn-ı sâni 1286, Miladî 22 Ocak 1871 Tarihli “İdare-i Umumîye-i Vilayet Nizamnamesi”, *Düstûr*, Tertib 1, Cilt I, s.635-651. Nizamnamenin Latin harflerine çevrilmiş tam metni için bkz.: Mehmet Seyitdanhoğlu, “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 6, 1996, s.89-99).

İdare-i Vilâyet Nizamnâmesi: 1. Hicrî 7 Cemazeyilahir 1281, Rumî 26 Teşrinievvel 1280 (Miladî 7 Kasım 1864) Tarihli İdare-i Vilâyet Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip I, Cilt I, s.608-624 (Nizamnamenin Latin harfli tam metni için bkz.: Erkan Tural, “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan 2004, s.110-120).

Kanunname-i Arazi: 23 Şevval 1274 (miladî 6 Haziran 1858) tarihli Kanunname-i Arazi, *Düstur*, Birinci Tertip, Cilt I, s.198) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/d8f3c7e5-2458-4948-af30-b0812c22404a/download>). Kanunnamenin tam metin yazı çevrimi için bkz: Abdullah Sivridağ *et al.*, *Tanzimat Sonrası Arazi Ve Tapu*, İstanbul, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2014, s.128) (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/135_TANZİMAT_SONRASI_ARAZİ_VE_TAPU_kpdf.pdf).

Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname: Hicrî 11 Şaban 1314 ve Rumî 2 Kânûnusani 1312 (miladî 15 Ocak 1897) tarihli *Şûrâ-yı Devlet Islah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname*, *Düstur*, Tertip 1, Cilt 7, s.146 [Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Dairesi Müdürlüğünce tertib olunarak bastırılmıştır] Ankara, Başvekâlet Devlet Matbaası, 1941) (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/bitstreams/812cc62c-ce61-4054-ab5e-62f1f5021978/download>) (E.T.: 9 Nisan 2025). Kararnamenin Arşiv Kaydı: BOA, İ.DUİT, 58/26-3 (Görülmemiştir). Yazı Çevrimi: İsmail Hakkı Görelî, *Devlet Şûrası (Şûrayı Devlet-Danıştay)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal

Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.29; Fethi Gedikli, *Şûrâ-yı Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla*, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2018, s.582-583.

Şura-yı Devlet Kanunu Layihası: Şura-yı Devlet Heyet-i Umumîyesi Tarafından Hicrî 8 Cemaziyevvel 1336 ve Rumî 20 Şubat 1334 (Miladî 20 Şubat 1918) Tarihli Mazbatasıyla Hazırlanan *Şura-yı Devlet Kanunu Layihası* (Lahianın esbabı mucibe kısmı şurada bulunmaktadır: İsmail Hakkı Göreli, *Devlet Şurası*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953, s.34-35).

Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisi: Hicrî 23 Zilhicce 1285 (Miladî 6 Nisan 1869) Tarihli *Şura-yı Devlet Nizamname-i Dahilisi, Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.707-718. Arşiv Kaynağı: BOA, İ.DUİT, 58/48-2 (Görülmemiştir). Yazı Çevrimi: Eraslan, *op. cit.*, s.290-300.

Şura-yı Devlet Nizamnamesi: Hicrî 8 Zilhicce 1284 (Miladî 1 Nisan 1868) Tarihli *Şura-yı Devlet Nizamnamesi, Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.701-706. Arşiv Kaynağı: BOA, İ.DUİT, 58/51-2 (görülmemiştir). Yazı Çevrimi: Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya: Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm (1868-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018, s.286-289.

Şura-yı Devletin Teşkilât ve Tensikâtı Hakkında İrade-i Seniyye: Hicrî 6 Şaban 1326 (Miladî 3 Eylül 1908) Tarihli Şura-yı Devletin Teşkilât ve Tensikâtı Hakkında İrade-i Seniyye, *Düstur*, Tertip 2, Cilt I, s.71-72.

Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tensikiyle Suver-i İcrâiyyesi Hakkında Kararname: Hicrî 29 Şevval 1298 (Miladî 11 Eylül 1881) Tarihiyle Şeref-müteallik Buyurulan İrade-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişahî Mûcebince Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tensikiyle Suver-i İcrâiyyesi Hakkında Kararname.

III. LİTERATÜR

1305 senesi Karesi Vilayetine Mahsus Salname, Balıkesir, Vilayet Matbaası, 1305, s.142.

Auby, Jean-Marie ve Roland Drago, *Traité de contentieux administratif*, Paris, LGDJ, 2. Baskı, 1975, c.I, s.10.

“Bulgaristan_Prensliği”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulgaristan_Prensli%C4%9Fi (E.T.: 10 Mart 2025).

“Бяла Слатина”, https://bg.wikipedia.org/wiki/Бяла_Слатина (ET: 10 Ocak 2025).

Canatar, Mehmet ve Yaşar Baş, “Şûrâ-yı Devlet Teşkilatı ve Tarihi Gelişimi”, *OTAM: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı 9, 1998, s.111-146.

Chapus, René, *Droit administratif général*, Paris, Montchrestien, 15. Baskı, 2001.

Chapus, René, *Droit du contentieux administratif*, Paris, Montchrestien, 8. Baskı, 1999.

- Çelik, Recep, “Çanakkale Savaşları Sırasında Halkın Durumu”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl 13, Bahar 2015, Sayı 18, s. 411-430 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45162>);
- Çelik, Recep, “I. Dünya Savaşı Sırasında Çanakkale Ahalisi”, <https://canakkalesavaslar.com.tr/i-dunya-savasi-sirasinda-canakkale-ahalisi.html> (E.T.: 25 Aralık 2024).
- Çora, Emel, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Danıştay'ın Gelişim Süreci*, (Danışman Ali Arslan), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, 2015.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi, 1984.
- Emecen, Feridun, “Dönüm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, s.521 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/donum>).
- Eraslan, Zeki, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya: Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm (1868-1922)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Gedikli, Fethi, *Şura-yı Devlet: Belgeler, Biyografik Bilgiler ve Örnek Kararlarıyla*, İstanbul, On İki Levha, 2. Baskı, 2018.
- Geyik, Serkan, *19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Dış Borçlanma ve Düyun-u Umumiye İdaresi*, (Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Nazan Susam), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Gezer, Necdet Zeki ve Kemal Gözler, *Yeniçiftlik Köyü*, Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2014.
- Görel, İsmail Hakkı, *Devlet Şûrası (Şûrayı Devlet-Danıştay)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1953.
- Gözler, Kemal ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin, 26. Baskı, 2024, s.762.
- Gözler, Kemal, “İzafet Kesresi ve Eski Metinlerin Transkripsiyonu Üzerine”, www.anayasa.gen.tr/transkripsiyon.pdf (Yayın Tarihi: 30 Mart 2025).
- Gözler, Kemal, “XV ve XVI'ncı Asırlarda Lofça Pomak Köylerinin İlk Müslüman Sakinleri”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002, Cilt III, Kısım III, s.1397-1437 (Türk Tarih Kurumu Tarafından Düzenlenen 13. Türk Tarih Kongresinde Sunulan Tebliğ, Ankara, 4-8 Ekim 1999) (<https://www.kemalgözler.com/pomak-ttk-bildiri.htm>).
- Gözler, Kemal, *İdare Hukuku*, Bursa, Ekin, 3. Baskı, 2019, c.I.
- Gözler, Kemal, *Les villages pomaks de Lofça aux XVe et XVIe siècles d'après les tahrir defters ottomans*, Ankara, Publications de la Société turque d'Histoire, 2001 (<https://www.kemalgözler.com/village-pomaks-de-lofca.htm>);
- Gültekin, Hayrettin, *Osmanlıca Tapu Terimleri Sözlüğü*, Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Yayını, 2007 (https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/2020-12/osmanlica_tapu_terimleri_sozlugu.pdf).
- Gürsu, Engin, *Biga Şehitliği*, Biga, Kendi Yayını, 2011.
- Gürsu, Engin, *Biga-Pegai*, Biga, Doğu Gazetecilik Matbaacılık Yayıncılık, 2001.

<https://earthexplorer.usgs.gov/> (Landsat Product Identifier L2: LT05_L2SP_181032_19911013_20200915_02_T1).

<https://harita.yandex.com.tr/> üzerinden yapılmıştır.

İnalcık, Halil, “Şikayet Hakkı: ’Arz-ı Hal ve ’Arz-ı Mahzarlar”, *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt 7-8, Haziran 1988, s.33-54 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/112703>) (E.T.: 12 Nisan 2025);

İpşirli, Mehmet, “Arzuhal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, TDV Yayını, 1991, c.III, s.447-448 (<https://islamansiklopedisi.org.tr/arzuhal>) (E.T.: 12 Nisan 2025).

Karahanoğulları, Onur, *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*, Ankara, Turhan, 2005.

Kili, Suna ve A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1985.

Konan, Belkıs, “Osmanlı Devletinde İdarî Yargının Gelişiminde Şûra-yı Devletin Rolü”, *Adalet Dergisi*, Yıl 146, Cilt 2019/1-2, Sayı 62-63, s.135-159.

Kubbealtı Lûgati, Çeşitli Maddeler (<https://lugatim.com/>).

Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1998, s.305.

Laubadère, André de, Jean-Claude Venezia ve Yves Gaudemet, *Traité de droit administratif*, Paris, L.G.D.J., 15. Baskı, 1999, c.I, s.346.

Mutaf, Abdülmecit, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Şûra-yı Devlet* (1868-1922/1284-1342), (Danışman: Mehmet Şeker) Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1997.

Mutçalı, Serdar, *Arapça – Türkçe Sözlük*, İstanbul, Dağarcık, 1995.

Nadaroğlu, Halil, *Mahalli İdareler*, İstanbul, Beta, 7. Baskı, 1998.

“Otoman Lira”, https://en.wikipedia.org/wiki/Ottoman_lira (E.T.: 15 Aralık 2024);

Onar, Sıdkı Sami, “Türkiye’de İdarenin Kazaî Murakabesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 1, Sayı 1, 1935, s.21- 47.

Osmanlı’dan Günümüze Tapu Arşivi, Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, 2009 (<https://www.tkgm.gov.tr/sites/default/files/users/user61/OsmanlıdanGünümüzeTapuArşivi.pdf>).

Özdemir, Biltekin, *Osmanlı Devleti Dış Borçları*, Ankara, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, 2. Baskı, 2020.

Öztürk, Mustafa, “Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi”, <https://tarihkitap.com/2024/06/25/genel-hatlariyla-osmanli-para-tarihi/> (Yayın Tarihi: 25 Haziran 2024).

Pamuk, Şevket, “Kuruş”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurus> (E.T.: 15 Aralık 2024).

Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Turkî*, Dersaadet, İkdâm Matbaası, 1317.

Seyitdanlioğlu, Mehmet, “Yerel Yönetim Metinleri VII: 1871 Vilayet Nizamnamesi ve Getirdikleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 6, 1996, s.89-99).

- Sivridağ, Abdullah *et al.*, (Ed.), *Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu*, İstanbul, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, 2014, s.117 (https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/135_TANZ%C4%B0MAT_SONRASI_ARAZ%C4%B0_VE_TAPU_kpdf.pdf. E.T.: 2 Nisan 2025).
- Şenlen, Süheyla, “Türkiye’de İdari Yargının Doğuşu ve Tarihi Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, Sayı 3-4, 1994, s.401-413.
- TDK Türkçe Sözlük* (<https://sozluk.gov.tr/> >) (E.T.: 10 Nisan 2024).
- Tunç, Şafak, “Osmanlı Balıkçı Esnafı Taifesi”, *İstanbul Araştırmaları*, https://www.academia.edu/6891813/OSMANLI_BALIK%C3%87I_ESNAFI_TA%C4%B0FES%C4%B0.
- Tural, Erkan, “1881 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnamesi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan 2004, s.110-120.
- Tural, Erkan, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Danıştay (Şûrâ-yı Devlet)”, *Çağdaş Türk Tarihi Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 13, Güz 2006, s.79-89.
- Vedel, Georges ve Pierre Delvolvé, *Droit administratif*, Paris, PUF, 1992, 2 Cilt.
- Wehr, Hans, *A Dictionary of Modern Written Arabic*, Ed. J. Milton Cowan, New York, Spoken Language Service, 3. Baskı, 1976.
- Yaşar, Nuri, *İdarî Yargı, İdarî Yargıç ve Yargısal Emir*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002.
- Yücesoy, Ayşe Aslı, “Şura-yı Devlet: 1868-1876”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, 2017, s.187-215.
- Yüzyıl Boyunca Danıştay*, Ankara, Danıştay Başkanlığı Yayını, 1968 (2. Baskı, 1986).

DİZİN

1096 Dönüm, 33
118.000 Kuruş, 115
1180 Osmanlı Lirasına, 115
2740 Dönüm, 35
---A---
Abdurrahman Oğlu Hacı İbrahim, 57
Abdül Fettah (Muhsin Oğlu), 51-72, 88-136
-Baba İsmi?, 52
-Dilekçesi Hakkında Gözlemler, 98
-Dilekçesi, 87
-Dilekçesinin Netice-i Talebi, 141
-Dilekçeyi Kendisi mi Yazdı?, 99
-Doğum ve Ölüm Tarihi, 54
-Eğitimi, 56
-İddiasının Gerekçeleri, 118
-Kimdir, 51
-Lider Pozisyonu, 58
-Mezarı, 54
-Nereden Geliyor, 54
-Pomak, 54
-Stratejisi, 121
-Şikayeti, 139
-Şura-yı Devlete Başvurma Sebebi, 113
-Talepleri, 143
-Üç Talebi, 120
Aburaca, 55
Adaletin Tecelli Etmesi, 272
Adliye Köyü Merası, 45
Ahaliye Zulüm, 76
Ahmetpaşa (Tokatkırı) Köyü, 187
- Köyünden Hacı Ali Oğlu Osman, 185
Alaiyeli Mehmed Rüştü Efendi, 81, 84
Alanyalı Mehmet Rüştü Efendi, 81, 84
Ali Munis Bey (Kaymakam), 83
Arazi Kanunnamesi, m.68, 187, 188, 225, 252, 266, 267
Arıza, 216
Arşiv Belgelerini Okuma, 9
Arşiv Belgelerinin Asıllarının Görüntüleri, 9
Arzuhal ve İstida, 142, 154
Arzuhalin Şikayeti Havi Olması Şartı, 155
Arzuhal-Tanım, 152
Asker Kaçağı, 272
Atık Dönüm, 34
Audi Alterem Partem, 170
Aydın Çakmak, 10, 261
Ayvalık Kaymakamı-Hasan Bey, 80
Ayvarca, 55

Aza Hasan Oğlu Hacı Yusuf, 185
Aza Mehmet Oğlu Ali, 185
Azâr-ı Sahîha, 188, 225, 266
Azatlı/Azatlu Çiftliği, 25, 43
Azatlı Köyü, 88
Azatlı Nam-ı Diğer Tekir kır, 186
Azmak, 45
---B---
Balıkçılık, 100
Balıklara El Konulması, 87, 111
Balıkları Zapt ve Müsadere, 87, 111
Baş Kitabet (Baş Katiplik) (Ş. Devlet), 152
Başvuru Hakkının Sahipleri, 148
Bedel-i Misil Takdiri (Arazi Kanunnamesi, m.68), 175, **176-177**, 187, 188, 225, 233, 234, 235, 242, 252, 266, 268, 278, 281, 284
Belaslatına, 55-56
Belge Tarama, 9
Berberoğlu Hüseyin Oğlu Mehmet (Molla Mehmet), 57
Beşinci Ordu Menzil Komutanlığı, 70
Biga Bidayet Mahkemesi, 116, 131
Biga Çayı, 44
Biga Defter-i Hakanî İdaresi, 197
Biga Defter-i Hakanî Kalemi, 133
Biga İdare Meclisi, 181, 195, 199, 200, 213
Biga Eşrafından İbrahim Bey, 59-73 (Ayrıca Bkz. İbrahim Bey)
Biga Kaymakamı Hasan Bey, 75-86 (Ayrıca Bkz. Hasan Bey)
Biga Mühayyızanından İbrahim Bey, 62 (Ayrıca Bkz. İbrahim Bey)
Biga Kent Müzesi, 61
Biga Mutasarrıflığı, 124
Biga Ormanlarında Kereste Kaçakçılığı, 81, 84
Biga Sancağı ile Biga Kazası Arasında Ne Fark Var?, 123
Biga Sancağı Mutasarrıfı, 123
Biga Sancağı, 6
Biga Sandık Emmini, 51
Biga Tapu Memuru, 182, 183
Biga Tophane-i Amire Kereste Memuru Topçu Mülazım-ı Evveli Hasan, 81
Biga-Karabiga Yolu, 44
Birinci Parça, 42
Birinci Parçanın Sınırları, 44
Bölceagaç Köyü, 77

Bulgaristan Emareti, 100
 Bulgaristan Muhaciri, 13
 Burhaniye Kaymakamı Hasan Bey, 77
 Бяла Слатина, 56
 Браца, 56
 ---C-Ç---
 Camiler (Lofça-i Cedit Köyü), 101
 Cedit Dönüm, 34
 Cihet-i Askeriye, 64
 Çakırlı Ayağı (Ece Gölü), 133
 Çaliburnu, 133
 Çanakkale Savaşı, 196
 Çanakkale Vilayeti Tapu Komisyonu, 25
 Çanakkale (Şehir İsmi), 123, 124
 Çeltik Ekimi, 46
 Çerkez, 78
 Çetelerin Barındığı Bir Yer, 272
 Çınarköprü Köyünden Mehmet Oğlu Mahmut Ağa, 185
 Çıplak Mülkiyet, 273
 Çiftliğin Adı (Köyün Kurulduğu), 104
 ---D---
 Dahiliye Nezaretinin İnceleme Emri, 67
 Dalyan Köprüsü, 134
 Dalyan Yolu, 48
 Dalyan Yolunun Kuzeyi, 48
Dalyan, 18, 87, 134
 Dalyana Komşu, 136
 Dalyanayağı Köprüsü, 32, 134, 135
 Dalyanayağı, 26, 44, 47, 134
 Dalyanın Bulunduğu Bölge, 135
 Dalyansırtı, 31
 Dava Dilekçesinde Kimler Verdi?, 237
 Dava Konusu Olan Arazi, 264
Davanın Biga Kaymakamlığı Safhası, 179-214
Davanın Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı Safhası, 215-236
Davanın Şura-yı Devlet Safhası, 237-274
 Defter-i Hakanî Emaneti, 228
 -Yayınladığı Rumî 15 Ağustos 1305 (Miladî 27 Ağustos 1899) Tarihli Tamim, 269
 Değirmen (İbrahim ve Halim Beylerin), 63
 Dere (Ece Gölü-Biga Çayı Bağlantısı), 44, 47
 Devair-i İdare, 157
 Dilekçe Kelimesi, 154
 Dimetokalı Hamdi Bey'in Kızı, 85
 Diyet Borcu, 77
 Doğrudan Şura-yı Devlete Başvurma, 151
 Doksanüç Harbi, 56
 Dosyanın İşlemden Kaldırılması, 128
 Dönüm (1881 Yılından Önce), 34

Dönüm (1906-1918 Yıllarında), 34
 Dutluk Çiftliği, 44
 Duyun-ı Umumiye İdaresi, 17, 109
 ---E---
Ece Gölü, 1, 26 ve pek çok yerde
 Ece Gölü Ayağı, 44, 47
 Ece Gölü ile Kurugöl Arasında, 29
 Ece Gölü Kanalı, 135
 Ece Gölü ve Kayaaltı Çiftliğine İlişkin Defter-i Hakanî Kaydı, 132
 Ece Gölünden Çıkarılan Balıklar Biga'da Satılması, 109
 Ece Gölünden Tutulan Balıklara İbrahim Bey Tarafından El Konulması, 109
 Ece Gölünün Hududu, 133
 Ece Gölünün Kuzey Sınırı, 132
 Efrat (Bireyler) (Şikâyet Hakkı), 151
 Ehl-i Vukuf, 185
 Ehl-i Hibre, 206
 El Atmanın Ölenmesi, 142
 Elkab, 153
 Elverişli Kelimesi, 216
 Eraslan, Zeki, 144, 145, 146, 305, 320
 Esbab-ı Mucibe, 251, 248
 Eski Dönüm, 34
 Evrakın Evrak Odasına İadesi, 128
 Evvel ve Ahir Şura-yı Devletçe Müttehez Mukarrerat, 266
 Eylem ve İşlemleri Şikâyet, 160
 ---F-G---
 Farsça Terkipler, 7
 Fatmacık, 26
 Feshi İstenen İşlemin, 265
 Fesih Talebi, 254
 Fesih Terimi, 254
 Galib (Kaymakam Hasan Beyin Oğlu), 79
 Gayrimüslim Vakıf, 85
 Geçerli Bir Özur Olmaksızın, 252
 Gedikli, Fethi, 90, 144, 145, 146, 166, 322, 323, 338, 349, 352
 Genelge, 117
 Gereği Düşünüldü, 265
 Gereke, 251, 265
 Gölayağı, 44, 87
 Gömeç, 79
 Gönen, 78
 Görmezden Gelme (Biga Kaymakamı), 114
 Gurardan Vikaye, 142
 Günümüz Türkçesine Uyarlama, 245
 ---H---
 Hacı Ali Ağa, 181
 Hacı İbrahim Oğlu İbrahim Ağa, 57

Hacı Mustafa Efendi (Alaiyeli), 60, 61
 Hacı Mustafa Efendinin Oğulları İbrahim ve Halim Beyler, 61
 Hacı Mustafa Efendizade İbrahim Bey, 61 (Ayrıca bkz. İbrahim Bey).
 Hâlim Bey'in 1916'da Ödüllendirilmesi, 72
 Halim Bey'in Ağabeyi, 61
 Halimbey Konağı (Biga'da), 61
 Harita (İbrahim Bey'in Arazisi), 42, 46
 Hasan (Biga Tophane-i Amire Kereste Memuru Topçu Mülazım-ı Evveli), 81
Hasan Bey (Biga Kaymakamı), 76-86
 -Adam Öldürmesi, 77
 -Ayrıcalık Kaymakamlığı, 80
 -Azli, 82
 -Biga Kaymakamlığı, 80
 -Çerkez Oluşu, 78
 -Diyet Borcunu Ödememesi, 77
 -Emekliliğini İstemesi, 84
 -Hakkında Şikayetler, 82
 -İvrindi Nahiye Müdürlüğü, 75
 -Kalkandelen Kaymakamlığı, 80
 -Kemer (Burhaniye) Kaymakamlığı, 77
 -Ödüllendirilmesi, 82
 Hatibi (Yeniçiftlik Köyü), 203
 Havale Notları, 230, 254
 Havale Yazısı, 257
Hazineye Geçme (Mahlûliyet Sebebiyle, Arazi Kanunnamesi, m.68), **176-177**, 237, 246, 250, 262, 266, 268, 275, 281, 301, 310
 Heyet-i İhtiyariye (Lofça-i Cedit Köyü), 181
 Hızlandırma, 230
 Hikmete Müstenid, 114
 Himmet Buyurulması, 167, 271
 Hukuk Devleti Fikrinin Doğuşu, 248
 Hukuka Aykırılığının Sebepleri, 249
 Hukukîlik Değerlendirmesi, 253
 Hukukunun Zahire İhracı, 142
 Humus Kaymakamı Hasan Bey, 86
 Hüccet (R 30 Kanunusani 1314 Tarihli), 51, 52, 57, 58
 Hükümet-i Mahalliye, 159
 Hüseyin Oğlu Mustafa, 238
---İ---
 Islahat Kararnamesi, 144
 İbrahim Bey Çiftliği, 25
İbrahim Bey (Hacı Mustafa Efendizade), 59-73
 -Fabrikalarının Askeriye Tarafından Zabı ve İşgal Edildiği İddiası, 63
 -Babası Hacı Mustafa Efendi, 60
 -Balıklara El Koyması, 111

-Çiftlik Arazisi Satın Alması, 110
 -Müdahale Bahanesi, 110
 -Lofça-i Cedit Köyü Ahalisi Aleyhine Davası Açması, 127
 İbrahim ve Halim Beylerin Ödüllendirilmele-ri, 62, 63
İbrahim Bey'den Satın Alınan Arazi, 23-49
 -1907'deki Sınırları, 42
 -Araziyi Satın Alması-1906, 87, 88
 -Değeri, 46
 -Günümüzdeki Durumu, 36
 -Günümüzdeki Yüzölçümü, 40
 -Haritası, 47
 -İsmi, 25
 -Mera Statüsündedir, 273
 -Parçaları (Kıtaları), 41
 -Satın Alması, 88
 -Sınırı, 133
 -Yeri, 26
 -Yüzölçümü, 33
 İbrahim Oğlu Osman, 185
 İcabı Ledet-Teemmül, 260, 265
 İcra Memuru, 211
 İcra (Şura-yı Devlet Kararlarının), 271
 İcrasına Himmet Buyurulması, 167
 İdare Daireleri, 158
 İdare Meclisleri, 185
 İdare Muamelâtı, 160
 İdare-i Umumiye-i Vilâyât Kanun-ı Muvak-katinin 66'ncı Maddesi, 185
 İdareten Hâl ve Tesviyesi, 142
 İdareye Emir ve Talimat Veremez, 268
 İdari Taksimatı, 123
 İfa-yı Muktezasına Himmet Buyurulması, 271
 İğmaz-ı Ayn (Göz Yumma), 114, 161
 İhbar, 182
 İlkinci Keşif Raporu, 210
 İlkinci Parça (Arazinin), 42
 İlkinci Parçanın Sınırları, 44
 İpsala'da, 56
 İrade-i Seniyye, 72
 İsmail Zühtü Bey, 13, 52, 57
 İstida Kelimesi, 154
 İşçi Ağırдан Almaları, 231
 İvraça, 55
 İvrindi Nahiye Müdürü, 75
 İzafet i'leri, 8
 İzafet Kesresi, 8
 İzafet Ya'sı, 8
---K---
 Kale-i Sultaniye (Çanakkale Şehrinin Eski Adı), 123

Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî İdaresi, 230
 Kale-i Sultaniye Defter-i Hakanî Memurluğu, 226, 228
 Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, 231
 Kale-i Sultaniye Livası, 6
 Kale-i Sultaniye Mutasarrıfı Rauf Bey, 68, 72
 Kale-i Sultaniye Sancağı, 124
 Kale-i Sultaniye Tapu Memurluğu, 221
 Kalkandelen Kaymakamlığı, 80
 Kanal (Ece Gölü), 32, 135
 Karabiga Nahiyesinde Dövülme Vefat, 81
 Karakova, 26
 Kararda Hükmedilenler, 268
 Karahanoğulları, Onur, 146, 148, 158, 160, 305, 337, 338
 Kararın Müsveddesi, 258
 Kasap İbrahim, 57
 Kavanin ve Nizamât Ahkâmına Muhalif, 170
 Kayaaltı Çiftliği, 1, 13 14, 57, 104, 133, 137
 Kayd-ı Resmîsi, 251
 Kaymakam Hasan Bey Sokağı, 85
Kaymakam Hasan Bey, Bkz. Hasan Bey, 75
 Kaymakam Hasan Bey-1896 Yılında Biga Kaymakamı (İlk Hasan Bey), 85
 Kaza Kaymakamı, 161
 Kaza Kaymakamının Muavenetiyle, 112, 159
 Kaza ve Liva İdare Meclisleri, 185
 Kaza, 6
Keenlemeyekün (Yok Hükümünde), 268, 280, 336,
 Kemer Kazası Kaymakamı Hasan Bey, 77
 Kemer-i Edremid, 77
 Kereste Kaçakçılığı (Biga Ormanlarında), 84
 Kereste Taciri Alaiyeli Mehmed Rüşdü Efendi, 81, 84
 Keşif Raporu (Rumî 5 Teşrinisani 1332), 210
 Keşif Raporu, 189
 Keşif Tutanağı, 185
 Keşif ve Bilirkişi Ücretleri, 209
 Kıtalar, 41
 Kırkor Ağa, 211
 Kitabın Başlığı, 11
 Koca Mera, 26
 Kocabıyık İbrahim, 45
 Köle İbrahim Bey, 60
 Kurugöl ile Ece Gölü'nden Su Taşması, 194
 Kurugöl, 26, 44
 Kuvva-yı Milliye, 272
 Küçük Camii, 107
---L---
 Lazimü'l-İcra, 166
 Liva, 6

Lofça Pomakları, 55
Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik Köyü, 14-22 ve pek çok sayfa
 -Ahalisi Kaç Kişidir, 102
 -Ahalisi Kimlerdir, 102
 -Ahalisi Nereden Gelmişlerdir?, 103
 -Ahalisinin Bu Davada Haksız Çıkması, 127
 -Ahalisinin İbrahim Bey'den Söz Konusu Araziyi Satın Almaları, 128
 -Gelir Kaynakları Nelerdir?, 107
 -Hatibi, 207
 -İsmi, 14
 -Kurulması, 57
 -Muhtar-ı Evveli Ömer, 181
 -Nasıl Kuruldu, 105
 -Refah Hali, 108
Lofça-i Cedit Köyü Hatibi, 203-206
---M-N---
 Maddî Vakıa (Davada), 249
 Mahkeme Kapılarına Düşürmek, 116
Mahlûliyet Usûlü (Arazi Kanunnamesi, m.68), 175, **176-177**, 187, 188, 225, 233, 242, 252, 266, 268, 278, 281, 284
 Mahmud Sami, 183, 192
 Makamı Aliye-i Mutasarrıfiye Takdim, 257
 Mal Müdürü, 211
 Malik Değil, Mutasarrıf, 25
 Maslahata Uygunluk Sebepleri, 253
 Mazbata Safhası, 164
 Mazbata, 165, 258
 Mazuliyet Maaşı, 83
 Mehmed Rüşdü Efendi, 81, 85
 Mehmet Oğlu Ahmet Hamas, 185
 Mehmet Vasıf Paşa, 13
 Memiş, 52
 Mera İhtiyacı, 253
 Mera, 26, 41
 Merahim, 101
 Meraya Tebdil, 254
 Meselenin İdareten Hâl ve Tesviyesi, 116, 142
 Meşru Bir Mazeret Olmaksızın, 266
 Mevzuat, 269
 Miladî Takvim, 223
 Minhü, 180, 230, 234
Molla Fettah, 51, 54, 56, 100 (Bkz. Abdülfettah)
 Molla Mehmet, 57
 Muamelâtı Aleyhinde, 160
 Muamele, 160
 Muavenet, 114
 Muhaberat, 253

Muhtar-ı Evvel Ömer, 181
 Muhtar-ı Sani Hacı Ali Ağa, 181
 Mustafa Bin Hamid, 127
 Mustafa Ragıp Efendi, 45
 Mutasarıf, 124
 Müdahalenin Meni, 142
 Müdahalenin Önlenmesi-İdarî Yargı, 143
 Mülkiye Dairesi Tarafından İnceleme ve Karara Bağlanma Usûlü, 162
 Mülkiyet Değil, Tasarruf, 25
 Mülkiyet Hakkı-Tasarruf Hakkı, 25
Müstehak-ı Tapu (Arazi Kanunnamesi, m.68), **176-177**, 184, 194
 Müsveddesi, 258
 Mütalaa Safhası, 163
 Mütehayyiz, 62
 Müzakere Safhası, 163
 Nahiye Müdürü Hasan Bey, 76
 Nesafet Gerekçeleri, 119
 Netice-i Talep (Abdülkettah'ın Dilekçesi), 141
 Netice-i Talep (Yeniçiftlik İhtiyar Heyetinin Dilekçesi), 249
 Nispet İ'leri, 8
 Nizamname-i Dahilî, 144
 Nizamname-i Esasî, 144
---O-Ö---
 Okul İnşası (Yeniçiftlik Köyü), 100
 Okuma Eksikliklerim, 9
 Okuma Hatalarım, 9
 Ol Babda Emr Ü Ferman Men-Lehü'l-Emrindir, 153
 Olaylar, 249
 Olaylar, 249
 Oryahovo, 103
 Osman Oğlu Yusuf, 238
 Osmanlı Arşivi Katalogundaki Bir Okuma Hatası, 59
 Osmanlı Arşivi, 9
 Osmanlı Hukukunda Köyler, 181
 Osmanlı İdarî Yargısının Düzenli ve Hızlı Bir Şekilde Çalıştığını, 272
 Osmanlı Lirası-Değeri, 137
 Osmanlı Şura-yı Devleti-İdareye Emir ve Talimat Verme, 268
 Osmanlı Tapu İdaresi Miladî Takvime Ne Zaman Geçti?, 223
 Osmanlı Tapu İdaresini Düzenliliği ve Hızı, 225, 226
 Osmanlı ve Günümüz Sistemleri Arasında Karşılaştırma, 168
 Osmanlı'da Hukuk Devleti Fikrinin Doğuşuna İlişkin Bir Gözlem, 248

Ödüllendirilmeler, 62, 72
 Öşür Gelirinden, 252
 Öz Türkçeci, 216
 Öznitelik Bilgileri, 38
---P-R---
 Padişah Efendimize Dua, 101
 Papa Garabet Efendi, 184, 189, 194
 Parçaların Harita Üzerinde Gösterilmesi, 45
 Parseller, 38
 Plevne ve Lofça Muhacirlerinden Mehmed Oğlu Abdülkettah, 52
 Plevne, 56, 103
 Pomak, 54
 Pomakça, 100
 Rahova/Rahva, 56, 103
 Rauf, 70
 Razgrad, 103
 Rütbe-i Şehadeti İhraz, 253
---S-Ş---
 Saadet ve Refah Hâlinde, 108
 Sadaret, 170
 Sadarete Bildirme Safhası, 164
 Salkımtepesi, 26
 Salkımsırtı, 31
 Sancak, 6
 Sevk Notları, 257
 Sınır Uyuşmazlığı, 132, 140
 Su Altında Kalmakta, 251
 Süleyman Oğlu Mustafa, 238
 Şehadet, 253
 Şikâyet Başvurusu, 90
 Şikâyet Dilekçesi, 90
 Şikâyet, "Devair-i İdare Aleyhinde" Olmalıdır, 157
 Şikâyet, 149
 Şikâyet, İdarenin Muamelesi Aleyhinde Olmalıdır, 160
Şikâyeti Havi Arzuhal Başvurusu, 148
 -Başvuru Yapma Ehliyeti, 149
 -Başvurunun İçeriği, 155
 -Başvurunun Usûlü, 151
 Şikâyeti Havi Arzuhal" Yolu, Fransız Kaynaklı Değildir, 171
Şura-yı Devlet (Genel, Kuruluş), 89
 Şûrâ-yı Devlet İslah-ı Teşkilâtı Hakkında Kararname, 90, 147
 Şura-yı Devlet Kararının Gerekçesi, 265
 Şura-yı Devlet Kararının Sonucu, 268
 Şura-yı Devlet Kararının Uygulanması, 270
 Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesinin Görev ve Yetkileri, 144
 Şura-yı Devlet Mütalaalarının İcrası, 166

Şura-Yı Devlete İlişkin Literatür, 146**Şura-yı Devlete İlişkin Mevzuat, 144****---T---**

Tahkikat Safhası, 163

Tahrirat Katibi, 211

Taltif-Hasan Bey, 82

Taltifler, 62

Tamim, 117

Tapu İdaresindeki Memurların İyi Eğitimli Memurlar, 224

Tapu Kaydı, 43

Tapu Memurlarının Bağımsızlığı, 219

Tapu Memurlarının Kalitesi, 219

Tapu Memuru, 211

Tapudaki Vafsinın Tarladan Meraya Dönüştürülmesi, 269

Tarıma Elverişli, 188

Tarla Olarak Satın Alınan Bu Arazinin Mera Olarak Kullanılması, 233

Tarla, 41

Tarladan Meraya Dönüştürülmesi, 269

Tasaruf-Mülkiyet, 25

Teaddiyat, 76

Tefevvüz Usûlü (Arazi Kanunnamesi, m.68), 175, **176-177**, 187, 188, 225, 233, 242, 252, 266, 268, 278, 281, 284

Tekaid Sandığı, 83

Tekirkırı, 43, 44

Telgraf, 64

Tessir, 230

Tesvid ve Tebyiz Tarihleri, 258

Tırnak İşareti (*Quotation Marks*), 216

TKGM Parsel Sorgu Sistemine Göre Parsellerin Öznitelik Bilgileri, 38

TKGM Parsel Sorgu Sistemi, 37, 45, 46

Tokatkırı, 44

Tokatkırlı Kocabıyık İbrahim, 45

Topçu Mülazım-ı Evveli Hasan, 81

Transkripsiyon, 7

---U-Ü---

Un Fabrikası, 63

Un Fabrikasına Askeriyece El Konulduğu, 64

Uydu Görüntüsü, 27, 28

Uyuşmazlığın Özü, 131

Uyuşmazlığın Doğumu ve Şura-yı Devletin Önüne Gelmesi, 140

Uyuşmazlığın Karşılıklı Anlaşma ile Sona Erdirilmesi, 128

Üç Kıta / Üç Parça (Arazi), 41

Üç Parsel, 38

Üçüncü Parçası (Arazinin), 42

Üçüncü Parçanın Büyüklüğü, 42

Üçüncü Parçanın Sınırları, 45

---V-Y-Z---

Vasıf (Arazinin Tapudaki), 36, 44, 45

Vergi Memuru, 189

Vilayet, 6, 124

Vitali, 104 (Bkz. Whittall)

Whittall, James William, 13, 52, 57, 104

Yargısal Usûlleri İzleme Bakımından, 170

Yazı Çevrimi, 7

Yeni Dönüm, 34

Yeni Lofça, 14, 102

Yeniçiftlik nam-ı diğer Lofça-i Cedit Köyü

-Birinci Muhtarı Süleyman Oğlu Mustafa, 238

-İhtiyar Heyetini, 238

-İhtiyar Heyetinin Dilekçesi, 179

-İkinci Muhtarı Osman Oğlu Yusuf, 238

-İkinci Muhtarı Osman Oğlu Yusuf, 238

-İlkmektebi, 106

-İlkokul Binası, 106

-İmamı Hüseyin Oğlu Mustafa, 238

-İmamı Hüseyin Oğlu Mustafa, 238

-İsmi, 14

-Mülkî Sınırı, 46

Yeniçiftlik Köyü İhtiyar Heyetinin Dilekçesi

-Arka Yüzündeki Notlar, 255

-Gerekçe Kısımı, 251

-Hukukî Niteliği, 90

-Kurgusu, 100

-Netice-i Talep Kısımı, 253

-Olaylar Kısımı, 249

-Talep Edilen Şey Nedir, 238

Yenişehir Muhaciri İsmail Zühtü Bey, 104

Yerel Tarih Çalışmaları, 6

Yerindelik Değerlendirmesi, 253

Yerindelik Gerekçeleri, 119

Yetimler, 253

Yılan Balığı, 50 ve Pek Çok Yerde

Yılan Balıkçılığı, 17, 87

Yok Yük Hükmünde, 268

Yolsuzluklar, 79

Yoz Merası, 29

Zahire İhracı, 120

Zapt ve Müsaderesi, 112

Ziraate Gayri Salih Bulunduğu, 187, 188

Ziraatten Terk ve Tatil (Arazi Kanunnamesi, m.68), 187, 188, 225, 233, 252, 266

ÖZET

ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYETİ (1907)
VE YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANİYE LİVASI DAVASI (1914-1918)
İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi
Hakkında Gözlemler

Bulgaristan muhaciri 200 aile, 1895 yılında şimdi Çanakkale ili Biga ilçesinde bulunan 32 bin dönüm büyüklüğünde Kayaaltı Çiftliğini sahipleri olan İngiltere tebaasından James William Whittall ve Osmanlı tebaasından İsmail Zühtü Bey'den 5500 Osmanlı Lirasına satın alırlar ve Çiftlik üzerinde bir köy kurarlar. Köye, Bulgaristan'dan geldikleri yerin adını yaşatmak için “Yeni Lofça” anlamına gelen “Lofça-i Cedit” ismini verirler. Köy daha sonra “Yeniçiftlik” olarak isimlendirilir. Satın aldıkları Çiftliğin sınırları içinde 9000 dönüm büyüklüğünde “Ece Gölü” isimli bir de Göl vardır.

Lofça-i Cedit köyü halkı, Ece Gölünün kendileri için önemli bir gelir kaynağı olduğunun kısa sürede farkına varırlar. Gölde bol miktarda ve yüksek kalitede yılan balığı vardır. Lofça-i Cedit köyü yılan balıkçılığı yapmaya başlar. Gölde tutulan balıklar, Biga kaza merkezinde satılır.

Durum böyleyken, 1906 yılının Ağustos ayında Biga eşrafından İbrahim Bey isimli bir kişi, Ece Gölünün kuzeyinde, “Dalyanayağı” denilen mevkide 2740 dönüm büyüklüğünde bir araziye satın alır ve Lofça-i Cedit köyüne ait olan Ece Gölüne bu şekilde komşu olur.

İbrahim Bey, bu araziye satın aldıktan sonra, Lofça-i Cedit köyü halkının Ece Gölünde tuttuğu yılan balıklarını Biga'da satmasına dönemin Biga Kaymakamı Hasan Bey'in yardımıyla engel olur ve balıklar Biga'ya götürülürken veya Biga'da satılırken zabt ve müsadere eder. İbrahim Bey yılan balıklarının kendi arazisinde tutulduğunu, Lofça-i Cedit köyü halkı ise yılan balıklarının kendi tasarruflarında bulunan Ece Gölünden çıkarıldığını iddia eder.

Tam bu noktada, Lofça-i Cedit köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah, Şura-yı Devlete, yani dönemin Danıştayına bir arzuhal verip, Kaymakam Hasan Bey'den ve İbrahim Bey'den şikayetçi olur. Şura-yı Devletten Gölde tuttukları balıkların zabt ve müsadere edilmesinin önlenmesine karar verilmesini talep eder.

Neticede Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi, aralarındaki uyuşmazlığa son vermek için İbrahim Bey'den söz konusu araziye satın almak zorunda kalırlar. İbrahim Bey, 10 ay önce, 1906 yılının Ağustos ayında satın aldığı bu

araziyi, 1907 yılının Haziran ayında, Lofça-i Cedit köyünden 274 kişiye, 1180 Osmanlı Lirasına satar.

Lofça-i Cedit köyünden 274 kişinin İbrahim Bey'den satın aldıkları 2740 dönüm büyüklüğünde söz konusu arazi, Ece Gölünün kuzey çıkışında, “Dalyanayağı” denen Gölayağında bulunur. Bu arazi, kışın kısmen su altında kalan, yazın da yer yer bataklık hâline gelen tarıma elverişli olmayan bir arazidir. Lofça-i Cedit köyünden bu araziyi satın alan 274 kişi, bu araziye ekemez. Bu nedenle bu araziyi kendi aralarında paylaşmazlar ve bunun yerine bu araziyi mera olarak kullanırlar.

Ne var ki, bu arazinin cinsi, tapuda “mera” olarak değil, “tarla” olarak kayıtlıdır. Araziyi satın aldıktan ve araziyi mera olarak yedi yıl kullandıktan sonra, Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, Biga Kaymakamlığına söz konusu arazinin tapudaki vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesi için 16 Mayıs 1914 tarihinde bir dilekçe verir.

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin bu talebi, üç yıl kadar sonra (araya Birinci Dünya Savaşı girmiştir) Biga Kazası İdare Meclisinin 3 Şubat 1917 tarihli kararıyla kabul edilir. Ne var ki, Kale-i Sultaniye livası (günümüz Çanakkale ili) Tapu Memurluğunun itirazı üzerine Biga Kazası İdare Meclisinin bu kararı Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin 19 Ağustos 1917 tarihli kararıyla kaldırılır. Dahası, Liva İdare Meclisi, söz konusu arazinin, arka arkaya üç yıl süreyle ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani arazinin Hazineye geçmesine karar verir. Lofça-i Cedit köyü, 7 yıl önce İbrahim Bey'den satın aldıkları araziyi kaybetmek üzeredir.

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, kendi köylerinin haklı olduğunu, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin ise haksız olduğu kanısıyla Şura-yı Devlete 21 Kasım 1917 tarihli bir dilekçeyle başvurur ve Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin kararının feshine ve söz konusu arazinin vasfının tapuda “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine karar verilmesini talep eder.

Davaya bakan Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, 23 Mart 1918 tarihli kararıyla Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin bu talebini haklı bulur ve Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet kararının kanuna aykırı olduğuna ve bu nedenle keenlemyekün addedilmesine ve ziraate elverişli olmayan bu arazinin vasfının “tarla”dan “mera”ya dönüştürülmesine karar verir.

Kitabımızda ayrıca Abdülfettah'ın şikâyet başvurusu ve keza Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi kararına karşı açtığı fesih davası üzerinden Osmanlı Şura-yı Devletinin görev ve yetkileri ile işleyiş ve yargılama usûlleri de incelenmekte ve bu iki örnek olay üzerinden son dönem Osmanlı idarî yargı sisteminin niteliği tartışılmaktadır.

ABSTRACT*

ABDÜLFETTAH'S COMPLAINT (1907) AND THE CASE OF YENİÇİFTLİK VILLAGE vs. KALE-İ SULTANİYE PROVINCE (1914-1918)

Observations on the Late Ottoman Administrative Justice System
Through Two Case Studies

In 1895, 200 immigrant families from Bulgaria bought the 32 thousand decares of “Kayaaltı Farm”, now located in the Biga district of Çanakkale province (Turkey) from its owners, James William Whittall, a British citizen, and İsmail Zühtü Bey, an Ottoman citizen, for 5500 Ottoman Liras and founded a village on the farm. They named the village “Lofça-i Cedit”, meaning “New Lovetch”, to keep alive the name of the place they came from Bulgaria. The village was later renamed as “Yeniçiftlik”. Within the borders of the farm they purchased, there is also a lake called “Ece Lake”, which is 9000 decares in size.

The people of Lofça-i Cedit, also known as Yeniçiftlik village, soon realized that Lake Ece was an important source of income for them. There were plenty of high-quality eels in the lake. The village of Lofça-i Cedit started eel fishing. The eels caught in the lake were sold in the Biga district center.

That being the case, in August 1906, a person named İbrahim Bey, one of the notables of Biga, bought 2740 decares of land in the area called “Dalyanay-ağı”, to the north of Lake Ece, and in this way he became a neighbor to Lake Ece, which belonged to the village of Lofça-i Cedit.

After purchasing this land, İbrahim Bey prevented the people of Lofça-i Cedit village, with the help of Hasan Bey the district governor of Biga at the time, from selling the eels they caught in Lake Ece, and the eels were seized and confiscated while being taken to Biga. İbrahim Bey claimed that the eels were caught on his own land, while the people of Lofça-i Cedit village claimed that the eels were taken from Lake Ece, which was in their property.

At this point, Abdülfettah, son of Muhsin, from the village of Lofça-i Cedit, submitted a petition to the *Şura-yı Devlet* (Ottoman Council of State), and complained about the District Governor Hasan Bey and İbrahim Bey. He requested that the Council of State decide in a way preventing the seizure and confiscation of the eels that they had caught in the lake

As a result, 274 people from the village of Lofça-i Cedit were forced to buy the land in question from İbrahim Bey in order to put an end to the dispute between them. In June 1907, İbrahim Bey sold this land, which he had purchased 10 months earlier in August 1906, to 274 villagers from Lofça-i Cedit for 1180 Ottoman Liras.

* Google Translate and DeepL Translate were used for the English translation. The final check of the translation was made by Yahya Berkol Gülgeç.

The land in question, which is 2740 decares in size and was purchased from İbrahim Bey by 274 villagers from Lofça-i Cedit, is located to the northern of Lake Ece, in the area called “Dalyanayağı”. This land is unsuitable for agriculture, partially submerged in water in the winter and occasionally swampy in the summer. The 274 villagers who purchased this land could not cultivate this land. For this reason, they did not share this land among themselves and instead used it as pasture.

However, the type of this land is registered as “crop field” and not “pasture” in the land registry. After purchasing the land and using it as pasture for seven years, the Council of Elders of Lofça-i Cedit Village submitted a petition to the Biga District Governor’s Office on May 16, 1914, to change the title deed of the land from “crop field” to “pasture”.

This request of the Council of Elders of Lofça-i Cedit Village was accepted approximately three years later (the First World War intervened) by the decision dated February 3, 1917 of the Biga District Administrative Council. However, upon the objection of the Land Registry Office of Kale-i Sultaniye (today's Çanakkale) Province, this decision of the Biga District Administrative Council was annulled by the decision dated August 19, 1917 of the Kale-i Sultaniye Province Administrative Council dated August 19, 1917. Moreover, the Province Administrative Council decided that the land in question was defunct, that is, that the land was transferred to the Treasury, because it had been abandoned and suspended from agriculture for three consecutive years. The village of Lofça-i Cedit was about to lose the land they had purchased from İbrahim Bey 7 years earlier.

The Council of Elders of the Village of Lofça-i Cedit, believing that their village was in the right and the Administrative Council of Kale-i Sultaniye Province was in the wrong, applied to the Council of State with a petition dated November 21, 1917, requesting that the decision of the Administrative Council of Kale-i Sultaniye Province be annulled and that the title of the land in question be changed from “crop field” to “pasture” in the land registry.

The Chamber of Interior and Education of the Council of State, which heard the case, found the request of the Council of Elders of Lofça-i Cedit Village justified with its decision dated March 23, 1918 and ruled that the decision of the Administrative Council of Kale-i Sultaniye Province was in violation of the law and therefore deemed null and void and that the qualification of this land, which was not suitable for agriculture, should be changed from “crop field” to “pasture”.

The book also examines the duties and powers of the Ottoman Council of State as well as its functioning and judicial procedures through the complaint filed by Abdülfettah and the annulment lawsuit filed by the Council of Elders of Lofça-i Cedit Village against the decision of the Administrative Council of Kale-i Sultaniye Province. It discusses the nature of the late Ottoman administrative justice system through these two case studies.

Arka kapağın iç yüzüdür. Bilerek boş bırakılmıştır.

Bu metin, izleyen kitabın, kapakları, içindekileri, önsözü, girişi, bibliyografya ve dizini ile örnek olarak seçilen beş bölümünden oluşan 217 sayfa uzunluğunda bir “SEÇKİ”dir. Buraya yazarı tarafından adı geçen kitabı tanıtmak amacıyla konulmuştur.

Tüm hakları saklıdır © 2025. K. Gözler

Kemal Gözler, *Abdulfettah’ın Şikâyeti (1907) ve Yeniçiftlik Köyü – Kale-i Sultaniye Livası Davası (1914-1918) İki Örnek Olay Üzerinden Son Dönem Osmanlı İdarî Yargı Sistemi Hakkında Gözlemler*, Bursa, Ekin, 2025, XVII+382 s. (<https://www.kemalgozler.com/abdulfettah.htm>).

© 2025. K. Gözler

KİTABIN BÖLÜMLERİ

BİRİNCİ KISIM: UYUŞMAZLIK KONUSU ARAZI

Bölüm 1: Arazinin İsmi ve Yeri

Bölüm 2: Arazinin Yüzölçümü

Bölüm 3: Arazinin Parçaları ve Sınırları

İKİNCİ KISIM: ABDÜLFETTAH'IN ŞİKÂYESİ:

ABDÜLFETTAH, BIGA KAYMAKAMI HASAN

BEY VE İBRAHİM BEY'E KARŞI (1907)

Bölüm 4: Abdülfettah

Bölüm 5: İbrahim Bey

Bölüm 6: Kaymakam Hasan Bey

Bölüm 7: Abdülfettah'ın Dilekçesi

Bölüm 8: Biga Mutasarrıfının Cevabı

Bölüm 9: Şikâyetin Hukukî Değerlendirmesi

ÜÇÜNCÜ KISIM: YENİÇİFTLİK KÖYÜ – KALE-İ SULTANIYE LİVASI DAVASI (1914-1918)

Bölüm 10: Davanın Biga Kaymakamlığı Safhası

Bölüm 11: Davanın Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı Safhası

Bölüm 12: Davanın Şura-yı Devlet Safhası

Bölüm 13: Davanın Hukukî Değerlendirmesi

Bulgaristan muhaciri 200 aile, 1895 yılında şimdi Çanakkale ili Biga ilçesinde bulunan Kayaaltı Çiftliği isimli bir çiftliği satın alarak "Lofça-i Cedit nam-ı diğer Yeniçiftlik" isimli bir köy kurarlar. Satın aldıkları Çiftliğin içinde "Ece Gölü" isimli bir de Göl bulunur. Gölde bol miktarda yılan balığı vardır. Lofça-i Cedit köyü halkı, yılan balıkçılığı yapmaya başlar. Gölde tutulan balıklar Biga'da satılır.

1906 yılının Ağustos ayında Biga eşrafından İbrahim Bey, Ece Gölünün kuzeyinde, 2740 dönüm büyüklüğünde bir araziyi satın alır ve Ece Gölüne komşu olur. İbrahim Bey balıkların kendi arazisinden tutulduğu iddiasıyla Biga'da satılırken dönemin Biga Kaymakamı Hasan Bey'in yardımıyla balıklara el koyar.

Bu olay üzerine Lofça-i Cedit köyünden Muhsin oğlu Abdülfettah, Şura-yı Devlete, yani dönemin Danıştayına bir "şikâyeti havi arzıhal" verir.

Bu arada Lofça-i Cedit köyünden 274 kişi, İbrahim Bey ile aralarındaki uyuşmazlığa son vermek için söz konusu araziye İbrahim Bey'den 1907 yılının Temmuz ayında satın alırlar.

Satın aldıkları arazi Ece Gölü Ayağında bulunan, sıkça su altında kalan ve bu nedenle de ziraate elverişli olmayan bir arazidir. Bu nedenle bu araziye ekemezler ve araziye "mera" olarak kullanmak zorunda kalırlar. Ne var ki, bu arazinin vasfı, tapuda "mera" değil, "tarla" olarak kayıtlıdır. Bunun üzerine Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisi, 19 Ağustos 1917 tarihli kararıyla söz konusu arazinin, arka arkaya üç yıl süreyle ziraatten terk ve tatil edilmesi sebebiyle mahlûliyetine, yani arazinin Hazineye geçmesine karar verir.

Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyeti, 21 Kasım 1917 tarihli bir dilekçeyle, Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin bu kararının feshi talebiyle Şura-yı Devlette dava açar.

Davaya bakan Şura-yı Devlet Mülkiye ve Maarif Dairesi, 23 Mart 1918 tarihli kararıyla Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin bu talebini haklı bulur ve Kale-i Sultaniye Livası İdare Meclisinin mahlûliyet kararının kanuna aykırı olduğuna ve bu nedenle keenlemeyekün adde-dilmesine, yani yok hükmünde sayılmasına ve ziraate elverişli olmayan bu arazinin tapudaki vasfının "tarla"dan "mera"ya dönüştürülmesine karar verir.

Kitabımızda bu tarihsel olayların yanında, ayrıca, Abdülfettah'ın yaptığı şikâyet başvurusu ve Lofça-i Cedit Köyü İhtiyar Heyetinin açtığı fesih davası üzerinden Osmanlı Şura-yı Devletinin görev ve yetkileri ile işleyiş usûlleri de incelenmekte ve bu iki örnek olay üzerinden son dönem Osmanlı idarî yargı sisteminin niteliği tartışılmaktadır.

Ön Kapaktaki Görsel: Abdülfettah'ın Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesine Verdiği Rumi 21 Nisan 1323 (Miladî 4 Mayıs 1907) Tarihli Dilekçesi (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Şura-yı Devlet (ŞD), 1600/4-1.2.

EKİN Basın Yayın Dağıtım

Şehreküstü Mah. Cumhuriyet Cad.
Durak Sk. No 2, Osmangazi-BURSA

Tel: (0224) 220 16 72; 223 04 37

Fax: (0224) 223 04 37

E-mail: info@ekinyayinevi.com

Tanıtım İçin

ONLINE SATIŞ
www.ekinkitap.com

ISBN: 978-625-5968-82-1

9 786255 968821